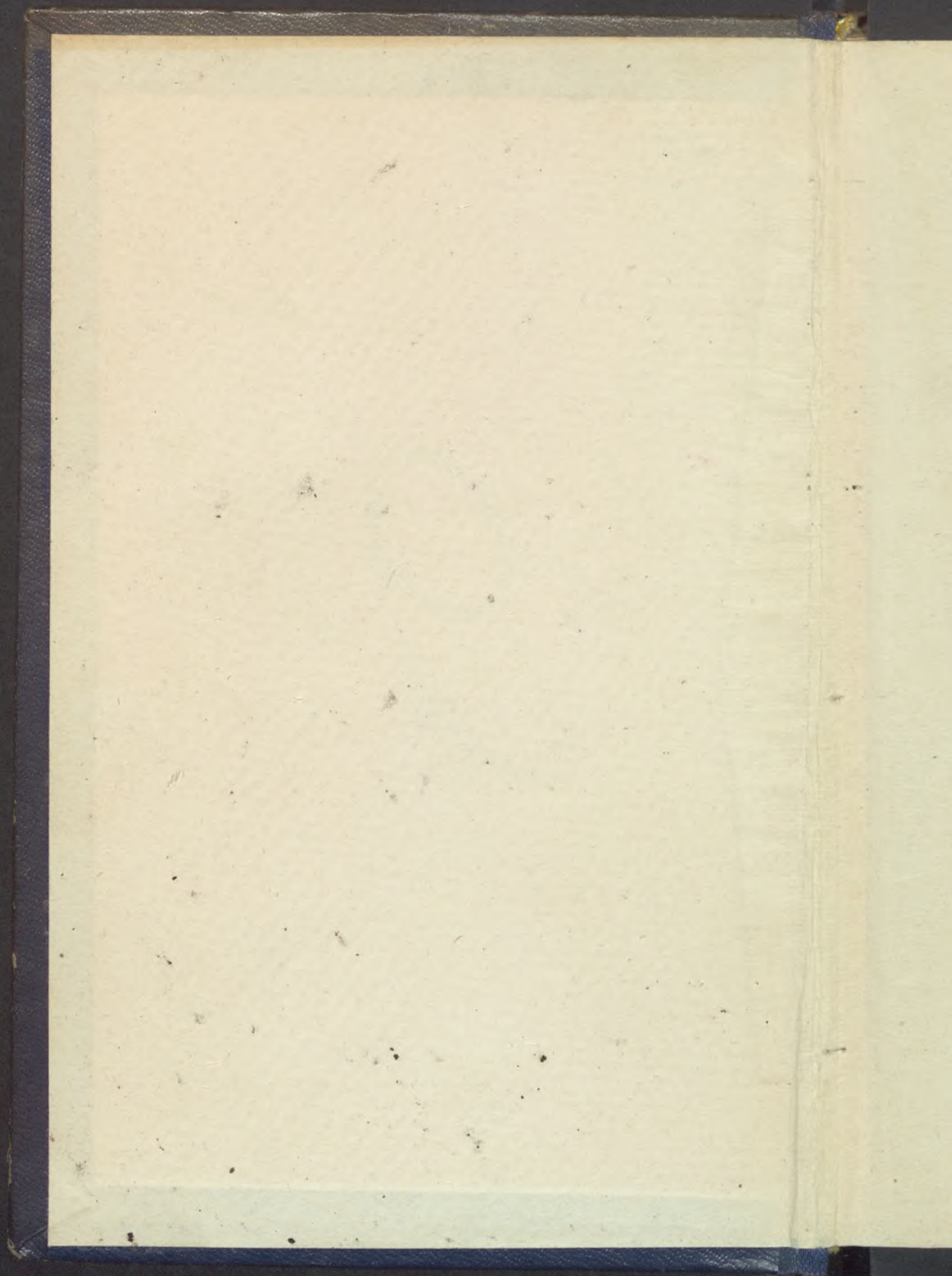

.....
297. 362.....
.....

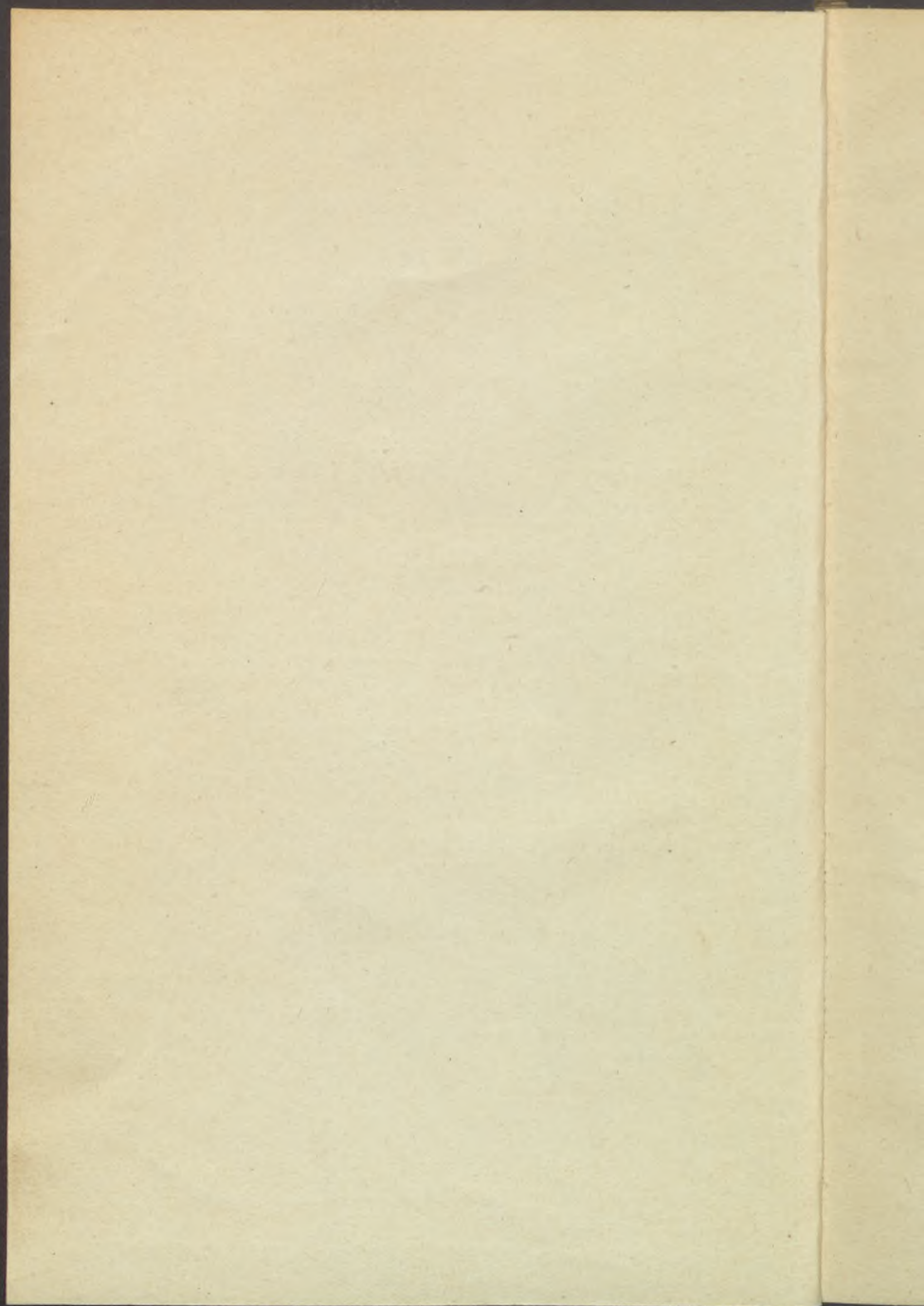
OSZK

Somogyváry Gyula
vitész
munkái

I - 4

500. —

- Mais c'est la fin de la Hongrie !
— Ou le commencement, peut être . . .

*Nyugatmagyarország hőseinek ajánlom.
A hitvallóknak hálával, a vértanuknak
kegyelettel.*

Budán, 1936. április.

A SZERZŐ

É

VITÉZ SOMOGYVÁRY GYULA

ÉS MÉGIS ÉLÜNK

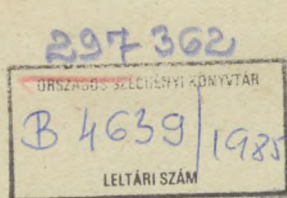
REGÉNY

ELSŐ KÖTET

SINGER ÉS WOLFNER
IRODALMI INTÉZET RT. KIADÁSA
BUDAPEST

Fenntartunk minden jogot,
a fordítás, színpadra alkalmazás és filmesítés jogát is.

Copyright by Singer és Wolfner Irodalmi Intézet Rt.
Budapest, 1941.

Felelős kiadó: Hampó József igazgató
Madách nyomda. Felelős: Tobik István

Ezt a történetet utazás közben hallottam, jó néhány esztendeje.

Akkoriban még meglátszott a vasutakon a háború utáni inség nyoma, különösen a szárnyvonalakon.

Este indultam el egyik vegyesvonattal valamelyik alföldi kisvárosból s reggelre ígérte a menetrend, hogy elérem a fővonalat.

A kocsisor előtt lihegő kis mozdonykrampusz egész szikraüstökösöket hagyott hátra, de a sebességről meglehetősen kezdetleges fogalmai voltak.

Magam ültem a kopott, faüléses kocsiában.

Valami féldíszféle bódulat vett körül a kőszénfüstös sötétségben.

Időnkint megálltunk ismeretlen nevű állomások előtt s tolatták, rángatták a vonatot. Az egyik hátullevő kocsiában néhány hízott ökör utazott ismeretlen cél felé s minden megállásnál borus sejtélemmel böngött bele az éjszakába.

Elbóbiskoltam.

Arra ébredtem, hogy valaki nagy csattanással félretolta a fülkeajtót és két férfi botlott be a sötét kocsiszakaszaiba.

Egyideig a lámpával bibelődtek. Hasztalan. Kiegett belőle az olaj.

Alvónak tetettem magam. Gondoltam, ha látják, hogy alszom: kiméletesebben lármáznak majd.

Látni, nem láttam őket, hát a hangokból próbáltam megtudni, kifélek.

Az egyik: öblös, higgadt hang volt. Idősebb emberé lehetett. A másik, a kedvesebb zengésű: fiatalos emberre vallott.

Nagynehezen elhelyezkedtek s rágyújtottak.

A vonat meglódult, dőcögni kezdett s hátul egyre bőgték a boldogtalan ökrök.

— Köszönöm szépen — zsörtölődött a fiatalhangú ember — nagy jövőnk van! Reggel hétig marhabőgés. Ha ez így tart végig, akkor magam is bömbölve szállok le Kunhidán.

— Hja, fiatalember — szólalt meg a másik — nem bálterem a világ! De ha már így fordult, örülök, hogy összeverődtünk itt a világ végén, pokol sötétjében. Legalább elbeszélgetünk. Hanem csak halkan, nehogy ez a vasidegzetű ipse is felébredjen.

Ez a vasidegzetű ipse persze én voltam.

Nagy ásítással kezdődött a beszélgetés.

— Fáradt vagyok. De hát alvásról szó se lehet. Fene kemény ez a pad. A fronton, a fedezékekben legalább puhafából csinálták a fekvőpriccseket. De ezek a civilek itthon még az illúzióra sincsenek tekintettel.

Frontról beszélgettek — fölneszeltem. Nekünk, hadviselt nemzedéknek, halálunkig idegeinkben bujkál a front. Valami csodálatos, láthatatlan fonal köt bennünket mindenkire, aki odakint volt valaha. Édesebb testvérünknek érezzük őket, mint más felebarátainkat. Most is nyomban visszatértem hát az álom feleútjáról a vaksötét ébrenlétbe.

— A front? — mélázott az öblöshangú. — Rég volt. Azóta, Istenem...

Két mély sóhaj suhant ki az ablakon.

Azután halkabban csendült meg az előbbi hang:

— Mikor jártál otthon?

— Tizenhét ószén — búsongott a fiatalos hang.

— És, gondolod, hogy visszamegyünk valaha?

Keményen, dacosan vágott a válasz:

— Vissza. Vissza a keservit!

Csönd. Két cigarettavég izzott föl a sötétben.

Később megint megszólalt az öblöshangú:

— Hát szegény Péter bátyád sorsáról megtudtatok-e valamit?

— Péter? Ejnye, hát nem tudod? Idehaza van. Olyan, mint a makk!

Recsenés hallatszott. Mint amikor közelebb zökken valaki a padon.

— Mit beszélsz? Hogy Péter...

— Megvan hál' Istennek! Hogyan lehet, hogy te nem...

— Teremtőm! Hiszen mindenki úgy tudta, hogy elpusztult. Magam meg éppen ott voltam, mikor egész különítményével odaveszett. Zaleszczyk mellett volt s úgy emlékezem rá, mintha tegnap történt volna. És él! — És ezt csak most mondd!

— Úgy véltem, tudsz róla. Régen hazajött, Japánon át.

— Nohát ilyet! Egészen beleizzadtam ebbe a hírbe! Szóval él. És fogoly volt.

— Az.

A cigarettavégek sziporkáztak.

— Istenem, hát mégis van igazság! De hát hogyan lehetett az, hogy megmenekült? Hiszen mikor másnap mi is átmentünk a Dnyeszteren s visszanyomtuk az orosz, egyetlen élő embert találtunk csak Péter csapatából. Az is sebesült volt. Az monddta el, hogy az oroszok nekiszorították őket a folyónak, öldöklő szuronyharc támadt, a különítmény fele elesett, másik felét elfogták a muszkák. Péterről csak annyit tudott, hogy vagy elesett, vagy a Dnyeszterbe fulladt.

— Hála Istennek, nem volt igaz. Hanem hát,

hogy kerültél oda te? Hiszen sohasem szolgáltatok együtt.

— Véletlenül. Ahogy csak a háborúban lehetett.

— No?

— Tudod, tizennégy őszén úgy dobálták az ezredeket egyik helyről a másikra, mint a játszó gyerekek az ólomkatonáit. Lélekhervasztó idők voltak azok. Rettentő harcok között hátráltunk a Zbrucs-tól a Dnyeszterig. Ma már azt sem tudom szeptember volt-e vagy október, amikor végre először kerültünk fedél alá a Dnyeszteren innen, valami rongyos kis faluban. S az első nap délutánján különös nép vonult be a községbe. Volt abban lovas is, gyalogos is. De a gyalogosok szekereken jártak. Ahány ember, annyi uniformis. Nyelve is háromféle. Magyar, tót, horvát. Lehettek vagy nyolcvanan. Jómagam éppen a lábaimat áztattam valami rossz dézsában, a rutén viskó ámbitusán, mikor bejöttek a faluba, éktelen porfelhővel. A mi ezredünk zöldhajtókás volt, mint a cseh ezredek legtöbbjéé. Persze hát, hogy csues-szóval érdeklődtek az első bakámtól: — Káre regiment? — Káre ám az öreganyád! — bökött vissza az én emberem. — Erdélyiek vagyunk. Marosvásárhelyiek.

Az egyik cigarettavég szikrázva röpült ki az ablakon.

— Mondjad tovább! — unszolta a mesélőt a fiatal hang.

— Szóval, földerült a jövevény képe a magyar szóra. Tudakolták a falut. Megmondták nekik. Érdekelte, hogy kicsodák, hát csak úgy meztláb kiállottam a kapuba. Ott állott az egész karaván az utcán. Soha olyan elvadult fickókat! Hiszen rongyosak, férgesek voltunk már mi is. De mi volt a mi ágrólszakadtságunk ezekéhez képest?! A parancsnokuk, zömök, rekedthangú tiszt, éppen nagy tárgyalásban volt az egyik káplárommal. Ismerősnek tűnt.

Hol láttam én ezt az embert? Sehogy se jutott az eszembe. Igaz, félig háttal volt felém. Nagy, csontos lovon ült, a deréksziján két pisztolytáska. A kezében csattogó, orosz nagajkát suhogtatott. Mintha most is látnám...

Öngyújtó sercent s a föllobbanó fényben két arcot láttam a kocsifülke homályában. Egy negyven év körüli, őszülő, gazdászkalapos arcot, meg egy gyerekképű fejet. Ezen zsinóros, fekete sapka volt. Lehetett tiszt is, vasutas is, mert a gallérját nem láttam, fölhajtott köpenygallérja miatt.

Rágyújtottak.

S az előbbi hang folytatta a történetet.

— Mondom, különös szerzet volt az egész banda.. Szinte az volt az ember érzése, hogy ezek talán még kenyér helyett is tölténnyel élnek. Mert a zsebüik, kenyérzsákjuk csak úgy duzzadt, puposodott a patrontól. Szőrös, csontos, sáros, rongyos fiúk voltak. Hanem a szemük! Akár a ragadozóké! — No de eltérek a tárgytól. Folytatom hát ott, hogy rákiáltottam az egyik borzas vitézre:

— Kik vagytok?

— Strájjkompani hupman Dersy.

— Dersy? — lobbant meg bennem az öröm. Hiszen akkor ez Péter! S mivel meztláb nem futhattam hozzá, odaüvöltöttem: Dersy Péter, ide gyere!

A tiszt meghallotta a kiáltozást, megszorította a lovát, a csontos nagy dög odaügetett hozzám, hogy csak úgy dőngött a föld s csörömpölt a sok kulacs, táskák meg kozáksajka a nyergén. Persze, hogy Péter volt. Jól megszorongattuk, megropogtattuk egymást s nyomban ki is fakadt, hogy soha jobbkor nem találkozhattunk volna.

— No, ugyan miért? — kérdeztem tőle.

— Mert tanura vadászom, — válaszolta nevetve Péter.

Elbámultam.

— Tanura? Háborúban? Megvesztél, öreg fiú? Tán házasságra készülsz ebben a tótágastálló világban? — Megjegyzem, még tréfából sem gondoltam erre. Annál jobban elhültem, mikor Péter rábólintott.

— Eltaláltad, testvér.

Úgy nézhettem rá, mint az orrbaütött borjú. Nevetett is Péter, de olyat, hogy még a könnyei is kicsordultak.

— Bolond egy história, — mondotta, — de meg kell tennem, mielőtt még átmegyek a Dnyeszteren. Mert nagy kérdés, visszajövk-e ebből a cifra vállkozásból?

Pihenőt adott annak a vadorzóképi csapatának s bejött a házba.

Ott aztán rátért a dologra. Elmondotta, hogy volt valami külön nagybátyátok Liptóban vagy Turóban.

— Sárosban, — igazította ki utitársa.

Hát Sárosban. Szóval ez az öreg úr úgy végrendelkezett, hogy rengeteg vagyonát Péterre, meg valami sohse látott, árva kislány-rokonotokra hagyja, ha Péter elveszi a kislányt feleségül. Nos, mikor Péter előadta volt ezt a fura históriát — elnevettem magam. — Nincs ennél könnyebb dolog! — Igen ám, de Péter nem akart házasodni. Hozzá az a kislány lehet kancsal is, uborkaorrú is. — Hát akkor ne vedd el! — mondottam.

De hát a dolog nem volt olyan egyszerű. Mert azt mondta Péter:

— Nézzed csak. Az a kislány most nyomorog valami szegény nagynénje szűkös kenyerén. Ha el nem veszem: semmi haszna a végrendeletből s talán élete fogytaig nélkülöz. A legpimaszabb lovagiatlanság volna hát tőlem, ha hozzá nem segítem az örökséghez.

S igaza is volt. Csak azt nem értettem, hogyan

lehet a dolgot nyélbeütni a Dnyeszter partjáról, a háború kellős közepéből.

— Idesüss! — mondotta Péter s levelet húzott ki a zsebéből. — Ezt a levelet a végrendelet végrehajtója, valami pesti fiskális írta. Minden szükséges okmányt elküldött benne. Ilyenformán csak ezt a nyilatkozatot kell aláírnom két tanú előtt. A két tanú egyike pedig te leszel, a másik meg a hadnagyom.

Elolvastam a nyilatkozatot. Az volt benne, hogy Dersy Péter megbízta a fiskalist, hogy nevében és helyetteseként vegye feleségül X. Y. hajadont.

Megcsóváltam a fejem. A csuda látott már ilyet! Házasságot — megbízásból. Persze, akkor még nem tudtam, hogy egész sor ilyen házasságkötés történt a háború alatt.

Csak egyet nem értettem. Péter javíthatatlan aggregény volt. És most mégis... Maga a házasságkötés még rendben van. Egy szűkös sorban élő lánykát hozzájuttat vele a vagyonhoz. Ez tiszta sor. Akibe csak annyi gavalléria szorult, mint egy mákszem, annak kutya-kötelelessége. Péter meg éppen talpig úr volt mindig. De mi lesz azután? — kérdeztem.

— Ez is egyszerű — mondotta az öreg frontkutya. — Mert két eset lehetséges. Vagy megúszom élve a háborút vagy sem. Sok valószínűsége nincs. Hiszen úgy hullunk, testvér, hogy szörnyű! Ma este meg éppen olyan dolgot próbálok, hogy magam is vakarom a fülem tövit miatta. Pedig sok disznóságban voltam eddig is. Sötétedés után átmegyek a bandámmal a Dnyeszteren s a hátába vágok a muszkának. Onnét azután nem tudom, hogyan keveredem vissza. Szóval lehet, hogy holnap már alulról szagolom a violát.

— Kivágod magad most is, öreg! — ütöttem a

vállára. Pedig igazában nem nagyon hittem abban, amit mondok. Mert lehetetlen feladatra vállalkozott.

— Ahhoz már bűvészet kell, pajtás! — mosolygott Péter. — Dehát nem erről van szó. Hanem arról, hogy ha csakugyan otthagynom a fogam, akkor az a kislány egyszerre özvegy Dersy Péterné lesz, de jó módban élhet. S bizonyára akad majd valami daliás felmentett, vagy élelmes frontlógós egyén, ki hamarosan leveszi fejről az özvegyi fátylat. Igaz-e?

— Ne beszélj bolondságot! — mordultam rá.

— Hát jó, — dörmögött a koma, — tegyük fel, hogy élve úszom meg a háborút. A megkötött házassággal a végrendelet érvénybe lép. A lány, azaz, hogy, no de furcsa kimondani is; a feleségem hozzájut az örökséghez. De arról már nem intézkedett a sárosi öregúr, hogy mi történik akkor, ha — elválunk. Vagyis, ha visszatérnék a háború után: tüstént elválhatok. Anélkül, hogy önagyságát valami károsodás érné. Olyan tiszta ez, mint az egyszerű. Száz szónak is egy a vége: én egyetlen aláírással boldoggá tehetem azt a kis ismeretlen fruskát. Érted? Ha ezt nem tenném meg, megérdemelném, hogy cserkesz kozákok elevenen pirítsanak belőlem szalonnát.

Vágott itt minden. Nem is ellenkeztem.

Beszólitotta a hadnagyát.

Nyurga, aszottképű, feketéresült, pápaszemes legény volt. Talán filozopter, vagy jámbor kishivatalnok lehetett békében. Most meg három érem csörömpölt már a mellén. Hiszen tudjuk, milyen bolondos csodái voltak a háborúnak. Elvégre Péterről sem hittem volna valaha az udvarhelyi iskola-padban, hogy ez a csendesszavú gyerek egyszer majd a világháború legvakmerőbb portyázó-vezére lesz.

felo
mi
tint

már
el v

meg

el d
szor
„Str
kisé
csak
szor
utol
Aho
patt
tona
elsz
Rom
lova
ször

járn

mes
divi
tok.
lomi
tába
Az

Szóval: a nyurga hadnagy bejött, Péter bátyád felolvasta előttünk a nyilatkozatot s aláírta. Utána mi is odakanyarítottuk a nevünket a megnyázott tintaceruzával.

Erre borítékba került az írás, meg a többi okmány s az egészet rám bízta Péter, hogy juttassam el valahogy a tábori postára. Úgy is lett.

Megittunk még egy fél kulacs rumot s azután megölelgettük egymást és ment a hadnagyával.

Ugy éreztem, hogy utoljára látom.

Ha lehunyom a szemem, most is előttem vonul el az a rongyos, villogószemű had, amelyet annyiszor megemlített annakidején a hadijelentés. A „Streifdetachment Hauptmann Dersy“. Sokszor föl-kísértett bennem ez a kép azután is. Ahányszor csak eszembe jutott sajgó búbánattal a különítmény szomorú veszte. Láttam, százszor is láttam Péter utolsó mozdulatát. Ahogy fölvetette magát a lóra. Ahogy menetet intett az embereinek. Majd szét-pattant széles vállán, izmos hátán, a viharvert katonazubbony. És a hadnagya. A komoly, pápaszemés, elszánt képivel. Meg az egész kalandorvérű had. Rongyosan, éhesen, háromféle nyelvével, bordás lovaival, rozoga szekereivel. S a vezérébe vetett szörnyű nagy hitével.

Sohasem felejttem el azt a képet.

Elementek. Csak a porfelleg mutatta merre járnak.

És éjjel egyszer csak vad puskázás hallatszott messze északról. A Dnyeszteren túlről. És akkor öt divízió frontján kezdtek zúgni a tábori telefondrótok. Öt divízió adta egymásnak hírül, idegtépő izgalomban, hogy a Dersy-különítmény az ellenség háta tába lopódzott s belekötött a töméntelen muszkába. Az én derék, vitéz pajtásom...

Ótször újult meg a dühös fegyverropogás pity-

mallatig. S rettentő lángok nyelveltek föl az ég felé. Apokaliptikus kivilágítást rendeztek a bátyád portyázó farkasai. Hajnalra elcsendesült a harc. A balról álló honvéddandár átkelt a vizen. Szegény Péter jól dolgozott utolsó vállalkozásában is. Úgy meggabalyította a muszkát, hogy ész nélkül kotródott előlünk. Igaz, hogy estére megint visszanyomott bennünket a folyó déli partjára, de hát erről nem tehattünk. Százezres csordákkal jött ellenünk. Félőrltek voltunk már a harctól, meg a dühös kétségbeeséstől. De még ebben az eszeveszett zűrzavarban is Péter tragédiája sajogtatta a szívem a legkeservesebben. Örültségre vállalkozott! Számtani bizonyossággal el kellett vesznie abban az aránytalan küzdelemben. Hiszen a vízcsepp akart szembeszállani az óceánnal.

Többé nem hallottam róla. Egészen mostanig, amíg az imént ki nem mondottad azt a képtelenséget, hogy — él. De hát beszélj róla, öcskös!

... Kis ideig csönd volt. Majd megszólalt a másik utitárs.

— Valójában olyan ez az egész história, hogy regényt kellene belőle írni. Gondold el, mit csinálhatna igazi íróember ebből a történetből, amelynek indulópontja ez a látatlanban kötött házasság. Sokszor gondoltam már, hogy elmondom valami jó-tollú firkantnak, de a fene tudja mért: sohasem láttam még eleven író-t. Nyilván olyan szerzet ez, amely talán nem is jár tisztességes emberek társágába. De ha valamikor élém vet a sors egy ilyen borzassórénnyű pegazus-huszárt, okvetlen elmesélem néki.

... És belekezdett a különös történetbe ...

na
zet
lan

lot
me
lan
tál
Ah
kár
csa
kan
sür
Ak
név
Ed
am
Ad
toh
ap
zel
lal
éve
lás
go
sek
vis

I.

Az utolsó levél, melyet a bátyámtól kaptam, aznap kelt, amikor a Dersy-különítmény elindult végzetes vállalkozására. Említette is benne, hogy valami „nagy bálba“ készül.

Azután korholt, hogy lusta levélíró vagyok. Holott mindennap írtam neki. Csakhogy őt nem találta meg minden írásom. Hiszen sohasem volt neki állandó tábori postaszáma, mert szakadatlanul dobálták a különítményt egyik hadosztálytól a másikhoz. Ahol éppen szükség volt rá. Ezért aztán örökké kárpált leveleiben. Meg tanácsokat osztogatott. Hogy csak tanuljak, igyekezzem megkomolyodni, mert a kamasztempók nem valók ilyen nehéz időkbe. Meg sürgetett, hogy hajtsam a névváltoztatás ügyét. Akkoriban ugyanis én még nem voltam Dersy néven, mert anyám első házasságából születtem. Édesapám Mike Ernő volt. Négy esztendősen lehettem, amikor meghalt. Egy évre rá lett az anyám Dersy Ádám felesége. Ilyenformán Péter bátyám: mostohatestvérem. Pedig édesebb apát a mostohaapámnál, édesebb testvért Péternél, soha nem képzelhetek. Apám mégis csak halála előtt kezdett foglalkozni az örökbefogadásommal. El is húzódott évekig, mert senki sem sürgette. Csak a hadbavonuláskor kezdte mozgatni a dolgot Péter. Talán arra gondolt, ha ő is elpusztul s rám marad a birtok, kevesebb bajjal jár az örökösödés, mihelyt a Dersy nevet viselem. Szóval ezt sürgette még utolsó levelében is.

Végül meghagyta, hogy karácsonyi szünidőre okvetlen menjek haza. Nézzek körül Nyárádszentpálón. Követeljek pontos számadást az ispánunktól.

Péter hadbavonulása után ugyanis az öreg Göloncsérre maradt az egész gazdaság, mert én a temesvári hadapródiskolában éltem virágzó és zöld kamaszéveimet.

Péteren kívül különben sem volt már akkor senkim. Azaz hogy Kelemen bácsi, az a bizonyos sárosi különé még élt, de azt sohasem számították a rokonok közé, mert apánkkal mindvégig haragot tartott.

Sem a különös végrendeletről, sem Péter házasságáról nem tett említést ez a levél.

És attól kezdve nem kaptam róla hírt.

Napról napra gyötrőbbé vált ez az állapot. Sohase felejttem el azt az őszt. A veszített csaták hírét, a régi, legendás hadsereg kétségbeesett hősiességét és riasztó pusztulását. Úgy zuhantak ránk a hírek, mint a tagló. Lemberg, Tarnow, Grodek... és már a Kárpátokat meg Krakót kellett védeni.

És az idegörlő postavárás!

Írtunk minden táboripostaszámra a bátyám után.

Sehol, semmit sem tudtak róla.

Végre karácsony előtt: távirat. A hadsereg főparancsnokság válaszolt sok zaklatásunkra.

„Streifdetachment Hauptmann Dersy, Ende Oktober in der Gegend Zaleszczyky, nach heldenmütigem Kampfe vernichtet. Nähere Angaben fehlen, wahrscheinlich bis zum letzten Manne gefallen.“

Ennyi volt az egész. Vagyis a Dersy-különítmény október végén, Zaleszczyky mellett, hősi harcban megsemmisült. Részletek ismeretlenek. Valószínű, hogy egy-szálig elvesztek.

Megtántorodtam ott a rapporton, mikor a századparancsnok tudatta velem ezt a hírt. Katona voltam, keményen neveltek, de akkor mégis forogni kezdett velem a világ.

S abban a döbbenetben vállamra nehezedett egy kéz.

Drága, öreg iskolaparancsnokunk keze.

A hangja érdes volt és rekedt, de az, amit mondott, fölemelt roskadásomból.

— Zögling Mike! A bátyja a hadsereg egyik legderekabb katonája volt. Őt nem könnyekkel kell meggyászolni. A könny az asszonyok gyásza. A férfi összeszorítja a fogát, szembenéz a csapással és a halott hős példájából merít erőt. Igyekeznek olyan katonává lenni, amilyen ő volt. Ez a férfikegyelet. Verstanden?

Húsz évet öregedtem két perc alatt. De ezek a szavak kiegyenesítették a derekamat. Két forró könny csordult végig az arcomon, a gyerekember utolsó sírása, de a hangom már érces és kemény volt, a férfi szava volt.

— Jawohl, Herr Oberst!

— Na, schön, Zögling! Nur Mut. Fel a fejjel! A magyar ember olyan matéria, amely annál keményebb, mennél több csapás zuhan rá.

A kihallgatás „lelépett“.

Az öreg úr is otthagyt bennünket.

De ahogy ment, ment a hosszú folyosón az irodája felé, krákogva fújta az orrát s úgy csörömpölt a kardjával, hogy még a faliképeken is rémült haptákba vágták magukat a tábori, menet-, meg könnyűadjuzsztirungot ábrázoló infanteristák.

Néhány rettentő éjszaka következett.

Elmondhatatlanul fáj, amikor sorra elpattannak a láthatatlan szálak, melyek hozzákötnek bennünket azokhoz, akiket szerettünk.

Nincsen sötétebb éjszakája a világnak, mint az árvagyerek éjszakája.

Mégis: fiatal voltam, könnyűvérű és szilaj, hát kihevertem ezt is.

Karácsonyra hazamentem.

Öles hó volt, a kopasz jegenyék zúgtak a Nyárád mentén s én riasztó ürességet éreztem a szívem helyén.

Ödöngtem, járkáltam, lélektelenül.

Az első három nap még csak eltelt valahogy.

Számadások az öreg Gölöncsérrel, irka-firkák az árvaszékekkel.

S negyednap már menekültem Nyárádszentpálról.

Hiszen a világnak egyetlen zugában sem kellett volna annyira éreznem az árvaságot, mint otthon. Ott minden sarok, minden rög a bátyám emlékével kísértett.

Öreg Gölöncsér hajtott ki velem az állomásra.

Mikor betopogtunk a havas küszöbről a váróterembe, sírva fakadt az öreg. Összetette a kezét. Könyörögve kért, hogy lépjek ki az iskolából. Jöjjek haza. Vegyem át az ősi Dersy-földet, a kis gazdaság vezetését. Utolsó hordozója vagyok a Dersy-névnek, hát egyetlen szóra felmentenek a katonaság alól.

Hanem hát én el sem tudtam képzelni más életet, mint a katonaéletet.

Szántam a hűséges öreget szívemből. De nem hajtottam a szavára. Még akkor sem, amikor azt jajongta, hogy ugyan miképpen ad majd számot a túlvilágon az öreggazdának, meg a nagyasszonynak a gyerekek vesztéért...

Két napig hányódtam Pesten. Ismeretlenül és kilóditva a világból.

Harmadnap megtudtam, hogy az iskolánkat Pestre helyezték. A hűvösvölgyi kadétiskolába.

Kimentem és jelentkeztem.

Öreg ezredesünk ugyanesak meresztette rám a szemét.

— Mi az ördög? Bevonul? A végén még csodák történnek. Az ősi kadétlélek is megváltozik. Ember, hiszen még másfél hét szabadsága van!

— Hadd maradjak itt, ezredes úr.

S elmondottam neki, mi űzött el hazulról.

— Na, schön... hm... hm... Also, hogy megkönnyítsem a dolgát, legalábbis mára, jöjjön fel hozzám ebédre. Nagy rendetlenség, ja, eine schreckliche Unordnung, de hát — katonák vagyunk.

S vitt magával az iskolában kiutalt lakására.

Lakás? — Hajmeresztő rendetlenség. Hangos hórúkkozással folyt a hurcolkodás.

Csak egy nagy sarokszoba volt hevenyében be rendezve.

De az a sarokszoba percek alatt adta vissza a kedvemem.

Mert abban a szobában a bútorokon, meg a díszítésre váró karácsonyfán kívül, még valaki volt. Egy fitosorrú, hencegő, barna kislány. Olyan tizenöt éves lehetett. Ismeretségünk első tízpercében megtudtam tőle, hogy ő is intézetben hervad. A tisztilányok soproni nevelőjében számolgatja életének uniformizált napjait. De most hála Istennek, szabadság van s ilyenkor „rém muris“ az élet.

Eleinte csaknem pukkedlit vágott ki előttem. S olyan félénk volt, mint valami húsvéti nyulacska. Mihelyt azonban rájött, — s ez nagyon rövid időbe telt, — hogy zordon atyja meg én közöttem elég jelentős alárendeltségi viszony tátong, nyomban a vezénylő hangnembe csapott át.

Mindez csak délig tartott, mialatt a karácsonyfát díszítettük.

Különben Hauer ezredes úr meglehetősen hiábavalóságot követett el azzal, hogy ebédet hozatott a

kantinból. Mert mi a fadísztítás közben pukkadásig ettük magunkat a fára szánt édességgel.

Morgott is az öregúr, de végül is megbékélten bújott bele a *Streflör's Militärzeitung* legújabb számába.

Mi meg összenyargaltuk az iskola behavazott parkját.

Különös, izgága teremtés volt az a kislány. Nyakig benne a kamaszévekben és mégis minden mozdulata csupa bűbáj! A kedve a gyereké, a mozgása meg a legsikkesebb táncosnőé. Egyik percben ezt gondoltam: ej, hiszen ez kis tacsó. A másik percben a gyönyörűség borzongott végig, hogy vele lehetek. Rövid haja úgy röpködött a feje körül, mikor végigcsúszunk a jégpályán, mintha fiú lett volna. Mikor meg elesett a csuszka végén s fölsegítettem, olyan öntudatos fejbiccentéssel köszöntö meg, mint egy igazi dáma.

Nyugtalan lényének ez a kettőssége szakadatlanul váltakozott. Olyan káprázatos ütemben, hogy egyik ámulatból a másikba estem. Ha valaha megfogott a női lélek szívárványos rejtelve, hát ez akkor történt először.

Violának hívták. De ő nyomban kijelentette, hogy ne merjem így szólítani, mert ez unalmas.

— Hát hogyan szólítsam? — kérdeztem.

Suttogóra fogta a hangját.

— Tud maga titkot tartani?

— Mint a sir — mondtam forgó szemekkel.

— Akkor beavatom a titoknyelvbe. De előbb ígérje meg, hogy nem adja tovább.

— Igérem!

— Akkor sem, ha keréketörök?

Nevetnem kellett volna, de legyűrtem.

— Akkor sem.

— Hóhérpallos alatt sem?

Majd megfulladtam a nevetéstől. De mert any.

nyi
kum
don

edi g

lenül

lel.

maga

a sza

hener

Ó

csacsi

fordít

Példá

maga

C

ragyo

pant

gatott

A

Hauer

T

kényt

nyi ennivaló fontoskodás volt az arcán s a misztikumnak olyan szent tisztelete; hát rámondtam zordon képpel:

— Hóhérpallos alatt sem!

— Akkor rendben van.

Taposni kezdtük a havat a fasorokban.

— A titoknyelv az én találmányom. Kemi Zagé edig gyeljenfi!

— Hogy monda, kérem? — pillogtam értelmetlenül.

— Kemi Zagé men tiér? — kérdezte.

— Nem értem, hogyan... azaz hogy...

Boldog diadal villant meg a szemében.

— Látom, hogy nem érti — mondotta elégtétellel. — Hát látja, ez a titoknyelv. Kemi Zagé, ez a maga neve.

— Kuvasz legyek, ha értem!

— Kemi Zagé, az annyi, mint Mike Géza. Csak a szavak első szótagját tettem hátra. Nem Mi-ke, hanem Ke-mi. És nem Gé-za, hanem Za-gé.

Ó, a kis boszorkány! Hát ez az együgyű kis csacsiság a titoknyelv!

— Az egytagú szavakat pedig egyszerűen megfordítjuk, — magyarázta tovább komolykodva. — Például az a szó, hogy: nem, a titoknyelvben: men.

— Hallatlan! — adtam a csudálkozót. — És ezt maga találta ki?

Csak a fejével intett igent, de a szeme tele volt ragyogással.

— Akkor maga: Erhau Olavi — mondtam ropant tanulékonyssággal.

— Gyu nav. Za né vemne: Erhau Olavi, — bólogatott elégedetten.

Ami azt jelentette: Úgy van. Az én nevem: Hauer Viola.

Tudom, hogy ezt az egész dolgot az érett ész kénytelen döbbenetes csacsiságnak minősíteni.

Éreztem ezt akkor is. De Viola-Olavi olyan kor-szakalkotó vívmánynak tartotta s ez a hite olyan meghatározó volt, hogy komoly maradtam.

Utóbb már nekem is kedvem tellett ebben a játékban. Egyfelől azért, mert magam is kölyök voltam. Másfelől meg: annyi fura kifejezés született így a szépséges magyar nyelvből, hogy szakadatlanul nevetnünk kellett rajta.

Néha eszembe ötlött, hogy gazság ez az én jókedvem. Hiszen a bátyám...

Viola-Olavi észrevette. Olyankor ő is elhallgatott. Bámulatos finomsággal érezte meg a hangulatot minden változást. S nyomban visszatért a rendes beszédre. Csak a gyermekben, meg a legtudósabb lélekgyógyítóknak van meg az a művészet, hogy zökkenő nélkül tudják kivezetni a szenvedő lelket naposabb tájakra.

S a vége mégis mindennek az volt, hogy derültünk, évődöttünk. Már nem is éreztem bűnnek. Gondoltam: ha meg tudnám kérdezni a bátyámat, bűn-e az, hogy annyi keserves nap után megint próbálgatom a kedvet, azt mondaná onnét a másvilágról: életemben öröm volt minden mosolyod. Holtomban sincs másképp. Az elköltözött lélek nem örök borút kíván élő szeretteinek. Áldást. És hát a tiszta derű nem áldás-e vajjon?

Gyógyultam, egyre gyógyultam kesergésemből. S a bolondos titoknyelven olyan folyékonyan beszélünk már, mint a vízfolyás.

Négy óra tájt tértünk haza a csatangolásból.

A kislány az apja nyakába csimpaszkodott:

— Desé pua, egyu tsom gyujtjukmeg a fátkarácsont?

— Mi, mi, mi az? — kérdezte hűledezve az öregúr, szemüvegét a homlokára tolva.

Olavi nevetett és még egyszer elmondotta a kérdést.

zava

A

gety

hogy

csont

M

förge

M

lám,

jósza

mit

Jóist

is, ar

A

s dur

tél. A

mind

A

tek. J

fényi

arcát

R

V

R

dökk

eszte

mind

I

I

tább

Az apja megmérgeződött.

— Kind, um Gotteswillen, mi van veled? Megzavarodtál?

A kislány kacagása úgy csilingelt, mint a csengetyű. Jó időbe telt, amíg annyira csendesedett, hogy lefordította apjának a bolondos kérdést:

— Édesapu, úgy-e, most meggyújtjuk a karácsonyfát?

Morgott, dörmögött az öreg, mint a közeledő fürgeteg. De a lánya bűvész volt.

Mert amikor már fölcikázott volna az első vilám, egyszerre az ölébe fészkelődött a hízelgő kis jószág.

— Apu-apuka, nicht grimmig sein! Emlékezzél, mit mondottál, mikor szegény mamit égbe hívta a Jóisten! Azt mondottad, hogy ezután te leszel apu is, anyu is egyszemélyben.

Az öregúr krákogni kezdett.

— No látod — folytatta összecsiszorított szájjal s duruzsoló hangon a kislány — az imént dörmögöttél. Akkor apu voltál. Most meg légy: anyu. Anyu mindig mosolygott. Hát tessék mosolyogni.

Az ezredes fehér bajuszhegyei rángatózni kezdtek. Jobbkeze nyugtalanul turkált a lányka selyemfényű hajában. Azután vállához szorította a gyerek arcát.

És úgy maradtak hosszú ideig.

Végre megszólalt sepegetve a lány:

— Apu-anyu nagyon szeretlek.

És fölpattant az öreg katona öléből.

... Régen volt, nagyon régen volt ez. Esztendőkkkel mérve, csak tizenkét éve. De az a tizenkét esztendő száz évnek tűnik, ha visszanézünk. Annyi minden történt azóta.

Hanem: nagyon eltértem a bátyám történetétől.

Beletartozik ugyan ez is, de azért majd kurtábbra fogom.

Csak még annyit, hogy a karácsonyt náluk töltöttem. S együtt voltunk mindaddig, míg a kisasszony szabadsága le nem járt és ki nem kísértük a soproni vonathoz.

Természetes, hogy akkor már titokban úgynevezett jegyesek voltunk. Sírigtartó fogadalommal.

Egyideig még leveleztünk is. Olinak — mert erre a névre rövidült Viola-Olavi neve — volt valami kis barátnője Sopronban. Annak a közvetítésével leveleztünk. (Ne haragudjanak meg érte egykori nevelői! Galambok szerelme nem lehet tisztább annak a két egykori gyereknek az érzésénél.) És persze titoknyelven mentek-jöttek a levelek.

Ifjúság — bolondság! Allhatatlan, bohó pilangó!

Egy hétig még verseket is írtam. A második héten már csak ábrándoztam. A harmadik héten megismerkedtem egyik hadapródbajtársam húgával. Az más volt — mint Oli. A katonanép udvarlásra születik. Ma itt, holnap ott. A szerelme is csak tiszavirág. Főként háborús időkben.

Alig vettem észre, elrepült a tavasz.

Hol volt már akkor a tél? S a karácsony emléke? Erhau Olavi édeskedves alakja oly messze volt már az emlékeimben, hogy erővel sem tudtam visszaidézni.

Akkoriban rohanva éltünk.

...Hamarosan kikerültem a haretérre.

A hivatalos veszteséglista különben csak ezerkilencszáztizenöt nyarán közölte, hogy a bátyám elesett vagy eltűnt.

A haretérről még váltottunk néhány lapot Olavival. De azután: Dubno... a rarancezi újévi csata... majd a másik nyáron a Bruszilov-áttörés véres és dühödt hetei... s végül az olasz front, az Isonzótól a Piaveig. Ott tudtam meg különben, hogy

a régi örökbefogadási ügy befejeződött. Akkor lettem Dersy.

Utána, néhány hónap múlva jött a — vég.

Az utolsó ős, mikor ránszakadt az egész égbolt.

Annyi győzelem után: didergő hadifoglyok ezreinek sorában. Fegyver nélkül, megalázottan.

Tizenkét hónap, az csak tizenkét hónap. De a fogolynak százezerszer több! Ha visszagondolok Asinara szigetére, ma is felesuklik bennem a honvágy vígasztalan zokogása.

... Ősz volt megint, mire hazatértem.

Akkor takarodott ki az oláh hadsereg Budapestről s vonult a Tisza mögé.

Teremtő jó Istenem, mi lett a mi Magyarországunkból?

Huszonegyéves voltam akkor és már mindent elvesztettem. Bátyámat, Erdélyt, pajtásaimat. S rövid idővel később megtudtam, hogy kis birtokomat is. Utolsó jussomat.

Mégis valami egyre hazahúzott. Ha rabnak is, koldúsnak is, csak haza. Akkor még zsibbasztott a fogolybetegség is. Minden mindegy volt már. A sástollas új sereg lobogó lelkesége még nem tudta fölolvasztani a szívem helyén dermedő jégdarabot.

Csak az a sorvasztó vágy élt még bennem, hogy: haza.

Mégegyszer haza Erdélybe.

Mindenki lebeszélte róla. Az oláh sziguranca különös kedvteléssel vadászott akkoriban a magyar tisztekre.

Meg is írtam Gölöncsérnek.

Három hét múlva egy menekülővel üzent.

„Ne jöjjön úrficska, mert megölik. A földet elkobozták. De én azért itt maradok s vigyázok. Majd megfordítja az Isten a dolgot,

ha már az úrfieskát is hazasegítette Talán-országból."

Így hát — ennek is vége volt.

Pestre kaptam beosztást.

A délelőtt még csak eltelt a kiképzéssel.

De a délutánok gyötrelmesek voltak.

Végtelenül árva voltam a milliós nagyvárosban.

Erdély zúgott, lázadozott és zokogott bennem szakadatlanul.

Valami lebírhatatlan hatalom hajtott ki nap nap után a menekültek vagonvárosába.

Nyolc-tíz sín pár tele vasútikocsikkal. Erdély, a Felvidék és a Bácska hontalanjai tanyáztak bennük. Mert földél nem akadt számukra a reménytelen lakásinségben.

Nyomor, hontalanság dermesztette ott a lelkeket.

Valójában nem is tudom, miért jártam ki közéjük. Ismerősöm nem volt köztük. De lassanként kifomálódott bennem valami alaktalan vágyódás. Kell, kell, hogy megkeressek valakit. Valakit, akit csak egyetlen szál is hozzám köt.

S végül eszembe ötlött Hauer ezredes. Egykori öreg iskolaparancsnokom. Annak Temesvárott kellett lennie az összeomláskor, mert a kadétiskolát ezerkilencszáztizenhétben megint visszatelepítették oda.

Kerestem a temesváriak vagon sorában.

Senki sem tudott róla semmit.

Mégis újra meg újra kimentem. A mániákusok konokságával lézengtem odakint. Mert ebben a nagy idegenségben, didergető árvaságomban egyre kínzóbb emlékezéssel kísértett föl a multból a kis Olavi édes arca.

Minden délután új reménnyel mentem ki a vagonlakók közé. S minden este zsongó fejjel és borus lélekkel gyalogoltam haza.

Kint laktam akkor a kelenföldi laktanyában.

Ez, meg a rohamosan növekvő drágaság, ugyancsak leszoktatott volna az ifjúkori ficánkolásokról, még ha kedvem is lett volna hozzájuk.

Remeté lettem egy világváros zúgó életében.

Érthető hát, hogy leesett az állam a csodálkozásomban, amikor egyszer, késő őszi délutánon, azzal vágódott be hozzám a napos-tizedes:

— Főhadnagy úr, alássan jelentem, vendégei gyűttek!

— Nekem?

— Igenis!

— Lehetetlen. Rosszul hallotta a nevet!

— Alássan jelentem, Dersy főhadnagy urat mondtak.

Gölöncsérre villant az eszem.

S ugrottam az ajtóba, a tizedes mögött.

De ott mindjárt meg is hőköltem.

Két gyászruhás úriasszony állott a folyosón. Fehérhajú, törékeny nénike az egyik; nyúlánk, barna, fiatal nő a másik.

Soha életemben nem láttam még őket. Nyilvánvaló tévedés, hogy engem keresnek.

Ezzel a józan gondolattal le is lohadt az izgalmam.

Mégis félperceig állottunk szótlantul.

Végre megjött a szavam:

— Engem keresnek, hölgyeim?

— Igen — lehelte a fiatalabbik s a szép szeme tele volt kérdő szorongással.

Betessékeltem őket.

— Parancsoljanak. Székem, sajnos, csak egy van, de méltóztassék talán ide a... az ágy szélére.

Mert kietlen, szigorú kis kincstári szoba volt az. Zavart szünet szakadt közénk.

Az öregasszony beszívott ajakkal s bizalmatlanul szemlélődött. A fiatal meg — huszonnégy-huszon-

öt esztendőös lánynak néztem — felindultan s remegő bizonytalansággal nézett a szemembe. S e felindultságában oly magkapóan szép volt, hogy akaratlanul is, egy Itáliában látott szobor jutott az eszembe. A gyászoló Niobe.

Merőben oktan volt ez a hasonlat, mert a két-ezeréves, fehér, görög szobor és e gyászruhá, huszadikszázadbeli leány között csakugyan nem volt semmi közös vonás. Mégis a Niobe ötlött az eszembe. Talán a megrendültség és bánat volt rajtuk ugyanaz. De az, úgy látszik, kétezer évvel ezelőtt is olyan volt, mint ma.

Háromszor is nekikészült szegényke, hogy megszólaljon. Csak negyedszerre sikerült.

— Nekünk most — mondta bátortalanul — tulajdonképpen... hogy is mondjam csak... csókkal kellene üdvözlölnünk egymást...

— Nosza! — gondoltam magamban videran, mert nagyon szemrevaló jószág volt. De ezt persze csak gondoltam, mert képentörült volna, ha kimondom.

Így hát csak hajlongtam elbájolva és hebegve, miközben megszólalt bennem egy biztató hang: jövőd van öregem, örült jövőd!

Hanem az öregasszony, két szóval, jéggé dermedtett.

— De Éva! — mondta megbotráncozott fejcsóválással.

Am a kis Niobe rá se hederített. Kerekrenyílt szemmel, okos tekintettel nézett rám s könnyű pirlással pergette a szót:

— Igaz, nem lett volna szabad így mondanom. Hiszen ezt így nem is követelhetem...

— Ó, kérem, kérem — tiltakoztam gyorsan — de azt hiszem, hogy, sajnos, tévedés, rettentő tévedés áldozatai vagyunk.

Niobe-lelkem megütközve nézett rám, a nénike meg bizonyos elégtétellel pillantott reá.

— De... hát — riadozott az — maga... maga nem Dersy Géza főhadnagy?

— De igen. Dersy is, Géza is, főhadnagy is.

— Nyárádszentpálról.

— Onnét.

És egyre jobban meghökkentem. Eddig egybevágott minden. De ezzel a rejtelem még homályosabb lett.

— Dersy Péter öccse — folytatta Niobe.

— Úgy van.

— Hát én meg — tette hozzá fölragyogó szemmel — én meg Dersy Péter felesége vagyok.

Úgy néztem rá, mint aki meghülyült. Egy szemhunyásra megbénult az agyam. De azután lázasan dolgozni kezdett. — Állj! — gondoltam magamban. — Itt az örült, a példátlan, a horribilis tévedés. Még egy mondat és kisül.

Pillogva vártam mi lesz most.

És az én Niobe-sógornőm halk bánattal, de enni-
való bizalmassággal továbbfűzte a szót:

— Igen Géza — csapott át a rokon hangba — én a felesége vagyok a bátyjának. Azazhogy, magam sem tudom mi je vagyok...

— Bocsánat hölgyeim — hebegtem — bocsánat. Tisztázzunk egy fájdalmas kérdést. Szegény Péter bátyám ezerkilencszáztizennégy őszén, Zaleszcziky-nél...

— Elesett! — vágott közbe a néni.

— Eltűnt! — hangoztatta Niobe.

— Soha nős nem volt — folytattam én.

Dermedt csönd.

Szegény, szép kis Niobe!

Előbb olyan lett, mint a rózsza. Majd meg olyan végtelen szomorúsággal hajtotta le a fejét, hogy belesajdult a szívem.

De csak egy sóhajtásnyi ideig.

Azután felvetette a szemeit és csodálatos hit ragyogott fel bennük.

— Téved, Géza — mondotta csendesen. — Téved, ha úgy tudja, hogy Péter nőtlen. Nem hittem ugyan, hogy erre is sor kerül, de hát tessék: itt vannak az iratok.

És már húzta elő kézitáskájából az okmányokat s nyújtotta felém.

Kábultan hajtogattam szét az írásokat.

S mialatt ügyetlen kézzel bajlódtam velük, megszólalt a néni:

— De hát minderről semmit sem írt Golőncsér?

— Semmit asszonyom.

— Érthetetlen. Alkalmasint azt hitte, hogy maga mindent tud.

Átfutottam az írásokat.

Keresztlevelek.

Házasságlevél.

Lássuk csak! Lehetetlen! És mégis... — Dersy Péter nyárádszentpáli földbirtokos és a hadrakelt seregnél levő tartalékos százados nevében, annak megbízottjaként, Mende Artur ügyvéd... valamint Szabó Éva tizennyolcéves lajadon... a törvények szerint házasságot kötöttek. Ezerkilencszáztizennégy november...

Megdörzsöltem a szemem.

Újból a írásra meredtem.

Nem, nem káprázat.

És mégis: örület, képtelenség!

Visszaadtam az okmányokat.

És hosszú ideig nem jött szó a számra.

Végre mégis dadogni kezdtem:

— Bocsánat... nem értem. Kilencszáztizennégy november... hiszen akkor már nem élt a bátyám...

Niobe felpattant.

Fájdalmas panasszal tiltakozott.

— Ne mondja ki, jaj, ezt ne mondja!

És szaporán, mint az áradó hegyipatak, ömlött ajkáról a szó:

— Ki meri mondani? Ki látta őt elesni? Ki látta holtan? Vagy csak sebesülten is? Hát akkor, hogy merik állítani, hogy halott?

Megdöbbsentem.

Csönd szakadt közénk.

Lehajtott fejjel hallgattunk.

De fájdalmas, számonkérő kérdései, megkínzott, panaszos hangja ott kongottak a csupasz falak között, a szegényes kis tisztiszobában.

Mikor újra megszólalt, már nyugodtan csengett a szava. De tele volt határozottsággal.

— Akármit mondanak, süket vagyok arra. Mert én elpusztíthatatlan hittel hiszem, hogy él. Nem halt meg! Hazajön! Egyszer hazajön! Csak ki kell várni!

Újból csönd lett.

A laktanyaörségen esti ételosztásra harsogott a zászlóaljkiáltás.

De az én szobámban kongó csönd volt.

Megint a Niobe szólalt meg közülünk. A rajongók konoksága zengett a szavában:

— Élnie kell az uramnak! Sohase hittem el, hogy meghalhatott. Ezt a fekete rongyot, a gyászruhát is csak a néni meg a világ kedvéért hordom. De magának Géza, az uram öccsének, velem együtt hinnie kell, hogy él és visszatér!

S fürkésző szemmel, szinte könnyörületet várva lépett közelebb:

— Ügye, ügye Géza, maga is hisz abban, hogy hazatér még!

Sóhaj, mélyről jött sóhaj emelte meg a mellemet.

Mert a szívem mélyéig megrendített ez a könyörgés. Ez a beteges hit. Ez a minden logikát felretoló rögeszmés akarat.

Megfogtam a kezét. Forró kis kéz volt. Szinte

átéreztem síma bőrén a vére zaklatott ütemét. Szegény kis forró kéz! Hogyan mondjam meg a gazdának azt, amit mondanom kell? Hogy ne érezze lezuhanó fejszének a szavaimat?

— Nézze kedves — mondtam lelkem egész melegével. — Abban igazsága van, hogy nincs ember, aki holtan látta volna a bátyámat. S én végigjárnám mégegyszer a haretetek pokoltüzét, a háború egész kálváriáját, ha ezzel visszahívhatnám őt. De gondolja el: hét esztendő! S azóta semmi, de semmi nyom, hír, vagy jeladás...

Éva-Niobe piros arca fokról-fokra sápadt.

Lehajtotta a fejét s küzködve harapdálta az ajkát apró fogaival.

Én Istenem, mindjárt elsírja magát! És mondtam magam tuloknak, bivalynak, lelketlen gazembernek, hogy oka leszek e zokogásnak.

De erőt vett magán. Legyűrte a könnyeit.

Csak szomorúan, végtelen szomorúan nézett rám.

És ez a szomorúság búsongott a szavaiban is:

— Azt hittem, hogy legalább az öccse tud úgy hinni, mint én. Mint én, aki sohasem láttam őt és mégis hiszem, hogy visszatér.

Hallgattunk. Mit mondhattam volna erre?

Az öregasszony könnybeboruló szemmel nézte a küzködő Niobét. Az meg maga elé bámulva suttozta:

— Hát... így is jó. Nem baj. Azért mégis nekem lesz igazam.

Majd szelíd, ügyefogyott könyörgéssel tette össze a kezét:

— De ugye azért, addig is elfogad sógornőjének!

Megrendült örömmel csókoltam neki kezét.

— Boldoggá tesz, ha elfogad rokonának.

Egyszerre vidámság ragyogott ki a szeméből.

— Kezet rá! — unszolt kedvesen, félrehajtott fejjel.

Belecsaptam a csöpp tenyerébe.

— De tudnia kell Géza, hogy én nagyon tűrhetetlen rokon vagyok!

— Olyan árva vagyok — mondtam nevetve, — hogy még a vasorrú bábát is szívesen fogadom rokonnak.

— Köszönöm a bókot, sógorka! — kacagott évődve.

— Ejnye, ne úgy értse! Ostobát mondtam.

— Jó, jó, csak mentegetődzék. Úgyis hasztalan. Ezt már csak azzal teheti jóvá, ha sokszor, nagyon sokszor meglátogat bennünket. Vezekelni kell, főhadnagy úr!

— Ha ez vezeklés, akkor szívvel vállalom ezt a kedves purgatóriumot.

— Csak ne bízsa el magát sógorka! — fenyegetett meg incselkedve. — Nem magáért kívánom a látogatásait. Vagy legalább is nemcsak magáért. Hanem az uramért. Őt akarom egészen megismerni a maga emlékeiből. Mert eddig csak Göloncsértől tudok róla egyet-mást.

Fölírtam a címüket. Kint laktak a Hidegkúti-úton.

Búcsúztak, elmentek.

Én még mindig kábán állottam az asztal előtt, mikor újból rámkopogtattak.

— Ne haragudjék sógorka — lihegte Éva-Niobe — de vissza kellett szaladnunk. Elfelejtettem fényképet kérni.

— Fényképet?

— Igen. Természetesen az uramról.

— Hm. Fénykép? Péterről?

Ugyancsak zavarba hozott a kéréssel. Mert egyetlen képem volt csak róla. Az is régi, gyermekkori felvétel volt s kettőnket ábrázolt. Péter akkoriban olyan tizenötéves lehetett, én meg tán hat. Afféle vidéki fényművész remeke volt ez a kopott

kép. A bátyám az első vadászpuskájára támaszkodott rajta s ifjúkora legvadabb ábrázatát vágta. Magam sem mutattam valami előnyös látványt, kihullott első fogammal s éppen bömbölésre készülődőben.

Előkerestem a képet. És kétségbeestem.

Nem, ezt nem lehet odaadni. Förtelmesek voltunk rajta. Ha Éva meglátja, egy pillanat alatt összeomlik benne az az eszményi kép, melyet maga festett magának képzeletben a bátyámról.

Hanem a szép sógornő akkor már kikapta a kezemből a megsárgult fotografiát.

És nézte, nézte hosszan, kerekrenyílt szemmel.

S a néni is fölcsettantotta finom, nyeles szemüvegét.

— No — gondoltam magamban — szegény kis özvegy! Ugyan betelhetsz ezzel az én néhai, vadorzóképű, süvölvény-bátyámmal! Most, most jön a rémes kiábrándulás. Erőltetett menetben jön. A képzeletbeli Tankréd vitéz, az álmok Grál-lovagja, egyszerre szétfoszlik, hogy helyet adjon egy zöldfülű kamaszgyerek képének.

Szívemből sajnáltam az én bátor, nemes, derék bátyámat, hogy ilyen méltatlan emléket hagyhatott csak sohse-látott özvegyére.

Éva meg csak nézte, nézte a képet. Egyszer rápillantott, majd meg újból a képre. És elmosolyodott.

— No, magát... magát sógorka, nem ismertem volna meg e rémült kis gyerekek után. Hanem az uram, igen az uram, az nem is lehetett volna más fiúkorában, mint ezen a képen. Mindig így képzeltem el őt. De persze férfiben. Ilyen kemény férfitekintettel s büszke, öntudatos arccal. Ilyennek ismerem Gölöncsér elbeszéléseiből.

Elképedtem. Teremtő Isten! Hát ez... ez is lehet? Hát így is lehet látni azt a képet? Ez az én szegény, haramia-arcú kamaszbátyám, ez nála férfi-

teki
erdő
porl
csod
rads
rül
merc
Bizo
term
hog

képe

voln
vagy

lek

Som

tekintetű és öntudatos lény? Ez az iskolakerülő, erdőbújó kis zsvány? — Hej, Péter, Péter, aki ott porladozol a zaleszcziky-i homokdombok alatt, mi csoda örült nagy jövőd lett volna, ha életben maradsz! Milyen térdenálló imádatlalt venne most körül ez a különös, drága kis fehérnép, aki még e hajmeresztő kamaszfotografia után is így beszél rólad! Bizonyosan összetörnéd az ölelésseddel, mikor annyi természetességgel, szerelmes alázattal mondja rólad, hogy „az uram“...

Addig könyörgött, míg csak oda nem adtam a képet.

Ezekután még akkor is nyugodt lélekkel adtam volna neki, ha a kép véletlenül kínai nagymogulnak vagy dalai lámának ábrázolta volna Pétert.

Éva-Niobe akkor is gyönyörűnek látta volna őt.

Mert a lelke ablakán át nézte.

Az pedig szívárványos, szerelmes, asszonyi lélek volt.

II.

Másnap csakugyan parádéba vágtam magam s a kispej-ötvenegyes villamossal kirobogtam a Hidegkúti-útra.

A régi hadapródiskola előtt zúgott el a kocsí.

Késő őszt volt, koraestébe hajló délután. S a hosszú téglakerítés mögül felémzúgtak az iskolakert levélhullató fái. Édesbúsan libbent felém a kis Olavi emléke. Bolondság, bolondság, sohse látom többé!

... A Hidegkúti-úton, villát villa után vettem szemügyre.

S egyszerre ráesett a tekintetem egyiknek a felírására:

„Péter hajléka.“

Vasrácsos kerítés.

Őszi kert.

Benne az emeletes épület.

Benyitottam a nyikorgó vaskaput.

Herregő kis fekete szőrcsomó gurult felém. Még a szeme se látszott ki a gubancos jószágnak, csak a hófehér fogai meg a piros nyelve.

Nevetnem kellett ökutyaságán, olyan komolyan vette házőrzői tisztségét.

— Hallgass, Fürge! — csendült meg Éva örvendező hangja a villa felől s könnyű, siető léptei alatt nyomban csikorogni kezdett a kavics.

A puli vakkantott egyet-kettőt, azután felkapva egyik lábát, elbiciklizett három lábon.

Éva meg belémkarolt kedves, pajtáskodó bizalommal.

— Köszönöm, hogy eljött sógorka — mondotta vígan. Meleg, barna szemei tele voltak örömmel.

Diadalmasan hureolt be a házba.

Mondhatom, helyes kis fészek volt Péter bátyám hajléka. Ha ugyan illik ez a szó, tiszszobás, télikeretes, palotaszerű villára.

A hallban élénk tipegett az öregasszony is.

Nyoma sem volt már rajta a tegnapi bizalmatlanságnak, szórakozottságnak és tartózkodásnak, mely első találkozásunkkor minden mozdulatát olyan kimértté tette.

Kedvesen, figyelmesen érdeklődött rólam, az életemről, mindenről. Csak a bátyámra nem engedte terelődni a beszélgetést.

Éva hamarosan elcipelt.

— Jöjjön sógorka, hencegni akarok! Megmutatom a virágaimat.

Folyosókon, szobákon mentünk át.

Csupa ízlés és otthonosság.

— Tündérbirodalom! — mondtam mosolyogva.

— Tetszik? — villant fel a szeme örömmel. —

Úgy szeretném, ha majd az uramnak is tetszenék.

Meglegyintett ez a néhány szó. Érthetetlen. Hát ez a szép, kedves kis teremtés csakugyan abban a képtelen feltevésben él, hogy a bátyám hazajöhet valaha? De hiszen ez agyrém! Péter régen halott!

Fürkésző pillantással kereste a tekintetemet.

Megsajnáltam.

Nem, nem szabad kimondanom azt, amit gondoltam.

Bolondoztam, évodtem hát tovább.

De hiába, nem tudtam megszabadulni a Péterre való emlékezéstől. Mert a kis Niobénak minden fordulónál, minden zugnál volt egy-két kedves meg-

jegyzése, amely szeliden-fájó szomorúsággal hullott a szívemre.

Péter, Péter, Péter. Minden lélekzet: Péter. Minden lépés: Péter.

Az egész ház s a körülötte levő levegő a bátyám lelkével volt tele. Pedig sohasem járt itt. Csak ez a karsú asszonyka — dehogy is asszonyka: leány! — lélekzette magából ezt az álmovilágot.

Búsítóan különös és szívfájdítóan szép volt ez az üvegházi rajongás. Mert az volt, Szerelem, melynek semmi köze a röghöz, az élethez, a valósághoz. Szerelem, melyet a sárosi nagybácsi, Dersy Kelemen ötlete indított el.

A végrendelet történetét különben akkor hallottam először. Éva mondotta el, de csak nagy vonásokban.

Tágas, csupa ablak szobába léptünk.

— Látja, kedves, ez az uram dolgozója — mondotta Éva. — Úgye, ő szereti a napfényt?

— Szereti — sóhajtottam rá. Mert az a hitem, hogy a hősök lelke napfénybe öltözötten suhog körülöttünk. Hát rámondhattam jelenidős igével: szereti.

Hálás, meleg tekintet mondott köszönetet.

S nyomban utána továbbesevegett Éva:

— Azért tettem ide a szobáját. Ez egész nap verőfényes. Csak nem tudom, tetszik-e majd neki ez a zöldesszínű berendezés?

És szeretettel cirógatta végig a nagy bőrkarosszékeket, meg az íróasztalt.

Nem válaszoltam. Erre már nem felelhettem. A halottaknak nincs szükségük földi dolgokra.

Révedező arccal lépett tovább a különös kis sógornő.

Lenyomta a szomszéd-szoba kilincsét s tessékelt volna befelé. De hirtelen elpirult a hajatövéig és zavartan húzta vissza a megnyitott ajtót.

— Azt — nem szabad látnom? — kérdeztem évdőve.

— Nem, nem, azt nem — hebegte ijedten a gyönyörűm. — S lehajtott fejjel suttozta:

— Olyan ostoba vagyok...

— Persze: a titkok! — csipkelődtem jókedvvel. Mert maga volt a bűbáj, váratlan zavarában.

— Ó! Titkok! — legyintett. — Csak tudja, tudja, elhatároztam, hogy oda nem teheti be a lábát férfinember. Csak majd az uram.

És még pirosabbra gyúlt az arca.

Utóbb elnevette magát. Halk, asszonyos kuncozással:

— Különben mit titkolódzom? Hiszen maga nem idegen. Maga az uram öccse. Szóval ez, ez az én szobám. Mert mindig közel akarok hozzá lenni. Csak egy kilincsnymásra.

Sóhajtott.

Apró keze lehanyatlott a kilincsről.

Továbbhaladt. S ahogy végigléptünk az üvegfalú folyosó szőnyegén, magyarázkodva tette hozzá előbbi szavaihoz.

— Ne haragudjék, ha magával szemben is tartom a fogadásom.

A folyosó fordult. A déli oldalra értünk.

Itt minden tele volt virággal. Futók, öröközők káprázatos sora.

— Úgy-e, az uram szereti a virágokat! — mondotta Éva. — Nagyon sajnálnám, ha nem szeretné. Mert akkor persze kitelepíteném őket innét. Pedig nagyon hozzájuk nőtem. Úgy-e, úgy-e, hogy szereti őket!

— Igen — mondtam csendesen, mert sajgatóan fájt, hogy úgy beszéljek a bátyámról, mint aki él. S korholtam magamat gondolatban. Milyen okatlan, helytelen ez az önámítás. Milyen örültség, hogy szó nélkül, ellenvetés nélkül engedem ezt a kedves

kis teremtést belegabalyodni a képzelődés e csalogató és lélekgyilkos őserdejébe.

Gondoltam, ha jól akarok, le kell szoktatnom erről a szép, de hazug, lelki ópiumszenvédélyéről.

Azt hittem, okosat teszek, amikor hozzákezdttem:

— Nem haragszik, kedves, ha mondok valamit?

Finom homloka redőt vetett s a szemei gyanakodva figyeltek az ajkamra.

— Azt akarom mondani — ejtegettem a szót, mialatt végighúztam az ujjaimat az egyik futó levelein — hogy, hogy azzal nem számol, ha Péter mégis, ha a bátyám mégsem...

— Ne, ne mondja tovább — rebegte. — Ne bántson maga is. Hát nem látja, mit kinlódok? Nem látja, hogy mennyi erőmbe kerül ez a hit? Mikor mindenki halottnak mondja az uramat? Legalább maga, maga ne legyen ellenem!

És olyan könnyörögve nézett rám, mint a halálra hajtott őz.

Abbahagytam a próbálkozást.

Nem lehet rajta segíteni. Talán egyszer majd magától megharcolja ezt a harcot az álmai és a kegyetlen valóság között. És leszámol evvel a dőre képzelődéssel. De akárhogy lesz is, ne én legyek az, aki a józan ész gyógyító pengéjével közeledik hozzá.

Bejártuk a kertet is.

Köd borongott már a csörgő avaron.

A kert végén, suhogó, kopár platán alatt, apró házikó fehérlett. Amolyan kertészlakásféle. Szoba és konyha.

— Eltalálta, — magyarázta Éva, — kertészlakás. De nem tartunk kertészt. Régebben a szomszédtelek is idetartozott. Akkor szükség volt kertészre. De azután, hogy mi megvettük a telek felét, nekünk már felesleges lett volna. Így hát üres ez a ház.

Belestem a rácsos ablakon.

— De azért van benne butor.

— Persze, hogy van — bölintott Éva. — Vendég számára tartanók a szobát, ha éppen szükség volna rá! Különben nyáron itt van a legtöbb árnyék. Olyankor a délutánokat majdnem mindig itt töltöm. Itt nem zavar senki. A néni sem. S magamban lehetek a könyveimmel, terveimmel.

Szegény kis jószág! A terveivel. Mikor azoknak már a legelső pontja is irreális.

Soha ilyen különös teremtetést!

Lassan lépegettünk vissza a villa felé.

Éva törte meg a hallgatást.

— Tudom, mire gondol — mondotta szelid szemrehányással. — Arra, amire mások. Hogy ez az én szívszakasztó várakozásom örülség. Hát jó. De mondja: olyan lehetetlen az, hogy az elesett és elűnt milliók között egy esetben tévedtek volna?

Hallgattam.

S hogy választ nem kapott, hát folytatta. Egyre panaszosabban s egyre lobogóbb hévvel.

— Milyen egyformák maguk férfiak! Logika. Mindig csak a logika. Hát érzésük, sejtésük nincs? Azt hiszik, hogy a kétszerkettőn kívül semmi más nincs a világon? Ó milyen szegények maguk! Milyen, szegények azzal a híres logikájukkal! Hát én fűtyülök a logikájukra, érti? És az uram igenis hazajön. Haza kell jönnie. Hiszen én még nem is láttam.

Visszarázta homlokából a haját s akaratosan csengett a hangja az esti borulatban.

— Haza kell jönnie, ha csonkán, bénán, félholtan, vagy feldult lélekkel is. Hogy megköszönhessem neki nagy jószágát, mellyel odaadta a nevét nekem. A sohasem látott leánynak. És kiemelt e nagyserű és nemes férfigesztussal az inségből.

Sóhajtvá lépegettem mellette.

Ő meg suttogóra fogta a szavát. Talán nem is nekem beszélt már. Önmagának.

— Haza kell jönnie végül azért, hogy szerethessem. Mélységes, asszonyi hűséggel. Hogy az egész élet boldog hálájával hálálhassam meg erős, bátor jóságát.

Fürge szaladt elénk. Kedveskedve illegette magát Éva előtt. Erre földerült a kis Niobe arca. Pattintott a kutyának:

— Úgy, úgy Fürge! Úgye, hogy hazajön a gazda?

A puli majd kibujt a bőréből örömében. Ugrált, csaholt körülöttünk, mint a bolond.

— S mit csinál a kutya, ha majd belép a gazda? — kérdezte kedveskedve Éva. És leguggolt a kutyája előtt.

Fürge nyomban leült s felegyenesedett derékkal szolgálni kezdett. Hűségesen, alázatosan, félrehajtott fejjel.

S akármilyen mókás, bohóckodó pofája volt, nem tudtam rajta nevetni.

Éva megsimogatta a fekete kis gombolyagot s továbbmentünk.

— Látja? — nézett rám szemrehányó tekintettel. — Mikor az emberek mind megbántanak az érzéketlen és ostoba fejtegetéseikkel, mert egytől-egyig nemes lélekgyógyítóknak érzik magukat, akkor ez a kis kétaraszos jószág vigasztal meg. Ő az egyetlen élőlény, aki át tudta venni az érzéseimet. Ő nem törődik a logikával. De a hangomból, szememből kiérzi minden hangulatomat, gondolatomat.

Apró hallgatás szakadt közénk.

Az Ördögárok mentén zúgva szaladt egy vilamos.

Távol s közel sorra gyúltak ki a lámpák.

— Hűvös van — borzongott Éva. — Menjünk be a melegre!

S a ház elé fordultunk.

Újabb szünet után apró sóhajjal mondotta:

— Hát így élünk, sógorka. Most már látja. Várunk. Reggeltől estig. Reggeltől estig. Persze csak ketten. A Fürge meg én.

Föllépegettünk a terraszcra.

Ott megállott egy percre. Elmerengett a homályba takaródzó város felé.

— Onnét kell majd jönnie, — suttogta vágyakozva. — Másfelől nem is jöhet.

Most hirtelen szembefordult velem. S a hangja egyszerre elevenen, vidám pörlekedéssel pergett:

— Persze, maga most arra gondol, hogy hátha nem is kellek majd az uramnak? Hátha nem is szeret majd? Hátha csak szánalomból dobta ide nekem a nevét, hogy egy formaházassággal megszabadítson minket a gondoktól? Lehet. Lehet, hogy így van. S talán az is megfordult a fejében, hogy mihelyt hazajön, elválík tőlem. — Ó, gondoltam erre én is. De nem úgy lesz, sógorka, meglátja nem úgy lesz!

Állottam szótlanul és ostobán. Mit mondjak mindezekre? Tétován borzoltam hát Fürge urfi kócos fejét.

Éva is hallgatott egy szemhunyasig. Azután megint megszólalt meleg, mélyről jövő érzéssel:

— Szeret majd. Szeret majd az uram, mert akarom, hogy szeressen. Ha évekig tart is, amíg elfogad szívvel az asszonyának, lesz erőm hozzá, hogy kivárjam. Ha nem szól hozzám, ha elkerget, ha megaláz, akkor is. A nyomában leszek, árnyéka leszek, alázatos szolgálója leszek, de végül mégis a párja leszek!

Az előcsarnokban világosság támadt s a fénye kiszűrődött a terraszcra. Ráesett Évára.

Néztem, néztem a fényben álló, finom kis alakot. Most me_gint más volt. Csupa értelem és csupa akarat.

Valahol megszólalt egy távoli harang.

Éva lehajtotta a fejét. A két keze önkéntelenül kulcsolódott össze.

Imádkozott. Némán, egyszerűen, emberien, póz nélkül. Látszott, hogy nemcsak szokása, hanem lélekkel teszi.

Azután keresztet vetett és megszólalt:

— Ne haragudjék, sógorka, hogy megfélemlitem magáról a harangszó alatt. Nekem pajzsom és vigasztalom az imádság. Tudom, sokan ezt is megmosolyogják, mert úgy vélik, az imádság az: semmi. Ó, a boldogtalanok! Hét esztendő szüntelen rimánkodása az Úristenhez egyetlen férfiületért, az semmi? S az élet nagy igazságszolgáltatása, amelynek lennie kell a világrendben, az semmi? Csak a lelki-vakok mondhatják ezt.

Két karját összefonta a hátán Éva asszony s csendesen járkáltunk körbe a tágas terraszon. És közben továbbfűzte vigasztaló filozófiáját.

— Látja, kedves, én egész életemben csak szomorúságot kaptam. Ölbeli gyerekkorom óta árvaság volt a részem. Hát hogyan higgyem el ezek után, hogy az Isten semmi mást nem szánt az életem másik serpenyőjébe? Hogy ott is ugyanaz van? Nékem a jómód, a vagyon nem kárpótlás, mert nem becsülöm értéknek. Ezt tudja az én Istenem. A házasságunkban nem annak örültem, hogy most vége a szűkölködésnek. Hanem annak, hogy van olyan férfi, aki látatlanban vállalt egy komoly életköteléket, csupán azért, hogy nemesen cselekedhessék. Ennek örültem. S egyetlen vágyam az, hogy ezt az embert szerethessem. És hiába hitetlenkednek: elérem ezt. Nem bánom, ha maga nem hisz velem, Géza. Nem tehet róla, hogy a férfiember csak az eszével ítél.

Jártunk körbe a sötét terraszon s köröttünk búsan csörgették utolsó száraz levelüket a fák.

— Igen, — mondtam sóhajtván — maguk nők mások. Egészen mások. A hitükkel tudnak fenntartani egy egész világot.

— Van egy kis barátnőm — folytatta Éva-Niobe. — Jóval fiatalabb nálam. Ugyanabban az intézetben nevelkedett, amelyben Teréz néni tanított s ahová magához vett engem is, mikor árvaságra jutottam. Hát ez a kislány gyerekfejjel beleszeretett egy fiúba. A fiút elvitte a front. A megszokott háborús história. Azóta semmit sem tud róla. Évek óta hírért sem hallotta. S annyi hasztalan várakozás után neki is mindenki azt hajtogatja, hogy bizonyosan elesett a fiú. De látja, az én barátnőm vár és hisz. Várja az ő kis katonáját. És sorra kosarazta ki a kérőit. Pedig azóta bizony szomorú sorsra jutottak szegények. Valami kis dohánytőzsdét kaptak kegyelemből. Abból élnek. S mégis, bár-hogy súgja is a szegénység a kislány fülébe, hogy menjen férjhez, nem teszi. Vár. És a hitével bizonyosan hazahozza azt a fiút a pokol fenekéről is.

Nem volt hozzá szívem, hogy kimondjam azt, ami a fejemben megfordult. Hogy hát hiszen, ha mindenkit haza tudna hozni az otthonlávók hite, akkor játék volna a háború. Mert mindahányunknak, akik odakint jártunk a harctereken, bizonyosan volt valakink odahaza, imádságos hazaváró lélek. S akkor nem maradt volna hadiözvegy meg hadiárva százezrével.

... Ott tartottak vacsorára.

Meghitt, kedves órák voltak.

Az öregasszonyra rá sem ismertem. Szelíd, melegszívű teremtség volt az is. Csak arra kellett vigyáznia az embernek, hogy Éva rögeszméjét ne érintse előtte. Mert olyankor elkomorodott s riadt aggodalommal nézett a kishúgára.

Késő este volt, amikor végre nagynehezen elengedtek.

Villamos már nem járt. Gyalog vágtam neki az útnak.

Hűs szél nyargalászott a budai hegyek között.

Egy elkésett, fonnyadt vadgesztenye nagy koppanással hullott le a földre. Az egykori kadétiskola, életem legtisztább, legédesebb emlékének helye, feketén, sötét idegenséggel állott a szélzúgásban. E dérhullató és kietlen őszi éjszakában mégis úgy éreztem, mintha régi, nagyon régi ismerősöktől jöttem volna.

Szüntelenül Péter, szegény jó Péter bátyám neve csengett a fülemben.

ké

a

he

a

or

ha

ér

do

ra

bo

so

fö

sz

sz

sz

űz

ut

III.

Hárcem napig feléjük sem néztem.

Pedig megígértették velem, hogy másodnaponként meglátogatom őket.

Hanem úgy fordult a dolog, hogy kitelepítettek a kelenföldi kaszárnyából. Irodák számára kellett a hely. De hogy földél nélkül ne maradjak, hát valahol a Városliget környékén utaltak ki szállást.

— No, most igazán új élet kezdődik, öreg frontordas, — biztattam magam. — Már most kutyaagóhatsz majd első kakasszókor a Várba, hogy idejében érhesz a rukkolásra.

Mert a zászlóaljat ugyanakkor a várbeli Nándor-laktanyába szállásolták.

Nyilvánvaló volt, hogy a helyzet így nem maradhat.

Lakást kellett keresnem Budán.

Eszembe jutott, hogy van nekem egy régi cimborám. Még az udvarhelyi gimnáziumból. Nemrég sodort vele össze a sors, a vagonvárosban, ahol ő is földijeit kereste. Az említette akkor, hogy nagyszerű lakásra tett szert, valahol fönt a Várban és szívesen vállalna lakótársat, mert sokallja a bért.

Rá is akadtam úriutcai szállásán a derék Kászony Jóskára.

Megvallom: ma sem tudom, miféle foglalkozást űzött ez a Kászony Jóska. A negyedik gimnázium után én Temesvárra kerültem cögernek, így hát el-

szakadtunk egymástól. Későbbi életéről csak annyit hallottam, hogy még az érettségi előtt kimaradt az iskolából s valami kis díjnoki állást kapott a vármegyénél. A háború alatt persze beszippantották katonának, hiszen olyan vállalai voltak, mint egy bölénynek.

Kint a fronton előbb közlegényként rémítette a muszkát, utóbb meg mint úgynevezett karpaszomány viselésére jogosított hadiönkéntes hányódott szerte, Európa minden hareterén. A háború óta Isten tudja miből élt. Valami hivatalfélébe járogatott, de aligha vették különös hasznát, mert gyógyíthatatlanul frontbeteg volt.

Sokan nem tudják, miféle nyavalya ez. Pedig van, tagadhatatlanul. Aki beleesett, tán sose lábalki belőle. A kórtünete? Örök nyugtalanság. Se asszony, se bölcső, se műhely, se íróasztal nem rögzíti meg többé. Nem tud más mesterséget, csak a háborút.

Nohát ilyen frontnyavalyában leledzett az én Kászony Jóska barátom is. Szakadatlanul lótot-futott különböző rejtelmes ügyekben. Mikor a vagonvárosban találkoztam vele, akkor azt mondotta, hogy a menekült székek világszövetségét szervezi.

Utóbb valami felhívását olvastam a lapokban, melyben felszólított minden erdélyit, hogy jelenjék meg ekkor és ekkor bizonyos vendéglőben, az „Igaz Hazafiak Frontharcos Erdélyi Örtüz Egyesületének” alakuló gyűlésén.

Szóval, mikor rámszakadt a hajléktalanság, Kászony Jóska jutott az eszembe.

Nyomban föl is kerestem, a nagyhajú fiatal-embert.

Rozoga várbeli házban lakott az Uri-utcában.

Ahogy föl kocogtam a nyikorgó falépcsőn, fölpatant az emeleti ajtó, kilesett rajta egy gubancos fej s nyomban utána föl harsogott Kászony Jóska hangja:

— Szervusz vezérem!

S rőfös karjaival úgy megropogtatott, hogy majd eltörte a bordáimat.

— Végre hát te is itt vagy — örvendezett suttogóra fogott hangon. — Derék, nagyon derék. Persze a titkos hadhívó üzenetre jöttél. Csitt, ne szólj! Tudok mindent.

S gondosan bezárta az ajtót.

Mielőtt még szóhoz jutottam volna, némaságra intett:

— Csitt! A falaknak is füle van. Kénytelen vagyok állandóan zárt ajtók mögött tanácskozni. Mert vadásznak rám minden oldalról.

— Rád? Miért? És kik?

— Csitt! Halkan, szerencsétlen! Értsd meg, hogy örülten vadásznak rám. A bukaresti sziguranca külön ügynököket tart miattam Pesten. De bizonyos tudomásom van róla, hogy a legitimisták is el akarnak tenni láb alól. Mert szabadkirályválasztó állásponton állok a szervezeteimmel. Hogy a súj essen beléjük!

— Nem értem — értelmetlenkedtem.

— Ne is kérdezősködj. Elég az, hogy így van. De hát így jár az ember, ha igazi iridenta. Minden szervezkedésemet megakadályozzák a disznók. Hanem azért mégis csak én járok majd túl az eszükön. No de hagyjuk. Szóval, a jelképes véreskard-hívásra jöttél.

Megvakartam a fejem.

— Hát az igazat megvallva: nem. Nem is ért el hozzám az a jelképes ízé. Hanem szállást keresek.

E vallomásra kicsit lehangolódott a félelmetes „iridenta“. De azért szívesen megosztotta velem titokzatos barlangját. Megfeleztük a lakbért s rendben volt a dolog.

— Ugy ellakhatsz itt, pajtás, mint a pinty. Majd szólok a vén Habsburg-bérencnek, hogy állítson be

még egy ágyat ide a hátsó zugba. Még a függönyt is magadra húzhatod, ha netán zavarna a beszélgetésünk esténként. Mert tudd meg, hogy ma este is székgyűlés és stratégiai gyakorlat lesz. No de hiszen majd magad is megismerkedel mindennel.

Gyors mozdulattal végigtúrta a haját s csillogó szemmel nézett rám.

— Titoktartásra nem is kérlek — mondotta — mert hiszen te is iridenta vagy. Erről jut eszembe egy bizalmas kérdés. Mondd csak: nem lehet valami jó kis zendülésre számítani nálatok?

Elképedtem.

— Zendülésre?

— No, úgy értem, hogy teszem fel a katonaság fellázadna gyatra kormányzatunk ellen. S megkezdéné a stratégiai átkarolást a rumunok ellen. Ugyanis nem szeretném, ha megelőznének. Mert az én szervezeteim ezidőszerint még nem egészen akcióképesek.

Megnyugtattam, hogy ettől egyelőre nem kell tartania.

— Akkor rendben van, apám — mondotta. — Hanem most mennem kell. Rengeteg intézkedni valóm van még estig. Addig csak rendezkedj be, öregem.

S azzal vállára kanyarított egy lehetetlen színű malaclopót, alighanem az olasz fronton szerzett bersagliere-körgallér volt, fejébe vágta széleskarimájú kalapját, megragadta fütykösszerű, kar tagságú botját s elviharzott.

Csak úgy dübörgött bakancsai alatt a lépcső.

Mert bakancsot hordott s fölötte öreg, hadviselt bőrlábszárvédőt.

Körülnéztem új, közös tanyánkon.

Régimódi, ölesfalu, rácsosablakú szoba volt. Nagy fehér kályhája, borongó alkovja nyomban százévelőtti hangulatot ébresztett bennem, bár bútorai a

legk
tek

retl
hög
Aki
mit
Vag

ségi
Jósl
belé
kev
val.
hev
rüle

kez
hal
rabi

déb
Az

esti
vén
jába

a K

terv
koz
szer

—,
Son

legkülönbözőbb korú és állapotú darabokból kerültek ki.

Különös világba csöppentem e lakással. Ismeretlen lélekbe láthattam e szobán át, mégis örültem, hogy valamiképen megoldódott a szállás kérdése. Aki 1920-ban sodródott Budapestre, az tudhatja, mit jelentett akkoriban ez a szó: lakáskeresés. Vagy ez: lakáshivatal.

Egyébként soha olyan hajmeresztő rendetlenségű íróasztalt nem láttam, mint amilyen Kászony Jóskaé volt. Rejtelmes névjegyzékek és térképek, belépőnyilatkozatok és adóhivatali fogalmazó-ívek keveredtek össze a tegnapi vacsora-túró papirosával. Irredenta plakátokból pedig egész gyűjtemény hevert szerteszét a szobában. A falak is mind a Területvédő Liga plakátjaival voltak kikárpitozva.

Ezenfelül vagy féltucat bélyegző állott rendelkezésére a félelmetes szervezőnek. Akadt közöttük halálfejes, kardos, meg olyan, amelyiken szétépett rablánc hökkentette meg a szemlélőt.

Délután leszaladtam a szomszédos dohánytőzsdebe s kitelefonáltam a laktanyába az ügyeletesnek. Az azután hazaküldette a ládám, meg a táskáimat.

S akkor elbeszélgettem a lakásadónkkal is.

Töpörödött öreg nénike volt. Éppen a szombat esti litániáról csoszogott haza. Készséggel adott egy vénséges pamlagot, azt beállítottuk a szoba alkovjába s most már elmondhattam: otthon vagyok.

Voltaképpen tőle tudtam meg igazában, ki is az a Kászony Jóska.

— Rettenetes ember — sóhajtotta. — Folyton tervezget, gyűléseket hív össze, rejtelmes tanácskozásokat tart éjjelig. Nem is tudom, mi fog egyszer mindebből kisülni.

— Jó gyerek az, nénike — védtem a barátomat —, csak kicsit nyughatatlan.

— Az, az. Nyughatatlan. Akár a szegény fiam volt. Tetszik tudni, volt egy fiam is. Isten nyugosztalja. Elesett a Kárpátokban. Hát az is ilyen szeles, bolondos fiú volt.

Kitörült két öreg könnyecseppet a szeme sarkából a köténye csücskével s folytatta Kászony jellemrajzát.

— Furesa ember ez a Kászony úr. Mert úgy-e azt se teszi rendes ember, hogy a lebernyegjét hol a színével, hol meg a visszájával kifordítva viseli. Kívül zöld volt valaha, belülről meg kékes. Mein Gott, mein Gott! És tetszik tudni, különösen haragszik a képekre.

— Képekre? — csodálkoztam.

— Azokra, könyörgöm. Mikor kivette a szobámat, minden régi képet leakasztott a falról, felhordta őket a padlásra s térképekkel ragasztott tele mindent. Különösen az egyik képre haragudott nagyon. Az utolsó koronázás volt rajta. Jesszasz, war téz a herrlich schéne Parád! Hát ezt a képet be akarta szakítani mérgében. Persze én nem engedtem s bevittem a konyha falára. Azóta azt mondja rám: mamuskám, maga egy Habsburg-bérenc. — Rettenetes. Azt sem tudom, mi az a bérenc. Hát nem borzasztó?

Kénytelen voltam elismerni, hogy mindez valóban borzasztó.

— Hanem azért jó ember ám — mondta ellágyultan a néne. — Wissen's, ha valamire szükségem van, hát a föld alól is megszerzi. Tetszik tudni, mi az máma: cukor, liszt, szén. Még jegyre is alig kapni. Herr Kászony mégis mindig, mindent előteremt. Meg azután akármilyen rettenetes ember, olyan szépen tudja mondani: mamuka. Meg: nyanya, kedves. A multkor felvágta a pincében a fát. Két délután vágta, hogy csak úgy regett az egész ház. És amikor megköszöntem neki, legyintett. — Ne

érzelegjünk, mamuka, fontos, hogy harminc korona a zsebében maradt. — Hát ilyen ember.

Odalent megdördült a kapu.

Kászony Jóska robogott föl a lépcsőn.

— Hah, spiózkodunk, öreg boszorka? — förmedt rá a reszkető asszonyra.

— Én? Kászony úr, én? Ilyet mondani!

— Csitt, nyanya, ellentmondás nincs. Javíthatatlan Habsburg-bérenc!

— Én, Kászony úr?

— Jó, jó, azért nem kell reszketni, mamuka. Szereztem egy kiló lisztet. Itt van, fogja. Hálálkodás lefujva, kezit csókolom, jóccakát.

S megropogtatván az öregasszony bordáit, gyengéden kitessekelte a szobából.

— Sokáig elmaradtam — panaszkodott Jóska, mikor magunkra maradtuk. — De hát a szervezkedés eszi az időt.

— Nem untam magam — válaszoltam. — Látod, azóta meghozták a holmimat és berendezkedtem.

— Még pedig takarosan. Majd meglátod, ördögien jó hely ez. Remélem, nem bánt, hogy állandóan némi rendetlenség honol itt. Sajnos, ez a szervezkedés elengedhetetlen velejárója. El kell nézni a grandiózus célkitűzések érdekében. Nem igaz?

— Ha te mondd? — válaszoltam kitérően.

— Mert tudd meg, hogy nyakig benne vagyok a szervezésben. Rövidesen csodálkozni fog Európa. Csak hát egyelőre: csitt. Némáság és földalatti munka. Hiába, jól meg kell szervezni az ilyesmit. Mert ne felejtsük el, a szervezés a legfontosabb. Ez az alfa és omega. A pénz? Az semmi. Látod-e, egyik napról a másikra zuhan az értéke. Pénz. Phö! Tisztára efemer-jellegű jelenség. A fegyver? Teljesen mellékes. Mire való a fütykös, meg a balta? Ugyse gondolok lineáris harcászatra. Az első rajtaütés után úgyis egész arzenálra való fegyver jut a kezünkbe.

— De hát a tömegek? — kérdeztem.

Beletúrt a sörényébe és legyintett.

— Lényegtelen kérdés az első fázisban. A fontos a keretek szilárd megszervezése. A többi az gyerekjáték. Ha egyszer híre fut, hogy Kászony Jóska halálfejes szabadcsapata rajtaütéssel elfoglalta a Királyhágó záróállásait, hát huszonnégy óra alatt az egész nemzet egy-emberként siet a zászlóim alá.

Kis szünetet tartott s villogó szemei lassan elborultak. Gondterhesen bámult maga elé, a hamutartó szerepét játszó szardiniásdobozra.

Elhülve néztem a páratlan fiatalembert.

Most hirtelen elnevette magát keserű kacagással.

— Tudja is mindezt a pipogya magyar kormány meg az antant gyáva cenkhada. Ahol lehet, már szervezési stádiumában elgáncsolják minden szélesebbkörű mozgalmamat. De hát lássák, vajjon boldogulnak-e velem! Jobban is szeretem így. Legalább nem tartozom felelősséggel senkinek. Különben is az iridenta csak akkor igazi, ha felelőtlen. Igaz-e?

Erre már csakugyan rábólintottam az igent.

Ravasz kis mosoly játszott az arcán s nagyot kurjantva folytatta:

— Hanem hiszen majd túljárok én az eszükön, a teremtésit! Púposra röhögöm majd magamat rajtuk. Ha egyszer nincs érzékük a hatóságainknak a lázadás iránt, hát nekem van. Mert lázadás nélkül sohse pofozzuk ki a megszállókat. Nem is szólva a királykérdésről. Ezt végre is tisztázni kell. A kamarillának örökre kuss. Igaz-e?

Elfogtam szárnyaló fantáziáját.

— Abba kezdtlél, komám, hogy mért hagytad ott az ébredőket!

— Azt mesélem, apám. Képzeld csak el, mikor e rettentő problémák közepette szemben állok Massarykkal, a szerbekkel meg a rumunokkal és

szervezkedem, állom a frontot három felé, azalatt hátulról döfnek le. Mert tudd meg, hogy még a választmányból is kibuktattak az ébredők. A turániak meg egyenesen kizártak. A nyavalyások! Mivé fejleszthettem volna őket. Ám lássák, mire mennek nélkülem!

Most már úgy állott kócos üstöke, mint valami rablóvezérnek. Mert szüntelenül borzolta, csontos ujjjaival.

Egyszerre gyors lábdobogás nyikorgatta ott kint a rozoga lépcsőket.

Kászony fölfigyelt, mint a fülelő vad.

— Ők azok! — mondta. — Jönnek a véreim.

És suttogóra fogta a hangját:

— Csitt! Ma sok mindent hallasz majd itt. Katona vagy, nem léphetsz be a szervezetbe s így a fogadalmat sem teheted le. De ami ezután itt történik, arról síri hallgatás.

Nevetnem kellett volna, de lenyeltem.

— Megbízatsz bennem, vén veterán. S úgy vélem, legjobb lesz, ha nem is zavarlak soká benneteket, hanem lefekszem s összehúszom a függönyt a fulke előtt.

— Ahogy gondolod, komám.

Három rejtelmes koppanás hallatszott az ajtón. Utána letompított hang szólalt meg:

— Maros!

— Szamos! — válaszolt rá ugyanúgy Kászony s jelentőségteljesen pislantott rám.

— Olt! — hallatszott újra kívülről.

— Küküllő! — felelte Jóska s feltárta az ajtót.

Vagy féltucat fiatalember özönlött be az ajtón.

— Huj rá! — morogták szertartásosan.

— Huj rá! — dörmögött vissza a nagy szervező is.

Furesa legények voltak Kászony alvezérei.

Külsőre mind-mind másféle. Nagyobbrészt diá-

kok, kistisztviselők, de akadt közöttük munkás is. Az egyiket meg is ismertem. A szentháromságutcai hentes egyik segédje volt. Ugyanaz, aki az imént kiszolgált, mikor a vacsorárávalót vettem.

Mondom, mesterségre meg külsőre más-más legények voltak. De volt egy közös vonásuk: ugyanaz az olthatatlan tűz lobogott a szemükben, ugyanaz a gyógyíthatatlan láz hajtotta őket, mint ágrólszakadt vezérüket.

A jövevények felsorakoztak Kászony előtt.

Az meg először rám pillantott, majd végighorodza vezéri tekintetét fölöttük.

— Véreim! — kezdte. — Ősi székely székek vezérei! Ma folytatjuk nagy munkánkat az örök cél szolgálatában.

— Erdély! — zúgták erre a sápadt, kopott hazátlanok.

Ez a komoran zengő szó, még e hóbertos környezetben is, a fülemen át a szívemig kondult.

Már nem tudtam nevetni rajtuk.

— Mielőtt rendre munkához látnánk, — folytatta Kászony — megismertetlek benneteket Dersy Géza főhadnagy-cimborámmal. Titkos szervezetünknek ugyan nem lehet tagja, de bizonyára értékes tanácsokkal szolgálhat majd a modern harctechnika tekintetében.

Sorra kezet fogtunk s elmorogtuk neveinket.

Jóska ezalatt előkotort egy kopott-horpadt katonakulacsot s azt az asztalra állította. Azután hét szál gyertyát kerített és sorba csöpögtetvén az asztallapját, odaragasztotta őket. Végül közéjük fektetett egy cifraveretű, rozsdás kozákkardot, melyet még a volhiniai offenzívában zsákmányolhatott. Akkor eloltotta a villanyt s a fene harciszerszám iszonyú titokzatossággal csillogott az imbolygó gyertyafényben.

Egyetlen szó sem hangzott el, amíg Kászony le nem ült a gyertyasor mögé.

Most szertartásos áhitattal ültek le a többiek is.

Magam, mint közjük sodródott kültag, a fülke pamlagjára heveredtem.

— A Kard és a Mén jegyében szólok most hozzátok véreim — kezdte rejtelmes hangon a nagy szervező. — Mindenekelőtt lássuk a magánészleleteket. Van-e jelentenivalód, Aranyos-szék bírása?

— Nincsen, rabonbán! — hangzott a komor felelet egy cingár jogászgyerek ajkáról.

— Maros-szék? — kérdezte tovább Kászony.

— Nincsen, rabonbán!

— Udvarhely-szék?

— Nincsen, rabonbán!

S így ment ez végig.

A székbíráknak ezúttal nem volt jelentenivalójuk.

Sohse-sejtett, hóbertos világ volt ez és mégsem mosolyogtam rajta. Mert minden naivitását, fura szertartásosságát agyonnyomta az a rajongó s könnyfakasztó hit, amellyel ezek az ágrólszakadt, rongyos, nagyhajú, cingár legények; a dunaparti metropolis hazátlanjai, Erdély idehullott, sóvárgó fiai, viselték a székbírák magukcsinálta méltóságát.

Utoljára került sor a henteslegényre.

Értelmes arcú, góbé surbankó volt.

— Hát neked van-e jelentenivalód, Határőrvidek? — kérdezte tőle Kászony.

— Van, rabonbán. Ugyanaz, ami a multkor. A cucilista húsoösszakszervezet tovább zaklat. Már meg is fenyegettek, hogy megvernek, ha nem lépek be közénk.

— Mit feleltél rá, vérem?

— Amit kellett, rabonbán. Fölgyűrtem az ingemujját s a markomba köptem s körülnéztem. Erre abbahagyták a pofázást.

— Jól feleltél, vérem — mondotta Kászony pokoli gyönyörrel.

A henteslegény arca sugárzott az örömtől, hogy a rabonbánja megdicsérte.

Az meg így folytatta:

— Egyelőre sajnos nem tehetek semmit e nemzetközi patkánynép ellen, mert nem harcolhatok egyszerre tíz fronton. De majd eljön az ideje, hogy a hátukon táncolunk. Addig tehát kitartás!

— Meglesz, rabonbán.

— Most pedig — mondotta Kászony — mielőtt áttérnénk a hadműveleti részre, tájékoztatlak beneteket egyről s másról. Hanem előbb: huj rá!

Marokra kapta a kulacsot, megrázta s fölkiáltott:

— Erdély!

S ünnepi ábrázattal húzott belőle.

Azután átnyújtotta az italt a szomszédjának.

— Maros-szék! — sóhajtotta amaz és ivott.

— Aranyos-szék — mondotta a következő.

S rendre hangzott el utána: Három-szék . . . Udvarhely-szék . . . meg a többi drága név . . .

Ahítat és elmondhatatlan vágy csillogott a szegény bozontos fiúk szemében.

Mikor azután megjárta útját a kulacs és vissza-került az asztalközépre, megszólalt újból a rabonbán.

— A politikai helyzet sajnos változatlan. A kormány behúzott farokkal szűkül a kisantant pimaszkodásai és az antantmissziók perfid hengegése között. Mióta Friedrich Istvánt lecsapták a miniszterelnökségről, megszűnt minden iridentaténykedés. Helyesirányú nemzeti szervezkedésről beszélni sem lehet. A koronánk tavasz óta értékének egyharmadát elvesztette, a drágaság hajmeresztően nő. Tömegnyomor ez, barátaim!

Beletúrt sötét üstökébe s mogorván bámult maga elé a rabonbán.

Sóhajások emelgették a cingár fiatalemberek mellét.

A vezérük meg borúsan füzte tovább a szót:

— Az elmúlt héten lefolytatott különböző tárgyalásaim arról győztek meg, hogy holmi egészséges nemzeti lázadásnak nyoma sincs sehol. Sőt a kormányhatalom pribékjei éberebbek mint valaha. Főként abban a tekintetben, hogy csirájában fojtának el minden felkelő-mozgalmat. Ezért tehát a legnagyobb vigyázat, véreim! A tömegszervezést egyelőre még nem indítjuk meg, hiszen ez egyfelől úgyszemint másodrendű kérdés, másfelől meg a könnyebb feladat. Így hát a fősúlyt még most is a hadművelleti rész tökéletes begyakorlására kell vetnünk.

— Helyes! — zúgták az összeesküvők.

— A székgyűlést ilyenformán berekesztem — mondotta Kászony, — átváltozunk harcosokká s ismételjük az előnyomulást.

Nagy térképet terítettek ki az asztalon. A Tiszántúl és Erdély katonai térképét.

— Itt vannak a csapatjelzők is.

És apró papírszeleteket szórt a térképre.

Azokat szétosztották.

— Halljuk tehát az intézkedéseket! — vezényelt a rabonbán. — Elsőnek Maros-szék mozgósít.

Maros-szék sápadtképű, de izzószemű vezére letett három csapatjelzőt a térképre, ott ahol a Maros átlépi a trianoni határt s komoran darálni kezdett:

— A harmadik hadsereg a Marosvölgy falvaiban gyülekezett. Kászony fővezér „Rajta” parancsára minden erőmmel előnyomulok a Maros mentén. Megrohanom Aradot s az ottani fegyverzsákmány szétosztása után, két új hadsereget heve-

nyészve, egyiket Temesvár ellen küldöm, a másikkal meg Borosjenő felé biztosítom a balszárnnyamat. Mihelyt azután a marosvölgyi sereg elérte Dévát, megállok vele s beásom magam.

— Helyes! — bólintott Kászony. — S miért teszed ezt?

— Azért, hogy magamra vonjam a Bihar hegy-ség környékén levő ellenséges erőket.

— Nagyon jól van! S mi történik akkor?

— Mihelyt a frátyék átcsoportosítása érezhetővé válik, — vette át a szót most Aranyos-szék vezére, letéve csapatjelzőit Nagyvárad elé, — hadseregemmel, a második hadsereggel, a leggyorsabb menetben előretörök keletnek. Belényesnél lassítok...

— Úgy van, úgy van és ...

— Mialatt a második hadsereg Belényes felé vonul — vágott közbe egy szemüveges, barna fiatalember — az én harmadik hadseregem a már elfoglalt Váradot állítja fegyverbe s miközben magam a második hadsereg támogatására sietek, a Királyhágó elfoglalása végett, az egyik újonnan szervezett váradi csoportot Borosjenőnek irányítom, hogy vegye fel az összeköttetést a marosmenti erőkkal, másik új hadseregemet pedig Szatmárba küldöm...

— Bravó! — ujjongott Kászony — s ugyanakkor...

— Ugyanakkor én — türelmetlenkedett a harmadik — a vezetésem alatt álló negyedik hadsereggel, mely a felső Tiszánál, Záhony környékén gyülekezett, mindig csak éjszakánként haladva, előresietek Máramarossziget felé.

— Nagyszerű, gyerekek, — dörzsölte a kezét Kászony — látom, kitűnően tudtok mindent a legapróbb részletekig. Tehát csak a fő momentumokat! Két hadsereg a Királyhágót veszi birtokába s

ugyanakkor támadásba megy át a marosmenti csoport...

— Hát én, hát én, vezér, — könyörgött most a henteslegény — már rám is sor került!

— Igaz bizony! Tehát a határőrezred, békési gyülekezőhelyéről...

— Hagy mongyam én! — rimázkodott a hentes.

— Nos, hát monddad.

Boldog izgalommal fogott mondókájába a tagló-öklű siheder:

— Én a határőrezreddel meg a borosjenői csoporttal most elindulok, — s előredöfködté ujjáival csapatjelzőit a térképen, — elindulok a Körös völgyén s Brád elfoglalása után, az annya mindenit, nekivágok a hegyeknek...

— Nehéz dolog lesz, ezredesem, — csóválta meg a fővezér a fejét.

— Aj, semmi az! — legyintett lelkesen a hurkátóló ifjú. — Tudom, mit kell tennem.

S megköpvné tenyerét, nagyot nyelve, toltá egyik hadseregét a Gyalui-havasokba.

— Jól van, ezredes. — szakította félbe a fővezér, — azután egyesülsz a Királyhágónál délrefordult hadsereggel...

— Igen — vágott közbe megint a hentes — és elfoglaljuk Kolozsvárt!

— Helyes, kérlek, de most csak a fontosabb momentumokat! Marosvölgyi csoport!

— Tövist elérve, öt hadsereget különítek ki s lezárom a déli Kárpátok hágóit. Petrozsény, Vöröstorony...

— Helyes, helyes, csak gyorsan! És azután...

Akkor már izzott az egész szoba.

Düledő szemek meredtek a térképre, lihegő mellek zihálták a szavakat s rángatózó kezek tölták-gyűrték a papírdarabkákat. Ez már túl volt a fan-

tázia játékain. Kászony Jóskától a hontalan hentessegédig, mind hitte, hogy roppant hadseregek mozognak egy intésükre, hogy vasútvonalakat vesznek el, szorosokat zárnak le. Hallatlan diadalok hevítették a lelkiüket. Bámulnivaló volt, hova tudta vinni híveit a fellegjáró Kászony Jóska.

Ma már persze nem tudnám elmondani nagyszerű csapatmozdulataikat, amelyeket e lázban égő fiúk ellihegték, csak arra emlékezem, hogy egyszerre valamennyi mellből, egyetlen boldog, artikulátlan hang szakadt fel:

— Erdély!

És akkor Kászony felugrott ültéből s rávágott az asztal közepére:

— Erdély! — zihálta kócosan. — S nem lesz irtalom annak, aki bitang volt!

E pillanatban halk kopogás hallatszott a falon a szomszéd szobából.

— Persze, a vén császári bérenc! — morgott a rabonbán. — Jól van, vénség, azért a Kard és Mén Szövetsége mégis visszaserzi Erdélyt.

Visszaültek a helyükre s a kirobbant izgalmat követő lélekpetyhűtséggel bámultak maguk elé a kavargó cigarettafüst fellege alatt.

Elbágyasztott ez a kép. Ez az izzó levegő.

Azt hiszem, el is aludtam.

Mert utóbb arra ébredtem, hogy Kászony költöget s távolodó léptek nyikorgatják a lépcsőt.

Lefeküdtem, elaludtam.

De egész éjjel róluk álmodtam.

A füstös szobáról meg e lázas, naiv, áldott hóhortosokról, akik egy összeomlott ország és mélybezuhanat nemzet kálváriás hétköznapijai után összegyülekeztek egy-egy estén s hallatlanul boldog perceket éltek. A vágyódásnak olyan perceit, melyeknek álságát már nem érezték, mert tündérszép

távlatokat nyitogatott előttük a — hit. És akár-
milyen ordító ellentét maradt is rongyos ruhájuk,
jelentéktelen alakjuk, meg a nevetségesbe hajló
szertartásaik és titkos szervezkedésük között, cso-
dálni kellett őket. És szeretni.

Mert rajtuk, bennük, körülöttük, szakadatlanul
ott volt a mi felejthetetlen kínunk, gyötrő, édes,
egyetlen gondunk: Erdély.

IV.

...Három napig laktam Kászony Jóskánál.

Mert negyednap kijött Erdélyből a nagybátyja. Kitették a románok.

Egyideig ugyan erősködött a két atyafi, hogy azért csak lakjam náluk, elférünk hárman is, de én mégis jobbnak láttam, ha más szállás után nézek.

Szóval megint hajléktalan voltam.

Új lakás után szaladtam, mert a lakáshivatal még a katonai szállaskiutaló-jegyre is csak valahol az Angyalföldön tudott volna elhelyezni.

Lakást keresni 1920-ban!

Hajmeresztő vállalkozás volt.

Herakles is belebukott volna, pedig arról azt tanultuk, hogy világraszóló cselekedeteket vitt véghez hajdanán. Mi volt ehhez képest a krétai bikák vagy a lernai hidra legyűrése? Lúdtalpat bizonyosan, de lakást annál kevésbbé kapott volna a dicső görög, a sok szaladgálásban.

Nagy kínomban a Délivasút táján próbálkoztam. Gyönyörű késő-őszi nap volt.

A vérmezőn tagozott-menetet vagdalt egy század barnaképű bakagyerek. Boros Pali százada.

Pali is ott állott a mező szélén. Rámkacsintott:

— Tudnak, mi?

— Tudnak. Nem hiába van olyan szigorú zászlóaljparancsnokokotok.

— Ha mégcsak az volna! — nevetett Boros. — De van annál még sokkal szigorúbb bírálónk is.

— No?

— Lakik itt valahol egy öregúr. Reggelenként erre járkál. Nyilván a Krisztina-piacra, mert mindig kis táskát cipel. Hát az azután ugyancsak lefitymál minden rossz fővetést, meghuzatlan puska-szíjat.

— Öregúr? Civil? — kérdeztem csodálkozva.

— Az.

— De hát mi köze van annak a gyakorlathoz?

— Semmi. Éppen ez az érdekes. Bizonyosan valami nyugalmazott öreg törzstiszt, vagy generális, aki nem tud elszakadni az angyalbórtól meg a gyakorlótértől. Mikor először vettem észre, hogy figyeli a kiképzést, hát még szinte fizikai gyötrellem rángatózott az arcán. Valósággal ledőfött bennünket, tiszteket a tekintetével. Attól kezdve minden reggel itt ácsorog vagy negyedórát. Csóváltgatja a fejét, mérgelődik, dörmög, topog. Hanem egy hete már mosolygott, egyszer-egyszer bölintott s tegnap meg rajtakaptuk, mikor mellette vonultunk el, hogy azt morogta: Bravo Kinder! Jól van, a teremtésit!

— Hm. Ilyet se hullottam még! Hát csak igyekezzetek, hogy a vén civil teljes elismerését kivívjátok.

Érdekelt volna a különös öreg, de hát lakás-keresőben voltam s nem értem rá a további szószaporításra.

Reménytelenül ballagtam a Kékgolyó-utca felé. Azt akartam végigcserkészni.

Tudom, hogy az, amit most elmondottam, nem tartozik szorosan Péter bátyám históriájához. De példája annak, hogy milyen szánandó sakkfiguraként lödörög az ember a világban. Példája annak, hogy hányszor keresztezik az emberek útjai egymást, anélkül, hogy ráfigyelnének.

Ha én akkor még vagy félórát ott ácsorgok a Vérmező körül, talán találkozom avval az öregúrral.

S akkor alighanem előbb fordul egyenesbe az életem útja.

Hanem hát lássuk a történetet!

Ott hagytam el, hogy elindultam a Kékgolyó-utca felé. Az Alkotás-utca sarkán egyszercsak fülembe csengetyűzött egy kacagó női hang:

— No lám, a szótartó sógor! Már meg sem látja az embert.

Éva volt.

Belémkarolt és megfordított.

— Büntetésből elkísér a villamosig. Így jár az, aki három nap alatt elfelejti a sógornőjét.

— Szívesen szenvedek, ángyika — mondtam — a hajléktalanok menhelyére ráérek még este is elmenni.

Csodálkozva fordította rám nagy barna szemeit.

Elmondottam neki, hogy kitettek fedezékemből, sőt második társas-lakásomból is. És hogy azóta bolygó zsidóként keresem, hol lelhetnék nyugalmat hontalan katonaládám, cipőkefém, sámfáim, meg gyorsforralóm számára.

Erre megállott és elkezdett kacagni. De olyan szívből és vidáman, hogy már-már zokon vettem, amiért olyan kevés részvétet érez irányomban.

— Kinevet? — kérdeztem kelletlenül.

— Ki! Harsogva és teljes szívemből.

— De hát miért?

Oldalt ejtette a fejét s úgy nézett rám, ennivaló kötekedéssel.

— Miért? Azért, mert csacsi! Égigérő csacsi. Kolosszális egy csacsi.

— Én?

— Igenis maga! — pörlekedett tovább most már komolyra forduló hangon. — És vegye tudomásul, hogy igazán haragszom. Mert ha jó sógorkám volna, akkor már hontalansága első percében hozzám jött volna panaszkodni. De nem! A főhadnagy úr nagy-

korú és önálló gyerek, tehát halmozott csacsiságokat csinál. Haszontalan, rossz fiú!

Úgy zúgott fejemre a sok szemrehányás, hogy csak úgy hebegtem belé.

— Hát tudja meg, hogy nálunk lakik! Megértette? — fejezte be a prédikációt ángyika.

— De...

— Semmi de! Évek óta üresen áll a kertészházunk. Sohse tudtam, mire várt. Most már tudom, magára.

Erre már csak kezet csókolhattam.

Voltak ugyan némi aggodalmaim. Mert hát milyen formában s vajjon egyáltalán elfogadhatom-e ezt az ajánlatot?

Ám a kényszerítő helyzet nem sok meggondolást engedett.

A másik baj meg az volt, hogy mikor a lakbért hoztam szóba, ángyika megsértődött. Én meg ragaszkodtam hozzá, hogy nem lakom ingyen.

Nagyon megharagudott.

A Széna-térig egyetlen szót sem szólt. Csak sietett. S az arcocskája elmondhatatlanul szomorú volt.

Próbáltam kérlelni, vidítani. De valahogy Isten tudja miért, egyik tréfám és szójátékom sületlenebb volt, mint a másik.

Életem legrosszabbul sikerült szellemességeit azt hiszem, akkor mondtam el. A Kékgyólyó-utcától a Széna-térig.

Ott a villamosmegállónál, mialatt az ernyője végével a gyalogjárón rajzolgatott, megszólalt búsan:

— Hát most mondja, Géza! Szereti maga Pétert?

— Szerettem szegényt...

Lehajtotta a fejét és sóhajtott.

Nagysokára szólalt meg újra, de olyan halkán, mint a lehellet:

— Két t-vel mondotta. Szóval mégse hiszi, hogy él az uram. Hogy haza kell jönnie.

S a szemei sarkán már opálosodni kezdett a könny.

Kétségbeesett igyekezettel vigasztaltam.

— Jó — mondotta végül — hát akkor újra kérdem: szereti maga Pétert?

— Igen — feleltem, — hogy ezzel a szóval kerüljem ki a végzetes két t-t.

Most fölvetette hosszúszerű szempilláit. Józan, tiszta szemmel nézett rám.

— Hát akkor mondja, ha Péter szólna így magához: gyere öcsém, adok szállást, disputálna-e vele a lakásbérrel?

— Az más, de...

Türelmetlenül szakított félbe az én kis Niobém, azaz, hogy a Péter Niobéja.

— Jól van. Nem huzakodom tovább magával. Tudomásul veszem, hogy csökönyös alak, aki egyáltalán nem olyan, mint amilyennek a sógoromat képzeltem.

— De nézze, kedves, roppant tévedés...

— Csönd. Most én beszélek! — torkolt le. — A magyar menyecske az ura öccsét kisuramnak szólítja. Mert úgy véli, hogy az nem is lehet másféle, mint az ura. Nohát ez a bűbajos magyar néphit itt alaposan megbukott. Maga egészen más, mint az uram.

— De kérem — hebegtem — hát hallgasson meg!

— Nincs rá időm, jön a villamos, — intett le ángyika. — A lakbérügyet pedig majd íróasztal mellett, pápaszemmel az orromon s kérlelhetetlen szám-

vetések után tisztázzuk. Remélem, ezzel megelégszik,
vasfejű úr! Kezet rá.

S nyujtotta a tenyerét.

Félig nevetve, félig bosszankodva, fölesaptam.

— Estére várjuk, albérlő úr. A házikót majd
rendbehozatom. Isten vele!

S elrobogott a 83-as villamossal.

V.

Igy kerültem én lakónak „Péter hajlékába“.

Éva állotta a szavát.

Megértette, hogy félek a ferde helyzettől.

S megérezte, hogy kellemetlennek érezném, ha a lakáson és reggelin kívül, esetleg még az ebédre és vacsorára is szerződnöm kellene velük. Hiszen akkor már úgy kezeltek volna, mint a ház fiát.

Ez a látszat pedig elviselhetetlen lett volna számomra.

Elvégre milyen jögon vendégeskedtem volna náluk? A bátyám felesége? — Helyes. Péter kötött egy formai házasságot. Nem lett volna magyar úr, ha az adott körülmények között meg nem tette volna. Azután elesett szegény. Evvel, ha lett is volna addig valami közöm az új rokonság révén ehhez a lányhoz, akarom mondani asszonyhoz, azaz, hogy az ördög tudja mihez; Péter halála után ennek végeszakadt. Éva ismét szabad volt. S minden szívessége valóban csak szívesség lehetett számomra.

Mindezeket ángyika igen diplomatikus megállapodással hidalta át.

— Ilyen értékű lakás mai szokásos bére — mondotta — hatszáz korona bent a városban. Minthogy mi idekint külvárosnak számíthatjuk magunkat, szigorú számíttással háromszáz koronában szabhatjuk meg igazságos bérét. Helyes?

— Nagyon gavalléros számítás, de hogy ne pöröljön velem megint, elfogadom.

— Reggelit itt kap havi ötven koronáért.

— Hohó, ez ajándék! Ezt nem..

— Az Istenért — tette össze a kezét Éva — ne kényszerítsen pirulásra. Hát lókupecsek vagyunk? Ne féljen, nem erőltetem magára a rokonságot, ha maga egyszer annyira kelletlennek nézi.

— Félreért, kérem — dadogtam.

— Rendben van. Szóval én értem félre. Helyes. Már nem is látok magában mást, mint egy szállás-nélküli főhadnagyot, akinek lakás kell.

— Igen, de azért...

Újból közbevágott, megbántott lélekkel:

— Nézze, hagyjuk ezt. Maga húzódik tőlünk, mert vagy nem tartja komoly rokonságnak a házasság révén való kapcsolatunkat, vagy pedig Teréz néni, meg az én egyébként bizonyára tisztelt személyem, nem elég rokonszenves magának.

— Éva kérem, ez igazán...

— Hagyjuk a konvenciókat! — vágott szavamba. — Maradjunk a száraz és üzleti tényeknél. Dersy főhadnagy kibérli Dersy Péterné kiadó kertészlakását, ezért fizet reggelivel együtt háromszázötven koronát. Ezentúl semmi közünk egymáshoz. Albérlő akkor jön és megy, amikor akar, azt teszi, amit akar, köszönés sem feltétlen kötelező. Rendben van, főhadnagy úr?

Sápadtan, dacos szenvedéssel nézett rám.

Úgy megsajnálta, hogy majd beleszakadt a szívem.

Mit mondjak neki? Evvel az agyonhajszolt, szegény kis nővel nem lehet vitatkozni. A kőszikla is meglágyulna előtte.

Ő meg várta a választ. Hősködve fojtotta vissza a könnyeit s apró fogaival harapdálta vonagló, szép ajkát.

— Nos? Rendben van, főhadnagy úr? — kér-

dezte újból. — Meg van... elégedve a... számvetéssel?

Ráhajoltam az íróasztalán remegő kezére, megcsókoltam, ráfektettem az arcomat, az ostoba lófejemet s azt hiszem a lelkem szólalt meg a szóban.

— Ne haragudjék rám, kedves, kedves — ángyikám. Nem is ángyikám, több: testvérem, húgom...

Abban az időben tudtam meg hitelesen, hogy miképpen kovácsolta össze, vagy legalább akarta összekovácsolni a sárosi öregúr Pétert meg Évát.

Kelemen bácsi sajátkezű leveléből tudtam meg.

Annakidején a végrendelethez csatolta ezt az írást. Most Éva őrizte a legféltettebb kincsei közt, hálás kegyelettel.

Hosszú oldalakon ismertette benne élettörténetét, ifjúkori összekoccanását nevelőapámmal. Szomorúan állapította meg, hogy ez a harag, fájdalom, végig megmaradt. Azután romantikus történettel indokolta meg különös testámentumát.

Röviden összefogva ez volt benne:

Kelemen bácsi selmeci erdészakadémikus korában beleszeretett egy ottani kislányba. Ez persze minden más selmeci diákkal is megtörtént s legtöbbször házasság lett belőle. Az ő esetében azonban az volt a baj, hogy a leányka másvalakit szeretett. Szabó Gáspár bányászakadémikust, Kelemen bátyánk legkedvesebb barátját. Ahhoz is ment feleségül. Ez megint olyasvalami, ami mindennap meg-esik s rendszerint nem következik belőle sem tragédia, sem romantikus elhatározás. Kelemen bátyánk azonban regényes lélek volt. Jó Himfynk rigmusa szerint „mint a szarvas, kit megére a vadász zord fegyvere”: elvonult Sáros hegyei, krumpliföldjei s a derék tót atyafiak közé és bevette magát a Tatra hatalmas erdőségeibe.

És nem nézett többé fehérnépre.

Birtokát pompás erdőgazdasággá fejlesztve, éledélt azután valóságos remeteként. Nem is érdekelte más, csak a hegyi patakokon zakatoló fűrész-malmait, meg a vadászpuskája.

Hanem erdei magányából is éber figyelemmel kísérte legjobb barátjának s egyetlen szerelmének sorsát. Ez pedig szomorú sors volt. Az asszony néhány évi verőfényes házasság után belehalt abba, hogy kislányának életet adott. Az urát pedig röviddel később egy szerencsétlen bányarobbanás vitte el.

Megrendülten sietett ekkor Dersy Kelemen Bakabányára, hogy a kis árvát magához vegye. De akkorra már megjelent ott valami zord nagynéni, egy katonatiszt özvegye s magával vitte az anyátlan, apátlan kis jószágot.

Azt hiszem, nem nehéz kitalálni, hogy a kislány: Éva, a nagynéni meg: Teréz néni volt.

Ez a derék asszony korán özvegyen maradt s valami tábornok-rokona kijárta, hogy a tisztjárva hernalsi nevelőintézetében alkalmazzák gazdaságvezető tanárnőnek.

Itt cseperedett föl a kis Éva is.

Utóbb a soproni tisztii leánynevelőbe helyezték át az asszonyt. Sopronban érte őt azután Kelemen bátyánk jogtanácsosának, Mende ügyvédnek levele, a végrendelet ügyében, amikor a sárosi remete meghalt.

A többit már tudjuk.

A végrendelet alapgondolatát nyilván az adta az öregúrnak, hogy Péter bátyám nevét már a háború első heteiben megemlítette Höfer hadijelentése.

... December eleje lehetett, amikor ezt a levelet kezembe adta egy estén Éva meg Teréz mama.

Hideg, szeles este volt, későn értem haza. Teréz néni fölhevített teára. Gondolta: átfáztam s jól esik majd a forró ital.

Vacsora után voltak: fölmentem.

Az öregasszony pasziánsz-kártyát rakosgatott maga elé, Éva meg a kezembe nyomta Dersy Kelemen különös élettörténetét, hogy tisztán lássam furcsa rokonságunk előzményeit.

Mikor végére értem a levélnek, Éva meghatott tekintetével találkozott a pillantásom.

— Halkan beszéljünk — suttogta — mert nézze: Teréz mama elaludt.

S azután csendben, merengve beszélt tovább; mialatt finom keze apró morzsákkal játszott az asztalon.

— Látja? — mondotta. — Így bogoződnek az emberi sorsok szálai. Nem én találtam ki s nem én akartam, hogy Dersy Péterné legyenek. Hiszen azt sem tudtam, hogy Dersy Péter a világon van. Az élet akarta így. Az Isten rendelte így. Ő adta az életünk fonálát az áldott Kelemen bácsi kezébe, hogy bogozza össze. Hiszi-e hát még, hogy ez a csodálatos összesodródás hasztalan történt volna? Meri mondani, hogy ez a sok egymásba illeszkedő dolog csak azért történt volna, hogy azután egy ostoba orosz fegyvergolyó legyen a befejezés, a pont a végükön? Hiszen akkor nem volna sem cél, sem igazság a teremtésben!

Nem tudtam felelni.

Se ángyikának, se önmagamnak.

Ő meg kis hallgatás után tovább beszélt:

— Pedig cél is, igazság is van Isten világában. Csak mi sokszor nem látjuk. De azért mégis igazság marad örökre, hogy addig nem halhat meg az ember, amíg boldog nem volt. Engem már életem első éveiben a legnagyobb csapásokkal látogatott meg az Isten. Gyermekkorom az árvák élete volt. Tizenhétéves koromig csak árnyékot láttam. És akkor akadt egy férfi, aki a harcterek ágyúdörgéséből nyújtotta felém a kezét. Nemes, tiszta, talpig férfi. A senki-semmi árvalány felé. És egy csapás-

sal vége lett a gondnak, borúnak, árvaságnak. Azóta van valakim. Hozzá tartozom. Az övé vagyok. Megszenvedtem érte árvasággommal, kietlen gyermekkorommal. És szívesen tűrök, szenvedek érte, várok rá, amíg csak be nem toppan. És akkor kezdődik az én életem jutalma: a napfényes része. Mert ez az élet igazsága.

A teáskanna zúgni kezdett.

Ángyika elfújta a lángot s kitöltötte a teát.

Mialatt ezzel foglalatzkodott, eltűnődtem azon, amit az imént mondott. Így, ahogy ő a hit és a filozófia erejével bizonyított: igazat kellett neki adnom. De vajjon a valóság törődik-e a mi hangyahitünkkel, hangya-filozófiánkkal?

A valóság tényekkel bizonyított, Éva csak hitel. A valóság pedig az volt, hogy Péternek hat éve nyomaveszett a Dnyeszter mentén s pusztulását kétségtelessé tették azok a körülmények, melyek között utoljára forgott. S a szomorú valóságtudást teljességgel igazolta az a hat esztendő, mely azóta eltelt. Ilyen zord némasággal csak a halottak tudnak hallgatni.

De nézzük csak az Éva okoskodását.

Ő rendületlenül hiszi, hogy Péter él. Úgy véli, hogy mivel meghalni senki sem látta, holttestét soha meg nem találták: élnie kell. Teremtő jó Istenem, mi egykori frontkatonák, tudjuk, hogy meg lehetett ott halni nyomtalanul is. Egy-egy nehéz gránát vagy akna telitalálata, egy-egy sötétben való mocsárbatévedés, egy-egy sebesült elmerülése a közeli folyóban és — eltűnt. Már pedig az ilyen eltűnés vitathatatlanul halál.

De tegyük fel, hogy Éva elindulása helyes. Péter nem pusztult el Zaleszczykinél, hanem akár épségben, akár sebesülten, fogságba esett. Képtelenség, hogy ezerkilencszáztizennégytől ezerkilencszázhuszíg haza nem jött volna. Ezer, meg ezer egyszerű, tanu-

latlan baka, iskolázatlan vitéz hazaverdő ennyi idő alatt. És akkor az én bátyám, ez a konok-akaratú, vakmerő, eszes ember ne talált volna utat és módot a szökésre? Már az első hónapok alatt? Hiszen ő inkább a tízezer poklon át vezető hazai utat választotta volna, semhogy rabságban penészedjen. Minden csepp vére a viharadár vére, a szirti sas vérevolt, melyben egy ezredrész se akadt a kalickalakó rabmadáréból. Ha tehát hat évig nem jött meg, de még csak hírt sem adott, akkor: halott volt szegény.

És akkor a Niobe-asszony egész hite: agyrém. Hervasztó, őszi álma egy sápadó virágnak a — soha vissza nem térő nyárról.

S akkor mindazoknak, akik becsülik, szeretik ezt a boldogtalan asszonyt, csak egy kötelességük lehet. Kiragadni őt ebből a képzeletbeli világból, visszahozni őt a prózai és durva földi tények közé.

Persze mindezeket nem mondhattam el akkor Évának. Csak éppen az agyamon cikázott végig ez a gondolatsor.

Elgondolkozva kavargattuk a teánkat.

Egyszerre csak megszólalt ángyika:

— Ma megint közelebb van az uram egy nap járással. Közelebb, mint tegnap. Ha behunyom a szemem, hallom a vándorbotja koppanását. Minden nap hangosabban hallom. Hallga csak!

Lehúnyta szempilláit s alig hallhatóan suttogetta a levegőbe, mialatt ujja halk koppantással kísérte a hallucináló lélek látomását:

— Kipp... kopp... kipp... kopp...

Mélységes szájalommal bámultam ezt a szépséges, beteg világot.

S elhatároztam, hogy legközelebb szóba hozom Teréz néni előtt ángyika állapotát. Mert ez már a lélekgyógyítók meg pszichiáterek tudományába tartozik. És minden perc — mulasztás.

Ő meg csak ült, ült, behúnyt szemekkel: a boldogok derűje sugárzott az arcáról s finom ujjá zajtalanul érintgette az abroszt, annak a látomásbeli vándorbotnak ütemére.

Jóságos Isten, hiszen ez boldog! — riadt föl benem a gondolat. És szabad-e a boldogságot elvenni valakitől? — A logika nyomban ráfelelt: szabad, ha az bűn, és szabad, ha az méreg. Ez pedig az. Mert az a halott hős sohasem tér vissza. Ebbe pedig belepusztul ez a fiatal teremtes.

Igy hánykódtam én egy látomásba-merült, boldogságban-ringó lélek, meg a nyers valóság egészséges logikája között. De hiába állottam a földön, hiába kapaszkodtam a józanság realitásába, egyszer csak megdöbbenve éreztem, hogy hallom, én is hallom egy görcsös vándorbot koppanását. És láttam a tea párájának ködében, láttam Szibériát, amint súlyos, fáradt léptekkel, de konok szikla-akarattal rója végtelen útját a hazafelé lépkedő Péter.

Próbáltam megszabadulni ettől a babonától. Nem sikerült. Hallottam, kétségbevonhatatlanul és egész ítélőképeségem birtokában a fáradt koppanásokat. Egyre és szüntelenül. Mintha húzta volna valaki.

Pedig akkor már régen nem mutatta az ütemet ángyika gyöngye ujjá. Csak ült a kedves, húnyt szemekkel és derűs arccal.

Később verni kezdett az óra s megszűnt a varázslat.

Teréz néni is felébredt bóbiskolásából.

Restelkedve kért elnézést.

Későre járt, búcsúztam.

Csöpögő esőben botorkáltam hátra, új pagodámba.

S egész éjszaka esztelen álmom volt.

Élőnek álmodtam a halottat.

Hajnalig hallottam szegény Péter bátyám hazagyekvő vándorbotjának fáradt koppanásait...

Reggel elhatároztam, hogy még aznap szólok Teréz mamának ángyika miatt.

— — — — —
Aznap közbejött valami, de harmadnap maga hozta szóba.

Ángyika a városban járt, az öregasszony átkéretett kis időre.

Mintha az én gondolataimat leste volna el. Tiszán, egész tragikumában látta Éva irreális életének minden következtetését s mélységesen aggódott érte.

— Higyje el, édes fiam — mondotta — nem ismernék áldozatot, az életemet is szívesen odaadnám azért, ha valósággá tehetném Éva hitét. De hát ez örültség, képtelenség.

Tanácsztalanul tördelte a kezét szegényke.

— Látja — fűzte tovább a szót — én jól tudom, milyen végtelen hálával tartozunk szegény Péter bátyjának. Tudom, úgy kell őriznünk az emlékét, olyan kegyelettel, mint egy szentét. De abba, amit Éva tesz, belepusztul ez az oktalan kis teremtés. Mert ez a szivárványkergető szerelem, ez az emésztő várakozás egy soha el nem érkező dátumra, konokabb és hajlíthatatlanabb, mint az igazi szerelem. Megfigyeltettem — persze az ő tudta nélkül — kíváló ideg orvosokkal, híres pszichiáterekkel: mindhiába. Azt mondják, teljesen egészséges s a hóbortja: átmeneti jellegű rajongás. De az Istenért, ez már hatodik esztendeje tart!

Keserű panasszal legyintett.

— Higyje el, a professorok sem tudnak semmit. Legalább is segíteni nem tudnak. Azt mondják: környezetváltozás. Lehet is Évával! Hallani sem akar róla, hogy másutt, más életformák között éljünk. Azt mondja, fütyül a világra, itt kell bevárnia az urát. Itt meg úgy élünk, mint a remeték.

— Társaságba kellene vinni — vélekedtem. — Talán akadna olyan ember, aki fölkeltené az érdeklődését. Aki elfelejtetné vele szerencsétlen álmovilágát. És bizonyos, hogy egy hozzávaló derék férj oldalán, visszatérne a földönjárók világába.

— Hiszen én is ebben látnám a gyógyulás útját! — jajdult föl Teréz néni. — Dehát Éva halani sem akar semmiről. Én meg beteges, törődött öreg asszony vagyok. Mi lesz vele, ha én nem leszek? Minél előbb biztos kezekben szeretném tudni szegényt. És nincs rá mód, hogy életrendet változtassunk. Egy-két ismerősön kívül alig fordul meg valaki nálunk. Elmenni meg sehová sem akar.

— Hát nincsenek barátnői? — kérdeztem.

Teréz mama legyintett.

— Igazi, régi jóbarátnője csak egy van. Drága, okos, komoly kis teremtes. De ebben az egy kérdésben ő is éppen ilyen hóbortos. Ő is egyre hazavár valami régen eltűnt katonát. Így azután minden hiába!

Szántam, egyre jobban szántam szegény kis Niobét.

Csöngettek a kapun.

Éva jött meg.

Teréz néni megragadta a karom:

— Szót se arról, amit beszéltünk!

— Igérem.

— S ígérje meg, hogy segítségemre lesz. Én tanácstalan, tehetetlen öreg vagyok. Maga férfi, józanul látó, erélyes ember. Találjon ki valamit, az Isten áldja meg! Meg kell őt menteni.

Meghajtottam magam.

— Bízék bennem, kedves!

És közömbös beszédtárgyra tértünk át, hogy Éva ne sejtсен semmit.

VI.

Közben multak a hetek.

Ónszínű, csatakos december cammogott fölöt-
tünk.

Péter folytonos emlegetése, a közeledő kará-
csony, meg az, hogy naponta kétszer a hűvösvölgyi
hadapródiskola előtt vitt el a villamos, valahogy
fölébresztette bennem is a multat.

Hej, az az iskola! S azok a tar fák és bokrok a
kertben!

Ahányszor felémzúgtak a szélben, mindig
eszembejuttatták azt a régi karácsonyt és Viola-
Olavi mosolygó gyerekarcát.

Régen elfelejtett, haszontalan apróságok me-
rültek fel emlékezetemből.

Kemi Zagé és Erhau Olavi...

Hova sodorta bolond kis figurátokat az elmúlt
hat esztendő?

Csak hat? Dehogy: száz!

Ugyan hol lehet, merre él az a kis egykori drága
lélek?

Az ónszínű december, a hűvösvölgyi kadétiskola
és a közeledő karácsony hangulata, érzелgős kö-
lyökké lágyítottak.

S ez az állapotom egyre továbbfajult.

Oli emléke annyira élővé vált bennem, hogy
szinte láttam őt. Vágyódtam, epekedtem utána. Ó,
nem a kamaszos cögerszerelémmel! A meghajszolt

férfi nyújtotta ki bennem a karját legfájóbb és legédesebb emléke felé.

Hazudnék, ha letagadnám, hogy — ábrándozni kezdtem. S megint azt mondom: ez nem a gyerekember ábrándozása volt. A vészen, viharon átvergődött vándormadár kereste a régi fészket. Az egyetlen meleg és biztató fészket, amelyet valaha látott.

Tudtam, hogy ostobaság, de jólesett. Gúnyoltam magam, hogy lám: a főhadnagy úr, az ütődött, megdobált, de mégis mindig talpraesett öreg frontember, hovatovább holdkóros csibe lesz.

Hasztalan.

Kívántam az emlékezést, mint az ópiumszívó a mérgét.

Pedig a leghalványabb reménységem sem volt arra, hogy valaha is összehozzon a sors Erhau Olavival. Hol van az már? — Jugoszláviában? Csehországban? Ausztriában? Olaszországban? Erdélyben? — Melyik tépett darabján Ferenc József szerencsétlen monarchiájának.

De más lelki rugó is hajtott arra, hogy Oli emlékéhez meneküljek.

Evvel a légbemenő ábrándozással menekültem is. Menekültem a jelenvaló világtól.

Akárhogy vesszük, az a világ nem a világunk volt. Nemesak a hazánk zsugorodott össze. A lelkünk is. A nemzet lelke.

Csak körül kellett nézni, hogy elkeseredjék az ember.

Az országvesztés, meg az örültek forradalmai, tótágasra állítottak mindent s ezerkilencszázhuszban még alig billent vissza valami a helyére.

A középosztály nyöszörgött és rongyosra kopott.

A munkás kenyér nélkül, kétségbeesetten és dacos terveket forgatva, lödörgött az uccán.

A főúri rend egyrésze meg jólpárnázott külföldi

luxusszállókból figyelte, sikerül-e annak a néhány magyar sziszifusznak roppant vállalkozása, akik inaszakadásig, összeroskodásig próbáltak hidat verni a második ezeresztendő történelmének.

E hősi magyar cölöpverők mellett csak a falu volt még egészséges. És az új hadsereg. A falu dolgozott. Az ázsiai sarj konok következetességgel szántott, vetett, aratott, mert örök ösztönével tudja, hogy égszakadáson, országmúláson, életen s halálán túl, valami mindig megmarad. Valami változhatatlan. A föld.

És ez az igazság mentett meg bennünket.

És a frontkatona. Ez a legtöbbet szenvedett férfinemzedék, mely négy évig állotta az öt világ-rész döbbenetes csatáját, melynek legifjabbjait is veteránokká ösztítette a harc s amely most mégis eltakarta iszonyú sebeit és százféle uniformis-rongyiban állott a zászló alá. Persze, hogy még nem volt egészen szilárd sziklatömb, persze, hogy akadtak féltékenykedő alvezérek, markáns condottiere-figurák, a kard megbabonázottjai, akik versengtek a hatalomért: de a gárda egészséges volt.

Haj, de hát mi volt ez a két égbolt-támogató utolsó pillér a riasztó romhalmazhoz képest! Mikor a nemzet többi része riadtan és százféle jelszóval bukdácsolt az omladékokon. Soha olyan kavargása a gazdasági, politikai és társadalmi elméleteknek nem volt, mint akkor. Nagyjából talán mindenki jót akart, de mind másképpen. S mert mindenki csak a maga útját látta csalhatatlannak, gyanakodva és gyűlölettel méregette a másikat. Monarchisták és független magyarok, ébredők és turániak, legitimisták és szabad-királyválasztók, antiszemiták és liberálisok, agráriusok és merkantilisták vasvilla szemekkel feleltek egymással.

És mindezek fölött rémületes fantomként vonult

föl a nyugati látóhatárra egy ártatlan svájci városnév: Zürich.

Eleinte legtöbbször azt sem tudták, mi az?

Nem a város, hanem a jelentése. Nem értették, hogy azok a számok, melyeket naponta kiírnak a tőzsdén e városnév alá, a lázas világ hőmérőjének skáláját mutatják. És ezen a hőmérőn, jaj, hátborzongatóan mutatkozott a csonkká-torzult Magyarország halálos betegsége. Ahogy a svájci frank emelkedett, úgy zuhant lefelé a hulló magyar korona. Tavasztól őszig a félvagyont elvesztette az, akinek készpénze volt és nem tudta, hogy mit jelent az a szó: Zürich.

Hanem hiszen akkor már mindenki tudta és lúdbőrös háttal figyelte.

Azazhogy voltak olyanok is — sohse látott élősködő emberfajta — akik ujjongva örvendeztek a riasztó lázmérő minden rezdülésén.

Új embertípus tűnt föl a pesti utcán.

Autóban ülő nép, mely tüntetett a mohóságával és mindenre volt pénze. Holott egyetlen csepp veritéke sem hullott rá. Ugyanolyan idegen és ugyanolyan pökhendi nép volt az, mint amilyen idegen és pökhendi volt az antant-missziók utolsó tisztiszolgája is, aki a hatalom jogán érezte magát mindenkinél nagyobb úrnak.

A magyar nyelv nem is tudott nevet adni annak a dözsölő sisera-hadnak. Megmaradt az idegen szónál. Annál, hogy: siber. Aminthogy nem talált kifejezést a vele kapcsolatos másik két fogalomra sem: a hosszra meg a besszre.

És ez a förtelmes sáskajárás magával hozta a zenéjét meg a táncát is. Négerzenekarok harsogták a dunaparti nagyszállóknak azt a muzsikát, amelyre csak a csámpások és löcslábúak tudták a táncot.

Jóformán csak akkor vettük őket észre, amikor már ezrével élősködtek rajtunk.

És akkor már késő volt.

Ők üvöltötték a leghabosabb szájjal azt a svájci városnevet.

És az a név: Zürich, lassan-lassan hangosabban hallatszott, mint a keresztrefeszített Kolozsvár, bilincsbevert Kassa, a rabbá-nyomorított Szabadka. És túloldította a szerb megszállást nyögő Pécs, meg a lehasításra ítélt Sopron halálos hörgését.

Teremtő Istenem, de keserves idők voltak azok! És még örülnünk kellett, hogy túl vagyunk a még-rosszabbon: a vörösfestett hóhérvilágon.

Beteg, nagyon beteg volt akkor Roncs-Magyarország.

Nekünk, katonáknak megszabta útunkat s életünket a parancs, meg a lelkeségünk. Többet nem tehettünk, mint a magunk dolgát. Legfeljebb a fogunkat csikorgathattuk.

Érthető hát, ha ebben a riadozó, izgatott, kapkodó tanácstalan és szomorú téiben, egyre befelé néztem magamba. A multat ráncigáltam elő, hogy megkapaszkodjam valami nyugtató szalmaszámban.

S jött a karácsony.

Az első karácsony — gondoltam — amelyet nem töltök egyedül. Ha nem is ünneplem soha többé az enyémeik között, de legalább egy forma szerint rokonsággá szűkített körben húzhatom meg magam..

Éva már két hete lőtött-futott, boldog lelkendezéssel. Egész csomag-karavánokkal érkezett haza esténként.

... A szent este délutánján engem is fülönfogott.

— Ha nincs jobb dolga, sógorka, akkor jöjjön ki velem a városba. Az uram ajándékát akarnám megvenni és szeretném, ha maga is látná, mielőtt megveszem. Maga jobban ismeri az ízlését.

— Szívesen elkísérem. Úgyse voltam még anygalka életemben.

— Mert gonosz, hitetlen ember! — fenyegetett meg tréfásan-kedvesen Éva.

S igyekeztünk be a városba, mert karácsonykor korán sötétedik.

— Tudja — magyarázta útközben — minden esztendőben vettem az uramnak valamit, mióta csak a felesége vagyok. S odatettem a karácsonyfa alá.

Annyi egyszerűséggel és természetességgel mondotta ezt, hogy fölsóhajtottam magamban: Istenem, Istenem, mért nem érhetted meg ezt, Péter?

Sohase sejtettem, mi az: asszonnyal vásárolni. Még hozzá, mikor olyasvalamit keres, amit legkedvesebbjeének szánt. Valóságos földöntúli gyönyör ez, a magunkfajta korlátolt férfinépnek. Mert nekünk fogalmunk sincs arról, hogy mit miért nem tart megfélelőnek s miért kell ugyanazt a portékát száz más boltban is megnézni.

Mi is loholtunk, mint a forgószelel. Az egyik üzletből ki, a másikba be! Negédes libegéssel. Csikorgófogú segédek sorfala közt.

Akkor már hó borította a Belváros gyalogjáróit.

De én izzadtam. Eszembe jutott egynéhány téli hajcihő a Kárpátokban. Két pokróccal, meg háromszáz élestöltéssel a hátizsákban. Hát, az csak amolyan pillangó-kergetés volt Éva vásárló-hadjáratához képest.

Félháromra végeztünk. Gyönyörű író-készletet vásárolt ángyika. De persze csak azután, hogy hússzor ismételnem kellett: Péter csakugyan nagyon kedveli az alabástrom-tintatartót. Nem tudom ugyan, látott-e valaha életében alabástrom-készletet a szegény fiú, de így kellett tennem, mert különben még háromszáz boltot végigdúltunk volna.

De hát végül ott ültünk megint a villamoson és robogtunk a Déli vasút felé.

Az Alkotás-utca sarkán leugrott ángyika.

— Leszállunk, Géza. Be kell szólnom egy kis barátomhoz. Itt lakik a harmadik házban. Addig, úgy-e, vár?

S választ se várva, nekieredt a havas utcának és befutott az egyik kapun.

Föl- s alájártam a gyalogjárón.

Nagy pelyhekben hullott a hó s a Vérmezőn egyre vastagodott a fehér szőnyeg.

Csomagokat cipelő emberek futottak körülöttem s nekem eszembe jutott az az egykori karácsony. Mikor nem bírtam ki otthon s Pestre menekültem, hogy itt várjam meg a szabadságom végét.

Ugyanígy hullott a hó akkor is. És ugyanezen a tájon kószáltam mosolyogva-siető, boldog emberek között.

Most egyszerre tisztán, élesen, minden árnyalatával láttam a kis Oli arcát. Soha ilyen elevenen nem sikerült még felidézniem emlékezetemben. Még Asinara lélekhervasztó fogoly-barakkjaiban sem. Sem akkor, amikor órák hosszat gunnyasztottam a tenger partján, epekedő honvággal.

Pilingélő hópelyhek táncoltak körülöttem s én egyre Viola-Olavi szemeit láttam.

Ugyan hallok-e még valaha felőle? — töprengtem magamban. — Dehogy hallok, dehogy hallok! Egyszer, egyetlenegyszer kezemre szállott a szerelem pillangója s én engedtem, hogy tovaszálljon. A bolondnak bánat a fizetsége. S lám: már az incselkedő arc is eltűnik előlem.

Sóhajtottam és a kirakatokat nézegettem. No, nem sok látnivaló akadt.

Azon a környéken nem sok a bolt. Akkoriban meg éppen talán csak egy patika, meg papírkereskedés volt. A legtöbb látnivaló még annak a kis trafiknak a félméternyi kirakatában akadt, amely mellett Éva eltűnt a kapuban. Szivarmenták, öngyújtók és pipák voltak ott szép sorjában. Jóváágási

angol gyökérpipák. Nagyon megtetszett az egyik. Olyasféle volt, mint az, amely a haretéren meg a hadifogságban volt hűséges cimborám s amely hazafelé jövet kiesett a vonatablaktól.

Megveszem — gondoltam magamban. — Evvel ajándékozom meg magamat karácsonyra.

Hanem kevés pénz volt nálam. Valamelyik boltban nem tudtak váltani ángyikának s az én pénzemmel ütöttük nyélbe a vásárt. Ej, még csak negyed négy, legfeljebb viasszaszaladok még estig, de megveszem a pipát.

Éva még mindig nem jött.

Gusztáltam a pipát. Csak a pipás ember érti meg ezt. Néztam a csutoráját, a szép vonalú hajlását. Hej, de jó pajtásom lesz ez a füstölőszerszám. Csöndes, magányos estéken elálmosít majd bodros felhőivel. Ha feleségem volna, vele tömetném meg vacsora után. Meg kellene tanulnia a pipatömetést.

És ismét Hauer Oli jutott az eszembe.

Ej, hagyjuk! Úgyse látom meg többé az életben. Be mérhetetlen messzire vetődhetett, hogy soha hírért se hallottam.

...Játékszerek vagyunk a sors kezében.

Dobál, elejt, összehoz, szétszór, hogy sejtelmünk sincs róla, milyen célt szolgál szeszélyeivel.

Néztem a pipát és keseregtem.

S egyszerre kinyílt belülről a kis kirakat s a keskeny résen egy női kéz nyúlt be. Kiemelt a kirakattól egy doboz szivart, visszahúzódtott vele s ismét becsukódott a belső ajtócska.

Formás, fehér női kéz volt.

Csak megmutatta magát s azután eltűnt. Mintha incselkedni akart volna. S mintha valami intés lett volna. Még jó, hogy nem az én pipámat emelte ki a kirakattól.

Végre jött Éva. Frissen, pirosan, vidáman.

— Ne pörölgjön velem, sógorka, azért, hogy kés-tem. Egy kis barátnőmhöz szoltam be.

— Ezt beszélásnak nevezik? — kérdeztem nevetve s eléje tartottam a karórámat.

— Jó, jó, csak ne morogjon, medve-bácsi — kacagott ányika. — Ez a legkedvesebb barátnőm. Meghívtam holnap vacsorára. Úgyse járnak sehova. Remélem, maga sem egészen savanyú nőgyűlölő még s kedves lesz hozzá!

— Ígérem.

Siettünk haza.

S mihelyt elköszöntem tőle, futottam hátra a szállásomra. Zsebrevágtam a pénzt s tíz perc múlva már visszafelé robogott velem a villamos.

Mentem a pipámért.

kir
ajt

hu

fel
me

fel
ma

mő

sz

és

sz

bó

me

go

ki

fá

te

tr

VII.

Még egyszer megnéztem leendő tulajdonomat a kirakatban s azután beléptem a csipkefüggönyös ajtón.

Es odabent földbegyökerezett a lábam.

Éreztem, hogyan áll meg a szívverésem.

Úgy állottam ott, mint akit valami jófajta husánggal fejbeverték.

Mert a kis dohánytőzsde bolti asztala mögött felnézett valaki egy könyvből és rámvetette a szemét.

Azok a szemek pedig régi csillagaim voltak s felejthetetlen ragyogásuk sokszor föl kísértett álmaimban.

Erhau Olavi, azaz hogy Hauer Oli ült a pult mögött, egyre tágabbra kerekedő szemekkel.

Nem tudom, mennyi ideig bámultuk egymást szótlánul.

Oli lassan, mint az alvajáró, fölállott a székéről és tétován hajtotta be a könyvét. Magas, karsú, szép, komoly leány lett az egykori szeles kis vadócból. S a pillanat ezredrész alatt suhant át az agyamon, hogy Istenem, mennyi baj érhetne, mennyi gond gyötörhette meg, amíg az a régi, elkényeztetett kis játékszer idáig ért. Az egyszerű ruhácskáig, a fáradt arevonásokig, a komoly férfiszemmel néző tekintetig, a méltóságos ezredes úr lányától, a trafikig.

Mert akkoriban még szinte zuhanásnak véltük

azt, hogy kegyelmes asszonyok, méltóságos kisasz-
szonyok a trafikasztal mögé álljanak.

Mondom, állottunk ott, akár a szélütöttek.

És akkor láttam először, mennyivel külön-
bából való az asszonyember, mint a férfiember.

Mert Oli volt az, aki előbb szedte össze magát.
Ő szólalt meg elsőnek. Igaz, hogy akkor már lesü-
tötte a szemét s a két szelíd válla remegni kezdett.

— Istenem, Géza... Mike Géza...

Én még mindig nem ocsudtam föl dermedtsé-
gemből. Lehet, hogy ezt kellemetlen megrökönyö-
désnek vélte, mert a kislány most kicsit szégyenlő-
sen, kicsit fáradtan s valami halk, mindennel leszá-
molt lemondással szólalt meg újra:

— Látja: a véletlen. Nyilván vásárolni akart
valamit.

Ha lovag lettem volna, afféle kicsiszolt gavallér,
akkor föllentettem volna egyet. Azt mondtam
volna: „Nem, Oli, nem véletlen! Szeretem és keres-
tem. A szívem húzott ide.“

De mert nem voltam ékesbeszédű, finom lovag,
hanem csak egy meglepett, ostoba, örvendező és za-
vart fickó, hát őszintén és becsületesen megmondot-
tam az igazat.

— Igen, kedves, a véletlen. És ezerszer áldom ezt
a véletlent. Hazudnék, ha azt mondanám, hogy tud-
tam magáról. Pedig kerestem. Talán nem elég buz-
galommal, de sokszor érdeklődtem maguk után. Ám
ez valóban véletlen.

— Gondoltam — rebegte apró sóhajjal a leány
s megint reám vetette a szemeit.

— Megláttam ma egy pipát itt a kirakatban
— dadogtam tovább. — S meg akartam venni ma-
gamnak karácsonyra. Az árva ember csak önmagá-
tól kaphat ajándékot. De csodálatos, most a véletlen
is megajándékozott.

felén
báto
remb

ség
takk
lyek
keze
tam
átdo

voln
voln

tekin
akar
tudt
és e
rúbb
mi t
szak
még
amit
elsza
hűv
a n
lom
cöge
lami

sok

Szegény, megsápadt kislány, hogy elpirult erre!
S megint kis szünet tolakodott közénk.

Majd végigsimította szép, komoly homlokát s felém nyújtotta kemény, kis kezét. Munkától érdes, bátor kis kéz volt az, mégis reszketett a tenyereiben.

Hallgattunk. A torkom kiszáradt, tikkasztó hőség volt a kis trafikban, melyben csak az óra tikk-takkolt változatlan nyugalommal a cigarettahüvelyek polca fölött Oli keze riadtan remegett az én kezemben. Mintha valami didergő madarat tartottam volna a markomban, melynek ijedt szívverése átdobog a testén.

Nem tudtam szólni. Hiszen akármit mondtam volna: ostobaságnak, banális mondatnak hatott volna.

Vártam, szívszakadva vártam, hogy reám vesse a tekintetét. Nyiltan, a zavar fátyola nélkül. Olvasni akartam a szemeiben. Hiszen valamikor mindent ki tudtam belőlük olvasni. A fényük, árnyuk, derűjük és elborulásuk minden könyvnél nyitottabb, egyszerűbb írás volt számomra. Látni akartam a szeméből, mi történt vele, hol járt, mit szenvedett, mióta elszakadtunk egymástól? Tudni akartam, szabad-e még? Kérheti-e még a megkopott főhadnagy azt, amit az egykori hetvenkedő, könnyelmű kis kadét elszalasztott? Tudni akartam: emlékezik-e még a hűvösvölgyi katonaiskola behavazott parkjára, arra a néhány gyerekes és ügyetlen csókra, a fogadalomra és arra a gazember, pofoznivalóan feledékeny cőgerre, aki úgy libbent tova az életéből, mint valami haszontalan kis pillangó?

Nagysokára vetette föl megint a szemét.

És azok a szemek most tele voltak könnyel.

És olvastam bennük.

Fájdalmat, lemondást, egy kevés szemrehányást, sok megbocsátást és semmi mást.

Később megváltozott a tekintete.

Kutató nézéssel merült a szemembe.

S akkor még jobban reszketni kezdett a válla és finomrajzú szája megvonaglott.

Nem bírtam ki a tekintetét. Lehajtottam a fejemet.

Erre elhúzta a kezét a tenyeremből. Gyors mozdulattal megrázta a fejét, kisímitotta homlokából a haját s most már messziről, elérhetetlen távolságból és kínzó józansággal szólalt meg:

— Igaz, maga vásárolni akart. Milyen ostoba is vagyok, hogy így váratom.

Még akkor is ökör voltam. Bámulatos tinó! Nem volt erőm a megszólaláshoz. Gránátverésben, a Montello kúpján, a pokol tornácában volt erőm, hogy harsogva ordítsak dühös, buzdító szavakat. S itt, egy kislány két szeme előtt, belémfagyott a szó.

Halkan hullottak most a józan szavak a csöpp trafik csöndjébe:

— Mit is akart vásárolni?

Most már vége — gondoltam. — Mindennek vége. Nem hozta elő a multat. Meg sem említette. Oka lehet rá. Végkép lezárta a kettőnk számadását. S immár hűvösen, okosan áll velem szemben. Bizonyára férjhez is ment azóta. Nézttem a kezét: van-e gyűrűje? Nem láthattam, mert a félig kihúzott fiókra támaszkodott s az asztallap eltakarta az ujjait.

Mindegy: hát vége. S nincs más hátra, mint a visszavonulás. Szépen, keményen, férfiasan.

Am az utolsó pillanatban fölengedett bénító dermedtségem s megmozdult a vérem. Valami vak, dacos, keserű féltés, gonosz méreg lobbant fel bennem.

Elkaptam a kisasszony kezét és szilaj haraggal szorítottam meg:

maga

kezei

szaka

diáér

nek?

csacs

féljen

F

felejt

T

M

nam

V

ronga

F

nyuj

Géza

V

I

-

I

I

válni

válas

raka

I

szor

Kiny

— Nem felejtí el a multat, Oli! Ha én kínlódom, maga is gyótródjék!

Megriadt, küzködött s végül is kiszabadította a kezeit. Messze hátrált a bolti asztal mögé és lihegve szakadoztak a szavai:

— Ne fáradjon, főhadnagy úr! Kár a komédiáért! Én úgysem hoztam volna elő semmit. Minek? Mit kérjek számon? Csak nem hitte, hogy két csacsi gyerek bohóságainak jelentőséget adok! Ne féljen: elmúlt.

Elszégyeltem magamat.

— Igaza van. Bizonyára oka van rá, ha el akarja felejteni. Köszönöm, hogy megmondotta.

Tisztelegtem és sarkonfordultam.

Már a kilincsre tettem a kezem, amikor utánam esendült a hangja:

— Főhadnagy úr!

Visszanéztem és lenyomtam a kilincset.

— Géza! — repült utánam a szava, fojtott szorongással.

Két lépéssel ott termettem mellette. A kezét nyújtotta.

— Azért... azért nem szabad haragudnia, Géza... — hebegte ziháló mellel.

Vártam. Éreztem, hogy most kinyílik a lelke.

De csak ennyit mondott:

— Elfelejtette, hogy venni akart valamit.

Mintha jeges vizet zúdított volna a nyakamba.

Hanem most már nem akartam nevetségessé válni. Lenyeltem a keserőséget s hidegen, józanul válaszoltam:

— Igen, egy pipát. Már ki is választottam a kirakatban.

Előrejött s könnyű lépteivel, melyeket annyiszor megcsodáltam valaha, odaszaladt a kirakathoz. Kinyitotta és bevitte a pipákat.

— Melyik az? — kérdezte a régi természetesség-gel s elém tartotta őket a tenyerein.

Rajta felejtettem a szemem.

Úgy néztem, mint ahogy elvesztett üdvössége után nézhet az ember.

S hogy nem feleltem, újra kérdezett. De most mintha valami szomorú és szelíd incselkedés lett volna a hangjában:

— Hát melyik az? Melyik a szíve választottja?

Erre a kérdésre megint vége lett az én mester-séges józanságomnak s megrohant az előbbi dühös féltés. Mit bántam én már, ha ura is van? Jog szerint az enyémnek éreztem, mert ha jött is utánam valaki, az már úgy rabolta tőlem. Egy szemhúnyás alatt suhant át rajtam, hogy szörnyű igazságtalanság ért engem. Engem, aki harmincöt hónapig áztam, fáztam, állottam Volhinia hevét, a Dolomitok fagyát, lyukas köpenyben, éhségben, vérben és gránátverésben, aki elvesztettem mindent és mindenkit! És akkor... és akkor elém áll valaki, az utolsó lélek, akit valaha az enyémnek tudtam s akit most mérhetetlen messzeségből hallottam visszaszólni, tréfás-szelíden, hogy — melyik a szívem választottja?

Úgy öleltem magamhoz, mint az eszeveszett.

— Ez! — kiáltottam vadul. — Ez a szívem választottja!

És csókoltam, ahol értem.

Egy pillanatig hozzámsímult alélt, boldog pihengéssel, azután küzködni kezdett, hogy szabaduljon az ölelésemből s a pipák koppanva hullottak a földre.

Félkézzel utánuk kaptam.

Abban a pillanatban kiszabadította magát Oli és az asztal mögé menekült.

— Örült! — zihálta kimerülten. Majd villámló szemekkel mért végig. — Mit akar? Azt hiszi, any-

nyira
főhad
trafik

S
ütni.

B
kapot
kotró

A

volt.
meg

bocsá
A fő

a ke
S

.

kerte
tott

Tüst
zöm

.

hull
soka

dés,
azt

ma
beh
tar

szá
köz

nyira zuhantatott az élet, hogy megölelgethet? A főhadnagy úr nagyon mélyen látja maga alatt a — trafikot!

Sohasem hittem, hogy szavakkal is így lehet ütni.

Hitványabbnak éreztem magam, mint a tettenkapott tolvaj. Ezekután valóban ideje volt, hogy elkotródjam.

Az ajtóban mégegyszer visszafordultam:

— Téved kérem: a főhadnagy úr csak ostoba volt. Visszasóvárogtatott azt, amit a kadét, a zászlós, meg a hadnagy bolond fejével elszalasztott. Hitt a bocsánatban s úgy vélte, joga van a boldogsághoz. A főhadnagy úr megérdemelte a leckét. Csókolom a kezét!

S azzal elrobogtam, mint a tüzetfújó sárkány.

... Otthon, miközben átvágtattam a sötétedő kerten, hogy mielőbb a szobámba érjek; rámkialtott az egyik ablakból Éva-Nióbe:

— Sógorka, micsoda dolog ez? Hol csavarog? Tüstént jöjjön föl! Azt hiszi, hogy egyedül is győzőm a díszítést? A fa egyik fele még egészen kopasz!

— Megyek ángyika, csak átöltözöm!

Pedig dehogy is volt kedvem hozzá.

Legjobban szerettem volna, ha kószálhatok a hulló hóban, sapka nélkül és nyitott zubbannyal, sokáig, éjfélig, vagy virradásig.

Ami árvaság, panasz, keserűség, frontszenvedés, fogolymegaláztatás valaha felgyült bennem, azt most mind, mind fölizzott háborgó lávaként.

Azt sem tudtam, mit teszek. Azon vettem észre magam, hogy újból kifelé megyek a ropogó hóban, behúszom magam mögött a vaskaput s a város felé tartok a sötétben, a libegő hópelyhek között.

... Hat óra lehetett, de már elkésett villamosok száguldoztak. Karácsonykor korán végződik a hét-köznapi. Én meg csak mentem, mentem s jölesett,

hogy egyre hull a hó és ellep, befed mindent, mindent...

Egyszer csak ott állottam a régi hadapródiskola előtt. Az őrszem tisztelgett, a kapus bebocsátott és bementem. A fejem úgy zúgott, hogy mindezt alig vettem észre.

Kerültem egyet a hó alatt álmodó parkban.

Alig egy-két lámpa égett, de azért nem volt egészen sötét. Derengve világított a nagy fehérség.

S mialatt zúgó fejjel gázoltam a ropogó hóban, egyszer csak észrevettem valahol a tornatér sarkán, hogy nemcsak magam bolyongok a kertben.

Nem messze tőlem még egy árny imbolygott meg-megállva s újra elindulva.

Megsajnáltam.

Ugyan ki lehet az, aki itt kószál karácsony estéjén, bokáig hóban, egymagában?

Utána mentem.

A süppedő hó fölfogta lépéseim zaját, úgyhogy egészen a közelébe jutottam anélkül, hogy észrevettem volna.

Asszonyféle volt. Kis fehér prémsapka volt a fején s havas kabátka a testén.

A kardom valahogy a cipőm sarkához verődhetett. Erre a csörrenésre felriadt gondolataiból a karácsony ez árva bolyongója.

Hirtelen felémfordult s nyomban hátrálni kezdett.

— Bocsánat — mormogtam — ne féljen. Karácsony van. Ilyenkor a rablógyilkosban is megmozdul a jóság. Bocsánat...

S tovább akartam menni.

De alig tettem két lépést, zokogást hallottam.

Visszafordultam.

— Bocsánat, ne féljen tőlem. Ne nézzen tolatkodónak, de látom: bántja valami. Mivel segíthetnék?

Nem szólt, csak zokogott.

— Látom, fél tőlem s azt hiszi, tolakodom. Nagyon kérem, ne higgye ezt. Nincs rossz szándékom. Véletlenül tévedtem erre. Régi karácsonyi emlékek... De hiszen ez nem tartozik ide. Szeretném, ha segítségére lehetnék. Ne vegye tolakodásnak. A nevem...

— Teremtőm! Maga az? Géza... — nyögött fel a szegény bolyongó teremtes.

És futni kezdett a középső fasoron.

Egy pillanatig úgy álltam ott, mint akit fejbeverték. De azután mindent megértettem és utána eredtem.

— Oli, kicsi Oli, álljon meg!

— Hagyjon, hagyjon... — lihegte a futástól szakadozottan.

— Nem hagyom! Ne féljen! Hová fut előlem?

Három ugrással utólértem. Megállott. Szembe fordult velem dacos keserűséggel:

— Mit akar? Hogy mert utánam jönni?

— Nem maga után jöttem kedves. Hallgasson meg. Nem is sejtettem, hogy itt van. Magam sem tudom, hogyan kerültem ide. Valami húzott. Az a régi karácsonyest. Annak az emlékét kerestem. Egyebem sincs. Ezt nem veheti bűnnek. Ma délután, mikor megláttam, azt hittem, hogy mindent megtaláltam. De azután tudomásul kellett vennem, hogy mindent elvesztettem. Nem tudom miért. Talán férje vagy vőlegénye van azóta. Mindegy, nincs jogom kutatni. Csak azt tudom, hogy az utolsó reménységemmel is szegényebb lettem. Éppen ma: karácsony napján...

— Ó, Istenem!

Lassan elindultunk, egymás mellett. Szó nélkül hallgatta a szavaimat. Csak a zsebkendőjét szorította görcsösen szájához.

— Szeretném — mondtam — ha tiszta képe maradna rólam. Hallgassa meg, amit mondani akarok, mielőtt elküldene.

Nem szólt, de mintha biccentett volna a fejével.

És akkor elmondtam neki mindazt, ami utolsó levelem óta történt velem. Egészen addig, hogy Pestre kerültem s keresni kezdtem őket. Nem tagadtam semmi hibámat. Elismertem, milyen ostoba és haszontalan dolog volt, amikor engedtem, hogy a front világa és a távolság mindent megszakítson közöttünk. De elmondtam azt is, milyen gyötrelmes árat fizettem ezért, az asinarai magányosság és a pesti hontalanság árva perceiben.

Amikor idáig értem, megszólalt szepegeve:

— Másnak sem volt könnyű...

És elmondtam, hányszor eljártam a házuk előtt s nem is sejtettem, milyen közel vagyunk egymáshoz. Szinte csak egy kilincsnyomásra. Mert játékszerek vagyunk a sors kezében.

Akkor már vagy háromszor körüljártuk a kertet. Én még mindig beszéltem, ő meg hallgatott. Ugy éreztem, hogy soha távolabbra nem volt tőlem az a fehérsapkás leány, mint akkor.

Késő már minden — gondoltam. — Nagyon késő.

Valahogy a régi kantin elé értünk. Szegényes kis karácsonyfa villogott az ablakon át. Alatta vidám gyerekhad viháncolt. A kantino csemetéi.

Sóhajtvá állottunk meg az ablak előtt. Néztük, soká néztük őket. A vállunkra vastagon ült le a hó, a leheltünk lecsapódott az üvegen. És a kiszűrődő fényben megláttam, hogy két lassú könnyesepp gördül ki Oli szeméből és csillogó utat hagy bánatos arcán.

De a tekintetemet most is kerülte.

men

elfuló

föl b

sebein

álljon

sajná

nem

maga

történ

V

kőccé

benne

az a

mint

karác

tőlem

Oli.

gyöny

sóvár

kóros

nak

kodja

Hát s

Hogy

kellet

a fát

fogva

Somog

— Karácsony... — mormogtam. — Látja, mennyi örömet hoz másoknak.

— Azoknak, akik megérdemlik — suttogta Oli elfúlón.

— Hát aki szenvedett, az érdemtelen? — forrott föl belőlem a kérdés. — Sohse volt gusztusom a sebeim mutogatása. A férfi azért férfi, hogy harcot álljon. Ha fáj, ha nem fáj, mindegy az. S mihelyt sajnálja önmagát, mihelyt nyöszörögni kezd, akkor nem érdemli meg az ember nevet. S azért rösteltem magam, mint a megbotozott kutya amiatt, ami ma történt velem.

Viola-Olavi rámnézett tágranyiló szemekkel.

— Mit akar ezzel mondani? — kérdezte hidegen.

— Azt, hogy nyavalyás vagyok. Szepegő gyermekcéce nyútt a hadifogoly-sors. Ezért háborodott föl bennem ma délután minden ideg. Mert megvadított az a gondolat, hogy mikor senki se vesztett többet, mint én s felémnyújtja végre legszebb ajándékát a karácsony, akkor egyszerre távolabbra sodródik tőlem, akár az Északfok.

— Miket beszél? — kérdezte ellenséges szemmel Oli.

— Igaza van — hajtottam le a fejem. — Tudom, gyöngeség. Gyöngeség ez is. Nyöszörgés. A kölyök sóvárgása a délibáb után. Ez hozott ide is. Holdkórossá tett az emlékezés. Annak az egy karácsonynak emlékét akartam megfogni. Hogy megkapaszkodjam benne, mint a hideglelős.

— Maga... maga szégyelli, hogy ellágyult? Hát szörnyeteg maga? — suttogta a lány.

— Azt szégyellem, hogy gyerekké tett a vágy. Hogy nem tudtam összezsikoritani a fogam, amikor kellett volna. Hogy nem tudok belenyugodni abba a fátumba, amely olyan stilusosan kísér kezdettől fogva. Abba, hogy nekem nincs: karácsony!

— Csacsi!

És ekkor hirtelen sarkonfordult, elindult és sietve haladt visszafelé, a tornatér felé.

Szótlanul tapostam mellette a havat.

Nagysokára szólalt meg újból:

— Hetvenkedő alak. Még akkor is dölyfös és henceg, amikor panaszkodik. Mit szégyel? Szégyelli, hogy szíve van? Szégyelli, hogy föllázadt, annyi keserves esztendő után? Megnyugtatom: másoknak sem volt éppen rózsaaág az élet...

Egyideig szótlanul siettünk.

Végre megkérdeztem:

— Miért nem küld el, ha nem tud megbocsátani? Hová siet?

Akkor már szinte futott. Kihagyó lélekzettel suttogta:

— Mondottam már, hogy csacsi. Ha maga szégyelte, hogy vissza akart menni ezerkilencszáztizennégybe, hát én nem szégyenlem, szörnyeteg úr. És a könnyet se szégyenlem. És megkeresem azt a régi karácsonyi sugarat. Ott a platán alatt... emlékezik?

...És megtaláltuk.

Ezerkilencszáztizennégy karácsonyának minden fényessége kivilágosodott bennünk. Kopottan, megviselten, meghajszoltan és gondoktól gyötörtén, de mégis elértünk odáig.

...Ugyancsak nagyot nézett az őrszem a kapuban, amikor kieresztett bennünket. Nyilván meg is csóválta a fejét, a karonfogva topogó párocska láttán, amely oly vidáman sietett át az Ördög-árok kapuhídján s olyan kacagva gázolt a hóban, miközben egészen értelmetlen szavakat mondogatott egymásnak. Ilyenféléket:

— Retsze, Erhau Olavi?

— Szenegé kétkiesi, gama dosbolon Zagé...

Ezen azután törhette a fejét őrjátságig. S mivel nem tudta ama régi titoknyelv kulcsát, hogy is

gondolhatta volna, hogy a férfi csak azt kérdezte a lánytól:

— Szeret, Hauer Viola?

— Egészen kicsikét, maga bolondos Géza.

— Aznap nem mehettem már hozzájuk.

Régi ismerőseik hívták volt meg őket vacsorára.

— De azért van ám karácsonyfám — hencegett Viola. — Igaz, csak ilyen picurka, mint az ernyőm, de hát — most nem futja nagyobbra.

S kicsit elborult a kedve.

— Majd lesz nagyobb is, gyönyörűm — vigasztaltam. — Tudom, mire gondol most. Amiről még nem beszéltünk. A jövődőről. Hát nézzünk a szemébe. Levetem a katonaruhát s más kenyér után nézek. Akkor egyszerre fittyet hányhatunk annak a mumusnak, amelyet úgy hívnak: kaució.

— Ó, hisz arra nincs is szükség, fiatalúr — kacagott Oli. — Van tanítónői oklevelem.

— Hogy-hogy? — értelmetlenkedtem.

— Ügye, most bámul a katonabácsi — mulatott a kedves. — Hát úgy, hogy amikor csúnyára kezdett fordulni a világ, nekivágtam a képzőnek. Ó, nemcsak magamra gondoltam. Hanem arra a drágalátos hanyag kis cőgerkére is, aki most nagy-hencegve halad a karomon s aki olyan csacsi képet vág, hogy még a gázlámpák is nevetnek rajta. Tudtam, hogy visszajön, akárhogy vészett is nyoma. Meg azután eszembe jutott az is: hátha betegen, csonkán, vagy bénán jön vissza. Úgy gondoltam, hogy kenyérnek akkor is csak kell lennie az asztalon.

Akkor már mérhetetlen magasságban éreztem magam fölött azt az áldott kis teremtest.

— Trafikot csak később kaptunk — mesélte tovább. — Az már nagy könnyebbség volt. Csak aput bántotta eleinte, hogy odaállottam a pult mögé.

Akármilyen lecsúszásnak érezte is a trafikot, inkább ő akart kiszolgálni. Csakhogy azt meg én nem engedhettem. Nem volt igazam?

— Mindig igaza van, kedves.

A házuk elé értünk.

Búcsúzni kezdett.

Kicsit fájt, hogy nem hív magukhoz. De nem firtattam a dolgot. Bizonyára oka volt rá.

— Eljöhetek holnap, csillagom? — kérdeztem. Délelőtt szolgálatban vagyok, de három órakor szabadulok...

— Az baj — vágott közbe a kislány elboruló kedvvel. — Mert délutánra és estére meg bennünket hívott meg egy barátnőm. Ezt már meg nem másíthatom, mert nagyon megbántanám. S oda persze maga nem jöhet velünk. Furcsa lenne. Ilyen váratlanul...

— Akkor hát csak holnapután? — sóhajtottam. — Rettentő hosszú idő lesz.

— Hosszú bizony. De hát ha én hat évig tudtam várni, maga is kibír még egy napot. Sőt még jó is, hogy így fordul. Mert előbb még apuval is beszélnem kell! Hüha! Kemény dolog lesz. Mert hat év óta mást se tesz, mint a maga sarkát köti hátra.

— Az enyémet? — csodálkoztam. — De hát miért?

— Miért? Még maga kérdi? — ámuldozott a kislány. — No, nem szólok semmit. Mindenesetre örüljön majd, ha apu sem mondja meg magának, miért?

A Délivasútra befutott az esti vonat.

— Nyolc óra — riadt meg Oli. — Az apu nyugtalan lesz.

És nyújtotta a kezét.

Néptelen volt az utca. Meg akartam csókolni a gyönyörűmet.

Kiperdült a karomból.

— Nem szabad — suttogta. — Maga mondotta ma, hogy én vagyok a maga karácsonyi ajándéka. Nos hát, ma még csak megmutatta ajándékát a karácsony, hogy azután, ha csupán egy napra is, visszavegye. Hogy a főhadnagy úr alhasson rá egyet, vajjon csakugyan olyan kedves-e az ajándék, mint amilyennek a cőgerke látta. Isten áldja!

S azzal befutott a kapun.

Bódult voltam a mai esodától. Ordítani szerettem volna az örömtől. Hihetetlen volt, hogy velem történt mindez.

Félpercig bámultam a kapu előtt, mint a holdkóros. Végül mégis megfordultam s útnak eredtem.

Hanem alig tettem öt lépést, mikor utánam szólt a kapu alól Oli:

— Zagé!

Két ugrással ott termettem. Félárnyékban voltunk a kapu alatt.

— Azt akartam mondani, — suttogta — hogy... azt hogy... Különben semmi...

És lehajtotta fehérsapkás fejét.

— Mit akart mondani, lelkem? Most már mondja meg! — unszoltam.

— Azt akartam mondani — rebegette elfulladó hangon s mélyrekókadt fejjel — azt, hogy... az ajándék, mégis szeretné, ha — megesókolná...

Az volt a mi mátkacsókunk.

Hosszan pihent havas kis feje a vállamon.

S azután szaporán felfutott a lépcsőn, a magasított földsintre.

VIII.

Úgy mentem haza, mintha részeg lettem volna. Alig mult nyolc óra, mégis már csak az utolsó villamost tudtam elcsipni. A remizbe ment.

A hó még egyre szállingózott. Úgy éreztem: minden pehely egy-egy zengő apró csengetyű, amelyet az égi jóság szór le a csüggedt, hajszott emberiségnek.

Vastag, csillogó szőnyeg fedte a világot. Otthon alig tudtam kinyitni tőle a rácsajtót. Becsukódni meg éppen nem akart. Csak amikor nagy erővel becsattantottam.

A csattanásra kinyílt odafent az üvegfolyosón egy ablak s Éva-Nióbe ijedt hangját hallottam:

— Maga az sógorka?

— Én vagyok, ángyika!

— Jaj, csakhogY itt van! Hol járt, az Istenért?

— Angyalkánál, ajándékért!

— Ó, ó! Ilyen rossz gyerekek úgysem kapnak semmit! Hát most már csak siessen!

Egy perc alatt átöltöztem.

Főlkaptam Évának meg Teréz mamának szánt ajándékaimat. Ángyikának egy formás kis bőrdobozt szántam, benne azzal a nyolc-tíz tábori-lappal meg levéllel, amelyeket sikerült frontokon meg fogáságon át is megőriznem. — Az öregasszonynak meg egy csomó pasziánsz-kártyát vettem. A kártyakirakás volt egyetlen szórakozása. S a régi kártyái bizony már kopottacskák voltak.

Fönt az emeleti hallban élémviharzott Éva:

— Juj, gonosz sógorka! Úgy számítottam magára s mégis nekem kellett feldíszítenem az egész fát. Már azt hittem, valami szerencsétlenség érte. Haszontalan gyerek!

— Talán elkéstem? Csöngetett már az angyalka?

— Hogyisne! Az angyalka türelmes. Nem rontja a mások örömét. Éppen csak magára várt. Nem is hiszem, hogy ezekután még kapna tőle valamit.

— Ne haragudjék kedves — kérleltem. — Egyszer, egyszer majd elmondom, hol késtem.

Pillogva nézett rám figyelő madárszemével.

— Valami... kellemetlenség érte?

— Dehogy! — nevettem. — Mondtam, hogy angyallal találkoztam.

— Bolondos! — csapott a vállamra. — Hanem most azután siessünk.

— De előbb engedje meg, hogy én is bevihessem a fa alá ezt a kis holmit.

— Jó, jó, de persze csak sötétben. Nem szabad felcsavarnia a villanyt! Annyit így is lát, hogy odatalál, mert bedereng kívülről a hó.

Betapogatóztam.

Nagy fehér terítő takarta le odabent a fa alatt az ajándékokat. Idő előtt meg ne lássa őket az sem, aki majd meggyújtja a fa gyertyáit. Találomra alája tettem a magaméit is.

Éva asszony áspisként vigyázta az ajtóból minden mozdulatomat, nehogy kíváncsiskodhassam.

— Most menjen a zongorához — vezényelte. — Azon talál egy hosszú, gyertyagyújtó pálcát, meg gyújtót. Megvan?

— Meg.

— Akkor gyujtsa meg a fa gyertyáit!

Fokról-fokra világosodott meg a szoba, meleg, csillogó, misztikus fénnel. A karácsony hasonlíthatatlan hangulatával.

— Most pedig menjen át az ebédlőbe. Ott várja meg Teréz mamával a cseppet. Én majd az anyukának segítek.

— De nehogy megnézzé addig az ajándékokat, anyuka! Ne csaljon!

— Ne féljen fiatalúr, én tudok várni.

Átmentem az ebédlőbe.

Teréz mama mosolyogva csóválta meg a fejét, amikor keztesókoltam neki.

— Hallottam, hogy pörölt magával Éva. Meg is érdekelte, fiam. Úgy örül ez a szegény ennek a karácsonynak! Hiszen tudja, milyen nagyon tud vágyakozni, beteges képzelődésében. Százszor is elmondta: milyen öröme telik abban, hogy az idén legalább az öccse itt van már az urának. Már ebben is különös, égi jeladást lát. Ó, édes, jó Istenem!

E pillanatban megszólalt a cseppet a szalónban. Nyomban rá felcsendült a zongorából a legősibb öröm-ének, gyermekkorunk megható emléke:

Mennyből az angyal

Lejött hozzátok,

Pásztorok... pásztorok...

Kitártam az ajtót s beléptünk.

Sugárözönben állott a csillogó fa.

Teremtőm! De régen állottam igazi, otthoni karácsonyfa alatt...

Anyuka régen felállott már a zongora mellől. S én még egyre hallottam azt a régi, örvendező pásztoréneket. Messziről, tizenhétéves távolságából. És hallottam a másikat is. Amelyet a kis Erhau Olavi énekelt édes áhítattal azon a bizonyos karácsonyon s amelyet még az intézetből hozott magával:

Stille Nacht, heilige Nacht...

Olyan végtelen vágyakozás fogott el utána, hogy majd szétszakasztotta a szívemet.

Csak akkor ébredtem föl ebből a bódulatból, amikor Éva szelid keze érintette a vállamat.

— Köszönöm sógorka — mondotta megrendült hangon, könnytől ragyogó szemmel. — Soha, senki akkora örömet nem szerezhett volna, mint maga, ezekkel a drága, drága levelekkel...

Teréz mama is elérzékenykedett. Korholt ugyan, hogy ilyen kiadásokba verem magamat az ő kedvéért, de a hangja tele volt igaz szeretettel.

Csak később borult el az arca. Mikor meglátta ángyika kezében az én ajándékomat: Péter leveleit.

S azután is többször magamon éreztem szomorúan-szemrehányó tekintetét. Mintha ezt mondotta volna: — Látod, látod, ahelyett, hogy gyógyítanátok, még inkább tápot adtok szerencsétlen hóbortjának.

Különben mind a ketten valósággal elhalmoztak mindenféle ajándékkal. Alig győztem köszönetni a figyelmüket.

A leggazdagabb ajándékot persze szegény Péter kapta.

Írókészletet, gyönyörű ébresztőórát, botot, nyakendőket, pompás papucsokat.

— Ezt Teréz mamától kapja Péter — mutogatta a papucsokat örvendezve, ángyika.

Az öregasszony megrezzent s magyarázkodva mondotta:

— Azt hiszem, jók lesznek majd egyszer az — urának.

Ángyika nem figyelt oda, de én kiéreztem a szavak értelmét. Nem Péterre gondolt Teréz mama. Hanem arra az emberre, aki majd egyszer talán mégis az ura lesz Évának.

Hanem ángyika minden szava mégis csak a Péter karácsonyává avatta az egész estét,

Tudtam, hogy mindez képtelenség s mégis, bár nem vagyok valami túlságosan érzelmes legény: könnyek fojtogatták a torkomat.

Hanem azért vidámak voltunk a vacsoránál is. Éva a végletekig kihasználta érthető szórakozottságomat. Mert a gondolataim meg persze minduntalan Oli mellé szöktek.

Angyika különben jobban reménykedett, mint valaha.

— Ez volt az utolsó karácsony — hajtogatta —, amelyről hiányzott az uram. Meglátják: jövőre már együtt leszünk!

Sohasem láttam még ilyen szépnek a sógornőmet.

De a magam nagy örömét, az én szép, titkos karácsonyomat nem mertem előhozni. Úgy véltem: megszorítanám vele ángyikát. Hiszen eddig úgy érezhették, hogy csak hozzájuk tartozom. Valóban, nem volt senkim rajtuk kívül. Ezután persze majd jóval kevesebbet járok hozzájuk. S bizonyos, hogy amennyire megörült volna Éva, életem ez új fordulásának, annyira lehangozta volna az a gondolat, hogy ezután már nemcsak ő anyáskodik fölöttem kedves komolysággal, hanem más is.

Mondom nem is hoztam elő ezt a dolgot, akár-mennyire szerettem volna világgá ordítani.

...Fél éjszaka nem aludtam. Csak hánykódtam álmatlanul. Ezer kép vonult el előttem tarka-barka sorban. Minden szenvedésem és nyomorúságom, melyről sohasem beszéltem senkinek. De e sanyarú és kietlen képek után mindig fölbukkant Viola-Olavi. Az élet száműzöttje játszott akaratlanul a multja jeleneteivel. És e sivár évek végén ott mosolygott Oli kedves arca, sugárzó boldogsággal, immár elérhető távolságban.

Mikor végül elnyomott az álom, újra azt a nagy havas síkságot láttam s rajta azt a vándorbottal

bandukoló, rongyos és fáradt embert, aki sóhajtvá nézett egy csilingelve száguldó trojka után.

Reggelig hallottam álmomban a vándorbot koppanásait a fagyott úton.

Alkalmasint csak a kerti ház előtt álló öreg juharfa egy-egy tar gallyaeskája kopogott az ablakon . . .

IX.

Egész délelőtt úgy lődörögtem a kaszárnnyában, mint a most berukkolt regruta; aki ott jár lábaival a laktanyafolyosó öreg kőkockáin, de a lelke odahaza sóhajtozik a muskátlis ablakok alatt.

Megtartottam a kapitányom helyett a kihallgatást s azután már semmi dolgom sem akadt ebédig meg az őrségelosztásig.

Céltalan ödöngésemben lekerültem a kapu alá.

Ott még elbeszélgettem egy ideig, a laktanya másik szárnyában tanyázó tiszti-különítmény ügyeletes tisztjeivel, de hogy azok is a dolguk után mentek, ácsorogni kezdtem a kapu előtt.

A havazás már elállott, időnkint kibújt a nap is, de a szél csapkodva bolondozott az öreg budai várházak között.

Bámészkodásomból riadt kecskemekegés ébresztett föl.

Kecske? A fővárosban?

Körülnéztem.

Hát, uramfia, kit látok?

Kászony Jóska veszködött a levéltár épülete előtt egy fehér kecskével.

Viharvert felleghajtója ott csapkodott körülötte, össze-visszagyúrt kalapkarimáját libegtette a szél, maga meg nagy igyekezettel vonszolta valami rossz kenderkötélen a makacsodó állatot.

A Bécsikapu felől jött és a Nándor-laktanya előtt vágott át az Országház-utca irányába.

Megörültem, hogy láthatom a rettenetes iridentát. Legalább agyonüthetek a vele való beszélgetéssel néhány percet.

Rá sem kellett szólnom. Ő is észrevett.

Nyomban felém irányította ijesztő bakancsait s már messziről meglobogtatta hadvezéri fővegségre bivatott kalapját.

Végigsétáltam a laktanya homlokzata előtt a levéltárig, nehogy a legénység előtt üdvözljön viharos bizalmassággal, a nagy lázadó.

Mert fölötte figurás látvány volt a kis-öreg, makrancos kecskéje társaságában.

A levéltár meg az állami nyomda között lévő sikátorban ezután megvártam.

— Szervusz főhadnagyom! — harsogott felém.
— Hogy a suj essen beléd!

Ez a jókívánság persze nem nekem szólott, hanem a kecskének. S nagyot rántott a kötélén.

— Az Istenért, mit akarsz azzal a szerencsétlen jószággal? — kérdeztem.

Jóska megszippantotta a hidegtől kipirosodott orrát.

— Karácsony van testvér — mondotta azután jelentőségteljes pillantással. — Karácsony.

— No és?

— Lakoma leszen Kászony Jóskánál, cimbora. A Habsburg-bérenc szípirtyó elment a monori hugához s rámhagyta a házat. Ne, te, ne, te kecskeforma állat! Szóval ünnep lesz. A szervezetem főemberei mind nálam esznek.

— A kecskét?

— Na hallod, hát mi van ebben? Birkát keresem, de azt nem győzném pénzmaggal. Azután halottam egyik megfigyelőmtől, hogy ő tud Csillaghegyen egy eladó kecskét. Hát ez az. A hentes bajtárs levágja majd e jámbor lényt s megsütjük s utána-hajítunk némi boroeskát.

— Értem. Egyébként hogy megyen a sorod Jóska?

Legyintett diadalmasan.

— Hej, apám, ha abban a helyzetben volnék, hogy informálhassalak! Micsoda fejlődés, micsoda mozgalom! Ahaj! Bámultok majd kómám, hogy két-singnyire gyün ki a szemetek. No de ne szólj szám.

S titokzatosan szippantgatott az orrával.

A szakállas kérődző mekegni kezdett.

— Kuss te, rusnya jószág! — rúgott egyet rajta a marcona férfiú.

Majd hegyeset köpve, megszólalt megint:

— Remélem legalább az ünnepek alatt békén hagynak a szaglászó pribékek s nyugalomban ünnepelhetünk. Különben megsúgom neked, ennyit elárulhatok: nagyszerű új cimborára tettünk szert. Csupa észbontó ötlet. S úgy mozog, apám, úgy mozog, akár a gyík. Bár, mint tudod, nem vetek nagy súlyt a mozgalmaknál a financiákra, azért nem bánom, ha akad egy kis guba. Nos hát ez az új emberem, ez a mokány-fattyú Polányi, meg egyenesen azzal jött, hogy pénzt akar hozni a mozgalomnak. El is hiszem, hogy hoz. Hej, micsoda ravasz fattyú! Nagyszabású alak, én mondom neked, nagyszabású. Örmény s olyan képe van, hogy zsidónak vélnéd. S lángol az iridentáért, apám! Tüzetfúj ha Erdélyről esik szó. Micsoda iridenta, haj, haj! Jobban lángol, mint jómagam, pedig én már állottam egynémely szervezet élén. Másutt fővezér vagy rabonbán lehetne, de hát inkább hozzámesatlakozott, mert tudja, hogy ez komoly akció. Ide eljött közkatonának is.

Helyrerántotta a lába köré tekerődő kecskét s közelebb lépett a lángoló iridenta.

— Megsúgom neked, hogy bámulatos reform-eszméi vannak ennek a bajtársnak. Az öskultuszt akarja az iridenta szolgálatába állítani. Az ősma-

gyar
mar
dig.
ez az
De p
ként,
gatas
Szédf
csáng
len k
T
Kász
volna
gatta
len v
sen f
—
nehó
élünk
szerv
domá
megü
készü
nyom
asztár
—
dezte
I
tessé
—
meg
Csak
én is
fölad
hágó
méle
No c

gyar szellemi erőket. Röhögsz, mi? A turánisták marhák, hogy ezt az ötletet nem játszották meg eddig. De majd mi! Hű a csillagát! És kérlek képzeld, ez az ember az én szervezetemben egyszerű bajtárs. De persze azért a pénziákat ő intézi majd. Egyéb-ként, annyit még elárulhatok, de erről kriptai hallgatás — a moldvai csángó székeket bízzuk majd rá. Szédítő kilátások, mi? Ez is az ő ötlete. Moldvai csángószékek! Micsoda szervezet! Micsoda hihetetlen konspiráció!

Talán még nagyobb lángokat is vetett volna Kászony Jóska lelkesedése, ha a kecske engedte volna. Mivel azonban a didergő jószág egyre rángatta a kötelét, a félelmetes iridentá megint kénytelen volt félbeszakítani elragadtatását, hogy erélyesen farbarúghassa a nyugtalan állatot.

— Hát így élünk cimbora — mondotta azután, nehogy véletlenül én vehessem át a szót. — Így élünk pajtikám. Folytonos életveszélyben s lázas szervezkedésben. Mert sietnünk kell mód felett. Tudomásom van róla, hogy a bolgár király rövidesen megüzeni a háborút az oláhoknak. No meg Kemál is készülődik. Így azután egyszerre három oldalról nyomjuk meg a frátyékat. Hű, a teremtetit, az lesz aztán a tánc!

— Hogy érted azt, hogy három oldalról — kérdeztem.

Kászony ráammeredt. S a legnagyobb természetességgel tette hozzá:

— Hát Kemál meg bolgárok délről, jómagam meg nyugatról. Török, bolgár, magyar. Tiszta sor. Csak valahogy meg ne sejtsék a boeskorosok, hogy én is készülődöm. Mert akkor bizonyos, hogy inkább földadják még a Dobrudzsát is, csakhogy a Királyhágóra koncentrálhassák összes csapataikat. De remélem, akkor Lenin is lecsípi tőlük Besszarábiát. No de megyek is már. Iszonyú sietős most minden.

Ugy rohannak az események, hogy ugyancsak igyekeznem kell a szervezéssel.

Húzni kezdte a kecskét.

De két lépés után visszafordult és súgva kérdezte:

— Mondjad csak: nálatok még izé, hogy is mondjam, semmiféle mozgalom sincs?

— Miféle mozgalom?

— Ej no, valami jó öreg kis rebellióra gondolok. Mert számítunk a katonaságra is. No persze majd az akció későbbi stádiumában. És lázadás nélkül nem lehet semmit sem elérni. Zendülés nélkül kutyát sem ér az egész. Nem igaz? És mondom, később szükségünk lesz rátok, katonákra. Tudod, a hadtápszolgálatra aligha futja már majd az én embereimből. Szóval sor kerülhet rátok. Egyébként csitt! Szót se! Tudom, hogy erre a kérdésre nem válaszolhatsz, mert köt a katona-eskü. Hanem azért kellene tudnom, hogy hány zászlóaljjal, esetleg divízióval jöhetnél s általában micsoda erőt bocsáthatnál rendelkezésemre? Különben most nem zavarlak evvel. Csak számítsd össze, koma, mennyit hozhatsz. — A többit — máskor. Isten áldjon meg! S ne felejtse el, hogy mindezekről kriptai hallgatás. Szervusz! No, menjünk, kecske úr!

Rövid, de elkeseredett küzdelem után útnak eredt a mekegő jószág is. Fürge trapolással igyekezett gazdája, a félelmetes összeesküvő után.

Egy ideig láttam még Kászony Jóska széltől hajladozó kalapját, lobogó felleghajtóját, majd eltűnt az Országház-utca torkolatában.

Visszaballagtam a laktanyába.

És tovább türelmetlenkedtem.

Ebédkiosztás és őrségelosztás után úgy rohantam haza, mint akit kergetnek. Nem mintha ezzel megkurtíthattam volna a várakozás végtelennek tet-

sző idejét, de az egyhelyben maradáshoz immár semmi nyugalmam sem volt.

Otthon autó állott a villa előtt.

Olyanfajta kocsí, amelyet síbereknek nevezett akkor a pesti utca.

Egyszer-másszor láttam már azelőtt is ott állani ezt a lakkos-tükrös, kikent-kifent járóművet, de odáigmenően sohasem akartam beleavatkozni Éváék életébe, hogy kérdezősködtem volna felőle. Annyit tudtam, hogy Teréz mama szakadatlan rettegésben él a pénz értékvesztése miatt s egyre hangosabban riadozik a zürichi jegyzésen. Egy-két elejtett szava is arra vallott, hogy emiatt mind sűrűbben tárgyal Mendelével, a kitűnő fiskálissal, meg néhány más, agyafűrt pénzesiszárral.

Aznap még annyira sem néztem meg az autót, mint máskor.

De mikor befordultam a Péter-villa havas útjára, nyílt a lépcsőház ajtaja s két bundás úr hátrált ki rajta, sűrű hajlongással.

Akkor búcsúzkodtak Teréz nénitől.

Észrevétlenül akartam elhúzni mögöttük.

Hanem az öregasszony meglátott:

— Géza kérem! — kiáltott rám.

Oda kellett mennem.

— Maga még nem ismeri az urakat, úgy látom. Ime: Mende doktor, akiről már többször hallott és Gara bankigazgató.

Mende, öszülő rókapofa volt. Síma és mézes-mázos.

Gara? — Olyan bundája volt, hogy az akkori-ban bővebben beszélt a legrészletesebb életrajznál. Olyan bundát akkoriban nem lehetett munkával keresni. Magyarország akkor elvászott, kopott rongyokban, kifordított, átfestett harctéri ruhadarabokban járt. Az ilyen drágaprémű, vagyontérő jószág az új kaszt, a diadalmas tőzsdei lovagok privilégiuma.

giuma volt. Ezek a bundák lógtak a missziós tisztek cifra köpenyei mellett a luxusszállók hall-fogasain, a hangulat-világítással s négerzenével ékes bárokban; mindenütt, ahol a pénz meg a pezsgő volt az élet értelme.

Morogtam valamit, kölcsönösen szépeket gondoltunk egymásról s avval otthagytam őket.

Rohantam hátra a szobámba, hogy átöltözzem.

Oli nevével, arcával, mosolyával volt tele a lelkem. Ahhoz még komor háttérnek is sok volt Mende meg Gara siberbundás alakja.

Lassan, jóleső lustasággal vedlettem át szolgálati ruhámból, némiképpen társadalmi lénnyé.

Azután felmentem ángyikáékhoz.

Mert a karácsonyi ebéd előtt már csakugyan nem térhettem ki. Jóvétehetetlenül megbántottam volna őket.

Se a hallban, se a fogadószobában nem találtam senkit.

Átmentem a dohányzóba. Majd csak előkerül valaki. Addig is belebujtam a hírlapok karácsonyi számaiba.

A szomszédos szobából beszélgetés hallatszott át. Teréz néni meg Éva hangja.

Nem vagyok kíváncsi természetű. Hanem életem legutóbbi fordulója úgy fölzaklatott, hogy az újságok ünnepi számai nem tudtak lekötni. Akaratlanul fültanúja lettem a beszélgetésnek.

Pénzügyi dolgokról lehetett szó. Mert kihallottam Ángyika meleg, vigasztaló szavát:

— Ne nyugtalankodjék, édes Teréz mama. Csak nem képzeled, hogy ekkora vagyon csak úgy egyszerűen elértektelenedhet. Annyink mindig lesz, hogy nem kell a fejünket fájdtítanunk a holnap miatt.

— Nagyon könnyen veszed a dolgokat — sóhajtott az öregasszony. — Látszik, hogy nem törődsz

sem
nád

haj

azt
érde

mi
ben

emb

ügy
— t

kor
zun

az ö
avv
vele

csac

vise
látj
jön
Ter

tess

— J
soh

jók

semmivel. Hacsak újságokat olvasnál, akkor is látnád, hogy semmi sem megy úgy, mint régen.

— Nem érdekelnek a lapok. Nem érdekelnek — hajtogatta ángyika.

— Ez a baj lányom, ez a baj. Az, hogy mindenre azt mondod: nem érdekel. Nem érdekel a világ, nem érdekel a háztartás, nem érdekel még az sem, hogy mi lesz velünk. Csak az az egy dolog érdekel, ami-ben senki sem hisz, csupán . . .

Ángyika közbevágott. Idegesen, a megkínzott ember türelmetlenségével:

— Hagyjuk, Teréz mama. Ezt hagyjuk. Erről úgysem leszünk egy véleményen soha. Látja, édes — tette hozzá azután engesztelő hangon — a mult-kor megígérte, hogy erről a dologról nem vitatko-zunk többet.

— Ó, hiszen, ha meg lehetne állani, — sóhajtotta az öregasszony lemondóan. — De mikor minden este avval alszom, minden reggel avval ébredek: mi lesz veled, ha én sem leszek már?

Melegen, szeretettel búgott föl Éva hangja:

— Már megint ezt hozza elő mamuka? Ezt a csacsiságot? Hát szabad ezt?

— Beteg vagyok, kislányom és fáradt.

— Mindenki beteg, mindenki fáradt, édes. Meg-viselt bennünket ez a fölfordult világ. De meg-látja: egyszer majd minden megváltozik. Csak jő-jön haza az uram. Tudom, hogy tánpera perdül még Teréz mama is. Így ni!

— Hagyjál már bolondos!

— Nem hagyom én! — kacagott Éva. — Csak tessék perdülni. A polkát Teréz mama is tudja.

— Eredj, eressz . . . — pihegte az öregasszony. — Juj, még a lélekzetem is szakadozik . . . Soha . . . soha sem jön már meg a jobbik eszed.

— Az se baj Teréz mama — csengett Éva hangja jókedvűen. — A fontos az és vegye tudomásul, ez

így is lesz: hogy az én mamukám még száz évig él s abból kilencvenkilenc esztendeig egyebet sem lát, mint a bolondos Éva meg az ura boldogságát. És most üljön le, így szépen, én meg idehajtom a fejem a térdire és tessék simogatni... Simogatni szépen... így... mert most Hernalsban vagyunk, az intézetben és Éva még csak a kis Evchen és Teréz mama kulcs-csomójával játszadozik.

Kisideig csönd volt.

Azután kihallatszott az öregasszony megindult sóhajtása:

— Ó, azok könnyű idők voltak. Kicsi voltál, fiatal voltam, szegények voltunk, mein Kind. De-hogyis sejthettük, hogy lesznek idők, amikor merő gond lesz az élet.

— De hiszen gazdagok vagyunk Teréz mama! — vágott közbe a szép Niobe.

— Igaz, igaz. De ez nagyobb gond. Mikor perc-ről-percre változik a kurzus és menteni kell a pénzt. Nem öregasszonynak való ez. Ha nem volna mellettünk ez a jó Mende, már régen elűszott volna minden. Pedig már ő sem bízik magában. Azért van szükség Garára. Azt mondja róla Mende doktor, hogy az valóságos finánczseni.

Éva nyomban a derüesebb oldalra lendült.

— Na látja, édes! — mondotta. — Hát akkor meg mitől fél? Akit egy tapasztalt, derék ügyvéd bácsi meg egy kiváló pénzügyi szakember támogat, annak igazán felesleges aggódnia.

— Azért mégis jobb volna, ha magad intéznéd ezeket a dolgokat — panaszkodott Teréz néni.

— Hohó! Én? — tiltakozott ángyika. — Hát ki tanította a gazdaságtant Hernalsban? Ki a világ legjobb gazdasszonya? És ki a világ legaranyosabb tantija? S evvel be is fejeztük a vitát. Teréz mama megcsókolja, de tüstént a hűgát és punktum.

Távolodó lépések hallatszottak, ajtó nyílt s Éva kiszólt a folyosóajtón:

— Juliska! Hol van Juliska?

— Itt vagyok, tessék parancsolni! — hangzott a szobalány hangja a folyosó végéről.

— A főhadnagy úr még nem jött át?

— Nem láttam, nagyságos asszony, de a sapkája meg a köpenye itt van a fogason.

Nem akartam, hogy sejtsek, mióta vagyok itt. Hogy akaratlanul is hallója lettem a beszélgetésüknek.

Kiosontam a fogadószobába.

S már jött is ángyika meg a néni.

Aznap nem is esett több szó Mendéről és Garáról.

...Ebéd után Teréz néni az ujságjaiba temetkezett, én meg Éva énekét hallgattam cigarettázva egy öblös karosszék üléből.

Ott ült a zongorájánál, játszott és halkán, meghatottan énekelgetett hozzá. Nem volt valami különös hangja, de szívvel dudolgatott.

Mindúntalan visszatért arra a régi, kedves, búscsngó kis katonanótára:

Istenem, Istenem, jószágos Istenem,

Lesz-e még énnékem szép, szabad életem?

Lesz-e még énnékem szép, szabad életem,

Mikor a rózsámat újra ölelhetem.

Csendes bűgással mélézött ángyika hangja a szobában.

A néni átnézett nagynéha a szemüvege felett és szomorúan állapodott meg a húga ellágyult, finom arcvonásain. Azután újra belemerült az ujságjaiba.

A nóta meg szállott, szállott s bizonyára nagyon messzire ment. Hiszen a vágyódás vitte szárnyain.

Istenem, de régen énekeltük ezt a dalt. Magyar bakák epekedő dalát!

Eszem-e még szőlőt, kenyeret is, lágyat.
Vetnek-e még nékem puha, fehér ágyat?
Tűznek-e bokrétát, pörge kalapomra,
Borul-e valaki csókkal a vállamra...?

Hallgattam a dalt s csendesen fújtam a füstkarikat. Szerettem, ha ángyika énekelt. A szeme ilyenkor messze, végtelen távolokba nézett, félig lehúnyt pillái alól. És megindító szelídség, odaadás ömlött el egész játékos, kis alakjából. Máskor magam is belebedörmögtem kedves énekébe. Aznap azonban egyre eltérült róla a figyelmem.

Arra figyeltem föl, hogy elnémul a dal.

Éva fölállott s lecsukta a zongorát.

— Tudja, mit gondoltam, sógorka? — fordult hozzám hirtelen. — Ma reggel hallottam, hogy az újságok felhívással fordultak az olvasókhoz. Az van benne, hogy aki teheti, hívjon meg egy-egy nyomorgó főiskolást az ünnepeken, ebédre meg vacsorára. Mi azt is megtehetjük, hogy állandóan elvállaljunk egy-egy ilyen szegény fiút ellátásra. Nem igaz?

— De igaz — bólintottam rá.

— Már beszélgettünk is erről a nénivel. Csak azt szeretném tudni, hogyan gondolkoznék erről az uram? — folytatta Éva.

— Úgy, ahogyan maga, ángyika.

— Akkor délután frunk a Bajtársi Szövetségnek.

— Jó lesz, ángyika.

Szórakozott voltam és unalmas. Rám is ripakodott a kis Niobe:

— Ejnye, mi van magával, sógorka? Olyan különös ma. Mást se hallok, csak: igen, ángyika, nem ángyika, jó lesz ángyika, köszönöm ángyika. Így lesz ez most már egész nap? Olyan, mint egy szerelmes

gimnazista. No, hiszen szép kilátásai vannak a szórakozásra annak a kislánynak, aki vendégünk lesz ma este.

Abban a pillanatban a pokol fenekére kívántam magamban minden vendéget. S gavalléria ide, lovagiasság oda: minden mulattatásra váró kislányt is.

Dühítő volt a gondolat, hogy nekem, aki körül tegnap megfordult az egész világ, aki félnap óta a szerenese fia vagyok, mert megtaláltam a páromat: nekem ma este egy merőben idegen, pesti zsúr-pávát kell mulattatnom. Órákon át. Ahelyett, hogy Viola Olavi mellett lennék. Akivel még hat esztendő minden percének történetét töviről-hegyire végig kellene pergetnünk.

Elviselhetetlen gondolat volt.

S ennek megint a szegény kis Nióbe vallotta kárát, mert most már nemcsak unalmas voltam egész délután, hanem bosszus és ingerült is.

Alig tudott értelmes szót kihúzni belőlem.

Sötétedett, amikor a napos-tizedes kihozta a napiparancsot.

Lementem a szobámba, hogy átnézzem.

S még azután is jódarabig lapítottam a fedezéken, csak hogy mennél rövidebbre kurtítsam a vendég hölgy mulattatását.

Hét órán túl azonban nem húzhattam tovább az időt.

Felmentem Éváékhoz.

... Az élet a legfurcsább regényíró. Sokkal valószínűtlenebb fogásokkal dolgozik néha, mint a legagyafurtabb fantázia.

Mert amikor beléptem a szalonba, olyat láttam, amitől káprázni kezdett a szemem.

Éva éppen akkor hurcolt magával egy leányt a másik szobába, hogy elhenceghessen ajándékaival. A néni meg egy keményvágású, fehérhajú, öreg generálist kínálgatott helyvel.

A leány Oli volt, a generális meg az apja.

Egy szemhúnyásig keringett velem a szoba. Almodom, álmodom — kavargott bennem a gondolat. Azután zúgni kezdett a fülem, mintha tizenhat trombita harsogta volna a rohamjelet. S arra az én öreg bakalábam előrelendült.

Csak arra emlékezem, hogy ott állottam az öreg katona előtt s ha hebegve is, de kivágtam:

— Tábornok úr, Dersy Géza főhadnagy alázatosan megkérem a leánya kezét.

S meg sem várva az elképedt öreg ororszlán választát, elkaptam Oli kisasszony karját. Riadtan, de boldogan simult hozzám a párom.

...Egyszer a Monte Tombán becsapott egy gránát valamelyik fedezékbe. Kárt — csodálatoskép — senkiben sem tett. De az a hét vagy nyolc baka, aki odabent volt, félóra hosszat csak a száját tátogatta. Félórára megnémult mind.

Hát ez történt most is, bár csak percekre. Csak bámult, nézett egymásra mindenki, egyik a másiktól várt valami magyarázatot, anélkül, hogy meg tudott volna szólalni.

De akkor azután megáradt a kérdések zuhataga.

— Hát ez... ez micsoda? — kérdezte Éva.

A néni csak nézett, hol Olira, hol meg rám:

— A kis Oli... meg Géza? Nem értem. Nem értem. De hát hogyan...

— De hát hol találkoztatok?

— Mióta ismeritek egymást?

— Ilyen meglepetés!

— Hogyan titkolhattátok eddig?

— Miért járattatok eddig bolondot velünk?

Úgy zúgott a szoba, mint a méhkas.

S a kérdésözönben mi csak félmondatokban s értelmetlenül válaszoltunk.

Csupán akkor kaptam észbe, amikor ángyika

már szemrehányó-hangba csapott, amiért szerinte titkolóztunk. Ez már sok volt.

— Úgy? — vágtam vissza. — akkor most nyomban mondja meg, mióta ismeri maga Ollit?

— Én? — hebegte. — Hogy én? Várjon csak... Azóta, hogy Teréz mama Sopronba került a tisztilányok intézetébe. Az ezerkilencszázkilencben volt. Dehát mi köze ennek a maguk ügyéhez? Mit akar ezzel?...

Közbevágtam.

— És mióta ismer maga — engem? — kérdeztem. Pillogni kezdett.

— Nem értem... nem értem, mit akar evvel? — dadogta megzavarodottan.

— Feleljen!

— Hát izé... mióta is, mami? Várjon csak: körülbelül két vagy három hónapja. De ugyan mi összefüggés van...

— Az, kedves ányika, hogy maga vagy két-három hónappal ezelőtt megmondhatta volna, hol van Oli? Hol van a párom, aki után annyit sóvárogtam? Hiszen azt mondta az imént, hogy a legjobb barátjánője! Legalább hetenkint találkoztak. És volt lelke hozzá, hogy elhallgassa?

— Én... én hallgattam el? — mentegetőzött szegény kis Niobe. — Hát honnét sejtettem volna, hogy maga meg Oli... hogy maga ismeri és keresi... és...

Viola-Olavi csak most ébredezett boldog kábulatából.

— Várjatok, álljunk meg, hiszen ez olyan, mintha álmodnék. Először is, hogy kerül maga ide, Zagé?

Ányika elnevette magát.

— Hiszen ő az uram öccse. A sógorka!

— Hogy, hogy? Nem értem — ámuldozott a párom. — A te urad Dersy Péter.

— Úgy van. A sógorka meg Dersy Géza.

Oli megdörzsölte a homlokát:

— Micsoda? Én zavarodtam meg, vagy ti? Hát hogy lett Mike Gézából, Dersy Géza?

Itt volt hát a rejtelem megoldása.

Az én névváltoztatásom.

Ha ángyika tudta volna, hogy én Mike voltam azelőtt, vagy ha Oli tudta volna, hogy én Dersy lettem, hát két hónappal előbb megtaláltam volna Viola-Olavit. Mert ők természetesen pontosan ismerték egymás dolgát. Ángyika tudta, hogy Oli hazavár valami Mike Géza nevű egykori kis kadétot, a párom is tudta, hogy Éva ráakadt az ura öccsére, csak éppen azt nem tudták, hogy ez a két ember valójában ugyanaz. Gölöncsér úgy látszik nem tartotta fontosnak a névváltoztatás közlését. Talán feltette, hogy Éva tud róla. Bárhogy van is: egyetlen apró véletlen is elég az életünk összekuszálására, vagy kibonyolítására. S ez történt itt is.

Félig mosoly, félig könny között tisztázódott nagysókára minden, miközben hol én, hol Oli, hol Éva, hol a néni, hol meg egyszerre mindannyian beszéltünk, pirosra gyúlt arccal és csillogó szemekkel.

Csak az öreg generális ült némán s nézett, nézett bennünket szép kék szemeivel. Csunyan megelégedtünk róla.

Oli odaszaladt hozzá s hizelegve térdelt eléje:

— Apu kedves, ne haragudj. És úgy-e, úgy-e odaadsz annak a főhadnagynak?

Az öreg krákogott, hümmögött. Azután rátette a kezét a kislány fejére.

— Ja Kind... ezt könnyen mondod. Hanem hát megérdemel téged az a főhadnagy?

Engem csak jóskára méltatott szóra. Akkor is csupán dörmögve.

— Hm. Főhadnagy. Ez, ez rajtaütés volt. Ein wahrer Feuerüberfall. Akárcsak a reglamában. Gyors elhatározás és sneidig hurrá. Hm. Ja. Ezt tudja. Ehhez ért. Látom. Hanem azért nem olyan

egysz
róla.

D
elbán
szedt

E
—
E
S
E
karác

egyszerű a dolog, főhadnagy. Majd még beszélünk róla. Majd még beszélünk.

De hiszen Olival nem lehetett olyan könnyen elbánni. Még szorosabban bújt oda az apjához s előszedte az utolsó fegyvert. A csalhatatlant.

— Nem, nem, most válaszolj, édes apu-anyu!

Erre meglágyult a szigorú katonaarc.

— Ja. Neked megsúgom a választ, pillangóm.

És súgva hajolt a lánya füléhez.

S Viola-Olavi ragyogó szemmel nézett föl rám.

Ezerkilencszáztizennégy óta ez volt az első igazi karácsonyom...

X.

.. Úgy vagyunk ezzel a históriával, hogy némely részletet akarva sem tudok elhagyni belőle.

Ezért kell megemlítenem Csuka Ábrist is.

Csuka Ábris huszonhároméves volt akkoriban. S amíg élek, szeretettel gondolok rá, bárhova vetette is a sors azóta.

... Éva csakugyan írt volt valamelyik bajtársi szövetségnek.

És vasárnap bálított egy nyurga, kopott, beesett arcú fiatalember.

Éppen lent sétáltam a behavazott kertben jövőendő apósommal. Mivel az éveken át beharangozott nagy sarokhátrakötés mindössze néhány dörmögő szóra zsugorodott, nem részletezem a séta lefolyását. Egyelőre feltételesen és a javulás reményében nekem adta a leányát.

Vagy hatodszor kerültük meg a villát, amikor megláttunk egy ólálkodó fiút a kerítés mentén. Elnyúlt kis diáksapka volt a fején, agyonviselt nadrág a lábaszárában és könnyű kiskabát a felső testén. Didergett szegény, csak úgy vacogott a foga.

— No, ez ugyan szellős gúnyában sétál télvíz idején — gondoltam — nem csodálom, hogy fújja a körmét.

A fiú meg be-belesett a kapun, de mihelyt szembefordultunk vele, nyomban elvörösödött s odább somfordált zavarodottan.

Mi csak jártuk a havas utakat.

Megvallom, csak álérdeklődéssel hallgattam az öregúr komor fejtgetéseit az ifjabb nemzedék jellembeli meggyengüléséről. Jobban szerettem volna oda-fent lenni Oli mellett. Erhan Olavi ugyanis reggel óta segítgetett csillogó szemmel Évának a torták és nyalánkságok létrehozásában. Mert ángyika lakomát akart rendezni nekünk a karácsonyi ebéd keretében. Megjegyzem: más vőlegényt aligha foglal le ilyenkor kizárólagossági joggal az apósa, de hát a mi öregünk — éltesse sokáig az Isten! — különös ember. Azon sem csodálkoztam volna, ha csuklógyakorlatokat végeztet velem a hóban, ilyképpen demonstrálandó, hogy fő a fegyelem és a férfinevelés.

Talán tizedszer kerültünk a kapu tájékára, amikor az ólálkodó ifjú végre erőt vett félszegségén.

Belépett a kapun s elszántan indult felénk.

Három lépésre tőlünk megállott, összeverte ormótlan bakancsait s keményen, katonásan szólalt meg:

— Tábornok úr, Csuka Ábrahám harmadéves bölcsész, alázatosan bemutatkozom.

Meglepett ez a rajtaütés. Ez a civilbe bujtatott katonatempó. Pedig akkoriban a lelke felével még katonának érezte magát minden hadviselt legény.

Hanem az öreg úrnak ugyancsak tetszett ez a dolog. Elégedetten morgott:

— Jól van, fiatalember. Sehr gut. Csak kissé laposabban a kéz. Így. Pihenj.

És Csuka Ábris szabályosan ki is vágta a jobb lábát pihenj-állásba.

Olyan jóízű volt ez a jelenet, hogy elnevettem magam a markom mögött. Csak azután jutott eszembe, hogy megkérdezzem a jövevénytől, mi jártaiban van.

Erre megint visszaesett a hősi lendületből a

didergő fiatalember. Zavartan köhécselt, majd előkotort a katonazubbonyból alakított kabátja zsebéből egy levelet.

— Ez az izé — hebegte — ezt a nemesszívű meghívást kapta a Bulcsú Bajtársi Törzs. És a fővezérség engem vezényelt izé... vendégnek Dersy Péterné őnagyságához. Ha ugyan el tetszenek engem fogadni, mert hát ilyen viseltes gúnyában... Igazán úgy röstellem... igazán... De hát: nincs jobb, kérem, tessék elhinni, nincs jobb.

Úgy szegyenkezett a boldogtalan, mintha legalább is kanálopáson értük volna. Félszeg és esetlen volt szegény, mikor a vezénylésről meg a ruhájáról beszélt.

Hanem az én veterán-apósom hamarosan kíségette dadogó zavarából. Kezet nyujtott neki s megveregette a vállát:

— Nem tesz semmit, fiatalember. Fő a bátorság és az egyenesség. Csak kissé ki a mellett. Úgy. Nagyon jó. Úgy-e, katona volt?

Ábrisnak megvillant a szeme.

— Igenis, parancsára. Önkéntes fővadász a győri vadászoknál.

Olyan volt ez a gyerek siralmas rongyosságában is, hogy az első pillanatban megszerette az ember.

Odafönt, az asszonynép előtt persze megint visszaesett félszegségébe és zavarodottságába. Egyre azon buzgólkodott, hogy láthatatlanná tegye nagy vörös kezeit és csónaknak beillő cipőit. Teréz mama némi bizalmatlansággal fogadta őt, de ángyika tapintattal segítette át a fiút az első percek zavarán.

Csak akkor riadt meg újra a melák fiatalember, mikor megtudta, hogy kézfogói lakomára állított be.

Alig lehetett visszatartani, hogy meg ne szökjék. Kétségbeesetten mentegetődzött. Hogy ő ezt nem tudta. Ezer bocsánat. Dehogya is zavarta volna ezt a

szor
voln

hogy
vise
ünne

hadi

nyá

zöld

vagy
hato

avva

letes

Még

mor

ben.

szeg

gott

mos

dísz

Mel

azér

Hát

talá

irga

szoros, szűkkörű családi ünnepet. S végtelen hálás volna, ha megengednék neki, hogy távozzék.

Majd elsüllyedt szegyenkezésében.

Persze, erről szó sem lehetett.

Akkor meg szinte rimánkodva kérte ángyikát, hogy legalább a konyhában ebédelhessen, mert elviselhetetlennek érzi a maga rongyosságát ebben az ünnepi hangulatban.

Leintették.

S utóbb meg is bátorodott, mikor ipamuram a hadiélményeiről kezdte őt faggatni.

Ángyika meg Oli eltűntek az üvegfolysós irányába.

Utánuk somfordáltam.

Az asztaldíszítéshez kerestek valami díszítő zöldséget.

Mikor észrevettek, hozzám lépett a kis Niobe:

— Juj, sógorka, nem is tudja, milyen boldog vagyok! Elsősorban azért, hogy a maguk örömét láthatom. Másodsorban meg azért, hogy jót tehetünk avval az ágrólszakadt diákgyerekekkel. Olyan becsületes, jó arca van! S mennyit nélkülözött, szegény... Még télikabátja sincs. Kivallattam. Az anyja nyomorgó nyugdíjas öregasszony, valahol a Csallóközben. Három éve nem látta, mert nem mehet haza szegény, a csehek miatt. Annakidején fegyvert fogott a faluja férfinépével a megszállók ellen, hát most halálra keresik. Szegény fiú...

Addigra kiválasztották azt a néhány cserép dísznövényt s elindultak velük az ebédlő felé.

A hallban még egyszer hozzám fordult ángyika. Melegfényű szemmel nézett rám.

— Ügy-e — suttogta megdicsér majd az uram azért, hogy ételt adok ennek az árva gyereknek. Hátha az én derék jó uram is koplalt tegnapig. S talán éppen most osztja meg vele a kenyerét valami irgalmaslelkű muszka....

Nem szóltam.

Megcsókoltam ángyika kezét.

... Így került közénk Csuka Ábris, a kitűnő filozopter, hadviselt egykori vadászönkéntes, a Bulesú Törzs lelkes bajtársa s régi görög és latin klasszikusok bámulatos memóriájú idézője.

— — — — —
Karácsony után lovaglótanfolyamra vezényeltek.

Sötét téli hajnalokon indultam s az első villamosokkal robogtam ki a Kerepesi-úti huszárlaktanyába. Ebéden is a huszárok tisztí étkezőjében voltam s onnét egyenesen a menyasszonyomhoz siettem.

Üzletzárásig elüldögéltünk a trafik melletti kis szobában, mialatt az öregúr nagyszabású bélyeggyűjteményével pepecselt.

Onnét egy lépcső volt a kis dohányosbolt. Ha vevő jött, Oli kiszaladt, gyorsan kiszolgált és utána nyomban belemerültünk a tervezgetésbe.

Sötét kis lakásuk volt. Istenem, hogyan összesúfoltak benne mindent, hogy elférjenek a két szobában!

A legtöbbet az üzletből nyíló szobában tartózkodtak.

A szemet, tűzifát akkor még jegyre adták. S az bizony kevés is volt, meg drága is. Nem futotta az egész lakás fűtésére. S akárhányszor a kis szobai muki-kályhán főzte meg szegényes vacsorájukat is Viola.

Istenem, hányszor vacsoráztam én is velük! Néha csak pirított kenyeret, rántottával meg teával. Mert inség volt akkor mindenütt. Hiába volt ármegállapító bizottság. A falu dacolt a várossal, amelynek nem tudta elfelejteni, hogy onnét kapta a forradalmat meg a bolsevizmust. Nem hozta be terményeit a piacra. No meg a romló korona, a rongyosodó papírpénz nem is igen csábította.

Mert romlott, egyre romlott a korona azon a télen.

Zürich félelmetesebb volt, mint valaha.

Sokszor, nagyon sokszor szállott meg valami mérhetetlen keserűség, ha arra gondoltam: mi lesz velünk, halálraítélt magyarokkal?

Hiszen olyan hiábavalónak látszott minden igyekezet. Európa megrögzött és megbélyegzett bűnősként kezelt bennünket. Nem volt egyetlen barátunk. S ha a dicső, győztes „kultúrnemzetek“ egyáltalán szóra méltattak: az parancs, diktátum, újabb megalázás végett történt. Jóvátétel, határmegállapítás, háborús bűnösség, feltétlen megadás. Ezek voltak az akkori diplomáciai jegyzékek leggyakoribb fogalmai.

Minden egyes nap új megalázással, nagyobb nyomorral rettetgetett. S százszor is eszembe jutott az a sok elképzelhetetlen rémhír, amelyet Asinara szigetén, a fogolytáborban olvasgattunk egykoron. Akkoriban nevettünk rajtuk, hihetetlennek véltük megvalósulásukat, mert úgy tudtuk, hogy Európa a kultúra földje. Emlékszem, egyszer az egyik szájás francia lap azt írta, hogy a békeszerződések örökre megbénítják a háborúban bűnös államokat s lassú sorvadásban kell elpusztulniok.

Nem hittük akkor még, hogy lehet ölni anélkül is, hogy ágyúk dörögnének, fegyverek ropognának.

S most itt volt ez az egész gyilkoló és láthatatlan rémség, minden irgalmatlanságával.

Sose hittem volna, hogy ilyen sötét hatalmak kerekedhetnek felül. Emlékszem arra is, hogy mikor a fogságban lestük szerencsétlen hazánk híreit, egy prágai ujság került a kezünkbe. Ez akkor volt, amikor a bolsevizmus utáni első nemzeti kormányt, Friedrich István kormányát valami Clerk nevű angol főmegbízott nyomására le kellett mondatni. Az a prágai ujság akkor Benes cseh külügyminiszter

egyik beszédét közölte, melyben az örömmel állapította meg, hogy a „történelmi Magyarország jelszavával zászlót bontott nacionalista mozgalom leszerelése az ő politikai fáradozásának eredménye volt“.

Akkoriban vérbeborult a szemünk s ökölbeszorult a kezünk erre a dölyfös nyilatkozatra. Hazug hetvenkedésnek véltük.

S most 1921. első hónapjaiban, riadozó lélekkel kellett látnunk, hogy szörnyű valóság mindaz, amit európai lélekkel képtelenségnek tartottunk valaha.

Ha a hadsereg bizakodó, fiatalos hangja nem élt volna bennünk, kétségbe kellett volna esnünk halálraítélt nemzetünk sorsán.

Mert a lázban, kátbultságban és inségben botorkáló magyarság már úgy eltompult, hogy szinte minden mindegy volt neki. Ugyszólván már csak az érdekelt, van-e mára kenyere? Van-e még fődél fölötté? Egyetlen gondja a kenyér-, liszt-, zsír-, húsmeg szénjegyek körül forgott.

A megrugdalt ember nem számolja a rúgásokat — a századik után.

Hát túrtünk. Egyik megalázást a másik nyomában. Már mindegy volt. Észak, Kelet, Dél, a letépett országrészek jajkórusa üvölthetett kínjában. A megsanyargatott nemzet már azt is vállrándítással vette tudomásul, hogy Nyugat-Magyarországot is át kell adnunk a nyáron.

Asinarán olvastam Dantét.

Az Infernót.

Hát a kínok költője ezt a kint nem ismerte.

Mikor egy nemzet agonizál halálos kórban.

... Sokszor erővel kellett kitépnem magamból a fojtogató reménytelenséget.

Legjobb orvosságom persze Oli volt.

Okossága, lelkének ereje s az a szelíd derű, amely szakadatlanul áradt belőle, mindig visszarántott a bizakodás talajára.

Csak ritkán, nagyon ritkán láttam elborulni
finom homlokát. Akkor is csak percekre.

Eleinte restelték előttem a szegénységüket. Fő-
képpen az apja.

Egyszer, mialatt a párom dúdolgatva, főzöge-
tett a kis vaskályhán, keserűen mordult föl az
öregúr:

— Ja, Donnerwetter, fiam, te ugyan jó helyen
tetted piramidába a puskádat! Beim Herrn General
von Habenichts! Mijesines tábornok úrnál.

S elfordult, hogy ne lássam vonagló arcát.

— Apám — mondtam — én nem ezt tanultam
valamikor a hűvösvölgyi kadétiskolában az ezrede-
semtől. Az én ezredesem akkoriban minden kókad-
fejű kadétnek azt mondotta: föl a fő! Azt mondotta:
férfiakat akar látni, nem pedig öregasszonyokat.
Az én ezredesem egyszer, amikor legszörnyűbb tag-
lójával sujtott rám az élet, azt mondotta, hogy a
férfi addig férfi, amíg panaszra nem nyílik az ajka.
Azokat a szavakat még ma sem felejtettem el. Ma
is hiszem az én ezredesem mondásának örök igaz-
ságát: bátorság és derű. Ez teszi a jó katonát.

Toppánva fordult felém a fehérfejű öreg. A sze-
meiben a régi fény lobbant föl, jobbkeze végigsuhant
fehér bajusza szárán. De nem szólt.

Megint járkálni kezdett a szobában.

Csak nagysokára szólalt meg újból:

— Ja. Igazad van. Mut und Frohsinn. Bátor-
ság és derű! De hát, látod, a te egykori ezredesed
könnyen mondhatta ezt, mert nem tudta, hogy
olyan idők jöhetnek, mint amilyeneket az öreg tá-
bornoknak meg kellett érnie. Az ezredes erős volt
és katona. De a tábornok, hm, hm, öreg és civil.
Aki már csak a dohánypaklikat meg a hüvelyes-
dobozokat állíthatja glédába a polcon. Mégis: ez
semmi se volna. A tábornok mindent kibír. A maga

sorsára sohse volna panasza. Hanem — Viola. A pilangóm. Ez, ez fáj!

Elfordult, krákogott, tovább rótt a szobát a pamlagtól a pohárszélig. Végül megint megállott előttem:

— De ha szegény is vagyok, ja, ein alter Haudegen, öreg csorba harcipallos: néked, fiam, mégis kincset adtam. Roppant kincset. Vigyázz rá, mert te még nem is tudod, hogy többet ér színaranynál, gyémántnál.

Megszorítottam a kezét.

— Tudom, apám. Köszönöm.

— Majd meglátod, mit ér ez a lány — dörmögte mosolyra simuló szájjal az öreg. — Majd meglátod. Olyan, mintha jóságból, türelemből és bátorságból gyúrta volna egy-testté a Teremtő...

— Megbecsülöm apám. Ember még nem becsült jobban asszonyt, mint én — Violát. Igérem.

Keményen, bizalommal mélyedt szemembe a kék férfiszem tekintete.

— Katonaszó. Megjegyzem, fiam.

— Az a rendje, apám. Katonaszó.

Soha többé nem esett szó erről.

... Lassan ballagtunk kifelé a télből.

Közben megszereztem az iratainkat s beadtam a házassági kérvényemet.

Már csak ki kellett várni az esküvőt.

Akkoriban azt hittem: márciusban esküdhetünk. Dehogy is gondoltam volna, hogy mennyi minden közbegördül még!

Olvadozni kezdett a hó, csurogtak a házereszek. Egyszer-egyszer már kidugta óvatos fejét a felhőpárnák közül a nap. Úgy látszott, hogy a természet örök rendjével rendre kap az élet is.

Dehogy is kapott!

Még lázasabbá betegedett a világ.

Utcán, villamoson csak valutáról, hosszról, tőzsdéről, irányzatokról és Zürichről hallott az ember.

S az asszonyok egyre sápadtabb arccal s mind laposabb szatyorral jártak haza a piacról.

Úgy ugrottak az árak, hogy beleszédült az ember a riasztóan növekvő drágulásba.

S mialatt az egyik oldalon azt hallotta az ember, hogy „kosztbaadom a pénzemet“, vagy azt, hogy „tegnap nagyszerű betörést csináltunk a Fába, meg az Urikányiba“, a túlsó járdasoron sírva vitte apró motyóját a Vagyonmentő Vásárra, a derék, apró magyar embereké tízezre.

És ez a riadozás még abba az alkotásutcai két kis szobába is beköszöntött. Pedig ott ugyan nem sok keresnivalója volt a zürichi rémnnek! A napi kenyér, ha szűkösen is, de megvolt. Hanem készpénzkészleteket, avgy tőkét igazán nem fenyegethetett a svájci város irgalmatlan, mindennapos üzenete.

Egyszer könnyes szemekkel találtam otthon Olit.

— Mi a baj, édes? — kérdeztem.

— Semmi — sóhajtott a kislány.

A két tenyerem közé szorítottam bánatos kis arcát. Úgy kényszerítettem, hogy a szemembe nézzen.

— Az én páromnak nincsen külön bánata — mondtam csendesen. — Az én páromnak minden könnye és mosolya az enyém is. Mert az én párom egészen az enyém.

Rámosolygott harmatos szemmel. És szelíd búval vallott:

— Látja, Géza, úgy kellene, de úgy kellene két új paplan. Tudja — majd nekünk. A régiek már olyan elnyűttek. Azokat igazán nem vihetem magához. Hónapok óta gyűjtöttem, kuporgattam egy kis pénzt.

— Ej, hát minek, kedves? — bosszankodtam. — Jó lesz nekünk az a két régi is.

— Maga ahhoz nem ért — intett le a kislány. — Szóval tegnap már együtt volt a pénz arra két újra, amelyeket még karácsonykor nézegettem meg a paplanosnál. Ma reggel azután nagy jókedvvel elmentem értük. És látja: tegnapról mára csaknem a duplájára emelték az árát.

— És ezen búsult? Hát érdemes?

Szemrehányóan nézett rám.

— Magával nem érdemes komoly dolgokról beszélni. Hát nem érti? Hiszen ez szörnyű! Mikor lesz megint annyi pénzem, hogy megvehessem azt a két gyönyörű paplant? Mire összegyűjteném a rávalót, addigra megint Isten tudja mennyivel drágul meg minden. Olyan versenyfutás ez, amelyben mindig az erszényem marad le. Úgy látom, sohasem lesz már nekünk új paplanunk.

— Csicsa! Erhau Olavi tentőret csicsa! — feleltem vidáman, hírhedt titoknyelvünkön.

Elnevette magát.

— Maga a csacsi — kacagott. — Sider Zagé a rettentő csacsi. Tudja? Mi nevetnivaló van ezen a paplan-histórián?

— Az, hogy bolondság. Hát ne legyen paplanunk. Két jó öreg katonapokróc se éppen kutya. Az meg bizonyosan akad még, ha a feje tetejére áll is Zürich. Vagy azt hiszi, hogy emiatt boldogtalanok leszünk?

Ölbekaptam, földobtam a levegőbe, mire ő kijelentette, hogy vacak, értelmetlen katona vagyok és a jókedvünkkel kikergettük Zürichet a küszöb elé...

De visszatérek Csuka Ábrishoz.

Mondottam már, hogy karácsony óta ritkábban jártam fel Éváékhoz. Csuka Ábrissal is csak futó találkozásaim voltak. De ángyika, aki annál töb-

bet
lité
lassa
Ezen
szeri
volt.
denk
örök

tam

kisk
szen

vag

szap
Sem
zas
Mon
idei

a vö
már
Abs
szol

kor
imm
cius

tava

bet járt az alkotásutcai trafikba, sokszor megemlítette a kitűnő filozoptert. A bolondos fiatalember lassanként egész házibútor lett a Péter-villában. Ezer apró szívességgel igyekezett meghálálni azt a szerinte leróhatatlan jóságot, amelyben ott része volt. A villanszereléstől a zongorahangolásig mindenhez értett. S szívszakasztó nyomora mellett is, örökké vidám volt ez a verhetetlen-kedvű fickó.

Február végén, nyirkos, ködös időben találkozam vele egyszer a Széna-tér sarkán.

Akkor már vagy két hete nem láttam ökelmét.

Bizony rossz bőrben volt. Fázósan fogta össze a kiskabátja gallérját. Kopott diáksapkája mélyen a szemére volt húzva.

Mikor rászóltam, örömmel vágta össze a sarkát.

— Mi a baj, testvér? — kérdeztem tőle. — Olyan vagy, mint a fogyó hold.

— Semmi, főhadnagy úr — mondta, miközben szaporán csapkodta egymáshoz félőles bakancsait. — Semmi. Csak kicsit lötyög a tüdőm. Azt hiszem, lázas vagyok. A fene látott már ilyen pocsek időt. Mondhatom, kérlek, főhadnagy uram, elegendem van az idei télből.

— No?

— Á, kérlek, szibériai viszonyok. — S legyintett a vörös lapát-tenyerével. — Ha nem volna Horáciusz, már régen eladhattak volna fagyasztott húsként. Abszolút tél. Mondhatom neked, főhadnagy úr: abszolút tél. Kész röhej az ilyen zord időjárás.

— Jó, jó, de miköze ehhez Horáciusznak?

— Ó, Horáciusznak? Sok. Nagyon sok. Mert, amikor már rendkívüli módon fázom s érzem, hogy immár végkép elfogy a testem melege, akkor Horáciuszt szavalom!

— Ne beszélj! És az segít?

— Segít! Gondold el: Itália kék egéről, a lombard tavaszról s a nap forró aranyugaráról skandalom

a latin poéta strófáit. S ez használ, kérlek. Ne ne-
vess. A képzelődés nagy erő!

Megsajnálta ezt a köhögő, ágrólszakadt s mégis
vidám sihedert. Mert úgy köhögött, hogy csak úgy
kongott a melle.

— Hallod-e, Ábris, mondanék valamit. De ne
vedd könyöradományzámba. Van nekem egy régi
bekecsem. Csak a gombokat kellene kicserélned
rajta . . .

— Nem, nem! — tiltakozott hevesen. — Hogy
gondolhatsz ilyesmire? Jaj, dehogy is fogadom el.
Az utcán különben sem fázom. Á, ott melegem van!
Mert ott úgy rohanok mindig, mint egy marha. Amíg
csak ki nem melegszem. Az utcán jó. Nem is értem,
miért hordanak az emberek télikabátot az utcán.
Én azt hiszem, el se bírnám viselni.

Piros arccal, szipogó orral, szégyenkezve véde-
kezett, nehogy rátukmáljam a bekecset. Közben pe-
dig egyre zuhogtatta a köhögés és mind szaporább
csárdáslépésben csapkodta össze kisdud topánkáit.

Elkísért egy darabig.

Évákra terelődött a szó.

És akkor Csuka Ábris komolyra fordította a
beszédet:

— Kérlek, főhadnagy úr — mondotta — én tu-
dom, hogy nekem semmi közöm a dolgokhoz. De
nem jót gyanítok. Talán megérdemelném, hogy ké-
pen törülj, amiért egyáltalán szóba mertem hozni;
mégis megteszem. Úgy látom, nincs náluk rendjén
valami.

— Micsoda te? — kérdeztem meglepetten. —
A sógornóm . . .

— Jaj, dehogy, kérlek! — vágott közbe a szá-
nandó lingár kölyök. — A fiatal nagyságos asszony
az egyetlen, igazi és valóságosan tényleges állomá-
nyú angyal ezen a csámpás világon. Az öreg-nagy-
ságos is áldott lélek. De valami baj van, kérlek. Még

nem tudom micsoda, de úgy érzem, mintha valami nagy veszedelem leselkedne rájuk. S valakinek, aki hozzájuk tartozik, akinek joga van ehhez, tennie kellene valamit.

— Dehát beszélj, fiú! Mit láttál?

— 'Sz éppen ez az, kérlek, főhadnagy úr, hogy semmit sem. Kész röhej, hogy mitsem tudok s mégis félttem valamitől a nagyságosokat. Kérlek, nézz fel gyakrabban hozzájuk. Végére járhatsz a titoknak.

— En? S miféle titoknak? Beszélj már, hallod-e?

Riadtan pislogott rám a derék Csuka Abris s a körmeit lehelgette.

— Nem tudok semmit. Abszolút köd, kérlek. De Eva nagyságos napról-napra sápadtabb, szomorúbb és ingerlékenyebb. Az öreg-nagyságos meg egyik nap jókedvű, tele van tervekkel, másnap meg olyan, hogy mindenki örül, ha elkerülheti. Nekem még semmi bajom sem volt velük, de a szobalány, az inas, meg a házmester meg akarnak szökni.

— Hm. Változott talán valamiben a megszokott életük?

— Nem, nem vettem észre. Azaz, hogy mostanában gyakrabban látom a villa előtt azt a siberautót. Meg az a rókapofájú fiskális is többet tárgyal az öreg-nagyságossal, mint régebben. No, meg őt is többször hallom a másik szobából telefonálgatni. Ne hidd, hogy hallgatódzom az Istenért, véletlenül voltam fültanuja mindig. Szóval az öreg nagyságos is minduntalan telefonál. Mindig papirokról, árfolyamokról s tőzsdéről. Olyankor nyilván a prókátorral vagy a siberrel beszélget.

— Ebben nincs semmi különös. A sógornőm egyszerűen füttyöl minden pénzügyi kérdésre, tehát Teréz mamának kell törődnie az anyagi ügyekkel. S ahhoz is megvan minden oka, hogy sűrűbben váltson szót Mendével, meg a bankossal. Elvégre, ma perceről-percre tojástanccot kell járnia mindenkinek,

aki félti a pénzét az elértéktelenedéstől. Hanem hiszen azért majd végére járok a dolognak.

— Csak arra kérlek, el ne árulj, főhadnagy úr, a nagyságosoknak, hogy én szóltam. Sőt azt se árulj el, hogy találkoztunk. Mert tudod, kérlek, én hivatalosan négy nap óta betegen fekszem otthon, szorgalmasan borogatom magam s az ebédet is úgy küldik a lakásomra a drága, jó nagyságosok...

Görcsös köhögés rázta meg újból a gyereket.

— Tudod, kérlek — folytatta azután dideregve — szombaton sokat köhögtem náluk. S Éva nagyságos megígértette velem, hogy tüstént lefekszem odahaza. Hát azóta úgy tudják, hogy fekszem. Mert mire az inasuk meghozza az ebédet, bebújok a pokróc alá. Restellem, hogy nem tartom meg a szavamat, de lehetetlen. Abszolúte lehetetlen. Kollokválnom is kell, házitanító is vagyok, meg más dolog is van. Hát el ne árulj, kérlek. S majd csak jobban leszek. Igaz, hogy abszolúte köhögök, de tavaly is így voltam. Azután meg: az utcán mindig melegem van. Á, ott jó! Rohanok, tehát kiizzadok. S azt te is átláthatod, főhadnagy úr, hogy szükségem van izzadásra. Szervusz, kérlek, főhadnagy úr!

Elrobogott a Margit-körút felé.

Fejcsóválva néztem utána.

Nem akarja tudomásul venni a szerencsétlen flótás, hogy milyen beteg. — No majd elintézem ennek a kölyöknek a dolgát is.

A laktanyából telefonáltam Olinak, hogy jöjjön ki velem ángyikáékhoz.

ki
és

csa
oko
ha
utá
is,
his
álo
utá
log
érz
úgy
töb

Ria
egy
az
ma
min
gya
A
kéz
gyo
öre

XI.

Közös haditerv szerint, a párom Évát faggatta ki bizalmasan, én meg Teréz mamát vettem óvatos és gyanutlannak látszó keresztkérdések alá.

Lényegében azután így összegeztük a dolgokat:

Violával való összekerülésünk és mátkaságunk csak új tápot adott ángyika képzelődésének. Ugy okoskodott, hogy ha kis barátnője nem várt hiába, ha Viola elveszett katonája előkerült annyiesztendő után, akkor az, ime, bizonyosság a hitetlenek számára is, hogy semmi logikátlanság sincs abban, ha ő is hisz. Még törhetetlenebbül hisz, mint eddig, a maga álomhősének visszatérésében. A mi összekerülésünk után tehát még mélyebbre tévedt, képzeletének csalogató őserdejébe. Minden gondolatával, tervével és érzésével az élőnek-hitt halott körül élt. Néha már úgy tűnt, mintha semmi kapcsolata nem volna többé a reális világgal.

Teréz mama reménytelenebb volt, mint valaha. Riadozó szívvel látta, hogyan távolodik ángyika egyre messzebbre mindentől s hogyan húzza-vonja az a talajtalan, holdvilágos meseország, amelyet maga teremtetett magának. Emellett Teréz mama mind gyakrabban betegeskedett is. Gyöngült, fogatkozott. Holott a gondok egyre nőttek körülötte. A korona zürichi haláltánca még a hozzáértő, épkezláb férfiembert is megviselte, ha félténivaló vagyona volt. Hát még ezt a szegény, ügyefogyott öregasszonyt. Vak bizalommal kapaszkodott Men-

débe meg Garába s tele volt hálás megindultsággal, ha róluk beszélt.

— Nélkülük már mindent elvesztettünk volna — hajtogatta szomorúan. — Hiszen mi, asszonyok, még azt se tudnánk, mi az a bankbetét, meg a csekk. De ez a két ember igazán mindig gondol ránk. Tegnap is, jóformán az utolsó percben telefonált Gara direktor, hogy eladhassa a szesz-papírokat és fa-résztvényt vehessen helyettük. Csak így kerültünk el egy szörnyű veszteséget.

Csendesen símogatta az asztalterítőt s gondbanmerülten bámult maga elé.

Azután megint fölsóhajtott:

— Hiszen amíg még bírom, helytállok Éváért is. De mi lesz akkor, ha le kell húnynom a szememet? Mi lesz akkor ezzel a boldogtalan teremtéssel? Valamit, valamit tenni kellene. Máshová, idegen világba kellene vinni. Hogy kiszakadjon ebből a környezetből, ahol úgy rendezkedett be, hogy minden fal és szöglet Péterre emlékeztesse.

Elhallgatott s a két szemesarkában reszketni kezdett a fölszívargó könny.

— Olyan szép és olyan fiatal még szegényke — suttogta Teréz mama. — Olyan fiatal még! És az asszonyi szívek egy-dologban mégis mind egyformák. Hátha akadna valaki, nem bánnám, akárki, aki fel tudná ébreszteni rettenetes álmodozásából ezt a szegény, szegény gyereket. De hát — hasztalan. S talán már késő is. Minden késő. Már csak Mende doktorban bízom. Ő még tervez valamit...

Csönd támadt.

Teréz mama gyötrődve tördelte öreg kezeit.

S ebben a hallgatásban nagyon furcsán éreztem magamat.

Hiába tagadnám, bántottak az öregasszony szavai. Különös, rossz érzés kavargott bennem. A bátyám, az én erős, nemes, talpig-ember bátyám, sze-

gény
tam
adni

aká
volt
hinn
tett
sabb
még
lönö
vann
célta
ame

el k
fogu
s né
gyel
sérő

hang

félbe

keve
min
való

súgo

mon
neki
csétl

gény halott bátyám megcsalatását, kisemmizését láttam abban az óhajában, hogy bárcsak férjhez tudná adni valakihez Évát.

De az eszemmel igazat kellett adnom neki. Mert akárhogy is szerettem Pétert, mégis csak halotról volt szó. Akinek visszatérésében, föltámadásában hinni, egyenlő volt az örütséggel. Éva úgyis többet tett hűségben, mint a legszerelmesebb, leggyászosabb özvegy. Igazabban, meghatóbban nem áldozott még özvegyasszony az ura emlékének, mint ez a különös asszony-leány. Igazságos dolog tehát azt kívánnom, hogy tovább élje azt a természetellenes, céltalan életmódot? Ezt a kínzó és örült önáltatást, amelynek vége csak egy lelki katasztrófa lehet?

Mikor most újra végig gondoltam mindezeket, el kellett nyomnom a bátyám dolga iránt érzett elfogultságomat. Péter halott. Rajta már nem segíthet s néki már nem használ ez a betegségbe-hajló kegyelet. Most hát csak Éva fiatal életének megmentéséről lehet szó. S minden perc huzavonáért kár.

Fölállottam, megcsókoltam Teréz mama kezét.

— Segítsenek, fiam... — tördelte könnybefúló hangon.

...Ángyika és Oli közeledő lépései szakították félbe a töprengésüket.

Éva orrocskája piros volt. Nyilván sírhatott egy keveset kesergésében. De most már vigák voltak, mint két gyerek, akiknek könnye szinte csak arra való, hogy megcsillanhasson benne a szivárvány.

Nem sokkal később bejött a szobalány. Ijedten súgott valamit Évának.

Ángyika meghökkent:

— Az a bolond Ábris, nagyon rosszul van — mondotta. — Most jött vissza az inas, aki ebédet vitt neki. Az hozta a hírt, hogy félrebeszél a szerencsétlen.

Fölállottam.

— Hol lakik?

— Az Árok-utcában. Nagyon szegény emberek között. Istenem, az a vigyázatlan, csacsi gyerek! És senkije sincs. Senkije. Mit is lehetne...

— Kórházba viszem — vágtam közbe. — Oli addig itt marad s megvár.

— Az Isten is megáldja, sógorka, csak siessen! — hálálkodott ángyika.

A János-kórháznál leugrottam a villamosról s befutottam az ügyeletes orvoshoz. Volna-e helyük egy beteg diáknak? — Talán lesz. Majd utána néz. Azt hiszi, sikerül.

Rohantam tovább.

A Horváth-kert sarkán újból leléptem a kocsiról s belevesztem a legsötétebb Tabánba.

Alig egy-két gázlámpa erőlködött az Árok-utca hosszában. Akárhány házszámot csak ágaskodva, gyufavilág mellett tudtam elolvasni.

Végül mégis rátaláltam a házra.

Apró, szurtos viskóban lakott Csuka Ábris. Az udvar olyan sötét és hepehupás volt, hogy tétovázva állottam meg a kapubolt alatt.

Hanem azután hamarosan eligazított egy messziről jövő, tompa, lázasan izgatott, szavaló hang:

...Diffugere nives, redeunt jam gramina campis
Arboribusque comae. Mutat terra vices...

Katonáéknál nem sokat adtak a latin tudományra. Nem is nagyon erőltették miatta az embert. De valami azért még visszacsengett a fülembe civil-diák koromból. Most is átderengett rajtam a lendülő vers értelme. S hátborzongatóan megkapó volt, hogy e sötét, kietlen és fagyos nyomortanyán valaki a diadalmas földről szaval klasszikus latin strófákat, rekedt, deliráló hangon.

Benyitottam azon az ajtón, amely mögül kihangzott.

Füstös, pislogó, töröttüvegű petróleumlámpa vetette gyér világát a kimondhatatlanul szűk kis kamarára.

Rozoga ágy foglalta el a szoba felét.

És az ágyból, a durva és foltos katonapokróc alól hallatszott tompa skandalással Csuka Ábris hangja:

Gratia cum Nymphis geminisque sororibus audet
Ducere nuda choros...

Az ajtónyikorgásra kidugta bozontos, csapzott fejét a pokróc alól Ábris. Vörös volt, mint a főtt rák és a foga vacogott.

— Maga az Jasznicz úr? — kérdezte dideregve és bizonytalanul. — Bizony nem ártana, ha megint kivásalná kicsit az ágyamat.

— Én vagyok Ábris — szólottam rá. — De mi az ördögöt akarsz a vasalással?

Révedezve pislogott. Végül megismert.

— Te... te vagy az, főhadnagy úr? Szervusz kérek... foglalj helyet. Tüstént fölkelek..

— Majd fölpofozlak, taknyos! Takarózz be! Hasonztalan fráter. Mit tudod te, milyen beteg vagy!

Meghökken, köhögött egy sort s visszatért a szalmazsákra.

Azután motyogni kezdett lázában:

— Megjegyzem... megjegyzem... muszáj röhögni. Gondold el ízé, már Horáciusz sem segít... abszolúte fázom. Teljesen hiányzik a testmelegem. Pedig Jasznicz úr már háromszor is bejött a forró vassal és kivásalta az ágyamat...

Felkönyökölt, zihálva nézett körül s megint megismert.

— Á, te vagy főhadnagy úr? Persze... persze

most azt hiszed, hogy félrebeszéltem. Pedig kutya-bajom sincs. Csak fázom irgalmatlanul. És már a vasalás sem segít. Tudod kérlek, így fűtök. Jasznic úr fűti az ágyamat. De már nem használ.

Lenyomtam a boldogtalant.

— Maradj! Kórházba viszlek.

Értelmetlen pislogással nézett rám.

Majd hirtelen kimért, korholó hangon szólalt meg:

— Kérem, már megint nem figyel ide... Folyton az ablak felé kacsintgat. Így nem lehet tanulni. Kénytelen leszek kedves atyjának, a méltóságos úrnak jelentést tenni, hogy ma megint összetévesztette az első és a második pun-háborút. Mi több: Hamilkárt, Hannibállal. Nem is szólva a második deklinációról...

Rekedt köhögés tört ki belőle s kimerülten hallgatott egy darabig.

Azon törtem a fejem, kire hagyjam a szerencsétlen fiatalembert, amíg kocsiót megyek?

Most újra megszólalt:

— No, Jasznic úr, van-e forró vasalója? Abszolúte rámfér egy kis meleg. Hiába, nincs derekabb szabómester a világon, mint maga Jasznic úr... Hehe... igaz?... Eljen a tisztos ipar!... Hó — hó... no lám .. milyen furesa. Azt hittem, hogy Jasznic úr... S meg is feledkeztem a szónokról. Pedig úgy van, bajtársaim! Mondjuk ki határozatként, hogy a Bulesu-törzs minden tagja köteles, nyomorgó bajtársaink fenntartásához hozzájárulni! Az állam szegény s amiye még van, azon rajta ül a bankokrácia... így egyelőre csak a magunk erejében bízhatunk... Az egyetemi zászlóaljat pedig nem engedjük feloszlatni... Ez a legmegbízhatóbb karhatalom... Egyébként holnap nem jöhetek, mert egy bölcsész-század adja a készültséget a rendőrtartaléknak... De igen, igen... a technikusok tegnap adták, ma a medikus-század áll. Holnap rajtunk a sor... Hej, de

este, ha lefekszem, gyűrött párnám nincsen aki igazítsa... hej, de kócos hajam, szőke hajam... nincsen aki lesímitsa...

Hátborzongatóan, kísértetiesen énekelt a lázban-fetregő, öntudatlan fiú.

Nem késlekedhettem tovább.

Kiléptem az ajtón s átszóltam a szomszédba. Nyomorgó kis szabómester lakott ott. Megkértem, hogy hozzon kocsit, mert kórházba akarom vinni Csuka urat.

— Az Isten is megáldja érte tiszt úr! — rebegte riadtan a vékony emberke s nyomban letette munkáját és lehúzta bütykös ujjáról a gyűszűt. — Még csak hallani is rossz a Csuka úr kínlódását. Senkije sincs szegénynek s mink se segíthetünk rajta. Nem úri embernek való kérem az az élet, ahogy a Csuka úr él. Pedig írtóztató derék úriember. Megyek már, megyek.

S fölrángatta kopott télikabátját.

Visszamentem Ábris kamrájába.

Akkor már néma öntudatlanságban feküdt a fiú.

Csak a lélegzése hörgött, zihált ijesztően.

Jól bebúgyoláltam, hogy még az orra sem látszott ki a pokrócaiból.

Azután leültem az ágy szélére és vártam a kocsit.

Dermesztő nyomort árult el az az ároktutcai diákszoba.

Akkora ablaka volt, mint egy hajófülkének. Azon ugyan még nyáron sem igen fért be valami sok napsugár.

A sarokban csöpp vaskályha. Aféle muki-kályha. Csak olyan magas, mintha két katonacsajkát állítana egymásra az ember. A nedves, csapzott falakat a Területvédő Liga egykori plakátjaival ragasztotta tele a fiú.

Apró motyója könnyen elfért abban a rozoga katonaládában, amelynek sarka az ágy alól kandikált ki. Kép csak az ágy fölött volt a falon. Kép? De-

hogyis. — Három kopott fénykép. Nagybaszú férfi és egy mélézó asszony, a századforduló divatjában. Meg egy tizenöt-tizenhat esztendő mutató, fehértűs leány. Nyilván az Ábris szülei. Meg az a bizonyos kislány. Az örök kislány. Akinek fényképe ott van minden diákember zsebében. Hol szőke, hol barna, de mindig a legtökéletesebb földi lény.

Egyet nem értettem ebben a nyirkos oduban.

A padlón s félig az ágy alá rejtve, mindenféle suszterszszám hevert. Az ablakpárkányon meg: kis bádogskatulya-fedélben — szögek. Fából való suszterszögek. A szakadozott szalmaszék alatt pedig két félig-talpalt, szomorkodó cipőt fedeztem fel.

Nyilvánvaló volt, hogy valami nyomorgó cipész-segédde lakik együtt, Horáciusz e bozontos rajongója. Hanem magát a lábtyűművészt nem láttam.

Kocsi zörgött odakint a macskafejes köveken.

A ház előtt megállott.

Jasznicz úr betopogott.

— Meghoztam a kocsit — jelentette dideregve.

— Köszönöm, barátom. Most még arra kérem, segítsen kocsiba vinnem a fiatalurat.

Úgy cipeltük kifelé a szegény gyereket, mint valami zsákot.

Nagynehezen beemeltük a rozoga egyfogatúba.

Mikor azután magam is belepréselődtem, odafordultam a szabóhoz:

— A János-kórházba viszem Csuka urat, Jasznicz úr.

— Igenis, kérem. Az jó lesz neki.

— A kulcsot az ajtóban hagytam. Bizonyosan maguktól bérli a szobát. Meg úgy látom, valami lakótársa is van.

— A kérem, dehogy. Egymaga lakik itt. De azért csak tessék mindent ránkézni.

A kocsis lehúzta gebéjéről a rávetett pokrócot,

maga alá gyűrte az ülésre s kezébe vette a szarát, ostort.

Elköszöntem Jasznic úrtól.

A sápadt, vékony-nyakú emberke szipogva nézett utánunk.

S az utolsó pereben megjelent a kapubolt pislogó fényében az életépárja is. Keresztet vetett, amikor megdőccent az induló konflis. És lehorgasztott fejével botorkáltak be a szurtos tabáni házba.

A nyomor is kapocs lehet néha. Testvérebbé teheti az embereket, ha van hozzá szívük...

Azt hittem, sohse érünk el az Új Szent János-kórházig a rozoga konflissal. Ábris öntudatlanul gubbasztott a pokrócok között, tüdeje sípolva, zihálva szelte a levegőt, mialatt a koci elé fogott kolbász-jelölt, lassan csattogtatta patáit a kövezeten.

Végül odaértünk.

Beviharzottam a betegfelvevő-irodába.

Nincs hely!

A doktor mindent megpróbált, hasztalan.

Végigtelefonáltuk mindegyik kórházat.

Sehol semmi.

Akkor dúlt javában a harmadik nagy spanyol-járvány.

— Tetszik tudni — magyarázta az orvos — a mai rettenetes nyomor szörnyű méretekre fokozza a járványt. A vagontelepek szinte ontják a betegeket. A menekültek kivétel nélkül beleesnek.

— Mit csináljak, mit csináljak? — töprengtem.

Eszembe jutott egy ötlet.

Főlkaptam a telefonkagylót s ángyika számát kértem.

Két perc múlva újra Ábris mellett ültem s a lo-
vacska baktatni kezdett a Hidegkúti-út felé.

Mire hazaértünk, már összeállítottak valami ágyfélét a kerti házikó konyhájában. Abban úgysem

lakott senki, csak az én szobámhoz szolgált előszobaképpen.

Ott azután lefektettük a még mindig öntudatlan legényt. Utána fölhívtam telefonon a zászlóalj-doktorunkat.

Félóra múlva beállított.

Egyelőre maga sem tudta még megállapítani, mire fordul majd Csuka Ábris betegsége. De az bizonyos volt, hogy alaposan ellátta magát a kisöreg.

S akkor láttam megint, mennyi irgalmasság és sugárzó emberszeretet lakik ángyikában.

Úgy tett-vett, szorgoskodott a lázas beteg körül, hogy az édes-öccsével sem bánhatott volna jobban.

Csuka Ábris pedig bele-belekezdett még valami motyogásba, de azután mély álomba szunnyadt.

A doktor torkonfogta a nyavalyát.

Este nyolcra járt az idő, mire hazakísértem Violát.

XII.

...Nehéz, nagyon nehéz idők voltak azok!

Ma már szinte el se hisszük, hogy olyan évek is voltak valaha. Akkora nyomort el sem tudtam képzelni, mint amilyenbe bepillantottam Csuka Ábris diák-odujában.

Pedig ugyan másoknak az élete sem volt akkor éppen pillangókergetés. Hiszen a magyar középosztály akkor élte legtragikusabb perceit.

Trianon szörnyű ökölcsapásától még kábult volt az egész nemzet azon a télen. A koronaromlás iszonyatos pusztítását meg valósággal értelmetlenül néztük. Hihetetlen volt, hogy félévszázad veritékével gyűjtött vagyonok menthetetlenül szétomoljanak. Nem értettünk a világgazdaság törvényeihez. S mielőtt rájöttünk volna a rejtelmek nyitjára — késő volt.

Voltak, akik a pusztuló élet színére vergődtek közülünk s apró szerencsefordulatokon és véletlen gazdasági ráhibázásokon felemelkedve, immár nagystíliú pénzügyi mindentudóknak képzeltek magukat. Holott alapjábanvéve éppen úgy nem értették a lánc-kereskedés, valutaspekuláció és tőzsdei játék ravaszságait, mint mi. E szörnyű hónapokban tótágast állott egész számolókéességünk.

Aki pedig nem értett hozzá, vagy nem tudta elszánni magát, hogy a tőzsdére menjen s attól kezdve vágyakozva lesse a korona fájdalmas csúszását, annak el kellett véreznie. De akik ezzel nem törődtek s értették Zürichet és következményeit, azok mind

nagyobb mohósággal vetették rá magukat a munkanélküli meggazdagodás eldorádói lehetőségeire. Ezek voltak azután azok, akik tomboltak örömben, ha zuhant a korona. Mert hiszen akkor itthon „hossz” volt. Ez pedig a világ teteje volt számukra. És dühöngtek, sőt kormánybeavatkozást követeltek, ha az összeomló magyar pénzérték egy órára vagy egy napra megakadt zuhanásában.

Mert ezek egy része nem látta, más része nem akarta látni, a harmadik része meg cinikus és gaz önzéssel vigyorgott azon, hogy minden ezredszantimos hanyatlás Zürichben, egy darab ruhánkat, egy falat kenyerünket, viskóink egy-egy tégláját ragadja magával és egyre messzebb sodorja tőlünk Erdélyt, a Felvidéket meg a déli végeket...

S hányan, de hányan voltak magunkfajta kisemberek is, akik eladták lakásukat a csábító „lelépési” pénzért, elvesztegették bútoraikat, ruhájukat, megmaradt kis ezüstjüket, hogy „mobilizálják” és „befektessék”. Mert a „pénzkesztoltatás” valami nagyszerű dolog volt!

Hol vannak ma már ezek, kába szédültjei a nagy forgószélnek? Hol vannak a zürichi korszak ijesztő lidéretáncának táncosai? Hányan futottak rá azóta a Duna hídjaira, hogy le vessék magukat a habok közé? S hány szerencsétlen apa menekült el egy apró, véres lyukon keresztül — amilyet az ostoba pisztolygolyó üt — az életből, hogy magán ne érezze éhes porontyai, megsápadt asszonya vádoló szemeit?

Teremtő Uristen, de megvertél bennünket!

— — — — —
Csuka Ábris különben jobban lett másnapra.

Éppen öltözködtem a sötét téli reggelben, amikor meghallottam, hogy kiáltozik:

— Jasznics úr! Hé, Jasznics úr!

Kiléptem az ajtón.

— Maga az, Jasznics úr? — kérdezte a kitűnő

fiatalember. — Olyan sötét van, mint a pokolban. Gyújtson valami világosságot! Maga az, Jasznic úr. vagy a ténsasszony?

Fölesavartam a villanykapcsolót.

— Én vagyok, Ábris!

— Ó, főhadnagy úr? Alázatos tiszteletem. Parancsolj, kérlek, helyet, tüstént fölkelek. Csak azt nem tudom, mi a fenének rendezkedtek itt! Az egész szobát fölforgatták, semmimet sem találok. Azonnal, kérlek. Hé, Jasznic úr!

— Csönd! Először is ne ordíts, mert itt nincs semmiféle Jasznic úr. Másodszor meg: tudd meg, hogy nem otthon vagy, hanem a Péter-villában, a kerti házban.

— Teremtőm, hiszen akkor én... nem, nem kérek, ez így nem mehet. Ezt nem fogadhatom el. Én igazán...

— Te igazán haszontalan, komisz kölyök vagy — vágtam közbe — aki megérdemled, hogy huszonötöt verjenek rád, de ráadással! Megvesztél? Az egyetlen okos dolog, ha meg akarod hálálni a sógor-nőmnek a jóságát, az, hogy szép nyugodtan fekszel, amíg csak meg nem gyógyulsz. Megértetted? Tacskó!

Erre a lehurrogásra megszeppent a bozontos filozopter és szégyenkezve bújt a takaró alá.

Már a kardomat kötöttem s a köpenyemet húztam, amikor megint megszólalt:

— Nagyon haragszol, főhadnagy úr?

Elnevettem magam.

— Hogy a csudába ne! Mikor számárságokat beszélsz. Mintha semmi bajod se volna s fütyörészve fölkelhetnél. Ne is álmodj róla. Legalább két hét fekvés jogerős.

— Két hét? — hüledezett. — Az sok. Abszolúte sok. Ha két hétig elmaradok, akkor bizonyosan elzúg latinból a Hoffmann-fiú. Nem is beszélve a

Máté-csemetéről, akinek még két szekundát kellene kijavítania a matézisből.

— Hát akkor elzúgnak, de te fekvé maradsz. Sőt, megmondom a sógornőmnek is, hogy miben töröd a fejedet.

— Jaj, azt ne tedd, — rimánkodott a fiú. — Csak a nagyságosoknak ne szólj, főhadnagy úr! Semmiképpen sem akarnék bosszúságot szerezni nekik. Nem is gondoltam volna, hogy megharagudnának azon, ha fel akarnék kelni. De hát én olyan nagy marha vagyok! Nem hiába félek mindig magasabb társadalmi körökben, hogy valami ostobaságot követek el. Nem vélekedsz te is úgy, főhadnagy úr, hogy aránylag nagy barom vagyok?

Nem lehetett nevetés nélkül hallgatni ezt a gyereket, agyonverhetetlen fiatalságában és megható félszégében.

.... Hűvös februárvégi szél zúgott odakint a sötét téli reggelben és felhők futottak az égen.

Főlszuszogtam a vári lépcsőn s a Lovas-útról fölkanarodtam a Nándor-laktanya elé.

A kaszárnya előtt csaknem oldalbalökött egy rohanó ember. Lobogó, kopott malaclopó csattogott a vállairól s nyilván vasbot volt a kezében, mert ércesen döngött az utcakő, ahogy hozzávágta, nagy sietésében.

Jócskán elhúzott már mellettem, mikorra ráismertem.

Kászony Jóska volt, a rendíthetetlen iridenta. A Bécsi-kapu felé talpalt.

Nem tudom, ő üldözött-e valakit a korai téli reggelen, vagy az ő nyomait követték-e, zordonul szimatoló sbirrek?

Délutánra azután választ kaptam e nagy kérdésre.

Angyika fogadott a hírével.

Éppen Fürge úrfival sétált a Hidegkúti-úton, mikor összeverődtek.

— A barátja... — lelkenedett. — olvasta, hogy mi történt a barátjával?

— Melyikkel?

— Avval az összeesküvéssel, akiről annyit mesélt.

— Kászonnyal?

— Igen, igen, avval.

— No?

— Az imént hozták a lapot. Jöjjön föl, elolvashatja.

Hát az bizony cifra história volt.

Az egyik, minden játékpisztolytól riadozó s állandóan pogrom-terveket szimatoló napilap, szenzációs leleplezéssel szolgált olvasóinak.

Fosztogatás — irredenta köpenyegben! — harosgota a főcím. Az alcímek meg ilyenek voltak:

Csalók és szélhámosok földalatti szervezkedése.

Titkos pogromalakulatot leplezett le John Kovács.

— *Saját tudósítónktól.* —

Szólt pedig a vérfagyasztó híradás a következőképpen:

Szenzációs letartóztatás történt tegnap este a fővárosban. A főkapitányság őrizetbe vett egy Polányi Andor nevű egyént, aki körmonfont csalással akarta kifosztani az Amerikából nemrég visszatért John Kovács nevű newyorki lakost.

A megfuzult szélhámosság nyomán olyan földalatti szervezkedésre bukkant a nyomozó hatóság, amely, úgy lehet, megdöbbentő adatokat szolgáltat az ébredő jelszavakkal dolgozó, felelőtlen elemek széleskörű üzemleire.

A rendőség egyelőre elzárkózik minden nyilatkozat elöl, munkatársunknak azonban sikerült megállapítania John Kovács tartózkodási helyét s az ő ismertetései nyomán közöljük a szenzációs részleteket.

John Kovács beszél... — folytatta új alcím alatt a lap.

— Még most is hatása alatt vagyok a legutóbbi napok izgalmainak. Mégis megkísérlem időrendi sorban elmondani a történeteket.

— Harisnyagyáram volt odakint az Ujvilágban. A háború után eladtam s jelentős vagyonommal visszavonultam. Mikor azután a lapok hírül hozták Magyarország szörnyű megsemmisítését, úgy éreztem, haza kell jönnöm, hogy segítségére legyek szülőhazámnak. Ezt annakidején megírták a lapok is s e híradás nyomán keresett fel szállodámban valami Polányi Ernő nevezetű fiatalember.

A lap itt megszakította John Kovács szavait, hogy új alcímet adhasson a továbbiaknak.

A földalatti maffia hálójában — ordították a vastag betűk.

— Polányi rejtelmes bizalmassággal közölte velem, hogy naivel hajlandó vagyok anyagi áldozatot is hozni az ország felszabadítása érdekében, szívesen bevezet abba a messzeágazó földalatti szervezetbe, amely már csak némi pénzbeli segítségre vár, hogy megindíthassa a szabadságharcot minden világtáj felé.

— Másnap fel is hozta az akció katonai irányítóját, egy titokzatosan hallgató, nyugalmazott tábornok személyében. Leeresztett ablakredőnyök mögött tárgyaltunk. Helyesebben, mindig csak Polányi beszélt, a tábornok sóhajtozott és hallgatott. Úgy látszik, nem a szavak embere volt, hanem a tettek. Well, mister Polányi koponyát, gyertyákat, fogadalmi íveket rakott ki kézitáskájából az asztalra s a gyertyák kísérteties fényében, valami kardfélét fektetett a koponya mellé.

— És megkezdődött a beavatás. Mister Polányi komor hangon háromszor megkérdezte tőlem, hajlandó vagyok-e áldozatot hozni hazámért? Borzongott a hátam, de azért ráfeleltem háromszor, hogy igen.

— A katonaruhás gentleman hallgatott, mister Polányi meg folytatta a ceremóniát. Tudtomra adta, hogy a Kard és a Mén Szövetsége tizprobás férfiakból alakult a nagy mű végrehajtására. Élén egy ismertnevű vezető-politikus áll. A szervezetnek félmillió fegyveres embere van, de még két hadosztályt kellene felszerelni. A siker bizonyos, kudarc lehetetlen, a hadtestek égnék a harcívágytól.

— A business hazájában megnézzük, mire adjuk a centet — folytatta nyilatkozatát John Kovács. — Ezért szerettem volna egy-két részletfelvilágosítást hallani a tábornoktól, aki az egész idő alatt — a körmeit rágtá. Hanem ez a mister úgy megriadt a kérdésektől, hogy egy szó sem jött ki belőle, csak zavartan pislogott mister Polányira. Ez azután sietve vette át a szót s közölte, hogy katonai kérdésekről csak külön eskü után nyilatkozhatnak. Végül is eltekintettem ettől s

az al
száz d
csúzá
ismert
S noh
oldalr
a sap
lehet

H
a lap

—
tam a
ben, l
tem f
alatt
tokzat
egész
nyom
titokz
vetség
mozás
hez"

méve

Vala
árta
képt
nem
akár

puli

jam

az alapfogadalmat letéve, különböző illetékek fejében kétszáz dollárt adtam át nekik és a két gentleman távozott. Búcsúzáskor jelezte mister Polányi, hogy rövidesen felkeres az ismertnevű vezérpolitikussal a továbbiak megbeszélése végett. S noha a tiszteletreméltó tábornok eleinte mindenképpen jobboldalra akarta kötni a kardját s feltűnő alázatosan emelte meg a sapkáját: egyelőre nem is sejtettem, hogy szélhámosokkal lehet dolgom.

Hordár, mint — tábornok — cím alatt folytatta a lap John Kovács nyilatkozatát.

— Másnap, — mondja amerikai honfitársunk — hiába vártam a jelzett látogatást. Ehelyett beállított egy hordár, aki-ben, legnagyobb meglepetésemre, a tegnapi tábornokot ismer-tem fel. A lábamhoz borulva, vallotta be, hogy tréfa ürügye alatt bérelte őt fel látogatótársa a generális szerepére. A titokzatos eskücerimóniától azonban megrémült s a dollár-üggy egész éjjel nyomta a lelkiismeretét. Természetes, hogy erre nyomban a rendőrséghez fordultam s az derítette ki, hogy a titokzatos gentleman neve Polányi, tagja a Kard és Mén Szövetségnek. Most már e rejtelmes szervezet ellen folyik a nyomozás, amelynek számai — úgy tudom — „A három vincellér-hez“ címzett budai kisvendéglőbe vezetnek.

... Mikor letettem a lapot, ángyika figyelő szemével találkozott a tekintetem.

— Nos?

Bólintottam.

— Nyilván a nagy iridentia körül van baj. Valami gázság történt, de az bizonyos, hogy Jóska ártatlan. Fantaszta, hóbortos legény, de gázságra képtelen. Amiből persze nem következik, hogy azért nem ő issza meg a levét. Mert amilyen jóhiszemű, akármilyen történhet a háta mögött. Várjuk meg a végét.

Ángyika elgondolkozva simogatta a bozontos pulit.

Látszott rajta, hogy volna még mondanivalója. Végre megszólalt:

— Még egy ujság van. Csak nem tudom elmondjam-e?

— Miért ne mondaná el? Nekem?

Szomorú mosolygással nyújtotta a kezét.

— Köszönöm, hogy így szól. De már szinte úgy vagyok, hogy mindenkivel szemben bizalmatlanságot érzek. Bocsásson meg. Maga, maga mégis az én sógor-kám. Vagy ahogy némely vidéken mondja férje öcsésének a parasztmenyecske: kisuram.

Elpirult mialatt ezt a szót kimondotta, de a szeme tiszta maradt.

Átment a szobájába s egy levelezőlappal tért vissza.

— Ma reggel kaptam. Olvassa el.

Egyszerű, gyakorlatlan írás volt, jónéhány hibával.

Tisztelt Nagysága! Tudatom, hogy jan. elején hazakerültem Szibériából. Dersy Péter uraság tisztilegénye voltam és tudatom, hogy Péter nagyságos úr 1914-ben sebet kapott és meghalt esztendőre rá Omszk városba, kórházba, melyel marattam kezicsókolva Horváth István hadifogoly.

Megfordítottam a lapot.

Cseh bélyeg. A feladás helye Uzshorod. Vagyis Ungvár. A címzés hibátlan. Nagyságos özvegy Dersy Péterné úrasszonynak, Budapest, I., Hidegkúti-út, pontos házszám.

Hm.

Éva vizsgálva nézte az arcomat. S a szemében szorongó félelem.

— Mit, mit gondol most — sógorka? — kérdezte fojtott lélegzettel.

Vállat vontam.

— Azt, hogy ez a híradás hamisítvány.

— Úgy-e? — villant meg ángyika szemében az öröm.

— Még hozzá nagyon átlátszó. Mert először is, aki valaha katona volt, az sohase emlegeti egykori feletteseit uraságnak, meg nagyságos úrnak. Se

a nyelve, se a tolla nem jár rá másként a nevére, mint a katonai rendfokozattal összekapcsolva. Másodszor meg honnét tudja ez az ungvári állítólagos tisztiszolga, hogy hol lakik Dersy Péterné, mikor még én sem tudtam azt sem, hogy a bátyám egyáltalán házasságot kötött. De ez a rejtelmes, derék ember, Ungvárra érkezve, rövidesen, pontos címzésű levelet ír Dersy Péter özvegyének. Úgy látszik, ördöge van. Hanem az az ördög alighanem budapesti lakos.

Ángyika megrezzent.

— Kire gondol? — kérdezte tétován.

— Senkire — hazudtam. Mert igenis, gondoltam valakire. Mende ügyvédre.

— De hát — ráncolta a homlokát Éva, — kinek lehet érdeke, hogy ilyen levelet írasson?

Teréz néni tipegett végig az üvegfolysón.

Ángyika hirtelen elrejtette a lapot.

Befejezetlen maradt ez a beszélgetés.

— — — — —
Úgy mentek a napok, olyan szürkén, csatakosan és reménytelen közömbösen, mintha már sohasem akart volna kitavaszkodni.

Csuka Ábris is azt ismételtette minden reggel meg este: sohase lesz tavasz.

Mert még hetek múlva is feküdnie kellett.

Azaz, hogy a Kard és Mén Szövetség ügye jócskán fölkavarta a várost. De én valahogy olyan meszsziről láttam megint mindent, mintha holdkóros lettem volna. A hadifoglyok nyavalyája, a levertség, megint elkapott. S mihelyt kiléptem Oliéktól, kivédhetetlenül rámült.

Pedig napokon át hasábos tudósítások jelentek meg John Kovács esete nyomán. Vacogó híradás számolt be a lapok egy részében arról, hogy letartóztatták a „titkos vérszövetség“ vezérét: Kászony Jóskát. Még pedig éppen abban a pillanatban, ami-

kor véresre vert egy fiatalembert valamelyik terézvárosi kávéházban.

No, erre elkezdődött a hadd-el-hadd.

A baloldal minden utcasarkon bombagyanus csomagokat fedezett fel. Az antiszemita sajtó meg éles gúnnyal ment neki a rendőrségnek. Az egyik félnek gyanus lett minden budai kisvendéglő. A másik meg kakaósdoboznak minősítette volna tán még az igazi pokolgépet is. S ez a napokon át csattogó ujságharc és a nemzetgyűlés heves interpellációsorozata még inkább felszította az ellentéteket. Az egyetemeken sorra verték a zsidó diákokat, bűzbombák pukkantak egyre-másra s a felzaklatott közhangulatban mind élesebben fordult egymás ellen: ébredő és liberális, legitimista és szabadkirályválasztó, kultúr-magyar és turánista s a jó ég tudja még hányféle párt, világnézet, faj, felekezet és szekta!

A lehasított magyar országrészek pedig vérezttek, vergődtek s cseh, oláh meg rác, apokaliptikus pókok módjára, egyre sűrűbb hálóval szőtte be a jajgató magyar falvakat.

Ma már alig emlékezünk ezekre a napokra.

Még a zürichi vész napjai is elfoszlanak emlékezetünkben.

Jóformán csak az az érzés maradt meg bennem azokból az időkből, hogy szakadatlanul a házassági engedélyemet sürgettem.

Haj, de lassan ment!

Márciusra terveztük az esküvőt.

Ha tudtam volna, hogy még a tavasz és nyár is esuhan addig fölöttünk, talán belezavarodtam volna.

Mert úgy vágyódom a fészek után, mint ahogy az eltévedt vándor epekedik az első lámpafényért, a rengetegben.

A marakodás időnként megcsitult. De a csönd mögött egyre növekedő feszültség lappangott. És a

robbanásig feszült levegőben, forrófejű legények itt is, ott is, immár igazi bombákat is készítettek.

Lázás volt itt mindenki a dunaparti nagyváros ködében.

Csak a szántóvető várta ezeréves nyugalmaival a tavaszi szikkadást, hogy barázdába akaszthassa az ekéjét.

Immár csak benne élt Magyarország. A föld örök gondja formájában.

Az első tavaszi napokkal kormányváltozás köszöntött ránk.

— Az új miniszterelnök erdélyi — mondogatták éledő bizakodással az emberek. — Az erdélyiek agyafurtabbak, jobban értenek a politikához. Most új világ kezdődik.

S a márciusi szelekkel csakugyan új áramlatok didergették végig a nyomor Magyarországot.

A pénzügyminiszter szívárványos álmokat varázolt elő. Bódult reménység kapott el mindenkit. És a hit meglassította a bankóprés zúgását, úgyhogy még Zürichet is szinte hipnotizálta. A korona emelkedni kezdett.

Erre megindult a licitálás — fordítva. A tőzsde most már ezt játszotta meg.

Azt hittük, kifelé, most már csak kifelé, lábolunk a bajból.

De a husvéti ünnepek csendje után újból felülvoltott a gyűlölet-kórus magyar és magyar között.

Károly király váratlanul megjelent Budán s csak akkor hagyta el megint az országot, mikor látta, hogy súlyos külpolitikai bonyodalomba keveredhetünk.

De maradt utána olyan torzsalkodás legitimisták és királyválasztók között, amilyen nem volt még soha.

Erdély, a Felvidék meg a Bánság még meszszebbre úszott tőlünk a tavaszi párában...

És a házassági engedélyünk késett, egyre késett.

Nem tudom, április volt-e még vagy már május, amikor egy délutánon a kapu előtt megállított ángyika.

Éppen az Alkotás-utcába indultam volt. De erre persze megállottam.

— Van egy perc ideje az én számomra is, sógor bácsi?

— Hogyne, ángyika, parancsoljon.

Elkísérem egy darabig. Gyere, Fűrge!

És fűtyült a pulinak.

Nem tudtam, mi felett nevessek inkább? Éva fűttyrecsuesorított arcán-e, amely ennivalóan furcsává torzult, vagy a gubancos, bolond kis kutyán.

— Mit nevet, sógorka? — kérdezte Éva.

— Magukat, kedves. A fűtyülését. Meg ezt a négy lábú, fekete szőr-bohócot.

— Haszontalan ember! — legyintett felém komolykodva a sógornőm. — Induljunk.

Összébbhúzta vállain a könnyű, sétáló-kendőjét s lépegetni kezdett mellettem a város felé.

Finom, bizonytalan árnyék borongott sápadt kis arcán.

— Mondja, sógorka — kezdte tétován — mit akarnak velem tulajdonképpen? Miért akarnak mindenáron elutaztatni?

Elesodálkoztam.

— Kicsoda?

— Mindenki. Elsősorban Teréz mama. S azt hiszem maga is. Mert Oli...

— Mi van Olival?

Lehajtotta a fejét.

— Oli is egyre azt hajtogatja, hogy utazzam el. S ezt mondja az apja is. Meg Mende is. Gara is. Hogy menjek valahova délvidékre...

— Most hallom először ezt a tervet, ángyika. De

ha e
abba
Oli

párt
ninc

nem

állók

most

róla,

gond

gyon

nem

F

amik

—

mege

tések

erősz

bajon

kozna

felejt

várta

—

—

gat.

födél

hitetl

E

S

J

ról s

katon

Somog

ha ezt mondják, nem teszik rossz szándékkal. Mert abban nem kételkedhetik, hogy Teréz mama is, meg Oliék is szeretik magát.

Gyanakodva emelte rám sötét szemeit.

— Szóval — maga is. Tudtam, hogy maga is a pártjukra áll. Gondolhattam volna, hogy csakugyan nincs senki, aki igazán megértene . . .

— Ejnye, ángyika! Hogy mondhat ilyet? Hát nem érzi, hogy megbánt vele?

Szótlanul, sápadtan lépegetett mellettem.

— Nincs igaza, kedves — folytattam. — Nem állok a pártjukra. Higyje el, ha mondom, hogy most hallok először az egésztől. S fogalmam sincs róla, kinek jutott ez először az eszébe. De ha meg-gondolom: őszintén igazat kell adnom nekik. Nagy-on sápadt, ángyika. Levert. Rosszkedvű. Bizony nem ártana egy kis levegőváltozás.

Fojtott ingerültség tompította meg a hangját, amikor megszólalt:

— Úgy! Sápadt vagyok. Persze. Ez az örökös megokolás. S ebből mindjárt félelmetes következtetések is keletkeznek. Rámfogják, közvéleménnyé erőszakolják, hogy beteg vagyok. Holott semmi bajom sincs. Sápadt vagyok. Nagyszerű. És csodálkoznak rajta. Hát Oli, az a haszontalan, gyorsanfelejtő lány talán nem volt sápadt, mikor magát várta, évekig? Nevetséges.

— Jó, jó, de . . .

— Csak hallgasson. Ezekután jobb lesz, ha hallgat. Azt hittem, legalább maga megért. Hiszen egy földél alatt nőtt fel azzal, akit várok. S aki, bárhogy hitetlenkednek is, óráról-órára közeledik . . .

Elhallgatott.

S elhallgattam én is.

Játékos, tavaszi szellő futott le a Rózsadomb-ról s megrezegtette az út tulsó oldalán, a régi katonatemető rügyező bokrait.

Akkor már tisztában voltam azzal, hogy mi történt.

Mende levél-mesterkedése csődöt mondott. Ángyika rendületlenül várta továbbra is az urát.

Ez az új, szelíd összeesküvés nyilván Teréz-mama műve volt. Ő szőtte ángyika meggyógyítására. És ebbe belevont mindenkit, akivel ez a szegény, szerelmes, asszonyoszívű leány csak érintkezett.

— Miért hallgat? — törte meg a csendet a boldogtalan, megkínzott kis Niobe. — Ugy-e, maga is érzi, hogy gonosz ember lett?

— Én?

— Igen, igen. Ne is tagadja. Maga is velük tart. Nagyon sajnálom magát, tudja? Azt hittem, sokkal jobban össze van növe az urammal. S úgy véltem, maga is éppen úgy érzi, mint én, hogy nekem mindeképpen itthon kell maradnom. Hiszen bármely percben betoppánhat szegény! És hát nem gondolnak arra, hogy mi lenne, ha egyszer csak belépne és . . . és nem találna itthon? Ha azt hallaná, hogy én az Adrián vagy a Rivierán páváskodom? Hát megőrültek mind? Vagy, vagy talán éppen ezt akadják? Így akarnak széttegni bennünket egymástól? Ó! — Szégyelje magát, sógorka!

Azzal sarkonfordult s visszafelé sietett.

A puli nyomban utána.

Persze én is.

— Álljon meg ángyika! Hallgasson meg! Félreért mindent, az Istenért! Ej, várjon és ne haragudjék rám! Nagyon kérem!

Megállott.

Hüppögve, de balzsamos jószággal szólalt meg.

— Nem . . . nem haragszom sógorka. Ostoba voltam. Elvitt a keserűség. Ha megbántottam, felejtse el. Nem akartam bántani. S azt is tudom, hogy nem akarnak rosszat. Csak vakok. Mind vakok, S arról

sem tehetnek. Úgy mérnek mindent, mintha egyéb sem volna a világon, csak anyag és matematika. Súly és valószínűség. Ne is beszéljünk többet erről. Csak azt vegyék tudomásul, hogy bármi történjék is, állhat akár tótágasra az egész világ: én itthon maradok. Itt várom meg az uramat! Érti? — S ezek után: Isten vele, sógorka. Itt a kezem. Siessen, mert várják! Fürge, ide, asszonykához!

A puli veszett kedvvel csaholta körül s szinte futva indultak a Péter-villa felé.

...A trafikajtóban különös alakkal ütköztem össze.

Régi legénységi katonaköpenyből szabott, vadászos nagykabát volt rajta, a lábán térdigfűzős csizma-cipő, a fején hetyke vadászkalap. S a kalap alól őszbajuszú, pirosposzgás, forradásos arc nézett bele hetyke-vidáman a világba.

Bocsánatot kértem, ő morgott valamit s aztán szaporán talpalt a Széna-tér felé.

A boltban az öregúr ült.

— Szervusz fiú! — recsegte. — Tudnak-e már járni a bakáid?

— Majd holnapután megmondom, apám. Ma még nem tudom, mert napok óta nem voltam a zászlóaljnál.

— Á, persze, hiszen te equitációban vagy.

— Holnap lesz vége. S holnapután vonulok be az ezredhez. Oli nincs itthon?

— Ja te Olit keresed? No nézd csak, azt hittem, nekem szól a látogatásod.

S nevetve csapkodta meg a vállamat.

— Mindjárt jön a kislány. Megkaptuk a szénjegyeket. Ötven kilót utaltak ki. Hát elment a szeneshez. Különben nézd: milyen rendet csináltam a cigarettahüvelyek között.

Büszkén mutatott fel a polcra.

Úgy „igazodtak“, olyan „takarásban“ állottak

ott a dohánycsomagok, meg a hüvelyesdobozok, mint mint a hároméves kiszolgált öregbakák az utolsó parádén.

— Látod-e — folytatta borongó humorral — ezek most az én regimentem. A skatulya-glédák. Eleinte mindig elsírta magát a kislányom, ha közöttük látott. No, a tábornok úrnak sem volt éppen lakodalom a pult mögé való állás. Hanem a kislány könnye az, az fájt. Hm. És akkor elkezdtem a katona-játékot a skatulyákkal. Glédába állítottam őket. Még a beosztásokat is megcsináltam. Erre elnevelte magát az a bolond kis jószág. Attól kezdve bármiért lógatta az orrát, csak el kellett kezdenem a hüvelydobozok beosztását: Erstes Rottenpaar... Zweites... Hogy is mondják ezt most honvédenyelven?

— Tagpár.

— Igen, igen tagpár. Mindig elfelejtem. Nagyon jól van. Így is kell. Magyar katonáknak mindig magyarul kellett volna vezényelni. Örülök, hogy most így van. Persze nekem nehéz volna megszokni. Tudod, van egy öreg barátom. A bosnyák. Ezredes volt. Sokszor elnézzük vele a katonákat a Vérmezőn. S nem értettük a komandókat. Ahányszor a káplárok beosztották a szakaszokat, hogy: első... második... harmadik tagpár; mindig megkérdezte tőlem az öreg Trifkovics:

— Was sagt der Kerl? Mit mond? Allah akbar? Hallatlan sokat nevettem rajta. Mindig akbárnak értette a tagpárt. Különben éppen az imént volt itt.

— Talán az a vadászkalapos úr volt?

— Az, az láttad?

— Még egymásnak is szaladtunk. Különös emberke.

— Ó — legyintett az öreg — elsőrangú legény. Valamikor együtt szolgáltunk Boszniában, Trebin-

jében. Háború előtt a budai bosnyák ezred parancsnoka volt.

— S most itt él?

— Itt. Az összeomlás után hazament Mostarba. De nem birta a szerviánusokat. Bécsbe költözött, ifjúkora garnizonjába. Ott nem érezte magát otthon, a derék muzulmán. Megpróbálta Grácban, Innsbruckban, Linzben, de sehol sem volt jó neki. Végre Pestre jött, ahol tizenötévig szolgált valamikor. Itt azután gyökeret vert. Persze, itt sincs valami jó dolga. Nyomorog szegény, mint a többi régi tiszt, de azért itt maradt. Csereberél, kupec-kedik, közvetít, lőt-fut s nem engedi agyonveretni magát az élettől. Igazi bosnyák. Fűtyülve megy neki a viharok. Szeretem. Férfi.

Viola-Olavi rontott be szelesen, kipirult arccal:

— Hohó, hát maga apunak udvarol? Jól is teszi, ha a kedvében jár, mert rettentő szigorú ember! Még az unokáját is úgy egzerciroztatja majd, hogy az első szava nem az lesz: anya, hanem: Dienstreglement!

Egyideig még elbolondoztunk ezen.

Azután elővettem a kislányt:

— Mi van Évával? — kérdeztem.

— Miért, édes?

— Mert panaszkodott, hogy el akarják kergetni hazulról.

— Hogy-hogy?

— Úgy, hogy el akarják utaztatni.

— Igaz. Teréz mama kért meg, hogy beszéljünk rá Évát. Mert a doktor, aki színre a néni betegsége miatt jár oda, de valójában Évát figyeli, azt mondta, hogy sürgősen ki kell szakítani szegénykét a mostani életviszonyaiból. Magát azért nem avattuk

ebbe a rábeszélő-tervbe, mert Teréz mama félt, hogy megbántanók vele. Elvégre mégis csak a maga bátyja az, akit el akarunk felejtetni Évával.

— Nézze édes: ez mind helyes. Lelketlen gazember volnék, ha nem kívánnám ángyikának a boldogságot. Péter emléke igazán gyenge indok volna az ellentmondásra, mikor egy lélek megmentéséről van szó. De ez a maguk jószándékú turpissága máris megbukott. Ángyika nem megy.

— Hogy-hogy? — kérdezte Oli figyelő madárszemekkel.

— Úgy, hogy már is megkötötte magát. Azt mondja, úgy érzi: hamarosan itthon lesz Péter.

Oli arcoeskája ellágyult.

— Úgy érzi? Akkor — neki van igaza.

Összecaptam a kezeimet.

— A jó Isten áldja meg magát, csak nem hisz maga is ebben az agyrémben!

— Miért ne? — kérdezte Oli ártatlan természetességgel. — Persze maguk, férfiak a teremtés úgynevezett koronái, ezt nem értik meg. Készeny előtt két nappal nekem is mindig az az érzésem volt, hogy most már magának is haza kell jönnie. Maga úgy járkált akkor is, mint a fatuskó. De én tudtam, hogy jön!

— Először is a fatuskó nem jár.

— Jó, jó, dr. Logika! Gondolkozás: egyes! De érzés: szekunda. Éppen azért igenis: fatuskó. Fatuskó, fatuskó!

Durcásan biggyesztette el szép, piros száját és elfordult tőlem.

Maga volt a bűbáj.

Persze, hogy ölbekaptam, földobtam a levegőbe, mire ő teljes meggyőződéssel ismételte meg következetesen vallott véleményét, hogy vacak, értelmet-

len
győz
gyek
szon
s
más
vissz

len katona vagyok, én meg nem ugyanolyan meggyőződéssel állapítottam meg, hogy sündisznó legyek, ha valaha is kiismerem majd magam az aszszonyi lélek rejtelseiben.

Szegény ángyika dolgát azzal végeztük, hogy más módhoz kell folyamodnunk, ha csakugyan vissza akarjuk téríteni a valóságok világába.

XIII.

Mikor bevonultam a zászlóaljhoz, azzal fogadtak, hogy máris szedjem a betyárbútort s futólépésben induljak Hajmáskérre.

Az áldóját! Ez hiányzott még! Két hétig távol az Alkotás-utcától!

Mintha csak kiszámítanak mindig a magas főkomandónál, kinek van a legkevesebb kedve holmi levegőváltozásra. Még hozzá aknavető-tanfolyamra, amit már a háború alatt is elvégeztem egyszer.

No, mindegy, ezen is túlesünk. Addigra úgyis megjön majd a házassági engedélyem, kikérem a szabadságomat s hat hétig nem cserélek a kínai császárral sem.

Lejelentkeztem, átvettem a nyílt-parancsot s éppen indulóban voltam, amikor megszólalt a telefon.

A segédtsízt beleszólt:

— Halló. Igen. Szervusz. Kicsodát? Éppen itt van.

Átadta a kagylót.

Boros Pali keresett. Őt is Hajmáskérre vezényelték. Fújt, mint a sárkány. Arra kért, hogy utazzunk együtt. Este hétkor indul a legkényelmesebb vonat.

— Jó. Tehát este hétkor a Délivasúton.

Letettem a kagylót.

Hazarohantam, elbúcsúztam ángyikától, meg Terez mamától s hátra mentem a szállásomra csomagolni.

Ilyen időtájt sohse szoktam volt odahaza lenni. Igy hát valahogy úgy képzeltem, hogy a kerti házban csöndesség honol délelőttönként, legfeljebb Csuka Abris lézeng sápadtan a szobákban, várva az időt, amikor kiereszti őt beteg-börtönéből az orvos.

Éppen ezért meglepett, mikor a kis házból írtózatot kalapálást hallottam, amelyet a filozopter mély szavaló hangja kísért:

Villice da requiem Terrae semente peracta
Officium commune Ceres et Terra tuentur...

— Mi a csudát csinál ez a kölyök? — gondoltam magamban. Benyitottam.

Ott ült a haszontalan fráter az ágya szélén s bőszerűen talpalt egy cipőt.

Mikor meglátott, vörös lett a feje búbjáig és hebegni kezdett.

— Mi az, Horaciusz? — kérdeztem.

— Nem kérlek. Cipő. Azazhogy a vers: Ovidiusz.

— Aztán mit csinálsz, szerencsétlen?

— Kérlek, főhadnagy úr, el ne árulj az Istenért! Mőfőlelt restelném. Nem akarom, hogy megtudják ott elől. A menzák meg a nyomorgó főiskolások támogatására van egy műhelyünk. A kolleginák női ruhákat meg kalapokat fabrikálnak, a fiúk pedig férfiszabó-üzemben, cipőműhelyben, szerelőosztályban, meg a jó ég tudja, miféle szakmunkában dolgoznak. Én susztermunkát végzek. De mivel sehogysem tudom másként beosztani az időmet, hát otthoni munkát vállaltam.

— Mi a csuda?

— Igen. Persze csak a kollégák, meg a szegényebb néposztály javíttatnak nálunk. Ez itt, látod: munkásbakancs. Könnyen megismerheted, mert olyan, mint a katonabakancs. Egybeszabott és nincs kaplija. Ha nem zavarlak vele, tovább csinálom.

Mert csak reggel héttől kilencig dolgozhatom. Vagyis, amikor te már elmentél, de az inas még nem hozta le a reggelimet. Utána azután vége. Jön a doktor a kismagysággal, azután az öreg-nagyságos. S kezdődik a járkálás a kertben is. Akkor hát nem dolgozhatom már. Észrevennék. Pedig sürgős. Szállítanom kell már.

— Értem. S ne félj, hallgatok róla.

Lehajtott fejjel, arasznaira lelógó hajjal talpalt az elpusztíthatatlankedvű fiatalember.

Most lehajolt egy szuszterszögért s mialatt a szögtartó dobozfödélben babrált, tovább mentegődzött.

— Kérlek, valahogy hasznosítanom kell az időt, ha már úgysem engednek ki. Irtam Jasznic úrnak. Az titokban becsempészte a szerszámaimat, meg a javítani valót. Így azután, ha a Hoffmann-fiú el is zúgott azóta félévkor — mert nyilván elhasalt a hólyag — legalább a susztermunkával nem leszek hátralékban. Nem igaz?

— Színigaz.

Bever a talpba két szöget s új szögekért nyult.

— De ugye nem haragszol, főhadnagy úr? Tudom, hogy abszolút disznóság, hogy sok jószágotok hálájaképpen, ráadásul még lábtyű-műhellyé degradálom a vendéglátó-házat, dehát...

— Jól van, pajtás — hümmögtem — miattam akár éjjel is dolgozhatsz ezután, mert két hétre vidékre vezényeltek.

— Hogy-hogy? — kérdezte a lógóhajú fiatalember összeszorított foggal. Mert féltucat suszterszöget szorongatott az agyarái között.

Elmondtam két szóval a dolgot s befordultam a szobámba.

Becsomagoltam, meghagytam Abrisnak, hogy adja át táskáimat az értük jövő katonának, aki ki-

viszi majd őket a vasútra és elbúcsúztam a lingár ifjútól.

...A Széna-téren leszállottam a villamosról, hogy gyalog menjek tovább.

Kilenc óra sem volt még, nem akartam ilyen korán beállítani a menyasszonyomékhöz.

Ödöngtem, dangubáltam a reggeli piac forgatagában.

Egyszerre megpillantottam jövődöbeli apósomat. Katonaruhákból átszabott civilgúnyában volt, a fején szürke kalap s a kezében kopott kis bőrtáskát vitt. Erősen nézelődött a krumpliskofáknál.

Már éppen meg akartam szólítani, amikor másvalaki kiáltott rá:

— Szervusz Hauer! Respekt!

— Szervusz Trifko, alter Kamerad! — örvendezett az öregúr.

Megropogtatták egymás derekát.

A Trifkónak szólított öregúr ugyanaz volt, akivel legutóbb összeütköztem az alkotásutcai trafik ajtájában. Vagyis Trifkovics ezredes, a bosnyák veteránus.

Meglesem őket, gondoltam.

Észrevétlenül kerültem mögéjük.

Miután kiörvendezték magukat, megkérdezte a vén bosnyák az apósomtól, hogy mit akar vásárolni.

— Na, egy kis krumplit, meg harminc deka húst.

— Sehr gut, akkor gyere velem — bólogatott fürgén a muzulmán s hurcolni kezdte az öregemet a sokadalmon át. — Weisst alter — magyarázta az egyik krumpliskofára mutatva — die alte Hexe da, ist teuflisch teuer! Csak erre, erre...

Folyton a nyomukban voltam.

A bosnyák úgy járt a bódék között, mint aki minden kofát, minden szem krumplit meg répát töviről-hegyire ismer. Alkudozott, morgott, szitko-

zódott, pörölt s nagysokára hosszú alkudozás után vándorolt bele a krumpli meg a hús a kistáskába.

Akkor azután kievickéltek a tömegből.

Az apósom kihúzta a szivartárcáját s odatar- totta Trifkovics elé.

A forradásosképű bosnyák nagyokat nyelve tartott szemlét a szivarok fölött s a szeme vidáman csillogott.

— Há, öreg burzsuj — dörmögte — was für himmlische Sorten! Hiába, aki úr, az úr! Valld be, te még álmodban is szivarozol. Én legalább azt tenném.

S a tábornok úr, kezében a krumplis- meg húsos-táskával, olyan szívből kacagott, hogy jólesett nézni.

— Bist halt unverwüstlich fidel, alter Trifko! — hangoztatta újra, meg újra.

S valóban elpusztíthatatlan kedv buzgott a görbelábú mohamedánban.

Rágyujtottak s egymásbakarolva indultak el a Krisztina-körúton a Vérmező felé.

Az egykori bosnyákezredes széles taglejtésekkel, szaporán beszélt. S minduntalan felhangzott rekedt nevetése.

— 's war eine tolle G'schicht — mesélte. — Említettem, hogy kértem a magyar állampolgárságot. A katonaságnál nem igen törődött az ember az ilyen civil-dolgokkal. De hát most mindenkitől megköve- telik.

— Nekem is optálnom kellett — dörmögte a tábornok — mert temesi születésű vagyok.

— Kurz und gut — folytatta a bosnyák — be- adtam a kérvényt s húzták-halasztották az elinté- zést. Na wart, gondoltam magamban, majd maga megy föl az öreg Trifko. Kiöltöztem legényesen. Waffenrock, Medaillen, Sporen, szóval en parade s fölto- lattam a minisztériumba. Meg sem ismertem

mag
Ke

mel

ügy
der
ges
tend

kov
joge
illet
dolo
be a
amí
voln
dom
gya
mér

— r
Exc
nyi
gyű
tom
ros
kor
ezre
a f
avv
egy

Ezt

magam a lépcsőház nagy tükrében. Ein schmucker Kerl dieser Trifko — gondoltam magamban.

— Azt elhiszem! — erősítette vidámfényű szemmel az apósom.

— Persze — folytatta Trifkovics — először csak úgy felülről lefelé kezelték odabent. Weisst, wie bei der Brigade, oder beim Generalstab. De azután mérges lettem. Kihúztam magam, átesaptam a szolgálati tenorba s öt perc múlva előkerült az akta.

Lassan, sétálva értek el a postapalota elé.

En mindig a nyomukban.

— Az osztálytanácsos — folytatta tovább Trifkovics — csak nézi az aktát, végül azt kérdi, miféle jogcímen kérem az állampolgárságot, mikor boszniai illetőségű vagyok. Meg hogy ez nehéz, nagyon nehéz dolog lesz. Mondom neki, ha nehéz, akkor jelentsen be a miniszter úrnak. Hosszú ideig erőszakoskodtam, amíg végre bejutottam az excellenciához. Láttad volna, milyen szemeket meresztett! Denique: elmondom neki, mit akarok. „De az ezredes úr nem magyar!” — feleli. In diesem Moment, weisst, elöntött a méreg. — „Egész Magyarországot magamon viselem!” — mondtam. S fölgűrtem a Waffenrock ujját: hier Exellenz — mutattam — ez a forradás: Uzsok. Szétnyitottam a gallérom: ez a lött seb: Nagyszeben. Fölgűrtem a nadrágom szárát: ez itt Homonna. Mutatom a hiányzó két ujjam csonkját: ez itt a Magyaros hegy. Még éppen a cipőmet akartam levetni, amikor a kegyelmes rámkialtott: elég, elég, köszönöm, ezredes úr! Mikor azután megemlítettem azt is, hogy a fiam, szegény, itt fekszik a Farkasréten, fejében avval az orosz golyóval, amelyet Sokalnál lőttek bele, egyszerre vége lett a magas bürokráciának.

— Sehr gut, Trifko! — nevetett az én öregem. — Ezt hát megadtad.

Kiértünk a Vérmező sarkára.

Félszázadnyi baka gyakorlatozott rajta.

— Na, also schau diese Kerle da! — mutatott rájuk a karikalábú mohamedán.

Leültek egy padra, én meg a váltógyerek faköpyege mögött ácsorogva figyeltem őket.

És akkor egyszerre átvillant az agyamon az a félesztendő előtti beszélgetésem Baros Palival. A katonákat vizitáló öreg úrról. Igen: az én trafikostábornok apósom volt az, akiről akkor Baros beszélt. S megint éreztem, milyen ostoba bábok vagyunk az élet színjátékában. Hiszen, ha annakidején csak néhány percet várok még, bizonyára találkoztam volna az öreggel s mennyivel előbb rátalálok Erhau Olavira. Boros szavai mögött ez a drága öregúr sétált át az életem útján, keresztelte azt, anélkül, hogy sejtettem volna a közelségét. Úgy-e, hogy komédia az élet!

Akár estig is elnéztem volna a két derék veteránt ott a padon. Dehát nem volt rá időm.

Este hétig volt csak az enyém az élet. Azontúl két hétig úgyis csupán sóhajtasból élek — gondoltam.

Siettem az Alkotás-utcába.

... És este hétkor elutaztam Boros Palival Hajmáskérre.

XIV.

A lelkemmel akkor is mindig Pesten voltam.

Különösen esténként, mikor a tisztietkezéből hazavetődünk közös kis barakkszobánkba.

Olyankor végigvágtuk magunkat ruhástól az ágyon és hosszan hallgattunk.

Mind a ketten Pestre küldözgettük a gondolatainkat.

Boros megváltozott, mióta nem láttam.

A régi vidám fiú mélázó, érzelmes lélekké vált.

A második estén megtudtam az okát is.

Szerelmes volt a fiú.

Igy aztán még jobban megértettük egymást.

— Tudod, pajtás — mondotta egyszer — most már csak jószerencse kell! Az öcsém bankfiú. Ügyes, eleven, nagyszerű kölyök. Nemrég kilépett a bankjából, pénzzé tette mindenünket s tőzsdebizományi üzletbe kezdett. Előbb társult egy másik bizományossal, de utóbb már olyan szépen hozott az üzlet, hogy önállósította magát. Már eddig is megduplázta az anyánk veszendő sorsra indult vagyonkáját. S ha jól megy minden, házat veszünk neki. Meg magam is elvehetem azt, akit szeretek. Mert akkor már én-
elem sem vethet gátat a szegénység.

Hallgattam.

Már ezeket is elkapta a láthatatlan forgószél.

A tőzsde! Mert bár a korona árfolyama emelkedett, vadul ment a spekuláció. Csakhogy most fordítva,

...Hetednap estére mellbelötte magát a táborparancsnoksági épület előtt Boros Pali.

Véresen, eszméletlenül vitték be a veszprémi kórházba.

Riadtan találgattuk, miért tehetette?

A szállásunk asztalán három levelet hagyott.

Az egyik az anyjának szólt, a másik a menyaszszonyának, a harmadikban tőlem búcsúzott a boldogtalan gyerek.

Ebben megírta, hogy az öccse mindenüket elvesztette. Ráadásul még olyan ijesztő tartozások szakadtak a nyakába, amelyeket egy élet munkájával sem lehet kiegyenlíteni.

„Szegény öcsém kezéből — írta utolsó soraiban Pali — kicsavarták a pisztolyt. De én jobban tudok bánni a fegyverrel. Isten áldjon Gézám s gondolj rám jólélekkel! — Boros fhgy.“

Megborzadtam.

A leveleket nyomban átvittem a táborügyeletesnek, hogy mellékeljék a vizsgálat irataihoz s azután hazamentem.

Boros Pali ágya vetetlen maradt.

És én nemcsak a szobánkat éreztem üresnek.

A lelkemet is.

S egész éjszaka nem aludtam egyetlen szemhuntyást sem.

Hajnalban megint átmentem a táborügyeletes szobájába. Felhívtuk a veszprémi kórházat.

Azt mondták, hogy a Frommer-golyó csak hajszálnyira került el a pajtásom szívét. De így is szörnyű roncsolást végzett, mert a szegyesonton oldalt ferdült. Ha szerencséje lesz a fiúnak: talán megélhet.

Aznap egész napon át még gyakorlat közben sem tudtam megszabadulni attól a látomástól, hogy valami óriási pók hálójában vergődik az egész magyarság. A romlakók fölé szötte félelmetes hálóját.

Mire kivergődtünk volna az összeroskadó ország romjai alól, mi, a pusztulás életbenmaradottjai: már ott volt az apokaliptikus pókszörny gyilkos hálója. S azóta benne és alatta vonaglik a romvilág népe. Benne vonaglik egész beteg lázas magyar fajtám s hiába minden: a pók kiszívja erejét, kockára téteti vele vergődésében mindenét, megrendíti hitét a küzdelemben, a becsületben és munkában s nincs menekvés, nincs menekvés!

Erővel kellett kivennem az agyamból ezt az örült képet minduntalan. Mert nyavalyás voltam megint. A hadifogoly-kórság borzongatta a lelkemet.

Mások, az egészségesek, vagy könnyebbvérűek talán sohasem gyötrődtek, de én még mindig magamban hordoztam az asinarai mételyt. S nyöszörgő lelkiállapotomban mindent élesebben s riasztóbban láttam, mint a többiek. Szinte kézzelfogható közelségben láttam pusztulásba sodródni a pénz után futó világot. És úgy éreztem, hogy ordítanom kellene: álljatok meg, álljatok meg, vessétek meg a lábatokat a parányi megmaradt rögön s őrizzétek koplalva is utolsó rongyaitokat! Hiszen minden csak papír, számok bukfence és nincs más menekvésünk, mint a karunk, meg annak munkája!

Csak a párom levele nyugtatott meg.

Ő, Viola-Olavi keményen állott a boltiasztal mögött. Ő volt az egyetlen szilárd pont a keringő, hóbortos mindenségben. Mikor már régen milliókról és milliárdokról harsogott a világ, ő százasokkal bíbelődött. Dacosabb hite talán Sziszifusznak sem volt, mint neki, aki gyűjtött, egyre gyűjtött, ha holnapra felényire zsugorodott is a pénz értéke.

S én is vele gyűjtögettem, zsugorgattam a szűkös katonaszoldot.

Olin kívül Csuka Ábris is fölkeresett egyszer a levelével.

És nagyon megijesztett vele.

„Az öreg-nagyságos rohamosan gyöngül — írta a fiú. — Többet fekszik, mint amennyit fönt van. Egyre több gond gyötri a fiatal-nagyságos miatt. A múltkor már nekem is elpanaszolta, mi lesz, ha ő meghal? S most már nyíltan unszolja Éva nagyságost, hogy hagyja el céltalan csudavárását és menjen férjhez.“

Erről különben Oli is írt. Szegény kis ángyika rettentő harcokat vívott magával. Akkor már anyyira ment a boldogtalan, hogy Teréz mama kedvéért letette örökös fekete ruháját. Csak azért, hogy megnyugtassa a nénjét. Evvel akarta színlelni a kedves, hogy kezd megbarátkozni az öregasszony kívánságával. S az csakugyan több bizakodással nézett a jövőbe. Jobban is lett.

A tanfolyam utolsó napjain már alig leltem a helyemet.

S az utolsó délutánon bementem Veszprémbe Boroshoz.

Kórház, jodoformszag, suhanó fehérköpenyes árnyak.

A különszobában egy ólomszürke, borostás arc mosolygott rám a párnáról fáradt, keserű mosollyal.

— Miért tetted, pajtás?

Hosszú ideig nem válaszolt.

Lesütött szemmel nézte a pokróca mintáit. S az ujjai nyugtalanul játszottak a melle fölött.

— Hát mihez kezdjek? — rebegte percnyi hallgatás után. — A katonaságnak fuccs. Mindenünk odaveszett.

— De hát hogyan? — kérdeztem.

Legyintett.

— A koldus is Krózus most hozzánk képest. Mert annak nincs tartozása.

— Örültség, hinni kell!

Sóhajtott s a mennyezetre bámult.

— Hinni? Miben? Az a... izé lett volna az

egyetlen megoldás. De... gyöngé voltam. Reszketett a kezem.

— Szerencsétlen! És az anyád? Meg az a kislány? Akiről annyi szerelemmel beszéltél?

Csend szakadt közénk.

Szegény fiú szipogott, az ajkát harapdálta és nagy, nehéz könny gyült a szemébe.

— Édesanyád... tudja már, hogy mit tettél? — kérdeztem.

— Nem — sóhajtott. — Lapokba nem került a dolog. A doktoroknak meg megtiltottam, hogy értesítsék. Ha már nem sikerült, ne zaklassák véle. Szív-bajos.

Soká hallgattunk.

A borostás, szürke arcon csillogva szivárgott le a könny.

— Az öcsém... szegény öcsém! — dadogta később. — Mennyire bízott magában. Legutóbb mindig azt hajtogatta, hogy a Szinva-részcényeket tartani kell. Bár megtette volna. De beugrott régi cégtársának. Az rávette őt tőzsdényitáskor, hogy adja el a Szinvát s vegyen Erdőipart. Eldobta a Szinvát. Először csak a magunk paketjeit. Utóbb az üzletfeleiét is. Menteni akarta azokét is, holott nem volt rá megbízása. Ugy vélte, jól teszi, hiszen a Szinva perceről-percre morzsolódott, amaz meg erősödött...

— De hát akkor? — kérdeztem értelmetlenül.

— Délben azután az Erdő kezdett zuhanni. Zár-latra vége volt... A Szinva húsz százalékkal szökkent föl... A másik meg a felire olvadt. Mindenünk oda-veszett. És másoké is, akik az öcsémre bízta magukat...

— Nem értek hozzá, pajtás — sóhajtottam. — S el sem tudom képzelni, hogy lehet.

— Nem is volt reális. Szegény öcsém fölült annak a gazembernek. Az bezzeg nem dobta a Szinvát.

Sőt az öcsém kötéseit is ő vásároltatta össze az ügynökeivel.

— De hisz ez: útonállás! — háborogtam.

Keserű vonaglás futott át a szürke arcon.

— Ott... kontreminek hívják...

És újra hallgattunk nagy-ideig.

— Nincs menekvés — sóhajtotta utóbb halkán, kétségbeesetten.

Förlállottam.

— Hallod-e pajtás — mondtam — nekem most mennem kell. Egyet kérek tőled. Ígérjed meg. Hogyha elbocsátanak a kórházból, keress föl Pesten. Mielőtt újra a pisztolyra gondolnál, megmutatok neked két öregembert. Két öreg katonát. Akik ugyanúgy elvesztették mindenüket. Akiknek a gyökerét tépték ki. Nézzed meg őket. S csak azután kérdezd meg majd újból a pisztolyodtól, vajjon neki van-e igaza.

— Ennyit... megígérhetek — sepegte a fiú.

Keserves sóhajtás kísért az ajtóig.

... S az esti vonat döcögni kezdett velem Fehérvár felé, Budapest felé.

Fehérvárott lapokat vettem, hogy kiverjem velük a fejemből a leverő kórházi képet.

S mialatt ott suhogott el a vonat a holdfényes Velencei-tó mellett, vastagbetűs, ordító cím vágta horgait a figyelmembe, az egyik lap hasábjairól.

„Szenzációs részletek a budai bünszövetkezetéről. — Pogromra készültek a „Kard és a Mén Szövetségének“ álarcos gonosztevői. — Távozzék a főkapitány! — A belügyminiszter mondjon le!”

No, ez Kászony Jóska históriája — gondoltam. S végigfaltam a hasábjokat.

Arról volt rajtuk szó, hogy a lap munkatársa fölkereste a véresrevert Polányit kórházi ágyán. Az „áldozat“ azután hatásos nyögések között lelep-

lezte Kászonyék maffiáját. Azok odáig voltak már, hogy vérbíróságot alakítottak, pontos kataszteri nyilvántartást készítettek Budapest zsidóságáról s addig is, amíg elegendő bombára tehetnek szert, hadijátékszerűen gyakorolták a pogrom végrehajtását. Halálfejes bélyegzőjük is elegendő bizonyíték szörnyű tervükre. Ő, az áldozat, véletlenül csöppent kö-zéjük s nyomban megborzadt. Az amerikai magyar-al történt históriáját csak azért rendezte, hogy rá-terelhesse a rendőrség figyelmét a pokolgépes bri-gantik üzelmeire.

Ezután a rendőrség hivatalos jelentését közölte a lap.

Ez óvatos kurtasággal jelentette, hogy az őri-zetben lévő Kászony még mindig konokul hallgat szervezkedése céljáról. Kihallgatták két társát is; egy főiskolai hallgatót, meg egy hentessegédet. A szövetsé-g célja felől ezek is megtagadtak mindennemű felvilágosítást. De határozottan visszautasítják, hogy pogromot terveztek volna, továbbá azt a vádat, hogy fegyvereik vagy bombáik lettek volna. Hangoztatják, hogy szent célra egyesültek. A házkutatás során több térképet talált Kászony lakásán a rendőrség a keletmagyarországi és erdélyi részről, azonfelül egy régi jatagánt s többszáz belépési nyilatkozat-nyom-tatványt. Ezek a legkülönbébb ismeretlen egyesü-letekbe való belépésre szolgáltak. Az egyesületeknek hangzatos, sőt harcias címeik vannak, de ezideig még egyikről sem sikerült megállapítani, hogy való-ban élő és működő szervezetek volnának. A nyomozás mindenesetre tovább folyik.

Mindezekhez még ingerült-hangú gúnyos meg-jegyzéseket fűzött a lap. Megvádolta a kormányt, hogy takargatni igyekszik a botrányt, mert bizonyos jelek szerint magasrangú politikusok is szerepeltek a vérszövetségben. Végül megrótt a rendőrséget is, hogy jobban tenné, ha az egyhelyben való topogás

helyett elindulna azon a szemmellátható szálon, amely az egyik nagy antiszemita egyesületbe vezet.

— No, Kászony Jóska — gondoltam — most leszel csak igazán nagy fiúl

Átnéztem a másik lapot is.

Az előbbi ellenlábását.

Persze az meg mindennek az ellenkezőjét írta.

Először is megállapította, hogy Kászony József mártir. Áldozata a kozmopolita, bűnös nagyvárosnak. Főként azonban áldozata ama bizonyos Polányi-Perl Hugónak, akit valamikor a hadnagyi ruha jogtalan viselete s egyéb szélhámosságok miatt lecsuktak. Ugyanez a Polányi-Perl később több hazafias egyesületbe akart becsúszni s mindenünnét botrányos körülmények között hajították ki. Természetesen közölte a lap a Polányi-Perl ellen évekkel ezelőtt kiadott körözőlevelé fényképmásolatát is. Mindezek után kikelt a kormány kétszínűsége, a rendőrség brutalizmusa ellen és távozásra szólította fel a belügyminisztert, mint a hazafias szervezkedések kegyetlen üldözőjét s egyben a zsidó nagytőke zsoldján élő liberális-filoszemita politikust. Azzal végezte, hogy a botrányos rendőrségi komédia felszámolásának első lépéseként elvárja a közvélemény Kászony haladéktalan szabadlábrahelyezését.

Azt hittem, nincs tovább.

Tévedtem.

A harmadik lap rikoltó címmel kiáltotta:

„Kászony vérszövetsége a keresztény vallásokat is ki akarta irtani. — Visszaállították volna a turáni ősvallást. — Uk-istenre esküdtek s fehér lovat áldoztak a Kamara-erdőben.”

Elhőköltem.

Kászony Jóska szédítő sebességgel nőtt. Immár a felhők magasságában láttam a nagy irredenta bozontos fejét.

Persze ebben a lapban is Polányi Hugó nyilatkozott.

Elárulta, hogy a vérszövetség komolyan készült a keresztény vallásokkal való leszámolásra. Főtáltosuk már tartott is istentiszteletet. Kancatejből erjesztett kumiszt is ittak. Erre a célra egy tömőutcai bérkocsis kancáját bérelték ki.

Hangosan elröhögtem magam a vonatban.

S kíváncsi voltam a folytatásra.

Meg is érte!

Nem kevesebbről volt ugyanis szó, mint arról, hogy Kászonyék a lóáldozat misztériuma után epekedve, tárgyalásokba bocsátkoztak egy budaörsi sváb gazdával, lova megszerzése végett. A ló ugyan szürke volt és jámbor, herélt állat, de a mozgalom pénzügyei miatt nem lehetett szigorúan ragaszkodni a hótiszta mén fogalmához. Az alku létrejött, az első részletet kifizették s a lovat feláldozták a Kamaraerdőben Uk-istennek. A további részletek miatt hasztalan kilinesel azóta a budaörsi atyafi.

A megrázó nyilatkozatot avval fejezte be Hugó barátunk a kórházi ágyon, hogy ő maga ugyan nem vett részt a kamaraerdei főtáltosi cerimónián, de értesülését kétségtelenül igazolja az a tény, hogy Kászony szervezete karácsonykor másféle állatáldozatot mutatott be, amelynek ő is tanuja volt. Ekkor kecskét öltek le Uk-isten tiszteletére. S húsát elfogyasztván, szenes csontjaiból jósoltak. Kecskére pedig csupán azért szorítkoztak akkor, mert hideg lett volna a Kamara-erdőben, viszont lóval nem mertek kísérletezni az Uri-utcai lakásban.

A lap természetesen aggódva hívta fel a katolikus klérus és a protestáns papság figyelmét s erőlyes összefogásra buzdította őket a szörnyű tévtanítás terjesztésével szemben.

... Letettem a lapokat.

Elképesztő!

Elképesztő, hogy ilyen sületlen ostobaságok nyomdafestéket kaphattak. Elképesztő, hogy ilyen krampusz-mesék nyomán lúdbőrös háttal riadozhattak felnőtt emberek.

És mégis így volt!

Mert szakadatlanul vadították egymást minden oldalról. A gyanakodásnak és tódításnak olyan fejlett módszereivel dolgoztak, hogy az általános zaklatottságban valóban bombagyártáson kezdték törni a fejüket hóbertos sihederek. S a kakaóbombák között meg-megdörrent egy-egy igazi pokolgép is.

Kászonyról tudtam, hogy kótyagos. Kótyagossá tette a trianoni gázság. De azt is tudtam, hogy amit itt írtak róla, az szemenszedett hazugság. Lehet, hogy egy ideig még egyre jobban belebonyolódik ebbe a hazugság-hálóba, mert semmit sem cáfol meg, hiszen a titokzatos mártír-némaság kedvérevaló romantika, de végül is a képtelen ostobaságok buk-fencet vetnek valahol és kiderül, hogy Kászony Jóska javíthatatlan irredenta és semmi más. Egyetlen vágya van: Erdély. És e vágyhoz semmiye sincsen. Csak szép, színes, titokzatosság után sóvárgó álmai.

Hanem, hogy ennek az egész megveszekedett világnak, a beteg magyar közvélemény e lázas fekete farsangjának mi lesz a vége: azt csak a könyörülő Jóisten tudta!

Hiszen csak bele kellett nézni az ujságokba.

Oldalakon keresztül Polányi-Perl Hugó leleplezéseiről írtak. Azután további oldalakon át a karlisták és a szabadkirályválasztók politikai és társadalmi árokharcairól.

Csak valahol, e szenvedélyes világszenzációk után, két hirdetés-szöveg közé szorúlva kapott helyett egy rövidke hír:

Pécs, valamint a megszállott Baranya és a bajai háromszög kiürítése ügyében megindultak az előkészítő tárgyalások az ántánt-missziók meg a magyar és szerb kormány között.

Négy sor. Mindössze négy sor.

Uramisten, hát csakugyan odáig értünk volna már, hogy megszámláltattunk és könnyűnek találattunk?

Sóhajtottam és összegyűrtem a hírlapokat.

A vonatablak előtt Budafok lámpái suhantak el.

Negyedóra mulva a karjaimba szaladt Viola-Olavi.

XV.

Nyárbahajlott az idő, de a házassági engedélyünk csak nem akart megérkezni.

Pedig mennyit kilincselt miatta a párom is!

Hanem mindig hiányzott valami. Hol ez az okmány, hol meg amaz.

De mert egyre biztattak, hogy most már igazán csak hetek kérdése, július közepére kitűztük az esküvőt.

És számoltuk, egyre számoltuk a napokat.

Még harminchat nap. Még harmincöt. Már csak öt vasárnap.

Bódult, mámoros idők voltak azok. Forró, édes láz borzongatott bennünket, ha rágondoltunk, hogy végre, végre végeszakad majd ennek a gyötrő epekedésnek.

Egymáson és a kettőnk dolgán kívül nem érdekelt már senki és semmi.

Ha félperce szabadidőm volt, már ott töltöttem náluk. Pedig nem is volt már megbeszéltnivalónk. Mindent, mindent elrendeztünk. Csöndben, szegényesen esküszünk. A Városmajor meg a Csaba-utca sarkán volt egy kis szükségkápolna, valami pincehelyiségben. Ott állunk az oltár elé. Király őrnagy, a zászlóaljparancsnokom, meg Trifkovics ezredes lesznek a tanuink. Utána nyomban elutazunk Fonyódra. Az összezsugorgatott kis pénzünkből futja két gyönyörű hétre. Talán háromra is. S mihelyt visszatérünk, átköltözünk az Alkotás-utcából az Is-

tenhegyi-út elejére. A trafikba eladókisasszonyt fogadunk, hogy az öregúrnak csak délig legyen elfoglaltsága. És akkor új élet kezdődik.

Mindent, mindent elrendeztünk.

És vártunk.

Mikor az ember-virág kinyílik, megfélekedzik a világról.

Sokszor korholtam is magamat. Gázság, hogy semmi sem érdekel. Még ángyika dolga sem. S máig is csodálom, hogy nem haragudott meg rám akkoriban. Szinte már csak köszönésig voltam a Péter-villa lakóival. Tudtam, hogy élnek, a sorsuk változatlan, remeteségük a régi, Mendén, Garán, no meg a közben meggyógyult és elköltözött Csuka Ábrison kívül senki sem jár hozzájuk. Teréz-mama ül a kertiernyő alatt s olvas vagy számolgat Mendével, ángyika kézímunkázik, virággal bajlódik s hosszan, hosszan nézi a Rózsadomb napfényben sütkérező hátát.

— Mindig keletnek fordítja a kertiszékét. — mondotta egyszer Oli. — Azt mondja, úgy jobb. Mert keletről várja az urát. Ha ezer mérföldre van is, ott jön valahol, túl a Kárpátokon, túl Bukovinán, valahol Fehéroroszországban.

Sóhajtottam.

— Miért sóhajt? — kérdezte Oli.

— Nem jól van ez így, lelkem — dörmögtem. — Szegény ángyika, minden héten valami új rögeszmét vesz a fejébe. Most itt van ez a keletre-ülés. Az Istenért, hát elnézik, hogy a szemük láttára том- puljon el a gondolkozása?

— Jó, jó, katonabácsi, csak ne morogjon! — csitított a párom. — Először is: mese, hogy eltompul. Mese: hogy beteg. Mert a Péter dalgán kívül, meg azon túl, hogy nem törődik a pénzügyekkel és a világgal; a legrendesebb, legszorgalmasabb teremtés. Háztartása, házatája példaszerű, tele van szeretet-

tel, jósággal mindenki iránt, dolgozik, olvas, nyugodt és derűs. Hát mit akarnak tőle?

— Hm. Valamivel odább, a Lipótmezőn él egy sereg szerencsétlen ember. Van közöttük olyan, aki azon túl, hogy azt állítja: ő a kínai császár; egészen rendes ember. A másik meg azt mondja, hogy üveg-ből van a feje. De ezenkívül semmi baja sincs. Igen okos ember.

Oli a vállamra csapott kedves komolysággal.

— Század: állj! Pihenj! Átveszem a parancsnokságot. Vegye tudomásul, hogy Évának kutyabaja sincs. Akár megjön az ura, akár nem, semmi baja sem lesz. Érti? Mi, nők, többet álmodunk, mint maguk s ha túlhaladtuk a kölyökeveinket: nem gyilkosak többé az álmaink. Maguk összeroskadnak az életcéljuk kudarcában, mi tovább tudunk menni. Világhiba volna s az emberiség katasztrófája, ha az asszonyi lélek nem tudna beletörődni mindenbe. Némán, okosan, zökkenő nélkül tudjuk leszedni a legszínesebb selymeket az álmainkról. Legfeljebb ez történik majd ángyikával is. Érti katonabácsi?

— Értem. Bár igaza lenne! Hanem azt mégis megtehetnék, hogy elküldenék valahova nyaralni.

— Próbáltuk édes egy emberem, próbáltuk. Nem megy, nem akar menni. Hát rá kell hagyni. Egyébként ne üsse az orrocskáját ebbe a pusztán asszonyi dologba, mert az anélkül is elintéződik. Inkább azt mondja meg villámsebesen, vajjon retsze gamma gemen?

S az ölembe telepedve, átölelte a fejem.

Többet nem is beszéltünk erről.

Mert csak magunkkal törődtünk.

Egyszer-egyszer belémvágott a külső világnak némely dolga is. De csak néhány pillanatra.

Az egyik az volt, mikor fejbeltette magát Boros Pali nagybátyja. Miniszteri tanácsos volt, talpig úr, minden gondolatában gavallér.

Az ujságok tele voltak megrendítő tragédiájával. Nem ismertem, de a hír belenyílt a szívembe.

A kontremin még egyre robbant. Az apokaliptikus pók minden héten megkövetelte a maga áldozatát.

Pedig úgy látszott: kifelé lábolunk. A korona fölfelé kapaszkodott a zürichi létrán s az emberek vállalkozó kedve pezsegni kezdett.

A másik hír meglendítette bennünk a reménységet. A szerbek szedni kezdték a sátorfát Baranyában s Baja környékén.

Boldog zászlóaljok, amelyek megérhették, hogy bevonulhassanak!

Pesten mégis arról beszéltek az emberek, hogy ki a karlista és ki a szabadkirályválasztó, szervezkednek-e a turániak, meg a Makkabeus-ifjak? S vajjon melyik jobb üzlet: a Hengermű-részvény, avagy a Papíripar?

Ellegyintettem magamtól ezt a beteg világot s visszatértem a napok számolásához.

Tudom, hogy ez gyöngeség volt, hogy férfiatlanság volt, de az vessen rám követ, aki még nem volt vőlegény. Méghozzá néhány héttel az esküvő előtt.

Egy héttel az esküvő napja előtt megtudtam, hogy nem számíthatok az engedély megérkezésére még vagy másfél hétig.

Pedig akkor már ki is hirdettek bennünket.

El kellett halasztanunk az esküvőt.

Először másfél héttel.

S azután hétről-hétre.

Olyan voltam már, mint a kiveret bika. Mindenkit felökleltem volna. S még mindig új és új okmányokat kellett beszerezniünk.

Már semmi sem érdekelt.

A korona hirtelen újabb és végleges összeomlása s a nyomába zúdult gazdasági pánik sem. Pe-

dig egyszerre felényire zsugorodott minden, úgyhogy szinte hetenként kaptunk új és új fizetéspótlékot, egyre értéktelenebb tízezres papírbankókból. Már százezrekben számoltunk és a százasok még borralónak is fukar adományok voltak.

És e tomboló riadozást úgy néztem, mint valami távoli idegen zsidvásárt, amelyhez nekem semmi közöm.

S ugyanilyen gaz érzéketlenséggel hallgattam a felszabaduló déli végek ujjongását is.

Egyetlen bódulat tartott hatalmában: augusztus 15-én lesz az esküvőm.

Nem akartunk látni semmit. Nem akartunk halani semmit. Csak egymást.

Pedig akkor már beszélni is alig tudtunk egymással. Csak hallgattunk és csókolóztunk. A csókjaink lélegzetfojtók és tikkadtak voltak. Az öleléseink pedig vadak, hevesek és türelmetlenek.

— Elégünk kedves, elégünk! — rebegte homályos szemmel és borzongva Oli egy-egy dühös és végtelen csók után. — Elégünk... vigyázzunk!

Lobogott a vérünk és lobogott a lelkünk.

Két embervirág kitárta magát az ég felé, tikkadt, füllesztő vágyakozással.

Még két nap! Kibírjuk-e addig?

Összecsikorítottam a fogam. A minisztériumban holnap aláíratják az aktát.

S holnapután?

...Az a holnapután hétfői napra esett.

Azon a hétfői napon kezdődött volna a szabadságom.

Azon a hétfőn délután lett volna az esküvőm.

És azon a hétfői délutánon én a bécsi gyorsvonaton ültem s háborgó lélekkel utaztam egy halálraítélt város felé.

Sopron felé...

— — — — —

Játékbabák vagyunk a sors kezében.

Valami, vagy valaki játszik velünk.

...Lent a budai vár alatt két gyerekember esküvőre készül.

És akkor megszólal egy telefoncsengő fent a várbán, a külügyminisztériumban.

Valaki fölveszi a kagylót.

Franciául válaszol a francia hívásra. Két percig beszél és leteszi a kagylót.

Utána megberregteti a másik készüléket.

Annak csengője visszaberreg s a kagylójában megszólal egy hang:

— Halló, itt honvédelmi minisztérium, ügyeletes törzstiszt!

— Halló, itt külügyminisztérium. A soproni szövetséges tábornoki bizottság megkezdte Nyugat-magyarország átadásának előkészítését. Szüksége van egy olaszul és franciául jól beszélő összekötőtisztre. Holnap délelőtt kellene jelentkeznie, Ferrario olasz királyi tábornoknál Sopronban.

— Jelentem a kegyelmes úrnak.

A telefonok csengője percen s tíz perc múlva egy másik valakinek a mutatóujja felülről-lefelé végigszalad egy névjegyzéken és megáll annál a rubrikánál, amelyikben ez a név van:

Dersy Géza főhadnagy.

...És Dersy Géza főhadnagy elbúcsúzik a menyasszonyától, a szabadságától, összecsiszorítja a fogát és elindul a bécsi gyorssal Sopron felé. Este megérkezik egy halkszavú és sötét városba, szállást kér a Várkerületen egy szállodában, hánykolódik egy ideig az ágyában, azután elalszik egy könnyes leányarccal és...

...és másnap összeüti a sarkát Carlo Antonio Ferrario olasz királyi tábornok előtt, egy régi, ódon soproni palotában, amelynek kapuján most ez a felírás:

„Commission des Generaux Alliés.“

Mert bábuk vagyunk a nagy Valaki kezében,
aki sok-sok valakinek a kezével kinyúl egy esküvőre
készülő, szürke kis főhadnagy után, hogy odategye
őt a halálraítélt város kellős közepébe...

biz
rén

lat
fris
töz
ves
hog
lak
itt
Eg
nyu
csa
fak
a l

ros
fáj
hog
hat
ten
vél
ma
fej
dip
szá
gár

So

XVI.

Ha boldog békeidőben jártam volna Sopronban, bizonyosan úgy rögződött volna meg a lelkem tük-rén, hogy ez a napfény városa.

Tiszta kék ég borult fölője, mint valami csodá-latos üvegbura s ez alatt az azurszínű bolt alatt, frissen-zöld dombok, roppant amfiteátrumában nyuj-tóztak az ég felé a város gyönyörű tornyai és ked-ves, ódon házai. Valami ösztönös sejtelem azt súgta, hogy ennek a városnak nagyon boldog lehetett a lakossága egykoron. Valahogyan úgy éreztem, hogy itt bizonyára csak mosolyogni tudtak az emberek. Egyszerűség és jóság hullámozhathatott az utcáin, a nyugalomnak olyan megrendíthetetlen derűje, amely csak a szorgalom és munka évszázados kultúrájából fakadhat. Mert minden kapudíszból és utcakőből ez a lélek áradt. A munka kultúrájának lélekzete.

Mi erdélyiek, a földkerekség legáldottabb vá-rosainak éreztük Erdély városait. Nem hűtlenség e fájdalmas és vágyódó szerelemhez, ha azt mondom, hogy Sopronban a mi erdélyi városaink hasonlít-hatatlan lelki hatásához új szint, új zamatot érez-tem hozzágyűlni. A mi városaink lelke zártabb, ke-vélyebb, fenségesebb volt. Soproné nyíltabb, bizal-masabb, közlékenyebb, kedvesebb. Erdély városai fejedelmeket, merész és harcos katonákat, félelmetes diplomátákat neveltek, sötét és véres évszázadok számára. Sopronról úgy éreztem, hogy itt csak pol-gárok nőttek. De okos, tisztakezű, melegszívű, tudás-

ban és ízlésben európai polgárok, akik takarékosan bántak a napi garassal, de odagyökerezettek volna minden szépséget és művészetet városuk kövei közé. Itt minden zug azt mondotta: ezek az emberek szerettek is és tudtak is — szépen élni.

Mondom, ha valamikor békében vetődtem volna Sopronba, úgy élt volna az emlékezetemben, hogy az a napfény városa.

Hanem én akkor kerültem oda, amikor ez a kedvesen-szelid pannóniai város a halálraitéltek siralomházi óráit élte.

Riadt némaság és bénító szorongás ülte meg a levegőt. Hiába borult a smaragdszínű völgykatlanra ölelő jósággal az azurbolt, hiába szikrázott a napfény a tornyokon és a tetőkön; az emberek szemében egyetlen gyötrő kérdés izzott: mi lesz velünk?

A munka városában megbénultak a kezek és a szerszámok.

Az emberek töprengve meredtek maguk elé a műhelyekben, boltokban és irodákban, homlokukon ránc, az agyukban mázsás gond. Nem értették, hogyan lehet az, hogy egyszerre át kell hangolniok egy ezeréves életritmust, hitük és akaratuk ellenére, más ütemre. Nem értették, milyen hatalom lehet az, amely ilyet mer parancsolni?

Alltak az üzletekben, ültek a műhelyekben s maguk elé meredtek.

Vagy kint ácsorogtak az utcákon, a Várkerületen, a Széchenyi-téren, a Deák-téren, a kaszinó előtt, a színház árnyékában s bámulták a négynyelvű hirdetések.

Ezek a hirdetések talán már két vagy három napja ott voltak a Széchenyi-palota falán. Elolvasták őket százszor is és mégsem értették. A betűk betűk voltak, a mondatoknak értelmük volt, szörnyű, ordító értelmük s ők mégsem értették. Nem

a szöveget érezték érthetetlennek, hanem azt, hogy mindez miképpen lehetséges?

Ó, hiszen tudták ők, esztendeje tudták, hogy mit végeztek el magukban Sopronról a trianoni urak.

De valahogy elképzelhetetlennek tartották, hogy az az írott örültség valóság lehet valamikor. Elképzelhetetlennek vélték, hogy az a papíros, amelyet idegen urak, soha itt nem járt emberek, írtak tele gyűlölettel, ezer kilométernyi távolságban, francia földön; mondom, hogy ez a rongyos és hitvány papíros Sopronig érjen egyszer s kérlelhetetlen törvényként azt mondja: te város, te országrész, augusztus 29-től kezdve Ausztria leszel.

És most itt volt.

Antant-tisztek és egy négynyelvű hirdetés képeiben.

Aux Habitants du Burgenland! An die Bewohner des Burgenlandes! Nyugatmagyarország lakosságához! Stanovnicima Zapodnomadzarske zemlje!

ordította ez a fekete betűtenger.

És az emberek nem értették, honnét kerül elő ez a sohase hallott fogalom: Burgenland. Nem értették, hogy annak a hatalomnak, amely láthatatlanban ítélkezni mer távoli országok és népek fölött, valóban nem nagy sor: mesterséges, új elnevezéseket rásütni egy védtelen vidékre.

Olvasták hát zsibbadt aggyal a hirdetést:

„A trianoni békeszerződés határozmányai keresztülvitelének értelmében, Nyugatmagyarország területe Ausztriának adandó át.

A soproni Szövetségi Katonai Bizottság és a járások székhelyeire kiküldött antant-tisztek, a csatlakozás keresztülvitelével vannak megbízva.

1921 augusztus hó 23-án 0 órától kezdődően, 1921 szeptember hó 6-án 24 óráig, a Szövetségi Katonai Bizottságtól Sopronban és ennek felhatalmazása folytán az antant-tisztektől, kik a Szövetségi Katonai Bizottságot képviselik, kibocsátandó összes rendeletek az elcsatolandó területek összes polgári és katonai hatóságaira kötelező erejűek.

Nyugatmagyarország felségjogát Magyarország az antantnak és az antant Ausztriának 1921 augusztus 29-én 16 órakor adja át.

Bízva Nyugatmagyarország lakosságának jó szellemében és magas civilizációjában, a Szövetségi Katonai Bizottság elvárja, hogy a közrendnek minden megzavarása Nyugatmagyarország átadása alatt elkerültetik.

Ezen felhívásnak hirdetésétől kezdve mindennemű csoportosulás, valamint gyűlések megtartása tilos.

Sopron, 1921 augusztus 1-én.

A Szövetségi Katonai Bizottság.

Allnak és várnak az emberek a boltokban és az utcákon.

És nincs szavuk.

Valahol a Várkerületen befordulok egy borbélyhoz.

Az öreg mester gépszerűen köszön, helyet kínál, galléromba tűri a kendő szélét és paskolni kezdi kését a fenőszíjat.

A lelke nincs ott.

Pedig semmi sem változott.

Az öreg bolti óra éppen úgy tikktakkol a falon, mint talán húsz-harminc év óta mindig. S az ablak mellett, lendülő trillával dalol a vén kanárimadár.

Az öreg borbély lelke mégisincs itt.

Máskor talán már beszélne, pletykázna, bizalmas ujságokat mondana, olyanokat, amelyek az áttutazó idegent is érdekelhetik. Most hallgat.

Paskolja a szíjat s nézi, meredten nézi a — semmit.

Azután szappanoz. Némán. Gépszerűen.

S az is valóban. Gép. Szerkezet, amely mozog, de lelke nincs. A lelke másutt jár. Ott, ahol a többieké.

Azután mellém lép, fölémhajol s dolgozni kezd. A kése nyomán — látom a tükörben — kiserken egy véresepp.

— Bocsánat — hüledezik — kis pattanás volt. Félpere múlva megint megvág.

Dörmög valamit, sápad s fejcsóválva dolgozik tovább.

Négy helyen karcolt meg, mire befejezi.

— Bocsánat... bocsánat — dadogja, mikor fölkelek — húsz éve dolgozom, sohse történt meg. Tet-szik tudni...

Vonaglani kezd az arca, becsületes öreg szemei kétségbeesetten néznek rám s hirtelen elfordul krá-kogva.

— Szó nélkül teszem le a pénzt a márványlapra, a timsóstálacska mellé s annyit mondok:

— Értem, barátom...

És lépek ki a nyikkanó ajtón.

A Széchenyi-téren, szemben a háborús fakatona szobrával, melybe sok-sok emlékszöveget vert a kegyelet, belépek a kétkapus régi palotába. Itt járt valamikor, gyerekkorában, a cenki gróf. A legnagyobb magyar. Itt, ezeken a lépcsőkön, ahol most egy francia tisztiszolga meg egy olasz karbiniere kínálgatja egymást cigarettával s csak akkor merevednek tisztelgő tartásba, amikor lelépeget mellettük egy kis japán tiszt.

Az olasz utánaint a fejével s dörmög:

— Il colonello Jamagutsi...
Ajtók, szobák, íróasztalok, tisztek.
Franciák, olaszok, angolok.

Alig értem meg a nevüket... Jocard őrnagy... capitaine De Redon... azután másik szoba... ő, ezeket az egyenruhákat már ismerem: olaszok. Egy tenente meg egy colonello. A hadnagy nevét nem értem, az ezredes: Ivaldi.

Olasz jelentkezésemre udvariasan bólint, eltűnik a mögötte lévő ajtón, félperceig bámulom a Széchenyi-tér lombjait, azután kilép Ivaldi, kedvesen tessékkel — s bent vagyok egy fiatalosarcú, vállrojtos, olasz tábornok előtt.

Leültet. Kérdez. Tájékoztat a dolgom felől. Sajnálja, hogy terhes szolgálatom lesz, de csak két hétig tart. Úgy osszam be az időmet, hogy bármikor rendelkezésre állhassak. Azután telefonszámokat írat fel velem, intézkedik, hogy személyazonossági igazolványt kapjak s elbocsát délutánig azzal, hogy mutakozzam be eccellenza Sigraynak s a többi magyar uraknak, akikkel dolgom lesz.

Zúg a fejem, mire leérek.

A palota előtt autó berreg.

De Redon térképről magyaráz valamit a vezetőnek. Úgy veszem ki a szavából, hogy Kismartonba megy.

Autója végigtülköli a Várkerületet...

Sajnálják, hogy terhes lesz a szolgálatom — forog fejemben a gondolat, mialatt keresem a Templom-utcát. — De csak két hét... csak két hétig tart...

Úristen! Hát úgy vélik, hogy ez csak szolgálat nékem? Csak szolgálat, akár nekik? Akik idejöttek egy szolgálat elvégzésére Sopronba s két hét múlva elutaznak — Ödenburgból? Csak két hét szolgálat! Semmi más. Holott az alatt a két hét alatt összedöntenek itt egy ezeréves világot.

Katona vagy — csitítom magam — s a katonának nincs más, csak szolgálat.

Befordulok a vasrácsos kaszinókert előtt s megyek a Templom-utcán. Nézném a házakat. A furcsa-ódon kapuboltokat. De alig látom őket. Valami mázsás nyomás nehezedik a szívemre.

Szekerek, teherautók ballagnak a Széchenyi-tér felé, Deák-tér felé, az állomás felé.

Bútorok, ládák, iratesomók utaznak rajtuk.

S megyei hajduk gubbasztanak a ládákon.

Nem kérдем mi ez. Minek? Látom. Költözik a vármegye. Hurcolkodik Magyarország.

És az emberek, piacoló asszonyok néznek, néznek utánuk némán, nyelik a könnyet és sóhajtvá botorkálnak tovább.

Pedig a sarkon röpcédulát sodort lábamhoz a szellő.

Dühös és lobogóhangú tiltakozást. „Sopron a soproniaké!” hörgik a betűk, a Nyugatmagyarországi Szövetség felhívását.

De már ki hinne ennek az utolsó próbálkozásnak?

Ki hinne a betűknek, mikor ezek a társzekerek napok óta vonulnak az állomás felé. S ugyanilyen szekerek dübörögnek el a postapalotától, a pénzügyigazgatóságtól, meg a Jóisten tudja még honnét és mind, mind az állomás felé húznak. Kinek lehet itt még hite, mikor Magyarország megy el apránként a rémült ablakok előtt, öt, tíz, húsz, száz gyászkoecin, utolsó útjára?

Utcatorkolat. A mellékutca végén templom. Asszonyok énekelnek latin zsoltosmákat. Az Orsoliták.

Igen, ez, ez illik, ez az ősi latin énekszó a temetéshez. A Kyrie eleison...

Igen: Uram, irgalmazz nekünk!

De van-e annyi ereje a rimázkodó fohásznak,

hogy megmozdítsa az Isten ujját, a halálraítélt városért?

Háborgó lélekkel nézem a házszámokat.

Itt vagyok. Hosszú, emeletes épület. Az Esterházy-palota.

Az emeleten: ajtó.

„Nyugalmszolgálat főbiztos.”

Borotvált, barnaképű, katonás-mozgású fiatal-ember fogad. Mondom a nevem, szándékom.

Bólint, nyújtja a kezét:

— Sárkány Barna vagyok. Szervusz.

— A kegyelmes úr?

— Várnod kell, kérlek — int az egyik ajtó felé — Villani Frigyes báró, a misszió mellé beosztott kormány megbízott és Thurner polgármester úr van bent nála.

Nézem az órát.

— Akkor én talán addig lejelentkezem a főispán úrnál.

— Helyes. Itt van az ő hivatala is ebben az épületben. Addig majd bejelentelek a főbiztos úrnak.

Megyek tovább.

Valami roppant üresség, ideiglenesség kong az egész épületben. Szedett-vedett, össze nem illő bútorok, rossz asztalok, székek, csak a legszükségesebb berendezés.

Bekopogok az ajtón, melyen ez a felírás:

Zsembery István dr.

kormánybiztos-főispán

Alacsony, villogószemű titkár fogad. A szeméi mélyen ülnek szemgödreikben, talán ez adja nekik azt az izzó, villanó tekintetet.

— Dersy Géza főhadnagy — mondom — összekötőbiztosnak osztottak be az antantmisszióhoz. Tisztelegni szeretnék.

Nyújtja a kezét.

— Rakovszky Tibor főispáni titkár. Nyomban bejelentelek.

Közben szól a telefon a rozoga íróasztalon, elintézi s végül bejelent.

Köpcös, nagybajuszú, joviális ember a főispán.

Az első derüs, nyugodt arc, amelyet Sopronban láttam. Csupa egyszerűség, közvetlenség. Mintha száz év óta ismerném.

S ez a derü és nyugalom úgy hat rám, mint a simogatás. A régi, történelemformáló, józan és bölcs magyar táblabíró alakja maradt meg benne e késő, szomorú nemzedékre. Azé a táblabíróé, aki évszázadokon át igazgatta a magyarság sorsát országgyűlésen, vármegyén, világviharokban és békességben. Ésszel, szívvel s valami ősi keleti, ösztönös kormányzóképesseggel, senkitől sem tanult, eredeti diplomáciával. A magyar fajta halhatatlan tehetségével.

Ma, amikor sok év után gondolok vissza azokra a soproni napokra, úgy érzem: istenáldás volt, hogy ilyen férfiak kezében volt Nyugatmagyarország sorsa.

— Hát csak végezd a dolgodat, pajtás — mondja búcsúzásul — s tartsd nyitva a szemed. Mi parancsot teljesítünk, hanem azért gondolunk is egyet-mást. Engem mindig itt találsz. De ha délben vagy este keresnél, az Előkapu mellett kosztolunk.

Ettől ugyan nem lettem okosabb, de egy mákszemnyi bizakodás mégis ébred bennem.

Visszamegyek a főkormánybiztoshoz.

Halkszavú, hortváltarcú ember. Csupa fegyelemzettség: gesztusok nélküli, világos előadás. Akár a brit világbirodalom diplomatája. De ez a póztalan egyszerűség, nem szerep nála. Ez az évszázados magyar nagyúr felsőbbbbséges nyugalma. A Dunántúl legműveltebb vidékeinek kastélyaiból lép a világba egy-egy ilyen halkszavú, európai magyar, aki nem

a ruhája, a rangja, birtokai alapján gróf, hanem a lényével az. Széchenyi óta nem volt túlságosan sok alkalmunk arra, hogy mágnásaink különös tiszteletet gerjessenek bennünk, de erről a vasi grófról érzem: a helyén van itt most.

Öt-hat kurta kérdést tesz fel, néhány józan és hűvös útbaigazítást ad, bemutat Köhler ezredesnek, katonai tanácsadójának s elbocsát.

Átvágok a városháza felé.

A polgármester nincs bent. Valamelyik külvárosban jár, hivatalos ügyben.

Othagyom a névjegyem s leballagok a nap-sütötte térre.

A tulsó soron, a gyönyörű Szentháromság-szobor mögött, a megyeháza kapujánál szekerek rakodnak.

Egyszerre összeszorul a torkom. Úgy eltűnt a bizakodásom, mint a pára. Nem is tudom, miért támadt bennem az imént? Kiből áradt belém? A joviális táblabíróból, vagy a hűvösnyugalmú nagyúrból? Akárkiből — az csak hangulat volt. A kérlelhetetlen valóság — ez a rakodó szekér.

Átvillan rajtam a gondolat, hogy ez a nyomasztó, keserves búcsúzás két hétig tart még. Apránkint, részletekben hal meg Magyarország Sopronban.

Örjítő!

S a sarokháZRól, az üvegablakos, kerekkerkélyű régi háZRól, amely egymaga a középkort hozza vissza közénk, emléktábla mered rám.

Itt lakott Mátyás király...

Az ötszáz év előtti Európa-hódító magyar! A rőneszansz magyar imperátora. Rex Mathias.... Ötszáz év előtt innét parancsolt kurtaszóval fél Európának. Itt csörrent akaratos páncélesizmája, hogy elindulván, megfenyítse a germán világ gőgös Rómáját: Bécsset.

És most?

Örület!

Hát nincs Isten? És nincs magyar, aki azt mondja: nem!

A magyar kormány tárgyal az osztrák kormány-
nyal — olvastam tegnap valamelyik lapban a vona-
ton. De hát mit tárgyalunk? Napról-napra engedünk
egy-egy röögöt, alkuszunk barázdánkint, hogy
mentsünk valamit? Irtózat! Hát olyan silány
csürrhévé aljasodtunk, hogy nem akad húszezer, tíz-
ezer, ötszáz vagy csak tíz ember sem, aki azt ordítja:
nem és inkább itt döglik meg Sopron falai előtt, de
legalább egy utolsó átokban tiltakoznék e nyugati
gazság ellen?

Nyugalom! — csitítom magam. — A szekerek
rakodnak. Magyarország hurcolkodik.

Átmegek a remekművű tűztorony alatt, ki a
napfényes Várkerületre.

Az egyik szerelőműhely előtt, oldalkocsis motor-
kerékpár puffog. Az oldalkocsi üres, de a motor
nyergében bukósisakos, barnaarcú, bőrkabátos em-
ber ül.

Ki is ez? Ismerős, de régen, nagyon régen láttam.
Rámkiált:

— Szervusz, Dersy, öreg frontcimbora.

S abban a percben eszembejut, ki az.

— Károly! Száz éve nem láttalak!

Ropogtatjuk egymás kezét a gyalogjáró szélén.

Kaszala Károly. A világháború egyik legvak-
merőbb magyar repülője. Gyermekkorom óta is-
merem.

— Mit csinálsz itt veterán sólyommadár? —
kérdzem végre.

A műhely felé kacsint.

— Ivánt várom.

— Ivánt? Miféle Ivánt?

— Ezt a mufure Héjjast. Szelepgumit vesz oda-
bent.

Hm. Héjjas. Eddig csak az újságokból hallottam hírét.

No hát most megnézem.

Már jön is.

Megviselt, félig sport-, félig katonaruhában lépetget hozzánk. Sötétbőrű, sűrű szemöldökű, élesvágású barna arca van.

A feje, akárcsak Kaszaláé, határozottan condottiere-fej.

Kaszalánál értem ezt a ragadozómadár-szerű arckifejezést. Az repülő volt. A hadirepülők arcában mindig volt valami sas- vagy sólyomszerű vonás. Isten tudja, miért? A magános, mindig élet-halál között szálló embernek nemcsak a lelke lett különálló sajátos világ. Az arcára is ráíródott a keménység. A szemébe is beleköltözött a sólyom éles, tiszta és bátor tekintete.

De Héjjas? Vagy az is repülőtiszt volt?

Azt hallottam róla, hogy nyugtalan, harcos lélek s hogy kölyökfejjel Albánia hegyei között verekedett szerbekkel, macedónokkal, mirditákkal Wied herceg szolgálatában, de a háború alatt, úgy hallottam, a gyalogságnál harcolt.

Mégis ugyanaz az arc, mint Kaszaláé.

Hozzámlép, bizalmatlanul mér végig.

Kaszala felém vág szemével:

— Cimbora. Dersy főhadnagy. Beszélhetsz vele, Iván.

Erre melegebbfényű szemmel néz rám Héjjas s kezet szorítunk.

De már kászolódik is be az oldalkocsiba s veszi elő a térképet.

S mialatt Károly a gépet birizgálja, még megkérdi:

— Hát te mit keresel itt, Géza?

— Az antantmisszióhoz osztottak be összekötőnek. Hogy égne el!

Héjjas szeme rámvillan a térképről:

— Az antantmisszióhoz?

— Oda. Tegnap érkeztem Pestről.

— Hm. Nem szanatóriumi beosztás. Különösen magyar embernek nem. De tán jó, hogy ott vagy. Ügyelj, nézz a körmükre. Alkalmasint még lesz veletek dolgunk.

Most én akarok még egyet-mást kérdezni, de Karcsi már gázt adott a gépnek s az dörögve ugrik ki velük és rohan az Ötvös-utca felé.

Én is nézem ma vett várostérképemet. Hova mehetnek arra? Ötvös-utca... Magyar-utca... Kőszegi-út.

Csak egy villanás volt, de mégis meglibben bennem a reménység.

De csupán félpercre. Mert megint előttem van a plakát:

Aux Habitants du Burgenland!

Átkozott, átkozott!

Fölzúg a város minden harangja.

Dél van.

...Ebédelek a Pannóniában.

A pincér odasúgja:

— Tegnap itt járt Friedrich István. Ma meg Urmánczy Nándor és Hir György képviselő után érdeklődött telefonon a főkormánybiztosság. Tetszik tudni, ezek fő-irredenták. Hogy állítólag Sopronban volnának. Talán lesz valami...

És továbblohol az üres tálakkal.

Délután keresztrefeszít Ivaldi ezredes.

Kezembe nyomja Nyugatmagyarország átadásának tervét, a plan de transfert, hogy tanulmányozzam. Mert ismernem kell minden részletrendelkezést.

Sohse hallott községneveket olvasok, időponto-

kat, formaságok módjait, mégis úgy érzem: a vesz-
szőfutás kívánatos állapot ehhez képest.

Ezeknek a hőhéroknak csak jegyzőkönyvi aktu-
sok sorozata lesz az egész... Örület! Hát nincs hata-
lom, amely megállítja ezt a gázságot?

Gyöngyözik a homlokom, mire a végére érek.

Támolyogva viszem vissza az iratokat Ivaldi
szobájába. Már nincs ott. Átadom a tenentének.

Csörren a sarkantyúja, udvariasan bólint, de én
nem látok semmit.

Megyek le a lépcsőn.

A kapu előtt, ott ácsorog a francia kapitány. De
Redon. Azt hiszem, vár valakit.

Gépiesen tisztelgek, ő is. És hozzámfordul ud-
variasan:

— Vous êtes malade peut-être? Comme vous êtes
pale!

— Malade? Non, mon capitaine. Plas malade...
Merci...

És szeretném azt mondani: Mais je suis hongrois
et j'ai lu vos dispositions.

De nem szólok semmit, csak megyek tovább.

Fullasztó ez a világ! Hát mit akarnak? Röhög-
jek, táncoljak? Hát úgy vélik, hogy ilyen olvasmány
után virgonc kedvvel járhat az ember? Nem rossz!
Hogy sápadt vagyok. Hogy betegnek látszom. Ugyan
milyen volna ő, ha mi ülnénk Bretagneban s neki
kellene olvasnia a Bretagne átadására vonatkozó
rendelkezéseket?

Ej, hagyjuk!

Lélektelenül, tompa közömbösségben vacso-
rázom.

Nem látok semmit a körülöttem lévő világból.
Csak érzem, hogy valami villamos feszültség fül-
leszti a nyomott levegőt.

— — — — —
Fekszem az ágyban fölzaklatott lélekkel.

Heszegetném magamtól riasztó gondolataimat.
Szeretnék Olira gondolni, hogy megnyugodjam a
mosolya fényében.

De csak hosszú idő múlva sikerül magam elé
idéznem tisztafényű szemeit.

Nagyon, nagyon messzire van tőlem.

Nem kétszázötven kilométernyire.

Óceánok választanak el tőle...

XVII.

Azután eltelt három nap.

Sokszor akarnám visszaidézni emléküket: hasztalan.

Mintha zűrzavaros álom lett volna.

Vagy inkább valami lázas látomás-sorozat.

Sopron fölött nevetett a nap. Talán soha olyan szikrázó és forró nem volt, mint azokban a napokban. A Széchenyi-tér, a Kaszinó-kert és a Lőverek fáivadul, tomboló életerővel zöldeltek, mintha nem is augusztus második fele, hanem május lett volna. És mégis olyan tikkadt, levert, halálosan bágyadt volt a világ, hogy elgyöngült az ember, ha az utcára lépett.

A természet virított, a város halálosan hervadozott.

— — — — —

A missziós tisztek szakadatlanul telefonálgattak Béccsel, Bruckkal, Kismartonnal, Felsőőrrel, Pinkafővel és Pándorfaluval, az asszonyaik — Ferrario gyönyörű olasz felesége, meg De Redon kapitány sokbeszédű, szellemes asszonya — korzóztak a többi idegen fehérnéppel; én meg mint beteg alvajáró jártam különböző üzenetekkel a főköormánybiztoshoz meg a városházára.

Ezekből a napokból alig maradt valami emlékem.

A hurecolkodó kocsik egyre húztak, költöztek az állomás felé.

A darvak őszi vonulásának van csak ilyen her-
vasztó hangulata.

Néha végigzúgott egy-egy reménységgel-zaklató
hír a városon. Valami mégis lesz!

Voltak, akik azt mondták, látták Friedrich
István szálás alakját a városban s az ellenforradalmi
idők e vakmerő alakja, az oláh megszállást nyögő
Magyarország ez egykori, ántántal-packázó, legé-
nyesen-vállalkozó miniszterelnöke, mosolyogva járja
volna a Várkerületet.

Mások úgy tudták, hogy Balfon táborozik né-
hány tucat elszánt barátjával s készül valamire.

Ám ezek a hírek csak átszállottak a városon,
mint a fuvallat.

Nyomukban nem maradt semmi, csak a remény-
telenség.

Azután megint egy kósza hír.

Fegyveres felkelők szervezkednek az egész or-
szágban. Gömbös Gyula nemzetgyűlési képviselő, a
Magyar Országos Véderő Egyesület meg a Terület-
védő Liga köré csoportosult nemzeti szervezetek bál-
ványa, maga vette kezébe a nyugatmagyarországi
hadműveletek irányítását. Éjszakákat virraszt át a
MOVE országos székházában, a pesti Podmaniczky-
ntcai palotában s lázasan szervezi az ellenállást.

Valami lesz! — villant meg a soproni szemek-
ben. De ezek a szemek nyomban el is borultak, mert
előttük nyikorgott el egy-egy tornyosra rakott kocsi.

— Kapuvárra költözik a vármegye — sóhajtot-
tak az emberek.

— A főszolgabíróság is csomagol — tette hozzá
valaki. — Pinnyére készül...

Teremtő Úristen, ki győzné számontartani Ma-
gyarország megannyi költöző íróasztalát, könyves-
ládáját, iratos állványát? Húz, vándorol az mind, ki

Győrbe, ki Szombathelyre, ki Kapuvárra, ki meg Csornára...

Reménység? Ej, libbenő csalóka villanás!

A lapok mást írnak.

Hainisch osztrák szövetségi elnök és Massaryk cseh köztársasági elnök Hallstadtban találkoztak. A csehek felajánlják fegyveres segítségüket Ausztriának Nyugatmagyarország zavartalan megszállása végett.

...S a Széchenyi-palotában szakadatlanul berregnek a telefonok.

Valaki a „Burgenland“ most kinevezett osztrák kormánybiztosával, Davy úrral beszél.

Hangos a telefon. Meghallom Davy úr szavát is.

— Alles in Ordnung, Einmarsch-Vorbereitungen durchgeführt, Gendarmerie-Division aufmarschiert...

A torkom... a torkom kiszáradt s ég, mintha tüzet nyeltem volna.

S a Széchenyi-tér fái virítanak, a fakatona mozdulatlanul áll a talapzatán...

Jocard őrnagy Villani bárót keresi izgatottan, szobáról-sobára. Nincs itt. Savanyúkúton tárgyal.

Most hozzám lép Jocard.

Hamelin francia tábornok hivat.

Ingerült, kedvetlen az öreg. Minden szavából szemrehányás recseg. Nagy, bozontos bajusza fenyegetően rángatózik.

Menjek tüstént monsieur Sigrayhoz. Nyomban adjon felvilágosítást a városban szállongó hírekre nézve s egyúttal haladéktalanul intézkedjék.

Először: távolítsa el a városból monsieur Friedrichet és Urmánczyt. Cáfolja meg a Gömbös-féle

állítólagos akciót. Másodszor: nézzen a körmére bizonyos „avocat“ Pinezichnek, aki hír szerint százötven soproni tartalékos tiszttel súgdozik. Harmadszor: toloncoltassa ki monsieur Hillebrandot, aki Pestről jött haza s most zárt ajtók mögött végiglátja a várost. Negyedszer: oszlassa föl a Nyugat-magyarországi Szövetséget. S ötödször: egyáltalában teremtsen megnyugvást és békés hangulatot, mert vérlázító, hogy itt mindenféle fantasztikus ostobasággal zavarják esetleg az átadás aktusát. Végül pedig: mindenért a fő kormánybiztos urat tesszük felelőssé.

Nyelek a háborgástól s ugyanakkor táncolni szeretnék. Ha csak fele igaz annak, amit ez a dühös francia mond: akkor is — készül valami.

— M'avez-vous compris? — recseg rám a kérdése.

— Parfaitement, mon général! — harsogom vissza.

Bólintok, fordulok s lecsörömpölök a lépcsőn.

Hogy megértettem-e? De mennyire! Még többet is megértettem, mint amit mondott. Azt, hogy félnek a trianoniak.

Sietek a Kaszinó-kert felé.

Mielőtt befordulok a Templom-utcába, ismerős alakot látok zsebredugott kézzel ácsorogni a Széchenyi-szobor előtt.

Úgy tűnik, mintha Kászony volna. A nagy iridentá.

De nyilván káprázat. Valami csavargóféle lehetett, aki hasonlított kócos és marcona barátomhoz. Nem is ügyeltem rá.

....Szegény Sárkány Barna azt hiszi, megőrültem, mikor bekopogok a gazdájához.

Hanem odabent lecsitulok.

A mindig-nyugodt Sigray arcrándulás nélkül hallgatja végig jelentésemet.

S azután higgadtan s határozott fogalmazással adja tudtomra a választ.

— Első pont: Friedrich és Urmánczy urakat nem távolíthatom el, mert e pillanatban nincsenek a város területén. De akkor sem tehetném, ha itt volnának, mert indokok hiányában semmi jogom magyar polgárokat szabadságukban korlátozni.

— Értem kegyelmes uram!

— Második pont: nem vagyok hajlandó sem Pinezich ügyvédnek, sem másnak a „körmére“ nézni, mert ilyen kifejezéssel megjelölt eljárást csak gonosztevőkkel szemben alkalmaznak, másfelől sem nekem, de a szövetséges tábornok uraknak sincs kétségtelen tudomása semmiféle készülődésükről.

— Igenis kegyelmes uram!

— Harmadik pont: „monsieur“ Hillebrand Sopron szülötte, tehát kitoloncolhatatlan volna még abban az esetben is, ha valóban közveszélyes tevékenységet fejtene ki, holott ilyesmiről senki sem tud.

— Értem kegyelmes uram!

— Negyedik pont: a Nyugatmagyarországi Szövetséget nincs módomban feloszlatni, mert ilyen nevű egyesület nincs, nem lévén a törvényeink szerint megkívánt, belügyminiszterileg jóváhagyott alapszabálya. Kérek tehát útmutatást, melyik világtáj felé találom meg az említett állítólagos szövetség székhelyét.

— Jelentem majd kegyelmes uram!

— Ötödször: általában mindenütt rend van, sőt sokkal nagyobb, mintsem az elképzelhető olyan esetben, mikor egy országrésznek akarata ellenére idegen impérium alá való kényszerítéséről van szó. — Végül pedig: állom és vállalom a felelősséget mindenért, amiért ez a felelősség rámhárul. Ez a válaszom.

Biccent, keztenyujt s elbocsát.

De mikor újból az asztalához ül, úgy rémlik,

mintha alig észrevehető mosoly rezzenne végig az arcán.

Odakint rám esik Sárkány:

— Mi van pajtás?

— Mi? Dideregnek a Széchenyi-palotában.

S rohanok vissza.

Hamelin majd szétduzzan.

Csak nyel, a szemeit forgatja s a bajuszát borzolja mérgében.

Félóra múlva De Redon lép hozzám riadtan, hogy mit jelentettem én a generálisnak.

Elmondom. A capitaine arca megnyúlik. S izgatottan állapítja meg, hogy a gazdája mérhetetlenül dühös.

— — — — —
...Estefelé én mentem haza utolsónak. Utánam már csak a takarító antant-tisztiszolgák maradtak ott.

A sötét lépcsőházban, settenkedő fiatalember akart fölsonni.

Aligha láthatta, hogy magyar tiszt vagyok, mert megszólított suttozva.

Németül beszélt s egy antant-tisztet keresett.

— Melyiket? — kérdeztem.

— Mindegy — suttozta. — Akármelyiket. Ezt a titkos behívólapot akarom neki átadni.

S halkabbra fogta a szavát.

— A bányászakadémia küldötte szét az akadémiкусoknak. Valamit forralnak.

Akkor már fogtam a papírlapot.

— Jó, köszönöm — rendben van. De kicsoda ön?
— kérdeztem.

Kényszeredetten válaszolt:

— Das hat keine Wichtigkeit. Empfehle mich!

S leosont a lépcsőn.

Ó, a gazember! Tolvajléptű besúgó.

Szerettem volna utána futni. De megtorpantam.

Odakint még világos volt. Megláthatta volna, hogy rossz kézbe adta a céduláját.

Zsebregyűrtem a papírt, vártam egy negyed-órát s azután átmentem a Pannóniába.

A szobámban előrántottam az írást.

Géppel írott cédula volt.

Rajta csak ennyi:

„Kedves Barátom! A haza hív! Kényszer nincs. Aki teheti, önként és azonnal jöjjön el Sopronba, ahol ellátásról gondoskodtunk.“

Alatta pecsét:

„Bányamérnöki és Erdőmérnöki Főiskolai Ifjúsági Kör.“

Ó, hát így állunk? Derék, derék fiúk! S milyen jó, hogy ez a patkány éppen az én markomba szaladt!

Az asztalomon vastag levél várt.

Oli írt.

Otthon semmi ujság. Szeret és vár. A házassági engedély még mindig aláírás előtt van.

Teremtő jó Istenem, hol van már mindez? Pest, Olavi, ángyika, Alkotás-utca, a Péter-hajléka és a mi gyönyörű, koldus álmaink?

Mikor itt egy kis darab Magyarország vonaglik kínban és könnyben.

Úgy fájt a szívem, hogy majd beleszakadt.

— — — — —
A további két napra már sehogysem emlékezem. Összefolyik az emlékezetemben.

Ha az utcát néztem, — kétségbe kellett esnem a reménytelenségtől.

Ha a missziót figyeltem, azt kellett hinnem, hogy mégis történik majd valami. Mert ez a trianoni Bábel egyre nyugtalanabb és bizalmatlanabb lett.

Villani bárót meg engem, szürke kis főhadnagyot láthatóan igyekeztek kihagyni minden éresülésük közléséből.

Főként commandant Jocard és capitaine De Redon suttogtak gyakran titkolódzó arccal.

Egyik este a kormánybiztos-főispán társaságával vacsoráztam, az Előkapu melletti vendéglőben. Ott mesélték derűs-vidáman, hogy a buzgó De Redon-nak már a soproni Leányklub is gyanus. Alkalmasint annak feloszlátását is kéri majd a „szövetséges tábornokok”. — Egyébként azonban senki sem beszélt arról — ami minden magyarnak gyötrő kérdésként égett a szívében, a torkában, a nyelvén.

— — — — —
Egyszer el kellett kísérem a fáradhatatlan capitaine-t Kismartonba.

A kedves, ódon városka lázban égett. Lakosai izzó szemekkel bámulták meg az autónkat s a tekintetükben ezer szorongó kérdés ült.

Mialatt a capitain végiglihegte a Fő-utcat, lézengve néztem körül.

És szemembe tűnt a kastély, nemes barokkformáival.

Szívfájdító volt, hogy néhány nap múlva elragadják tőlünk. És elragadják a smaragdszínű mezőket, dombokat, erdőket, a riadtszemű kis parasztyerekeket, mindent, mindent...

Milyen gyönyörű ez a Nyugatmagyarország! És mi erdélyiek, tiszántúliak nem is ismertük, nem láttuk. Nem tapintottuk meg minden szépségét, nem ízleltük meg ezüstszínű patakjait, nem simogattuk fűvét, virágját. Pedig ezer évig a mienk volt...

Pest, az aszfaltsivatag, ma sem tudja, mi ez.

Az most is tőzsdézik. Politikai kakasviadaloikat rendez. S én is tékozló koldus, — és még hány ezren volnánk ilyenek — csak most látom mi mindenünk volt, mikor elveszítjük.

Mélyről, nagyon mélyről szakadt fel belőlem a sóhaj.

De Redon úgy szaladgált, mint az automata. Bekukkantott a csomagoló főszolgabíróságra, fontoskodva vizsgálódott az elemi iskolában, tárgyalt egy külső-szolgalatban lévő, vörösképu s hirtelenszőke angol tiszttel, eltűnt egy percere a Kis-martonban állomásozó Ostenburg-csendőrzászlóalj irodáján s végül visszabogtunk Sopronba.

Záránynál Ostenburg egyik csendőrzárőre jött velünk szembe. A fürge capitaine szakértő szemmel mustrálgatta őket s később váratlanul megszólalt:

— Alig hinné az ember, hogy ez a zászlóalj néhány héttel ezelőtt még rendes sorkatonaság volt.

Meghökkenve néztem rá.

— Na igen, igen — folytatta némi éllel — csak nem gondolja az önök tisztelt kormányja, hogy mi nem látunk tovább az orrunknál!

— Mon capitaine! — húztam ki a derekam.

Karomra tette a kezét, mint aki megbánta, hogy eddig ment. S mosolyogva tette hozzá:

— Savez vous mon lieutenant, azt beszéli a fáma, hogy önök Burgenland átadásának lebonyolítására két legpompásabb gyalogzászlóaljukat, az Ostenburg- és Ranzenberger-, vagy ahogy régebben hívták, a Prónay-bataillont, tüneményes idő alatt csendőralakulatokká varázsolták. Csendőrruhába öltöztették őket, elnevezték csendőrzászlóaljoknak, hogy ártatlanabb színük legyen s ideküldötték őket. De ismétlem, ez csak mende-monda s ne tulajdonítson semmi különös jelentőséget a szavaimnak.

Vállat vontam. Mit szóljak rá? Azt, hogy ez a mindenben veszedelmet szimatoló gyanakvás nem túlságosan emeli a trianoni világverők hősi nimbuszát?

Végigrohantunk Sopronon s a Széchenyi-palóta elé gördült a kocsí.

Palota előtt a capitaine felesége álldogált, nagy virágsokorral a kezében.

Szögletes kis arcát megszépítette az öröm, mikor meglátta az urát:

— Ah, mon cher, regardez ce bouquet — mutatta büszkén a csokrát. — Comme c'est gentil!

Később hallottam, hogy Zsembery főispán kedveskedett neki a virággal.

Akkor valami keserőséget éreztem a torkomban.

Érthetetlen. Ezek a tizféle egyenruhában pöffeszkedő urak azért vannak itt, hogy lenyiszáljanak egy darab Magyarországot. S akkor a mi főispánunknak nincs jobb dolga, mint hogy csokrokat küldjön az asszonyaiknak.

Hát mi ez?

Már idáig zuhantunk?

Hiszen azok a vonuló társzekerek egyre dübörögnek. Irgalmas Isten, hát nem látják őket? Ezek, igen ezek a szörnyű valóság. Minden más csak ostoba hitegetés, locsogó önáltatás, a magyar szalmaláng sziporkázó játéktüze.

Beszélünk, verjük a mellünket nagy titokban, kacsintgatunk egymásra, hogy lesz valami s a végén kisül a tébolyító — semmi...

Úgy éreztem: Nyugatmagyarországnak el kell vesznie...

XVIII.

Ólmos álom után, halálos fáradtan ébredtem.
Itt is, ott is zúgtak a harangok s nem tudtam
miért.

Utóbb hallottam, hogy Szent István napja van
És nyomban belémjajdult az évszázados ének:

Hol vagy István király!

Ma énekelik utoljára Sopronban.

S többé soha.

Mert Ausztriában nem ünnep ez a nap. Burgen-
landban nem lesz többé Szent István napja.

Roskasztó bágyadtság nehezedett rám.

Talán nem is tudtam, mit teszek, amikor el-
kéredzkedtem délelőttre Ivaldi ezredestől.

Tudta, hogy ünnepünk van — elengedett.

Bódultan jártam az utcát.

Sopronban nem kell keresni a templomot.

Lépten-nyomon ott állnak kitárt kapuikkal.

Mégis, mégis keresgéltem. Öntudatlan sóvárgás-
sal vágyódtam a legősibb templom hős csöndje után.
Évszázadok áhitata után tapogatódzott a lelkem.
Olyan falak és oltárok közé, ahol tíz, húsz, harminc
soproni nemzedék fogadta a keresztvizet, áldozott
sejtelmes gyereklélekkel, esküdött házasságot és
siratta halottait.

A sok harangszó közül húzni kezdett a legbúgóbb
harang. Szinte úgy éreztem, Sopron szíve, véres
vonagló szíve zúg a szavában.

Mentem utána, mint az alvajáró. És eljutottam a Szent Mihály-templomba.

Ó, hogy zengett, rimázkodott az orgona!

Sohse hittem volna, hogy emberszóval jajgat az orgona. Ott, azon az utolsó István-napi misén riadtam rá. Egy város, nem: egy országrész gyötrelme sikongott, hörgött, üvöltött abban az orgonaszóban.

Akkor még nem énekelt a nép.

Csak az orgona mennydörgött és kesergett a szorongó tömeg feje fölött, a roppant templom százéves boltozata alatt.

Majd kifordult a miséző pap és áldásra emelte a kezét. Már régen vissza kellett volna fordulnia az oltárhoz, hogy belekezdjen az utolsó evangéliumba. S ő még mindig csak állott, dermedten állott, nézte a népet és a vállain rázkódni kezdett az aranyos miseruha.

Végül lehajtotta a fejét s szinte ráborult a mise-könyvre.

Valahol a tömegben felnyögött valaki:

— Sír a plébános... Zehetbauer plébános úr...

A férfiak szája megvonaglott, az arcuk rángatózni kezdett s elboruló szemmel bámultak föl a boltozatra, a boltozaton függő óriási feszületre.

Az asszonyok lehajtották a fejüket, vigasztalan bánattal.

És ekkor hatalmasan preludálni kezdett a mennydörgő orgona.

Ez a hang torkonragadott mindenkit.

Az összeroskadt tömeg fölemelkedett mint az erdő.

És ez az erdő fölzugott emberfölötti hangon és zokogva, nyögve, égdöngető panasszal kezdett bele az ősi rimázkodásba.

Ah, hol vagy magyarok tündöklő csillaga,

Ki voltál egykoron országunk istápjá

Hol vagy István király!

Akkor már rázkódott mindenki a hasogató fájdalomtól. És sohasem hallott erővel szakadt ki belőlük a kétségbeesett kiáltás:

Téged magyar kíván
Gyászos öltözetben te előtted sírván!

Nem ének volt már az.

Néró császár arénáinak népe, a katakombák halálraszánt vértanuhada, énekelte utolsó énekét.

A gyerekek kerekrenyilt, riadt szemmel nézték zokogó anyjukat, megrendülten énekelő apjukat s ártatlan gyerekszájuk remegve görbült lefelé.

Sohse éreztem ilyen megrázóan hatalmasnak ezt az évszázados könyörgést.

A mélységekből zendült fel a második strófa:

Rólad emlékezvén, csordulnak könnyei
Búval harmatoznak szomorú mezei.
Lankadnak szüntelen vitézlő karjai,
Nem szűnnek iszonyú sírástól szemel...

Régen, nagyon régen nem hallottam ezt az ódon szöveget. S most megdöbbenett... Úristen!... Ki találta ki ezeket a lélekrázó szavakat? Hiszen ezeket a strófákat nekünk írták, a halálraitélt Sopronnak írták, a Szent Mihály-dóm utolsó István-napi miséjére írták! Hát hogy tudta az az egykori névtelen versíró, mi történik évszázadok multán Sopronnal és a nyugati végekkel? Honnét tudta, hogy patakokban omlik majd a könnyünk, hogy búval harmatoznak szomorú mezeink? S hogy jaj... lankadnak... lankadnak vitézlő karjaink?

S már új panaszra lendült az ének:

Virágos kert vala híres Pannónia,
Mely kertet öntözé híven Szűz Mária,
Jó Magyarországnak bő volt szép virága,
Be megsötétedett örvendetes napja!

Zúgott, mennydörgött minden köve az óriás templomnak. Már nemcsak az orgona meg az emberek énekeltek. A mázsás, évszázados terméskövek is harsogták a riasztó siralmat:

Előtted könyörgünk, bús magyar fiai,
Hozzád fohászkodunk... árva maradékid.
Tekints István király szomorú hazádra,
Fordítsd szemeidet... régi országodra...

Erre az utolsó jajdulásra tódulni kezdett kifelé a nép.

A férfiak arcán vad elszántság keményedett meg, nem szégyelték már a könnyeket s torlódva törtettek a kapu felé.

Sodort, sodort az áradat.

A kapunál Ferrarionét s még vagy három antant-asszonyt sodortak elé.

Megrendülten vitették magukat a háborgó áradattal.

A kapu előtt Jocard őrnagy várta őket sápadtan, megrázottan... Még hallottam, amint odaszólt az asszonyoknak franciául:

— Ezek... ezek valóban nem akarnak osztrákokká lenni...

Azt hittem, hamarosan kiszabadulok a tömegből. De a sodró áradat nem akart széjjeloszlani.

Valahonnét felbődült egy férfihang:

— Emberek! Soproniak! Nyugatmagyarország felségjogát Magyarország augusztus huszonkilencedikén adja át az antantnak, az pedig Ausztriának!

Dühödt morgás volt a válasz. S egy szemhunyasra megtorpant a tömeg.

— Mohács dátuma! — süvített közbe egy másik hang.

— Téz két nit! — csuklott fel egy jajduló öreg paraszt.

És most viharosan bömbölte el magát az ember-erdő:

— Nem! Nem! Nem! Nem! Nem! Neeem!

És akkor újból elindult vérbeborult szemmel és öklös kezekkel a nép.

Elemi erővel hömpölygött le a Szentmihály-utcán s vonulásában nőttön-nőtt. A Halász-utca, Szentlélek-utca, Dorfmeister-utca mint megannyi megáradt patak ontotta az embereket, úgyhogy alább az Ikva-hídon már alig tudott átréselődni a félelmetes hömpölygés.

Mi ez? — kérdezgettem magamban. S a tömeg éléről megjött a válasz:

— A Széchenyi-térre! — kiáltották. — A szobor elé! A legnagyobb magyarhoz!

A Várkerületet valósággal elöntötte az ember-tömeg.

S mikor befordultunk a Széchenyi-térre, akkor láttam, hogy a város többi utcái is odaöntik a kétségbeesett és felzaklatott népet.

És azután ott állottunk a forró napon, betöltve a tágas tér minden talpalatnyi helyét.

Ha a templomban erdő volt a nép, hát itt tengerré változott. Hullámszó, csapkodó, minden cseppjében haragvó tengerré.

Túlhan, a postapalota előtt őrzőgéssé fokozódott a keserűség.

Ott vonult el utolsó parádében Sopron magyar helyőrsége. Döngőlépésű gyalogszázadok, csattogó patájú lovasszakaszok s a kongócsövű ágyuk...

— Vesszen Ausztria! Átkozott vörös zsinványok! Verje meg az Isten a rablókat! — harsogta a nép.

Csak akkor lett csönd, mikor felugrott valaki a Széchenyi-szobor talapzatára s beszélni kezdett. Az én fülemig csak foszlányokban ért el a hangja, hanem a tömeg mindúntalan felbődült és tovább morajlott...

— A vörös Ausztria kinyújtotta kezét Nyugat-magyarorszáért! — süvített a szónok hangja. —
— Akartok-e szolgálai lenni?

— Nem! Nein!... — üvöltötte hangosan az ember-óceán.

Kosaras, fejkendős, falusi kofaaszonyok szorongtak előtttem.

Harkai, borisfalvai és fülesi horvát asszonyok. Most piros arccal, felháborodottan visították:

— Ne trebamo Ausztriju!... Doszta je bilo od komunizma! Hocemo madjari da osztanemo! Magyarok maradunk!

S rázták, vadul rázták a kosaraikat.

A déli harangszó oszlatta szét a dühös tüntetést.

Ferrario, Gorton és Hamelin, a három missziós tábornok, a Széchenyi-palota ablakai mögül nézte végig a fenséges vihart.

A palota előtt meg a lépcsőházban, állig fegyverben állottak az olasz carabinieriék, francia vadászok és angol gyalogosok. Nemesak a küldöncök. A tisztiszolgák is.

Még Jamagutsi japán ezredes öklömnyi, sárga-képű, ferdeszemű legénye is.

És délutánra olyan csönd lett Sopronban, mintha megdermedt volna a város.

Ferrario órákhosszat ült bent Sigraynál.

Az antant-tisztek meg szakadatlanul telefonáltak.

— — — — —
Másnap vasárnap volt.

Nyugtalan, lázasálmú éjszaka után mentem fel a Széchenyi-palotába.

Egyideig nyugalom terpedt a térre.

De azután valami fekete tömeg bukkant ki a győri pályaudvarról kivezető Erzsébet-utcából. A Petőfi-tér felé vonult.

És akkor rohanni kezdett a nép a Várkerület-ről is, a színház felé.

Jocard őrnagy izgatottan csatolta föl a kardját s rámkialtott:

— Venez, venez mon lieutenant!

Lihegve siettünk végig a Széchenyi-téren.

Mire a színház elé értünk, már morajlott a tömeg.

— Mi történik, emberek? — kérdeztem zihálva.

— A rábaköziek tüntetnek — volt a válasz. — Egész vonattal érkeztek az imént. Csornaiak, kapuváriak, szanyiak... Németh István káplán vezeti őket...

— Racontez, racontez... — sürgetett Jocard, aki alig várta, hogy megtudjon valamit abból, ami történt.

Félmondatokkal válaszoltam neki.

Most felharsant néhány követelő hang:

— Halljuk a káplán urat! Beszéljen Németh István! Halljuk, halljuk! Halljuk a költő-papot!

Félpere mulva fölhevült, lángolóarcú pap lépett ki a színház erkélyére.

Zúgó éljenzés fogadta.

És azután messzecsengő hangon beszélni kezdett. Minden szava úgy csapott ki a száján, mint a perzselő láng. És a nép remegett az indulattól.

Ma már alig emlékezem ezekre a napokra.

De ez a kép holtomig megmarad az emlékezetemben.

Magasan a tömeg feje fölött, a színház erkélyén ott látom a lángoló, tüzes káplánt, amint széles taglejtésekkel süviti fenséges tiltakozását.

És örökké bennem marad gyönyörű versének utolsó szakasza, mellyel bevégezte beszédét:

Szabad-e az öklöm próbálni ütésre
Ha int majd a bosszú órája ütése?

A töme
gyötrődő fi
detője gyö

Szab

jajdult föl
ki belőle n

Mert én
Összeko
Hogy n
Ne nézz
Készülő

— Qu'e
kérdezte sa

És nem
dítani. Ezt
dozva, dad

...Kés
is tett már

— Ha

az az eszm

— Nem

— mondott

— De

is? Vagy a

autonomist

— Itt?

sem láttam

— De

félnek, láb

hozzánk.

Lehorg

kutyák is

Atlapakod

Somogyváry

A tömeg meredt szemmel, zihálva nézte a fönt gyötrődő fiatal papot. Mert e versben a béke igehirdetője gyötrődött a háborgó magyar indulattal.

Szabad-e — Uristen! — igazamért tenni?

jajdult föl belőle a kérdés. És robbanó erővel szakadt ki belőle nyomban a válasz:

Mert én nem akarok világesúfja lenni!
Összekovácsolom újra most a magyart,
Hogy meg ne inogjon, ha föltámad a kard
Ne nézz le Uristen eme véres nászra...
Készülök — bocsáss meg! — a nagy számadásra...

— Qu'est-ce qu'il dit? Qu'est-ce qu'il dit? — kérdezte sápadtan Jocard.

És nem értette meg, hogy ezt nem tudom lefordítani. Ezt nem lehet lefordítani. Hogy ezt csak akadozva, dadogó prózában tudom neki elmondani.

...Később, mikor már otthon voltunk s jelentést is tett már Ferrariónak, tündödvé jegyezte meg:

— Ha már költői is vannak egy eszmének, akkor az az eszme a lelkekbe szívódott.

— Nem most szívódott ez oda, mon commandant — mondtam. — Ez nem propaganda. Ez: lélek!

— De hát akkor miért vannak osztrák-barátok is? Vagy ahogy opportunizmusból magukat nevezik: autonomisták?

— Itt? — kérdeztem csodálkozva. — Még egyet sem láttam.

— De mi annál többet, mon lieutenant. Csak félnek, lábujjhegyen lépnek s a homályban járnak hozzánk.

Lehorgaszottam a fejem. Ó, hát ilyen hitvány kutyák is akadnak? Vagy tán azok nem is idevalók. Atlopakodott jött-mentek, vörös agitátorok.

És forrón szállott föl bennem a néma esengés: adjad Uristen, hogy csak azok legyenek!

Később egy magas férfi jött föl és Ferrariot kereste.

Bebocsátották hozzá. Tíz perc múlva elment.

Utóbb tudtam meg, hogy Östör ügyvéd volt, a Széchenyi-család ügyésze. A Széchenyi-nemzetség tiltakozását jelentette be az ellen, hogy Nyugatmagyarország átadása ebben a palotában történjék. A „legnagyobb magyar” szellemét nem alázhatják meg evvel.

Hamelin bajusza tízfelé borzolódt, mikor ebédelni ment.

A franciák riadtan néztek utána.

... Egész nap telefonálástól zúgott az épület.

Egy csendesebb percben megint eltűnődött Jo-card:

— Vajon vannak-e a Burgenlandnak is költői? Vagy csak Nyugatmagyarországnak?

... Késő estig készültségben ültünk az irodákban.

A három tábornok zárt ajtók mögött tanácskozott.

Este a Pannoniában, vacsora közben fülembé súgta a pincér:

— Nagy ribillió volt ám a kaszinóban is.

— No?

— Szétkergették az autonomistákat.

— Kik, hol?

Közelebb hajolt.

— Tetszik tudni, néhány kaszinóbeli úr, aki régóta Ausztria felé kacsintgat s közben sopánkodva forgatja a szemét, összegyűlt a kaszinóban. Azt mondták, búcsúzni akarnak a magyar címtől.

— Kik voltak? — mordultam föl.

— Bocsánat, neveket nem mondhatok — nézett körül a pincér.

— No és? — türelmetlenkedtem.

— És tetszik tudni, amikor a legjobban forgatták a szemüket, berontott egy kis csapat a többi kasszinóbeli urak közül és Pinezich ügyvéd úr közbesüvített: „Mi nem búcsúzunk!”

— És?

— Azt mondják, hogy erre nagy esőnd támadt, majd hirtelen elkiáltotta magát valaki: „Farizeusok!” — Hillebrand doktor úr meg odaordította: „Nem hallgatjuk tovább! Kifelé! Menjünk azok közé, akik híven kitartanak!” Erre a nagy zajban valaki odaállott a címer elé, eltakarta a testével és úgy kiáltotta: „Szégyeljék magukat! Nem érdemlik meg, hogy erre a címerre emeljék a tekintetüket!”

Édes Istenem — remegett föl bennem a hála — hát mégis vannak férfiak!

A pincért három asztaltól is hívták.

— Azonnal kremássan! Bitte sofort! — hajlongott felénk s még a fülembe sugta: — A vége az lett, hogy az autonomista urak úgy kullogtak szét, mint a megrugdalt kutyák.

Továbbrobogott s félperc múlva párolgó tálakkal hajlongott az asztalok között.

... Oli írt. Semmi újság.

Semmi? Szegényke. Ha tudná, hogyan gyötrődöm. S ha tudná, mennyi minden történik a halálraítélt városban. Ám erről alig írnak az újságok. Igaz cenzura is van. De a többsége minden nap hat hasáb.

Mégis: alig tudtam elaludni. Mert egy fejfájdító kérdés rágta az agyamat.

Vajjon csakugyan történik valami?

Vagy Olinak van igaza: semmi újság?

Lent az étteremben magyar nótákat játszott a cigány.

De olyan bánatosan, hervadtan s olyan messziről-zengően, mintha temetett volna valamit.

XIX

Azután olyan hét következett, amely alatt úgy éltem, mintha szakadatlanul láz borzongatott volna.

Egyik percben forróság futott végig rajtam, a másikon meg szorongó reménytelenség didergetett.

Mert egyre-másra hírek keltek szárnyra. Gazdátlanul jöttek, suttogások és félig cenzurázott ujsághírek formájában. A hírlapok kitörölt sorai és üres félhasábjai mögött hol a reménység, hol meg a csüggedés olvastatott velünk valami értelmet. A megkínzott képzelet, a pillanatnyi lelkiállapot szerint töltötte be az üresen maradt helyet örömhírekkel, vagy az elhallgatott szörnyű valóságról szóló mondatokkal.

Úgy kapkodtam, mint a vízbefúló. Ahány emberrel beszéltem, mindegyikből erővel akartam kihúzni a gondolatait.

De bárhol próbálkoztam, nem kaptam bizonyosságot.

A missziósok elzárkóztak, Sigray hallgatott mint a szifonsz, a főispán derüs nyugalommal ült a helyén, Sárkány Barna a telefonjaival bibelődött, a kis Rakovszky pedig titokzatosan villogtatta a szemét.

Eközben pedig mindenki közömbös dolgokról igyekezett beszélni. Mint mikor halálos betegen fekszik valaki a másik szobában s az emberek önkéntelenül hétköznapi és jelentéktelen dolgokról beszélnek, mintha evvel a kétségbeesett hétköznapi kapaskodással elriaszthatnák az ijesztő végzetet.

Sokszor támadt az az érzésem, hogy az álarcosok

világ
sem
besz

járt
nán
nap

Ura
eszt
mié
utol
a t
enn
lan
hog

kat
hog
játs
táv

lek
éjj
nőt
dol
zat
ma
vit
kez
söt
Du
lan
fig

világa köszöntött ránk. Az a világ, amelyben senki sem annak mutatja magát, aki. És mindenki másról beszél, mint amire gondol.

Ha az ember a főkormánybiztosság épületében járt, mindig úgy tűnt, mintha itt csak adminisztrálnának. Nyugodtan, hűvösen, egyszerűen. A mindennapi munka megszokottságával.

És sokszor kétségbeejtett az a gondolat, hogy Uramisten, hiszen ezek az urak itt most egy ezresztendős történelem utolsó perceit igazgatják, hát miért olyan símák és nyugodtak? Hát nekik ez az utolsó, szörnyű hét is csak közigazgatás? Hát ez, ez a történelem? Így készül a történelem? Hát lehet ennek a döbbenetes dátumnak így, ilyen felborzolatlan lélekkel nekimenni? Hát nincs ezekben velő, hogy fellázadjon?

Pedig, ha jobban megfigyeltem volna az arcukat, a kezüket, a szemüket: látnom kellett volna, hogy az arcuk rángatózik, a kezük idegeskedve játszik a tollal, írógéppel, telefonnal vagy cigarettaival, a szemük pedig véres az álmatlanságtól.

Ma már tudom a hősiességüket.

És elmondhatatlan hálával gondolok rájuk.

Nappal úgy jártak, dolgoztak, beszéltek és cselekedtek, mintha érzéketlen gépek lettek volna. De éjjelük nem volt. Olyankor száz karjuk és lábuk nőtt és száz agyvelő lüktetett a koponyájukban és dolgoztak száz helyett, titokzatos emberekkel, titokzatos módon, titokzatos eszközökkel. Hűséges kis magyar vasutasok, fináncok, bányamunkások hozták-vitték rejtelmes üzeneteiket, jelentéseiket, rendelkezéseiket. Lázás és gyötrő órákat éltek az éjszaka sötétjében s ha a Dunántúl többi megyéjének, a Duna-Tisza közének s a Tiszántúlnak lakossága valami istenadta lelki szerkezettel bele tudott volna figyelni az éjszakába, szakadatlanul hallhatta volna

a halálraítélt Nyugatmagyarország vezetőinek kétségbeesett és hörgő S. O. S.-jeleit...

De reggelre megint mindig nyugalmassá dermedt az Esterházy-palota.

Hideg és merev bálványokká kövesedtek az emberek.

Az álarc síma volt rajtuk s mi sem mutatta külsejükön, hogy roskadoznak a fárdságtól.

És ugyanilyen álarc alatt járt a városházán is mindenki.

Talán csak egy embert nem tudott teljesen elrejteni. Thurner Mihályt. A polgármestert. Haragja s keserű, de törhetetlen akaratereje és reménysége is minduntalan kivillant ez alól az álarc alól.

Az ostor volt, a simogatás volt s a bátorító elszántság, a lázító indulat és a verhetetlen reménység. Ő volt a vonagló, élő, soproni ember. A nappal-is-ember, a csodálatos bálványok között.

Mindenütt ott volt és ahol nem látták, ott a lelke rezgett az emberek között.

De vajjon ki győz e láthatatlan, emésztő harcban?

A végsőkéig feszült lelkek, az éjszakák e zajtalan és roskadásig-hajszolódo bástyaépítői? Akik a reménytelenség és kiszolgáltatottság ingoványába akarnak cölöpöt verni utolsó magyar fundamentumnak? Akiknek semmijük sincs e munkához, csak a keserűségük és az álmaik?

Hiszen a kormány is sorsára hagyta Nyugatmagyarországot. Dühítően hűvös és szabályszerű nyilatkozatokat tesz a trianoni okmány szellemében. Olyan „európai“ és „korrekt“, hogy az embernek vérbeborul tőle a szeme!

Vagy az is álarcban jár?

Meg kell bolondulni ezen az augusztusi héten!

Mi lesz? Ki győz?

A sötétben-harcoló néhány hóbortos?

Vagy az átkozott nappali valóság?

A láthatatlan tiltakozás? Vagy a látható és kézzelfogható események?

Mert amazt még senki sem látta.

De emez itt robog mellettünk az antantisztek autóiban. Itt zörög az állomásra gördülő társzekerekben. Az aktákban, a telefonintézkedésekben.

Mindenütt.

És az emberek kétségbeesett szemeiben.

Igen, igen ez a valóság!

...A törvényszék bírái búcsúzva járnak a várost.

Győrbe készülnek.

Velük megy a járásbíró is.

És odagördül szomorú vonatján a pénzügyigazgatóság is.

Költözik a theologia. Az Kőszegre indul.

És hurcolkodik a főgimnázium. Utaznak a régi padok és katedrák, melyeken annyi magyar nemzedék kontott szárnyat a boldogabb jövőre.

A jövő? Ó, átok! A jövő: Ausztria.

A magyar padok és térképek, kréták és spongyák, vonalzó és glóbuszok útrakeltek. Itt nincs helyük többé. Utaznak Győrbe.

Valaki hebegve újságolta:

— A rendőrség megkapta a menetparancsot az elvonulásra.

Olyan süket csönd támadt erre a hírre a boltokban és műhelyekben, az udvarokban és utcákon, mintha meghalt volna Sopronban az élet.

Azon a napon, amikor ez történt, Gorton angol tábornok elküldött a vármegyeházára. Meg kellett tudnom, mikor vehetik át az épületet.

Levászorogtam az Előkapuig, átmentem a város-torony hűvös boltja alatt, átvágtam a Stornó-ház előtt, a remekbékészült Szentháromság-szobor alján s beléptem az ősi épületbe.

Egyetlen lélekkel sem találkoztam a kongó folyosókon.

Sorrajártam a kitártajtájú, tágas hivatalszobákat.

Olyanok voltak, mint a lelkeim: üresek.

Valahol az emeleten mégis lépéseket hallottam.

Valaki járt a termekben

Lépett, meg-megállott, ajtókat nyitott, majd meg becsukta őket. Nappal volt és mégis kísértetjárás villant az eszembe.

Mentem a lépések után.

S az egyik teremben, alacsonytermetű, barnaarcú úrra bukkantam.

Ott állott hajadonfőtt a térre nyíló ablak előtt, a keze tétován símogatta az ablakfát, a kilincset s úgy látszott, maga sem tudja, hol jár.

Összevertem a bokámat.

Nem mozdult.

Köhécseltem.

Nem fordult meg.

Csak nézte, nézte a karcsú oszlopot ott kint a téren s a keze öntudatlanul cirógatta az ablaküveget.

Közelebb léptem.

Erre megfordult, rámnézett, biccentett s lassan, roskadozva elindult a másik terem felé.

Akár az alvajáró.

— Bocsánat — szóltam utána.

Valamit mormogott, de láttam a szemein, hogy nem nekem szól. Engem csak nézett, de nem látott.

A lelke nem volt benne a szemeiben.

Otthagytott magamban s áttámolygott a másik szobába.

Mentem utána a tárt ajtókon át, kábultan, mint a megigézett.

Beszélnem kellett valakivel mindenképpen. Mást nem láttam a kongó épületben, hát vele kellett beszélnem.

De mihelyt szólni akartam, mindig összeszorította a torkomat valami.

Valami, aminek nem tudtam volna nevet adni. Csak éreztem, hogy itt most egy összetört lelkű ember jár, akinek valamikor köze volt ehhez az épülethez, akit talán egy élet ezernyi apró emléke köt a szobákhoz, a tintafoltokhoz, a padlók kályhaelőtti szikra-nyomaihoz, az ablak kárpitzsinegeihez, a mennyezetek lámpahorgai mellett megszakított villanydrótokhoz, minden falhoz és minden zughoz.

A búbanat is megkövesedik néha. És akkor ennek a búbanatnak nincs többé szava, hangja, nyögése, sóhaja. Nem lát fényt, embert, világot s élőhalottá bénítja hordozóját.

A búbanat járt ott előttem teremről-teremre.

Az utolsó szobában végre megszólítottam:

— Bocsanat uram, Dersy főhadnagy összekötőtiszt vagyok, a tábornoki bizottságtól.

A barna ember megrándult, mint akit álmából ébresztenek.

— Tessék... — mondotta bizonytalanul.

Hallgattunk s néztük egymást.

A szeme fátyolos volt, a hangja rekedt-tompa

Átnyilalt rajtam a gondolat, hogy Úristen, nekem most ki kell mondanom Gorton kérdését. Gortonnak ez csak egy adat, egy részlet a kiürítés kérdéstömegében, de nekünk: ennek az összetört különös embernek, ennek a magányos vándornak, meg nekem — az utolsó pörölycsapás...

— Tessék... — kongott föl megint a szó a napfényes, üres teremben. De most már nyersebben, a megkínzott ember türelmetlenségével.

Hát nem, hát nem mondom ki azt a gyalázatos kérdést — lobbant föl bennem a lázadó dacosság. — Nem mondom ki! Nem taglózom le vele ezt az ismeretlen embert. Ezt az utolsónak itt maradt magyart. aki magányosan, roskadozva búcsúzik az ősi vár-

megyeházától. Hogy is követelhatték ezt tőlem? Hát mi vagyok én: hóhér? Pribék? Gazember? Inkább tépjék ki a nyelvemet, de nem!

Összevertem a sarkamat.

— Bocsánat — dadogtam — bocsánat...

És halkán, lábujjhegyen, hogy rám ne kiáltson a lépteimet visszakongató üresség, kiléptem a folyosóra.

Az üres ház vándora néhány lépést tett utánam, éreztem, hogy követ a szemeivel, amíg csak el nem fordultam a lépcsőházban, de én nem néztem többé hátra.

A kapubolt alatt egy dereshajú megyei hajdú meg egy szerelő-külsejű ember létrát vitt kifelé.

— Mondja csak öregem — szóltam a hajdúra — ki az az úr, aki odafönt van még?

— Most tetszett látni? — kérdezte az ember.

— Most.

A hajdú megcsóválta a fejét és sóhajtott.

— Az alispán úr. Gévy-Wolff öméltósága.

Elbámultam.

— Igen az alispán úr. Már csak ő van itt szegény. Furton-furt a szobákat járja. Nem tud innét elszakadni.

A szerelő végighúzta kabátujját az orra alatt és krákogott. Majd megszólalt:

— Pedig a hivatal tán már ki is csomagolt Kapuvárott.

— Tegnap már nagyon megsajnálтам — folytatta mélázó szemmel a hajdú. — Megszólítottam. Hát rámripakodott, hogy mit zavarom. Mer hogy röstelli a kínját, szegény. Hanem hát hogy még most is...

Újból megcsóválta a fejét s hogy továbbléptem, ők is elindultak a létrával.

Odakint a kapu előtt nekitámasztották a kapuboltozatnak,

A szerelő fölhágott rá, hogy leszedje a vármegye címerét. A pajzsot-tartó, páncélos vitézt.

El, el innét! — borzongott bennem az irtózás.

De még a Stornó-házig sem jutottam, amikor súlyos koppanást hallottam. A szerelő a létra tetejéről dühösen csapta földre a kalapácsát.

S nyomban utána elordította magát:

— Hát nem! Hajja-e kend, ezt nem szedem le. Rúgjanak ki, döglesszenek meg a teremtsit, de ezt nem! Én se vagyok állat, hogy mindent kibírjak!

És fújva lépkedett le a létrán.

A vén hajdú csak megvakarta őszülő tarkóját. És köpött egy hegyeset. S úgy mondta rá:

— Hát igaz...

...Már a Várkerületen jártam, mikor még mindig az üres megyeháza kongása harangozott bennem.

Nem tudtam megszabadulni annak a magányos bolyongónak képétől. Ott állott előttem, a napsugárban táncoló porszemek között s keze fájdalmas cirógatással simította végig az ablak könyöklőjét és a szemében ezer magyar esztendő búcsúzott.

S úgy éreztem: már nem az ősi megye utolsó urát látom.

Magyarország búcsúzott a vármegye-házától...

A Pannónia előtt két villogószemű, hetyke, fiatalember ment el egymás mellett. Az egyikén különös alakú kis sapka volt. A másik: zergesörtés kalapot és zöldgalléros kabátot hordott.

Köszöntek egymásnak.

Az egyik azt mondta:

— Jószerecsét!

A másik ráfelelte:

— Üdv az erdésznek!

És végig a Széchenyi-palotáig, szinte tízlépésenkint így köszöntek egymásnak sohse-látott, sétálgató fiúk:

— Üdv az erdésznek!

— Jószerencsét!

És úgy villant egymásra a szemük, mintha valami közös titkot hordoztak volna mindannyian.

Fönt a parancsértizti szobában, kézzel-lábbal magyarázva, makogott egymással két ember. A vörösképű angol tisztt, akivel Kismartonban találkoztam a multkor, meg a kis olasz tenente.

Az angol nem tudott olaszul, az olasz meg nem tudott angolul.

És ezeknek kellett osztrákká tenni Nyugat-magyarországot.

Gortonnak csak annyit jelentettem: a vármegyeháza üres.

— Szükséges, hogy őrséget állítsunk eléje? — kérdezte.

— Nem szükséges, mon général — válaszoltam. Biccintett s elbocsátott.

Pedig akkor már csak egyetlen fegyveres őrködött a vármegyeháza előtt.

S az se volt élő, földi ember.

Csak kép.

A cimerpajzs páncélosa...

...Délután De Redon izgatott telefonálását hallottam a másik szobából.

Jelentést vett fel valahonnan. Úgy vettem ki a félmondatokból, hogy a környékbéli községek nyugtalankodnak. Többször emlegette monsieur Friedrich nevét. Azután betűzve bajlódott egy másik névvel: monsieur Maderspachéval.

— Mais c'est impossible! — hitetlenkedett. — Hiszen ezek német nevek. Hogyan toborozhatnak hát embereket Ausztria ellen?

Utóbb új név betűzésével vesződött.

— A... comme André r... comme Rodolphe, a... comme André, n... comme Ninon... je ne le comprends pas! Comment?

A végén kihozta ezt a nevet: Arany Paszkál.

Sohse hallottam ezt a nevet.

De a capitaine félmondataiból és hitetlenkedő kérdéseiből megértettem, hogy ez az Arany Paszkál fehérruhás pap és bujtogatva járja a községeket.

És szavára a magyar és horvát parasztok felhorkannak a szérükön, a cséplőgépek meg rosták mellett s elküldik a fiaikat Balfra meg Felsőpulyára, ismeretlennevű, izgága úrifiúk közé.

...Este bevetődött a Pannóniába a kis Rakovszky. Keresett valakit.

— Ülj le egy percre — mondtam.

— Nem lehet, sietek!

— Olyat mondok, hogy meglásd: megéri!

Leült, rendelt egy pohár sört.

Elmondottam neki a capitaine telefonálását.

Megvillant a szeme.

És azután ő beszélt. Fojtottan, rohanó szavakkal.

Az az Arany Paszkál valóban pap. A Felvidékről kiüldözött premontrei. S úgy jár a nép között, mint Kapisztrán János. Somogyi Ferenc lócsi bíróval kapuról-kapura loholt és szavára huszonnyolc lócsi gazda tette le a csépbadarót, hogy fegyvert fogjon. Ládony, Csepreg, Bük zúg mint a darázsodu. A lócsi bíró ötvenkétéves, mégis fölcsapott. S viszi magával a legkisebb fiát is...

Kint a Várkerületen, rohanó autó fényszórói villantak el.

Rakovszky fölkapta a fejét, idegesen dobolt a főpincérnek, fizetett, elvágtatott.

Zúgó fejvel bámultam magam elé.

A pesti lapok az Eskütt-féle lópanamákért rágták a kormányt.

Nyugatmagyarország?

„A Magyar Távirati Iroda jelenti: A magyar kormány vállalt kötelezettségei folytán arra az ál-

láspontra helyezkedik, hogy a trianoni békeszerződés megállapításait változatlanul teljesíteni fogja."

Hát akkor mit akarunk?

Miért száguldozik Kaszala motorja Héjjassal? Miért intézkedik Friedrich István meg Urmánczy Nándor lépten-nyomon? Miért bujtogat Arany Paszkál? — Komédia!

Hiszen ez nem Mohács lesz, hanem Világos!

Mohácsnál legalább fegyverrel halt meg Magyarország.

De itt? Még Világosnál is szörnyűbb valami készül. Itt „teljesíteni fogunk“. Mert átkozottul európaiak vagyunk! Hidegek, szürkék, élettelenek.

A lélek elhagyta az összeszabdalt Magyarországot.

Keserűen sodorgattam az étlap papírjának sarkát.

És lassan-lassan figyelmes lettem valamire.

Az étlap hátsó oldalán ceruzával írott sorok voltak.

Német vers volt rajta.

Ma már nem emlékezem rá, de akkor kigyult az arcom tőle.

Forró, indulatos német vers volt, de magyar ütemre dobbanó szívből csordult ki. Lángoló tiltakozás és megrázó imádság lüktetett benne. Valami Straner nevű soproni polgár írta. De csak erre az egy sorára emlékezem immár:

Die alten Grenzen sollen heilig stehn!

Ez a vers, amely ki tudja hány napja bujdosott kézről-kézre a halálraitélt városban s amelyet, ki tudja, milyen kéz, melyik soproni ember vonagló keze vetett oda kuszált betűkkel erre a papírra is, megint egyszerre fölrázott didergésemből.

Urísten, hátha mégis lesz valami?

... Ez a szakadatlan lelki láz, ez a síralómházi hidegletélés, mely imár napok óta borzongatott, végül is kimerítette az agyvelőmet.

Úgy feküdtem az ágyamban, mint a fadarab.

A múmiák alusznak ilyen mélységes, álomtalan álomot.

— — — — —
... Az utolsó szombaton már csak gép voltam.

Embergép.

Térképet rajzoltatott velem Gauthier francia ezredes, aki az este érkezett meg Kismartonból. Időnkint kiszólt a másik szobából, hogy megsürgessen, mert három példányban kívánta.

Húztam, húztam a vérpiros vonalat, a Lajtától le a Rába-Pinka torkolat felé. Istenem, én azelőtt nem is hallottam ezeknek a boldogtalan községeknek a nevét, amelyeken most végigfut a vérszínű ceruza.

De már mindegy! Minden mindegy. Végig kell húzni a vörös esikot... Lajtapart — Fertőmeggyes — Ágfalva — Doborján — Borisfalva — Felsőpulya — Németszentgrót — Gáborfalva — Szalónakujtelek — Vasjobbágyi — Gyepüfüzes — Özgödör — Rábakeresztúr — Rábapart.

Ami ettől a vörös vonaltól nyugatra esik, az az A-zóna. Ami tőle keletre, egészen az új trianoni határig, az a B-zóna.

Verje meg az Isten, aki kitalálta!

Hát vége. Most már csak Ostenburg meg Prónay csendőrzászlóaljai vannak az A-zónában. S holnapután mindennek vége.

Addig pedig az történik, hogy holnap a magyar csendőrség is kivonul az A-zónából, holnapután meg a B-zónából. Nyomon követi őket két órával mindegyik az osztrák csendőr-hadosztály, tizenegy oszlopban, Sommer ezredes parancsnoksága alatt.

És azután?

Augusztus 29-én, délután 4 órakor hivatalosan

is átadják Sopront és Nyugatmagyarországot, a Deutsches Haus-nak kinevezett Széchenyi-palotában, az osztrákoknak.

Húzom, húzom a vérvörös barázdát, pihegő tarlókon, melyek a termés után, áldott terhüktől megszabadultan, nyújtózva pihennek a verőfényben. Húzom a zúgó erdők, fürtérlelő szőlők, csörgő patakok és zöld legelők fölött, melyekre éppen úgy virrad majd a jövő kedd, mintha misem történt volna.

Húzom a véres árkot.

Túlhan, a másik szobában írógépbe diktál Gauthier ezredes. Síma francia mondatok hangzanak el, hallok őket s mégsem forralják föl a vérem, mert belőlem is elszállott már a lélek, akár ebből a kínjában megkövesedett, reménytelen kis Magyarországból.

Milyen egyszerű, mikor egy országrész meghal!

Milyen síma és zajtalan egy ezeréves világ megfojtása.

Egyetlen betű sem akad össze a másikkal a kattogó írógépen. Hallga csak!

Délután négy órakor a Deutsches Haus egyik szobájában Sigray gróf fő kormánybiztos átadja Nyugatmagyarországot a Nemzetközi Katonai Bizottságnak. Az aláírt jegyzőkönyvet azután átviszik a szövetséges tábornok urak a másik szobába s ott átadják vele Burgenlandot Dr. Davy Róbert osztálytanácsos úrnak, az osztrák kormány megbízottjának. — Mert a Nagykövetek Tanácsa úgy rendelkezett, hogy „azok a magyar területek, melyek Ausztriának ítéltettek, Magyarország által előbb a Szövetséges Hatalmagnak adassanak át, melyek azokat Ausztriának újból átengedik“.

Az írógép kattogás megszűnik, két gyors hengerfordítás hallatszik, papírlapok zizegnek, azután néhány lépés — most viszik be aláírásra monsieur génerálhoz... és — vége.

Ennyi az egész.

Valaki átmegy a szobán, valaki a telefonhoz lép, felhívja Bécsset s közli, hogy Villani Frigyes báró magyar megbízott, Neugebauer osztrák udvari tanácsossal már tegnap elutazott Sopronból Grácba, a határszabályozó bizottság ülésére.

Nem érdekel.

Nekem a piros barázdákat kell végighúznom Nyugatmagyarországon.

Még arra sem szorul ökölbe a kezem, amikor valaki arról beszél, hogy a magyar külügyminiszter, Schober osztrák kancellárral történt alkudozásai során, már a Tózugot is feladta. Előbb Féltonyig, utóbb Féltonyot is s végül az egész Vulka-vonalat. Most már csak Sopron határáért vitatkozik.

Irtóztató, de ez sem háborít fel.

Úgyis mindegy. Bábok vagyunk. Kiszáradt lárvák.

Nincs bennünk már lélek.

Később Hegedüs tábornok halad át fakó arccal a szobán. Gortonhoz megy. Ugy mondják, azt közli vele, hogy a soproni honvédhelyőrség ma reggel hat órákor tábori misén gyűlt össze utoljára, utána Renner ezredes menetet vezényelt s kivonult Sopronból.

A város népe fel se jajdult rá.

Igaz, hogy alig látni embert az utcán.

... Este kilenc órákor két antanttisztel át kellett mennem a főkormánybiztoshoz. Valami jegyzéket adtak át. Ott tudtam meg az előszobában, mi van benne.

„A Szövetségközi Tábornokoknak tudomására jutott, hogy Friedrich István nemzetgyűlési képviselő úr, székelyét Balfra helyezte, hogy kíséretében számtalan katonatiszt érkezett polgári ruhában Sopronba, hogy a reggel Sopronból kivonult helyőrség sok tisztje még az este visszaérkezett polgári ruhában, hogy előkészületek vannak

zavargásokra, mely zavargásokat majd a kommunistákra hárítják avégből, hogy kényszerítsék a Szövetségközi Bizottságot a magyar csapatok visszahívására, hogy Nagyméltóságod ezeket a tényeket nem is tagadja s csak arra kötelezi magát, hogy: fenntartja a rendet az átadó-szerződés aláírásáig.

Ilyen állapotokkal szemben a Szövetségközi Katonai Bizottság leszögezi, hogy Magyarországot teszi felelőssé az ebből következő bajokért. Felszólítja tehát Nagyméltóságodat, hogy Nyugatmagyarországot tisztítsa meg mindazon felelőtlen elemektől, akik ide beférkőztek, nevezetesen Friedrich István úrtól, mert a magyar királyi kormánynak saját érdeke, hogy a katonai és polgári egyének indokolatlan beutazása Nyugatmagyarországba, megállíttassék.“

Egy pillanatra megjelent az ajtóban Sigray. Az arca síma volt és hideg, mint a márvány. Pedig akkor már olvasta volt a jegyzéket.

Kijelentette, hogy nyomban válaszol.

S diktálni kezdte szobájában a választ.

Fáradt voltam és levert. Nem hittem már semmiben.

Ültünk Sárkány szobájában s elszívtunk vagy ötven cigarettát.

Végre nyílt az ajtó, a főkormánybiztos átadta a választ, biccentett s mi visszaballagtunk a sötét utcákon át a kivilágított Széchenyi-palotába.

A tábornok urak még együtt voltak.

Éjjélkor bocsátottak el.

Hazafelé menet mesélte a kis tenente, hogy Sigray válasza felbőszítette a generálisokat, mert azt írta, hogy bár eddig semmiféle rendzavarás nem történt, különösnek tartja álláspontjukat. Hiszen a magyar kormány csak azon a területen felelhet a rendért, amelyen még felségjogot gyakorol. Hogyan akarják tehát felelőssé tenni még a kiürített területen történő esetleges zavargásokért is, holott azokon már — legalább is névleg — osztrák impérium van.

Ez valóban olyan hirtelen megfordított ágyú

volt, hogy a tábornok urak okkal rökönnyödhettek meg.

Azt meg éppen cinizmusnak vették a generálisok, hogy a főkörmánybiztos igyekszik majd rábészélni Friedrich urat Nyugatmagyarország elhagyására, noha — mint írta — Friedrich ellenzéki képviselő, akire a kormánynak semmiféle befolyása nincs, sőt mentelmi jogának védelme alatt — érinthetetlen.

Hamelin kiráncigálta mérgében a félbajusztát, de tenni nem tehettek semmit. Ez a jéghideg logika fölényesen sugárzott.

A magyar szfinksz rejtelmes félmosollyal hallgatott tovább.

De én már akkor semmiben sem bíztam.

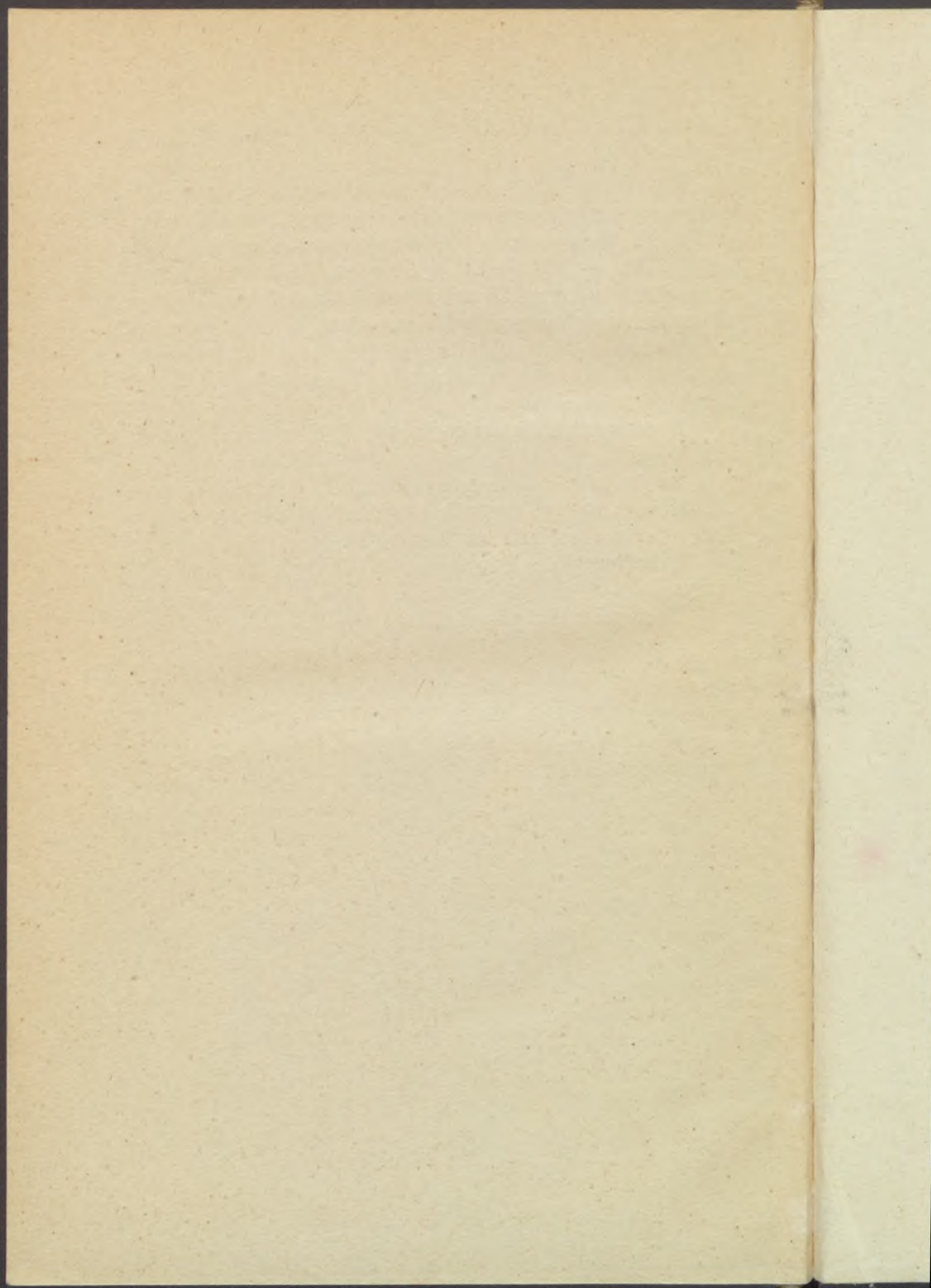
Hiszen reggel osztrák csendőrök lépik át majd a határt s bevonulnak az A-zónába.

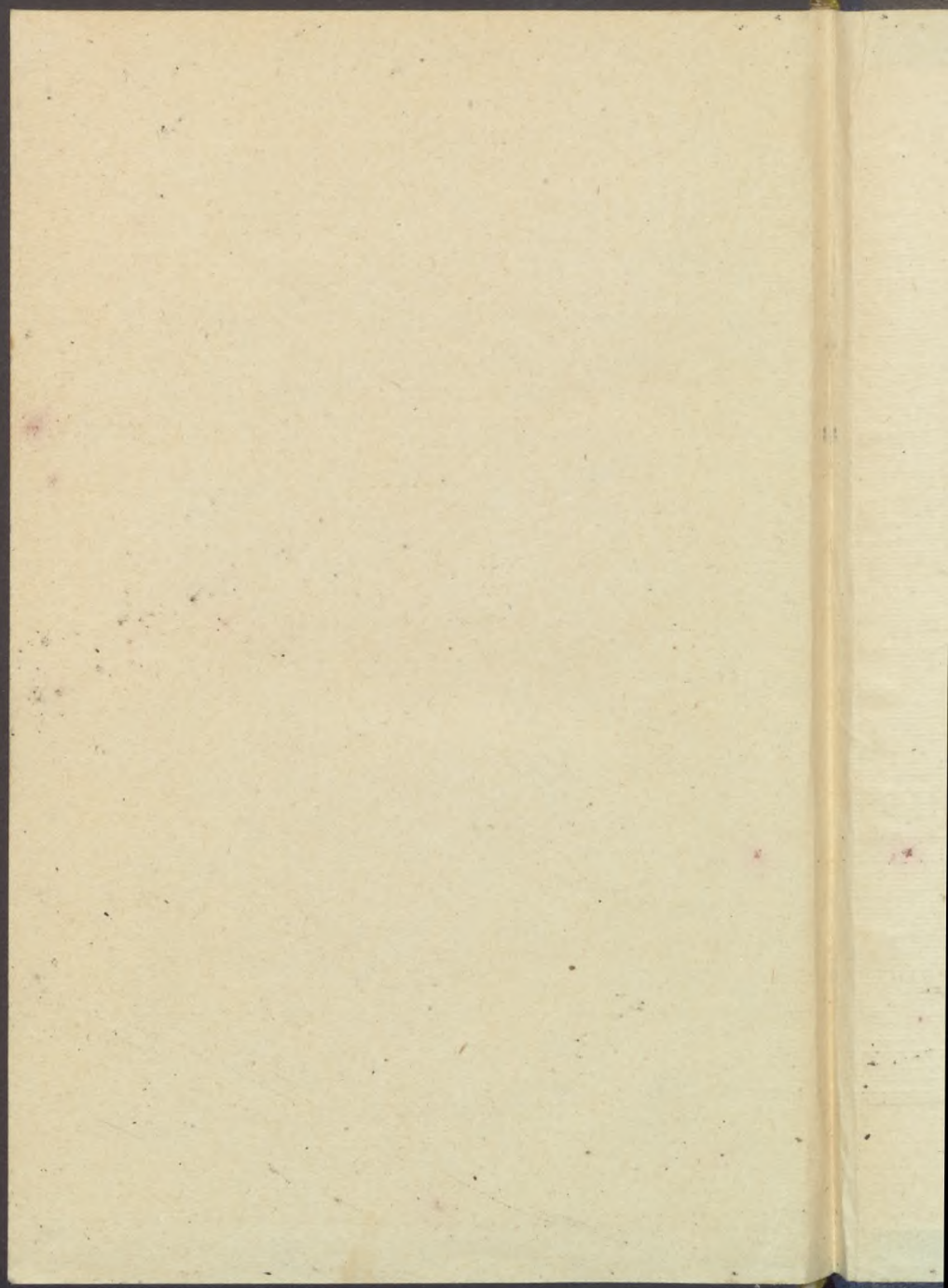
S holnapután Sopronban villannak meg a szuronyaik.

Mert mibelőlünk elszállott a lélek . . .

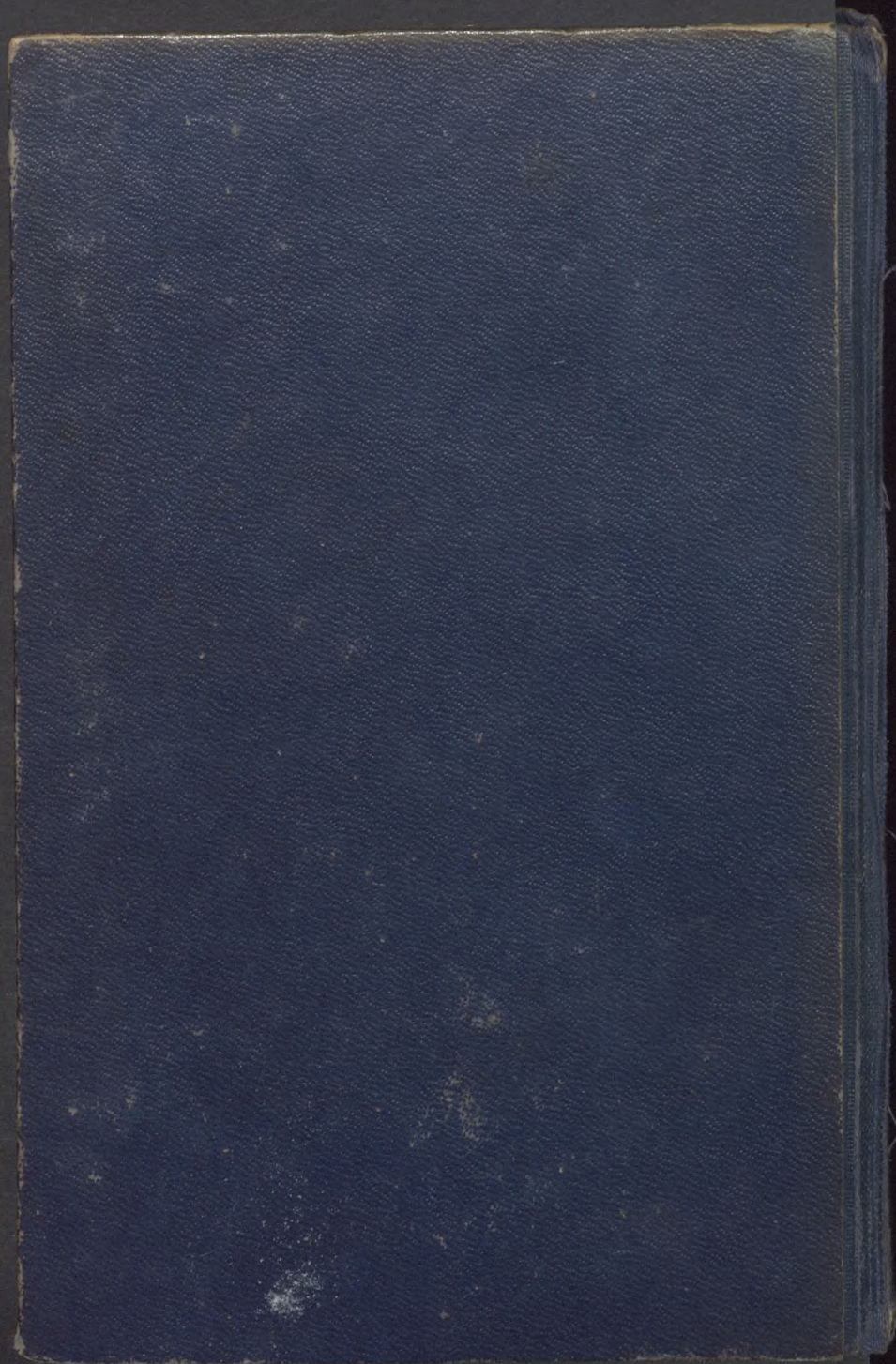
VÉGE AZ ELSŐ KÖTETNEK

Swiss
Society
Gipula

ES M. G. S.
ELUNK.
I.

